

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Eruditi, juristi dhe komentuesi

NASER MEKARIM SHIRAZI

KOMENTIM I PËRSOSUR I KUR'ANIT

(Xhuzi i njëzeteshtatë)

Nga fillimi i sures "Muxhadele" deri në fund të sures "Tahrim"

TIRANË, 2020

Titulli: **KOMENTIM I PËRSOSUR I KUR'ANIT**

(Xhuzi i njëzetetëtë)

Autori: *Eruditi, juristi dhe komentuesi*

Naser Mekarim SHIRAZI

Recensent: **Vullnet MERJA**

E përktheu nga arabishtja: **H. Selim Stafa** (*Allahu e mëshiroftë!*) &

Valbona HOROZOVA

E redaktoi: **Jerida KULLA**

E ballafaqoi: **Rajmonda FEZA**

Korrektura teknike: **Vjollca KARAJ**

Përkujdesja grafike: **Sabrie FEZA**

Kapaku: **Sabrie FEZA**

Botoi: **Shoqata "FLLADI"**

Copyright: **Shoqata "FLLADI"**

Shtypshkronja e shtëpisë botuese **LILLO**

Sure "El Muxhadile"

Zbritur në Medine

Ajete 22

Përmbajtja e sures

Surja "El Muxhadile" ka zbritur në Medine dhe në përputhje me temat që trajtojnë suret e zbritura në Medine, edhe në pjesën më të madhe të saj flitet rreth dispozitave të ligjit të fesë, jetës shoqërore, marrëdhënieve mes myslimanëve, si dhe për çështje të tjera.

Ne kemi mundësi që studimet më të rëndësishme të kësaj sureje t'i grupojmë në tri pjesë:

Pjesa e parë, flet për dispozitën e "*dhiharit*", që konsiderohet një lloj ndarje e përhershme. Islami, edhe këtë çështje, me dispozitën e tij, e vuri në rrugë të drejtë.

Pjesa e dytë, flet për një grup mësimesh të veçanta, që kanë të bëjnë me edukatën e pjesëmarrjes në kuvend, si: hapja e vendit

për tjetrin që vjen dhe ndalimi i bisedave sekrete me atë që ke pranë.

Pjesa e tretë, shpalos një bisedë të gjerë e të detajuar rreth hipokritëve (munafikëve), të asaj shtrese që hiqen se janë myslimanë, por që, në të vërtetë, bashkëpunojnë me armiqtë e Islamit. Prandaj besimtarët paralajmërohen që të bëjnë kujdes e të mos hyjnë në “partinë” e djallit e të hipokrizisë. Në ajetet e kësaj sureje atyre u bëhet thirrje të kenë dashuri për hir të All’llahut, të urrejnë për hir të All’llahut dhe të bashkohen me “partinë” e All’llahut.

Kjo sure është emërtuar “El Muxhadile” ngaqë kjo fjalë gjendet në ajetin e parë të kësaj sureje.

Mirësia e leximit të sures “El Muxhadile”

Për mirësinë e leximit të sures “El Muxhadile” janë cituar dy transmetime, njëri i ardhur prej të Dërguarit të All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe tjetri prej Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*).

Në transmetimin e parë lexojmë: “*Ai që lexon suren “El Muxhadile”, Ditën e Kiametit do të shkruhet prej “partisë” së All’llahut.*”¹

Në transmetimin e dytë lexojmë: “*Kush lexon vazhdimisht suren “El Hadijd” dhe suren “El Muxhadile” në një namaz farz, atë nuk*

¹ “El Mustedrekul Uesail”, vëll. 4, f. 356.

e ndëshkon All'llahu, derisa të vdesë. Në familjen e tij dhe, në përgjithësi, në trupin e tij kurrë nuk sheh të keqe.”¹

Meqenëse temat që trajtohen në këtë sure kanë lidhje me shpërblimin e pritshëm prej All'llahut të Lartësuar, transmetimet e mësipërme shpjegojnë se këto sure jo vetëm që duhen të lexohen me kujdes, duke medituuar dhe duke menduar rreth asaj që lexohet, por duhet të punohet sipas përmbajtjes së këtyre sureve.

¹ “Uesàilu Shi’ah”, vëll. 6, f. 647 dhe “Bihàrul Enuàr”, vëll. 89, f. 307.

Ajetet 1 - 4

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي اِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ يَسْمَعُ
تَحَاوُرَكُمَا اِنَّ اللّٰهَ سَمِیْعٌ بَصِیْرٌ الَّذِیْنَ یُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِّسَابِهِمْ
مَا هُنَّ اُمَّهَاتِهِمْ اِنَّ اُمَّهَاتَهُمْ اِلَّا اللَّائِیْ وَلَدَنَّهُمْ وَاِنَّهُمْ لَیَقُولُوْنَ مُنْكَرًا
مِّنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُوْرٌ وَالَّذِیْنَ یُظَاهِرُونَ مِنْ نِّسَابِهِمْ
ثُمَّ یَعُوْدُوْنَ لِمَا قَالُوْا فَتَحْرِیْرُ رَقَبَةٍ مِّنْ قَبْلِ اَنْ یَّتَمَاسَا ذٰلِكُمْ
تُوَعِّظُوْنَ بِهٖ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِیْرٌ فَمَنْ لَمْ یَجِدْ فِصْیَامُ شَهْرَیْنِ
مُتَتَابِعَیْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ یَّتَمَاسَا فَمَنْ لَمْ یَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّیْنِ مَسْكِیْنًا
ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ وَلِلْكَافِرِیْنَ عَذَابٌ اَلِیْمٌ

Me Emrin e All'Ilahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

“All'Ilahu i ka dëgjuar fjalët e asaj, që diskutoi me ty për burrin e vet dhe iu ankua Atij. All'Ilahu e dëgjoji bisedën tuaj, sepse Ai dëgjon dhe sheh gjithçka.”

“Ata midis jush, që i ndajnë gratë e veta, duke u thënë se iu duken si nënat e veta, duhet ta dinë se ato nuk janë nënat e tyre. Nënat e tyre janë vetëm ato që i kanë lindur ata. Fjalët që ata thanë, janë të pahijshme dhe të pavërteta. Megjithatë, All'Ilahu është Falës dhe Shlyes i gabimeve.”

“Ata që i ndajnë gratë e veta në këtë mënyrë e pastaj duan të kthejnë mbrapsht atë që thanë, duhet të lirojnë një skllav (apo skllave), para se të preken përsëri. Kështu ju urdhërohet. All'Ilahu i di të gjitha ato që bëni ju.”

“Ai që nuk gjen (ndonjë skllav për të liruar), duhet që të agjërojë dy muaj rresht, para se të preken si bashkëshortë. E, nëse nuk mund ta mbajë agjërimin, atëherë duhet të ushqejë gjashtëdhjetë të varfër. Kjo, që të tregoni besimin në All'Ilahun dhe të Dërguarin e Tij. Këta janë kufijtë e All'Ilahut. Ndërsa për jobesimtarët ka vuajtje të mundimshme.”

Shkaku i zbritjes

Shumica e interpretuesve të Kur'anit, për shkaqet e zbritjes së ajeteve të para të kësaj sureje, kanë përmendur disa shkaqe, por përmbajtja e tyre, në përgjithësi, është një e vetme, pavarësisht se ka ndryshime të vogla në fjalë. Këto janë ndryshime që nuk ndikojnë në studimin e interpretimit.

Në tefsirin "El Kumij" thuhet: "Ali bin Hysejni transmeton prej Muhammed bin Ubej Abdullahut, prej Hasan bin Mahbubit, prej Ubej Ueladit, prej Hamranit, prej Ebu Xhaferit (*Paqja qoftë mbi të!*), i cili ka thënë: "Një grua myslimane erdhi te Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe i tha: "O i Dërguari i All'llahut, burrit tim, i është neveritur barku im dhe më ka futur në vështirësi në këtë botë e në Botën e Ardshme, në një kohë që prej meje s'ka parë asgjë të papëlqyeshme, që unë të ankojem për të." Profeti e pyeti: *Për çfarë ankoresh prej tij?*" Ajo i tha: "Burri im më ka thënë se je bërë haram, ashtu siç është haram për mua shpina e nënës time dhe më ka nxjerre prej shtëpisë. Prandaj shikoje këtë punën time." I Dërguari i All'llahut i tha gruas: *"All'llahu i Lartësuar nuk më ka zbritur ndonjë dispozitë, që unë të gjykoj punën që ka lindur mes teje e burrit tënd. Prandaj unë nuk mund ta marr përsipër e ta gjykoj këtë punë."* Gruaja filloi të qajë dhe të ankohej te All'llahu i Lartësuar dhe te i Dërguari i Tij për hallin që kishte dhe u largua.

Pastaj Imami tha: All'llahu i Lartësuar e dëgjoi bisedën e gruas me të Dërguarin e All'llahut dhe ankesën që ajo bëri kundër burrit të saj dhe zbriti zgjidhjen e kësaj çështjeje në Kur'an: **"Me Emrin e All'llahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit:**

“All’llahu i ka dëgjuar fjalët e asaj, që diskutoi me ty për burrin e vet dhe iu ankua Atij. All’llahu e dëgjoi bisedën tuaj, sepse Ai dëgjon dhe sheh gjithçka.” deri në Fjalën e të Lartit: **“Megjithatë, All’llahu është Falës dhe Shlyes i gabimeve.”**

Imami tha: I Dërguari i All’llahut dërgoi të thërrasin gruan dhe, kur ajo erdhi, i tha: *“Më sill burrin tënd dhe ajo e solli.”* Kur ata erdhën, i Dërguari i All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e pyeti burrin: *“A i ke thënë gruas tënde se ti për mua je haram, ashtu siç është haram për mua nëna ime?”* Burri tha: *“Po, këtë ia kam thënë asaj.”*

I Dërguari i All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) i tha: *“All’llahu i Lartësuar, për rastin tënd e të gruas tënde, ka zbritur këtë ajet në Kur’an. Dhe lexoi ajetin e mësipërm. Më pas i tha: “Merre gruan, sepse ti ke thënë një fjalë të rëndë dhe të pavërtetë, All’llahu të ka falur, por mos e përsërit herë tjetër.”*

Burri u tërhoq prej fjalëve që i kishte thënë gruas së tij, pasi e kuptoi se fjalë të tilla ishin të urryera te All’llahu Fuqiplotë, që t’i thoshin besimtarët, pasi zbriti ajeti: **“Ata midis jush, që i ndajnë gratë e veta, duke u thënë se iu duken si nënat e veta, duhet ta dinë se ato nuk janë nënat e tyre. Nënat e tyre janë vetëm ato që i kanë lindur ata. Fjalët që ata thanë, janë të pahijshme dhe të pavërteta. Megjithatë, All’llahu është Falës dhe Shlyes i gabimeve.”**

Ata që i ndajnë gratë e veta në këtë mënyrë e pastaj duan të kthejnë mbrapsht atë që thanë, duhet të lirojnë një skllav (apo skllave), para se të preken përsëri. Kështu ju urdhërohet. All’llahu i di të gjitha ato që bëni ju.

Ai që nuk gjen (ndonjë skllav për të liruar), duhet të agjërojë dy muaj rresht, para se të preken si bashkëshortë. E, nëse nuk mund ta mbajë agjërimin, atëherë duhet të ushqejë gjashtëdhjetë të varfër. Kjo, që të tregoni besimin në All'llahun dhe të Dërguarin e Tij. Këta janë kufijtë e All'llahut. Ndërsa për jobesimtarët ka vuajtje të mundimshme."

*Ai tha: "Ky është dënimi për atë që bën 'dhihar' pas këtij ndalimi. Kjo bëhet që ju të dëshmoni se me të vërtetë i keni besuar All'llahut e të Dërguarit të Tij. Kjo është masa e dënimit për 'dhiharin'."*¹¹

Siç e thamë më sipër, për shkakun e zbritjes së këtyre ajeteve, janë shprehur shumica e interpretuesve të Kur'anit Famëlartë, ndër të cilët Kurtubiji, autorët e tefsireve: "Rùhul Bejàn", "Rùhul Meànij", "El Mijzàn", Fakhrru Rrazij, autori i tefsirit "Fij Dhillàlil Kur'àn", Ebul Futùh Err Rràzij, autori i tefsirit "Kenzul Irfàn".

Gjithashtu, çështja e "dhiharit" është përmendur me disa ndryshime në fjalë, në shumë libra të hadithit e në librat e historisë.

¹ Tefsiri "Mexhmaul Bejàn", vëll. 9, f. 246. (me pak përmbledhje)

Komentimi

Dhiahari, punë e keqe e kohës së injorancës para Islamit

Duke parë ato që u thanë për shkakun e zbritjes dhe natyrën e temave që trajtohen në këtë sure, ajetet e para të kësaj sureje argumentojë qartë fjalën e All'Ilahut të Gjithëfuqishëm: **“All'Ilahu i ka dëgjuar fjalët e asaj, që diskutoi me ty për burrin e vet...”**.

Fjala e ajetit *“texhàdeleh”*, në rrënjën e saj *“xhedele”*, do të thotë: *filli i litarit*, sepse diskutimi mes dy palëve dhe këmbëngulja e secilës palë në mendimin e vet tregon përpjekje për të bindur bashkëbiseduesin. Prandaj, për këtë lloj bisede është përdorur fjala *“muxhàdeleh”*, në kuptimin e diskutimit e të polemikës.

Më pas All'Ilahu i Lartësuar shton: **“...ajo u ankua te All'Ilahu dhe All'Ilahu e dëgjo i bisedën tuaj.”**.

Fjala e ajetit *“tehàvour”*, në rrënjën e saj *“havere”*, është në kuptimin e referimit në një bisedë ose në një mendim. Kjo fjalë thuhet, kur polemizohet mes dy personave, ose mes dy palëve.

Fraza e fundit e ajetit **“All'Ilahu dëgjon çdo bisedë dhe sheh çdo punë”**, do të thotë se All'Ilahu i Lartësuar ka dijeni për gjithçka që shihet e për gjithçka që dëgjohet, pa pasur nevojë për shqisat e dëgjimit e të shikimit, sepse All'Ilahu është i pranishëm kudo dhe shikon në çdo vend. Vetëm All'Ilahu shikon të gjitha sendet dhe vetëm Ai dëgjon të gjitha bisedat e fjalët.

Në vijim, All'llahu i Lartësuar, me fjali të shkurtra e të formës së prerë, shpalos dispozitën e ligjit të fesë për *"dhiharin"* dhe e hedh poshtë me forcë atë mendësi të kohës së injorancës para Islamit. Në ajetin vijues All'llahu Fuqiptotë thotë: **"Ata midis jush, që i ndajnë gratë e veta, duke u thënë se iu duken si nënat e veta, duhet ta dinë se ato nuk janë nënat e tyre. Nënat e tyre janë vetëm ato që i kanë lindur ata."**

"Nëna" e "fëmija", dy personat më të shtrenjtë në familje. Pozicioni i tyre nuk vendoset me fjalë, por është një e vërtetë konkrete e dukshme. Prandaj, bazuar mbi këtë të vërtetë, edhe kur ka ndodhur që burri t'i thoshte gruas së tij: "Ti për mua je si nëna ime", pa dyshim që kjo fjalë e burrit nuk e bënte gruan të zinte vendin e nënës, por ishte një gjezur dhe një besëtytni e kohës së injorancës para Islamit.

Në fjalinë e dytë të këtij ajeti, All'llahu i Lartësuar shton: **"Fjalët që ata thanë, janë të pahijshme dhe të pavërteta."**¹

Burri që i thotë këto fjalë gruas së tij, nuk ka qëllim lajmërimin, pasi kuptimi i këtyre fjalëve është shumë stilistik. Qëllimi i thënies së kësaj fjalie është zëvendësimi i formulës së divorcit. Në të vërtetë, përmbajtja e kësaj fjalie është tepër e parëndësishme dhe praktikisht ngjason me një mit. Ashtu siç ishte në kohën e injorancës para Islamit edhe rasti kur adoptonin një fëmijë dhe e konsideronin fëmijën e adoptuar si të tyrin. Në atë kohë fëmija i adoptuar gëzonte të drejtën e fëmijës ligjor, derisa Kur'ani Famëlartë e dënoi këtë mendësi dhe e konsideroi

¹ Kuptimi i fjalës «زُّجْرًا» *"zevrur"* është *"gropa e kraharorit"*. Por kjo fjalë përdoret edhe për fjalën *"shmangie"*, sepse kufijtë e gënjeshtërs dhe të gabuarës janë shmangie, largim nga e vërteta. Kjo fjalë përdoret gjithashtu edhe për idhullin.

adoptimin e fëmijës krejtësisht të gabuar e pa asnjë bazë ligjore. Këtë e njofton All'Ilahu i Lartësuar në ajetin 4 të sures "El Ahzab": **"Këto janë vetëm fjalë që dalin prej gojës suaj."**, prandaj ato fjalë s'kanë asgjë të përbashkët me realitetin.

Në vazhdën e kuptimit të këtij ajeti, edhe "*dhihari*" është bërë një veprim i ndaluar rreptësisht dhe një thënie e urryer, megjithëse detyrimet hyjnore nuk përfshijnë praktikat e kohës së kaluar, por ishin të domosdoshme në kohën e zbritjes së dispozitës. Prandaj në atë kohë patjetër duhej sistemuar ndikimi i këtij veprimi. Për këtë arsye, All'Ilahu i Lartësuar, në fundin e këtij ajeti, shton: **"Megjithatë, All'Ilahu është Falës dhe Shlyes i gabimeve."**

Ajeti e bën të qartë se, kur myslimani e kishte bërë një veprim të këtyllë para zbritjes së këtij ajeti, për atë s'kishte asnjë problem, nëse dëshironte të kthehej te gruaja, sepse te All'Ilahu ai është i falur.

Disa juristë të ligjit të fesë dhe disa interpretues të Kur'anit mendojnë se "*dhihari*" edhe tani është një faj i falur, ashtu siç janë të falura fajet e vogla, të cilat All'Ilahu i Lartësuar i fal¹ në kuadrin e heqjes dorë prej mëkateve të mëdha. Por duhet thënë se për këtë mendim që ata kanë shprehur, s'ka argument, madje falja e përmendur më sipër nuk mund të jetë argument për thënien e tyre.

Por, në të gjitha gjendjet, dispozita e shlyerjes për "*dhiharin*" mbetet plotësisht në fuqi.

¹ Tefsiri "Kenzul Irfàn", vëll. 2, f. 290; gjithashtu ky kuptim ka ardhur edhe në tefsirin "El Mijzàn".

Në të vërtetë, kjo shprehje është e ngjashme me atë që ka ardhur në ajetin 5 të sures “El Ahzab”, ku All’llahu i Gjithëfuqishëm thotë: **“...mbi ju nuk rëndon asnjë mëkat për punët që i keni bërë gabim, por mëkat është ajo që kanë qëllim zemrat tuaja. All’llahu fal shumë dhe është Mëshirues.”**. Ajeti njofton faljen e mëshirën hyjnore pas ndalimit të adoptimit.

Këtu lind një pyetje për dallimin mes fjalëve “*afvun*” - “*falje*”, “*amnisti*” dhe fjalës tjetër të ajetit “*gafurun*” - “*falës i mëkateve*”.

Disa kanë thënë se fjala “*falje*” tregon se All’llahu është Falësi i mëkateve dhe se vetëm Ai i mbulon fajet. Një person edhe mund të falë një faj, por ai kurrë s’ka mundësi të mbulojë fajin e bërë, kurse All’llahu i Lartësuar e fal fajin dhe në të njëjtën kohë e mbulon atë.

Thuhet se falja e mëkateve është në kuptimin e ruajtjes prej ndëshkimit, sepse falja e mëkateve ka ndryshim nga falja në përgjithësi, megjithëse rezultati është i njëjtë.

Patjetër që Islami, para një dukurie kaq të keqe si “*dhihari*”, nuk mund të mbyllte sytë, prandaj vuri dispozitën për shlyerjen e këtij mëkati. Në të vërtetë, Islami e vuri këtë detyrim të rëndë, me qëllim që të ndalohej përsëritja e këtij veprimi të keq. Për këtë arsye, All’llahu i Lartësuar, në fjalinë e parë të ajetit vijues të këtij grupi ajetesh urdhëron: **“Ata që i ndajnë gratë e veta në këtë mënyrë e pastaj duan të kthejnë mbrapsht atë që thanë, duhet të lirojnë një skllav (apo skllave), para se të preken përsëri.”**.

Në lidhje me frazën e këtij ajeti: **“dhe pastaj duan të kthejnë mbrapsht atë që thanë”**, interpretuesit e Kur’anit kanë përmendur mundësi të shumta shpjegimi. Madje Mikdadi, në tefsirin “Kenzul

Irfàn”, ka përmendur për këtë frazë gjashtë mundësi interpretimi. Në mënyrë të veçantë, frazën: **“para se të shkojmë me gratë”**, e ka interpretuar: “Ata janë penduar për fjalët që kanë thënë dhe dëshirojnë të rikthen në jetën e tyre familjare. Ky kuptim është përmendur gjithashtu edhe në transmetimet e ardhura me rrugët e Ehli Bejtit.”.¹

Për këtë frazë të ajetit flitet edhe në libra të tjerë tefsiresh, por ato kanë lidhje të plotë me kuptimin që shprehin fjalët e ajetit dhe me fundin e ajetit. Në këto interpretime thuhet se qëllimi me fjalën “jeùdùne” - “kthejnë” është përsëritja e “dhiharit”; ose kthimi në zakonet e kohës së injorancës para Islamit për të këtilla veprime; ose vazhdimi i kësaj praktike, etj.²

Fjala e ajetit “rekabetin” - “qafë” këtu është metaforë, që tregon njeriun, duke e vënë theksin se qafa është pjesa më e ndjeshme e njeriut. Në të njëjtën linjë përdoret edhe fjala “kokë”, për shembull thuhet: pesë kokë, në vend të pesë personave.

Në vijim të këtij ajeti Alahu i Lartësuar shton: **“...kështu porositeni të veproni.”**, domethënë, është detyra juaj të mos mendoni se kjo shlyerje mëkati për “dhiharin” është shumë e rëndë dhe jo në përshtatje me veprimin tuaj. Qëllimi me shlyerjen këtu është këshillë e ndërgjegjësim për ju vetë, sepse shlyerja për një punë të ndaluar është një faktor shumë i rëndësishëm për t’i prerë rrugën veprimeve të këqija të kësaj kategorie punësh të ndaluara.

¹ Tefsiri “Mexhmaul Bejan”, fundi i ajetit në fjalë.

² Lexo tefsirin “Kenzul Irfàn”, vëll. 2, f. 290 dhe tefsirin “Mexhmaul Bejan”, vëll. 9, f. 247.

Veç kësaj, me shlyerjen, edhe pse e rëndë, ju do të keni mundësi të zotëroni veten e të mbani nën kontroll fjalët që thoni.

Si bazë, të gjitha llojet e shlyerjeve kanë ndikim frenimi shpirtëror dhe ndikim edukues, kurse ndikimi i shlyerjeve me pasuri, në shumicën e rasteve, është më i madh se ndikimi që kanë qortimet dhe ndëshkimet fizike.

Dihet se ka persona që mundohen të mos e plotësojnë shlyerjen që kanë detyrim për mëkatin e “*dhiharit*”, duke nxjerrë justifikime pa asnjë bazë. Prandaj All’llahu i Lartësuar, në fundin e këtij, ajeti njofton: **“All’llahu ka dijeni të plotë për veprimet tuaja.”**

Pa dyshim që All’llahu i Lartësuar ka dijeni të plotë për “*dhiharin*”, gjithashtu, All’llahu ka dijeni të plotë edhe për ata që mundohen të mos e plotësojnë shlyerjen për “*dhiharin*”, madje All’llahu ka dijeni të plotë edhe për qëllimet tuaja.

Shlyerja për “*dhiharin*”, duke i dhënë lirinë një skllavi mund të mos jetë e lehtë për ata që kryejnë këtë faj. Këtë e lexojmë në historinë e Eus bin Samitit, për të cilin zbritën këto ajete.

Historia është: Eus bin Es Samit i tha të Dërguarit të All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*): “Unë s’kam fuqi ta përballoj këtë shlyerje kaq të rëndë, sepse për të plotësuar shlyerjen më duhet të shpenzoj të gjithë pasurinë që kam. Veç kësaj, edhe sikur të kem mundësi financiare, skllavi nuk gjendet lehtë, që unë të plotësoj shlyerjen e “*dhiharit*”.

Edhe në ditët e sotme shlyerja për “*dhiharin*”, duke i dhënë lirinë një skllavi është krejtësisht e pamundur, për shkak të zhdukjes së sistemit të skllavërisë. Për të gjitha këto, Islami, si fe

botërore e përjetshme, e ka trajtuar këtë çështje me një dispozitë tjetër, që zëvendëson shlyerjen me lirimin e skllavit, ashtu siç njoftohet në frazën e parë të ajetit vijues: **“Dhe ai që nuk gjen (skllav që t’i japë lirinë), le të agjërojë dy muaj rresht, para se të preket me gruan.”**.

Në fakt, kjo mënyrë shlyerje e fajit ka një ndikim të thellë te njeriu, sepse agjërimi jo vetëm që është një mjet për pastrimin e shpirtit dhe për edukimin e tij, por ka edhe një ndikim të thellë në ndalimin e përsëritjes së veprimeve të këtilla në të ardhmen.

Në fjalët e ajeteve shprehet qartë se koha e agjërimin për shlyerjen e *“dhiharit”* është plot gjashtëdhjetë ditë agjërim pa shkëputje. Prandaj, shumë prej juristëve të ligjit të fesë (fukaha) kanë thënë se kjo shlyerje duhet të plotësohet në përputhje të plotë me urdhrin e ajetit.

Kurse në disa transmetime të ardhura prej Imamëve të Ehli Bejtin thuhet se personi që duhet të bëjë shlyerjen, nëse agjëron disa ditë prej muajit të dytë pas agjërimin të plotë të muajit të parë, meqenëse agjërimi në të dy muajt nuk është ndërprerë, konsiderohet se është agjëruar i gjithë muaji i dytë. Ky mendim është dominues në kuptimin që shprehin fjalët e ajetit.¹

Qëllimi me agjërimin e ditëve rresht bëhet i qartë jo vetëm në këtë ajet, por edhe në ajetin 92 të sures *“En Nisa”*, që flet për shlyerjen e vrasjes së njeriut pa qëllim. Prej ajeteve të Kur’anit del se agjërimi rresht i ditëve të urdhëruara ka kuptim përgjithësues.

¹ Lexo librin *“Uesàilu Shi’ah”*, vëll. 7, f. 271, K. 3, *“Agjërimet e tjera farz”*.

Është e qartë se një interpretim i tillë nuk mund të dëgjohet prej askujt tjetër përveçse prej një Imami të ruajtur prej mëkateve, i cili është trashëgimtar i diturive të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), duke shtuar se kjo mënyrë agjërimi është lehtësim për personin që ka detyrim të plotësojë shlyerjen e fajit me agjërim.

Në lidhje me këtë çështje lexo librat e ligjit të fesë, që flasin për agjërimin në kapitujt e "*dhiharit*" dhe të shlyerjes me agjërim për vrasjen, ku do të gjeni shpjegim më të zgjeruar për këtë çështje.¹

Në brendësi, fraza e ajetit "**dhe ai që nuk gjen**", do të thotë: Ai s'ka pasuri të tepërt të blejë një skllav, që t'i japë lirinë, pasi nuk ka mundësi të mbulojë nevojat e domosdoshme të jetës.

Meqenëse shumica e njerëzve nuk kanë mundësi të plotësojnë as shlyerjen e dytë, domethënë, agjërimin e dy muajve rresht, në kuadrin e lehtësimit, All'llahu i Lartësuar në vijim të ajetit urdhëron: "**...dhe, kush s'ka mundësi (të agjërojë) le të ushqejë gjashtëdhjetë të varfër.**".

Të ushqesh, do të thotë t'i japësh ushqim një njeriu, derisa të ngopet në një vakt. Në transmetimet islame shpjegohet se qëllimi me ushqimin është dhënia e një sasive ushqimi, e barabartë me peshën e një "med'di" për një person. Një "med'd" është vlerësuar me 750gr. Kurse disa juristë të tjerë të ligjit të fesë e kanë caktuar

¹ Qëllimi është vijimësia e dy muajve dhe vijimësia e të gjitha *ditëve* të dy muajve sepse vijimësia e dy muajve arrihet edhe me agjërimin e ditës së parë të muajit të dytë. (Lutemi që kjo të shihet me kujdes!)

dhënien e ushqimit në dy “med’ d”, që është e barabartë me 1.500 gr.¹

Në vijim të plotësimit të qëllimit të bazës së shlyerjeve për fajet e bëra, All’llahu i Lartësuar shton: **“...kjo është për të vërtetuar nëse ju me të vërtetë besoni All’llahun dhe të Dërguarin e Tij.”**.

Patjetër që heqja e fajeve me anë të shlyerjeve forcon bazat e besimit dhe e lidh njeriun me mësimet hyjnore, me fjalë e me punë.

Në fundin e këtij ajeti, All’llahu i Lartësuar thekson në mënyrë të prerë detyrimin për zbatimin e urdhrave të Tij: **“...këto janë kufijtë e All’llahut dhe për mohuesit ka një dënim të dhembshëm.”**.

Këtu meriton të tërhiqet vëmendja se fjala “*mohim*” ka kuptime të ndryshme, ndër të cilat “*mohimi në punë*”, që do të thotë mëkat dhe bërje e fajit. Në ajetin që po diskutojmë, flitet pikërisht për këtë lloj mohimi. I njëjti kuptim ka ardhur edhe në

¹ Thënia më e përhapur në mesin e juristëve të ligjit të fesë (fukahave), siç thamë më sipër, është dhënia ushqim në sasinë e një “med’ di”. Kjo thënie është e argumentuar me shumë transmetime, që kanë arritur shkallën e transmetimeve pa shkëputje të vargut të përcjellësve (*et tevâtur*).

Disa prej këtyre transmetimeve kanë ardhur për shlyerjen e vrasjes gabimisht, të tjera kanë ardhur për shlyerjen e thyerjes së betimit, disa të tjera kanë ardhur për shlyerjen e agjërimit të Ramazanit.

Juristët e ligjit të fesë nuk shohin asnjë lloj dallimi mes llojeve të shlyerjeve. Por, prej të ndjerit Et Tûsij, në librin “El Khilâfu uel Mëbsûtu ue nihâjetu ue tibjân” lexojmë se sasia e dhënies dy “med’ d” ka ardhur për shlyerjen e “*dhiharit*”, bazuar në transmetimin që flet për Ebu Besirin, i cili e caktoi sasisë e ushqimit në dy “med’ d”. Por ky transmetim mund të jetë i veçantë për shlyerjen e fajit të “*dhiharit*”, ose është një stimul për të dhënë më shumë në kuadrin e punëve të preferuara (mustehab).

ajetin 97 të sures "Ali Imran", në lidhje me ata që kanë mbetur prapa në kryerjen e disa punëve të Haxhit farz. Për këtë All'Ilahu i Lartësuar, në ajetin e lartpërmendur të sures "Ali Imran", njofton: **"Për hir të All'Ilahut, për njerëzit është detyrim të vizitojnë shtëpinë (Qabenë) për atë që e ka mundësinë të udhëtojë për te ajo dhe kush mohon, (njerëzit le të dinë) se All'Ilahu është i Vetëmjaftueshëm ndaj gjithkujt e gjitjçkaje."**

Fjala e ajetit "*had'dun*" - "*kufi*" është në kuptimin e ndarësit mes dy sendeve. Shumësi i kësaj fjale është "*hudud*" - "*kufijtë*", që përdoret edhe për ligjet hyjnore, në kuptimin e ligjeve që nuk lejohen të shkelen.

Për këtë çështje kemi vënë një studim të gjerë në fundin e ajetit 187 të sures "El Bekare".

Hulumtime

1- Një pjesë prej dispozitave të "*dhiharit*", për të cilat flitet në ajetet e Kur'anit Famëlartë, objekt i këtij studimi, si dhe në ajetin 4 të sures "El Ahzab", mësohet se "*dhihari*" ishte prej veprimeve e zakoneve të këqija të kohës së injorancës para Islamit. Këtë zakon të keq e të urryer burri e praktikonte, kur grindej me gruan e vet dhe e përdorte, që ta vinte gruan në pozitë të vështirë dhe të

thyente vullnetin e saj.¹ Ata besonin se pas shqiptimit të kësaj formule, gruaja bëhej e ndaluar përgjithmonë për burrin e saj dhe ajo e kishte të pamundur të martohej me një burrë tjetër.

Islami e dënoi këtë veprim dhe ligjëroi dispozitën për shlyerjen e këtij faji.

Bazuar në ato që u thanë, sa herë që burri praktikonte *“dhiharin”*, gruaja kishte mundësi të ngrinte padi pranë gjykatësit ligjor, që ta detyronte burrin ose ta divorconte gruan në mënyrë ligjore, ose të kthehej në jetën e zakonshme bashkëshortore dhe të jetonte me të, ashtu siç kishin jetuar më parë, natyrisht vetëm pasi burri të plotësonte shlyerjen për *“dhiharin”*, sipas formave të shlyerjes që u shpjeguan më sipër, si: lirimi i një skllavi. Nëse burri nuk kishte mundësi të lironte një skllav, kishte detyrim të agjëronte gjashtëdhjetë ditë rresht dhe, nëse nuk e përballonte agjërimin, kishte detyrim të ushqente gjashtëdhjetë të varfër. Kjo do të thotë se mënyrat e shlyerjes nuk janë sipas zgjedhjes personale, por janë të sistemuara ligjërisht.

2- *“Dhihari”* është prej fajeve të rënda dhe ajetet që po studiojmë e dëshmojnë dhe e shprehin qartë këtë çështje. Disa të tjerë e kanë konsideruar *“dhiharin”* prej fajeve të vogla, por duhet theksuar se kjo pikëpamje është krejtësisht e gabuar.

¹ Disa interpretues të Kur’anit Famëlartë kanë shpjeguar se fjala *“ظَهْر”* *“dhahrun”* - *“shpinë”*, në shprehjen e mësipërme nuk është në kuptimin e saj të zakonshëm, por është metaforë që shpreh natyrën e marrëdhënieve bashkëshortore të kohës së injorancës para Islamit. Bazuar mbi këtë, kuptimi i formulës së *“dhiharit”* bëhet: *“bashkëshortësia ime me ty, është si bashkëshortësia ime me nënën time.”* Lexo fjalorin *“Lisànul arab”*, lënda *“ظَهْر”* *“Dhahr”*, si dhe *“Et Tefsijrul Kebijr”*.

3- Nëse burri s'ka mundësi të plotësojë shlyerjen e "dhiharit", me asnjërën prej tri mënyrave të shlyerjes, a mund t'i rikthehet jetës së mëparshme bashkëshortore, vetëm me pendimin dhe duke kërkuar faljen e mëkatit?

Për këtë çështje, në mesin e juristëve të ligjit të fesë ka pikëpamje të ndryshme. Një pjesë prej tyre, bazuar në transmetimin e cituar prej Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*)¹, janë shprehur se në raste pafuqie, pendimi dhe kërkimi i faljes për fajin e "dhiharit" është i mjaftueshëm për shlyerjen, me përjashtim të shlyerjes për "dhiharin", për të cilin pendimi e kërkimi i faljes për mëkatin e bërë nuk mjafton, por duhet të plotësohet shlyerja me njëërën prej mënyrave të renditjes së mësipërme.

Disa të tjerë kanë thënë se kërkimi i faljes (*istigfâr*) për fajet dhe pendimi (*teubeh*) e zëvendësojnë shlyerjen dhe, si argument për të vërtetuar mendimin e tyre, ata përdorin transmetimin tjetër, të ardhur prej Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), për këtë çështje.²

Të tjerë kanë thënë se është detyrim që për shlyerjen të agjërohet tetëmbëdhjetë ditë.³

Nuk përjashtohet as bashkimi i transmetimeve dhe në rastin e pafuqisë për të plotësuar ndonjëërën prej mënyrave të shlyerjes, burri që ka praktikuar "dhiharin" ndaj gruas së tij, mund të rikthehet në jetën normale bashkëshortore vetëm duke i kërkuar faljen e fajit All'Ilahut të Lartësuar, megjithëse është veprim i preferuar, që në të tilla gjendje, burri ta divorcojë gruan e tij. Në të vërtetë, një bashkim i këtillë i transmetimeve njihet edhe në librat

¹ "Uesailu Shi'ah", vëll. 15, f. 554. K. 6, Paragrafi 5.

² Burimi i mësipërm, f. 555, Paragrafi 4.

³ Tefsiri "Kenzul Irfân", vëll. 2, f. 292.

e jurisprudencës fetare, ku kjo çështje është trajtuar në mënyrë të mjaftueshme. Natyrisht që interpretimi për këtë problem është bërë duke shikuar në saktësinë e vargut të përcjellësve të dy transmetimeve, që rezultojn me gradën “*teuatur*” - “*të pashkëputur*” të përcjellësve të besueshëm.

4- Shumë juristë të ligjit të fesë mendojnë se, kur personi e përsërit “*dhiharin*” disa herë (përsërit seriozisht formulën e sipërpërmendur), ka detyrim të plotësojë disa shlyerje, megjithëse përsëritja mund të ketë ndodhur vetëm në një bisedë, me përjashtim të rastit kur qëllimi me përsëritjen e formulës së “*dhiharit*” ishte vetëm për të theksuar më shumë fjalën e tij dhe jo për një “*dhihar*” të ri.

5- Kur burri i afrohet gruas së tij pa e plotësuar shlyerjen, në këtë rast ai ka detyrim të plotësojë dy shlyerje, një të shlyerje për “*dhiharin*” dhe shlyerjen tjetër për shkak të marrëdhënies bashkëshortore me gruan e vet pa e plotësuar shlyerjen. Në lidhje me këtë dispozitë, juristët e ligjit të fesë ndajnë një mendim të përbashkët. Duhet theksuar se ajetet e mësipërme nuk e përmendin këtë dispozitë, por kjo është përmendur në transmetimet e ardhura me rrugët e Ehli Bejtit.¹

6- Trajtimi serioz e i formës së prerë të çështjes së “*dhiharit*”, përforcon të vërtetën se Islami kurrë nuk lejon nëpërkëmbjen e të drejtave të gruas për shkak të tiranisë e të patriarkalizmit të burrave. Në të vërtetë, Islami dëshiron që dispozitat e tij për shlyerjet të plotësohen si adhurim jo vetëm në rastin e shlyerjes për “*dhiharin*”, por edhe rastet e shlyerjes për vrasjen gabimisht, për

¹ “Uesàilu Shi’ah”, vëll. 15, f. 526, Paragrafi 1-6.

shlyerjen për mosagjërimin gjatë ditëve të Muajit të Ramazanit, domethënë kur nuk janë agjëruar me qëllim ditët e Muajit të Ramazanit. Gjithashtu, edhe në rastin e shlyerjes për thyerjen e betimit dhe mosrespektimin e premtimit për të taksurën (*nedhr*).

Ajetet 5 - 7

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ
 أَنْزَلْنَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا
 فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ
 أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ
 نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَى مِنْ
 ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ
 الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Vërtet, ata që i kundërvihen All’Ilahut dhe të Dërguarit të Tij, do të poshtërohen, siç janë poshtëruar ata para tyre. Ne kemi zbritur Shpallje të qarta, kurse për jobesimtarët do të ketë vuajtje poshtëruese.”

“Në ditën, kur All’Ilahu i ngjall të gjithë e i njofton për veprat që kanë bërë. All’Ilahu të gjitha i ka shënuar, edhe pse ata i kanë harruar. All’Ilahu është dëshmitar i çdo gjëje.”

“A nuk e di ti, se All’Ilahu di çdo gjë që është në qiej dhe në Tokë?! Nuk ka bisedë të fshehtë midis tre vetave, që Ai të mos

jetë i katërti; as midis pesë vetave e që Ai të mos jetë i gjashti; as kur janë më pak, as kur janë më shumë, që Ai të mos jetë me ata, kudo që të ndodhen; Ai në Ditën e Kiametit do t'i njoftojë ata se çfarë kanë bërë, se, me të vërtetë, All'Ilahu di çdo gjë."

Komentimi

Ata janë armiq të All'Ilahut

Fjala e fundit e ajetit 4 i nxiste të gjithë për domosdoshmërinë e respektimit të "kufijve" të All'Ilahut dhe për moskapërcimin e tyre. Ajetet 5-7, flasin për mohuesit, që jo vetëm i kapërcyen "kufijtë" e All'Ilahut, por luftuan All'Ilahun e të Dërguarin e Tij. Këto ajete e bëjnë të qartë të ardhmen e tyre në këtë botë dhe në Botën Tjetër.

Në fillim All'Ilahu i Lartësuar thotë: **"Vërtet, ata që i kundërvihen All'Ilahut dhe të Dërguarit të Tij, do të poshtërohen, siç janë poshtëruar ata para tyre."**

Fjala e ajetit "*juhàd' d'ùne*" në rrënjën e saj "*muhàdetun*" do të thotë: *luftë e armatosur me armë prej hekuri*. Gjithashtu, kjo fjalë përdoret edhe për luftën pa armë.

Disa të tjerë kanë thënë se fjala "*muhàdetun*", në origjinë është në kuptimin e *ndaluesit mes dy sendeve*. Për këtë shkak, edhe rojës i thuhet ndalues. Të dy kuptimet, nga ana e rezultatit, janë të afërta, megjithëse janë të marra prej dy rrënjëve të ndryshme.

Fjala e ajetit “*kubitù*”, në rrënjën e saj “*kebetë*”, do të thotë: “*ndalim me poshtërim*” dhe tregon se All’llahu i Lartësuar, ata që luftojnë Atë dhe të Dërguarin e Tij, do t’i dënojë vetëm me poshtërim dhe ata nuk janë të përfshirë në butësinë e Tij.¹

Kjo shprehje është e ngjashme me shprehjen që ka ardhur në ajetin 114 të sures “El Bekare”, ku flitet për ata persona që i ndalojnë njerëzit të hyjnë në xhami, i ndalojnë të adhurojnë All’llahun Fuqiplotë dhe luftojnë parimin e së vërtetës. Për këtë kategori personash ajeti në fjalë thotë: “**...në këtë jetë ata janë të përçmuar dhe në Botën Tjetër për ata ka një ndëshkim shumë të dhembshëm.**”.

Gjithashtu, shprehja e mësipërme është e ngjashme me shprehjen që ka ardhur në ajetin 33 të sures “El Maide”, ku tregohet e ardhmja e personave që luftojnë All’llahun e të Dërguarin e Tij, që bëjnë shkatërrime në tokë dhe mbjellin ngatërresa: “**Kjo për ata është poshtërim në këtë botë e në Botën Tjetër dhe për ata ka një ndëshkim shumë të rëndë.**”.

Në vijim të ajetit, Krijuesi Fuqiplotë thotë: “**Ne kemi zbritur Shpallje të qarta...**”.

Bazuar mbi këtë që u shpjegua, argumenti është plotësuar në formën më të plotë, aq sa për ata s’ka mbetur shfajësim për të kundërshtuar. Megjithëkëtë, ata kundërshtuan. Prandaj bëhet e

¹ Disa komentues të Kur’anit kanë thënë se fjala e ajetit “*كُتِبُوا*” “*kubitù*” është në kuptimin e mallkimit, sepse mallkimi nga ana e All’llahut të Lartësuar, Fuqiplotit, mbi të gjitha sendet, është një argument që e vërteton këtë mallkim. Rezultati i mallkimit të All’llahut është poshtërimi për këtë grup mohuesish në këtë botë. Kuptimi i ajetit tregon se kjo sifjali e këtij ajeti është pjesë e nënrenditur kallëzuesore dhe nuk është fjali konstruktive.

domosdoshme që ata të dënohen dhe jo vetëm në këtë botë, por edhe në Ditën e Kiametit. Këtë e njofton ajeti, në frazën e tij të fundit: **“...për jobesimtarët do të ketë vuajtje poshtëruese.”**

Në frazën e parë të ajetit u tregua ndëshkimi i mohuesve në këtë botë, kurse në këtë frazë tregohet ndëshkimi i tyre në Botën Tjetër, duke shtuar se dënimi i tyre u dëshmuua qartë në ajetit e parë: **“... ashtu siç u mposhtën ata para tyre.”**. I njëjti kuptim, gjithashtu, theksohet edhe në ajetin vijues.

Në të gjitha rastet, ky kërcënim i All'llahut, drejtuar atyre që mbajtën qëndrim kundër të Dërguarit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe kundër Kur'anit Famëlartë, u bë realitet. Ata u poshtëruan e u thyen në Luftën e Bedrit, në Luftën e Khajberit, në Luftën e Hendekut e në beteja të tjera. Më në fund u poshtëruan e u shpartalluan përfundimisht në fushatën për çlirimin e Mekës, kur ata u thyen një herë e mirë dhe kurthet e tyre u asgjësuan në sajë të triumfit të Islamit në të gjitha vendet.

Në ajetin vijues shpaloset koha kur mbi ta do të bjerë ndëshkimi në Botën Tjetër dhe për këtë All'llahu i Lartësuar thotë: **“...ditën, kur All'llahu i ngjall të gjithë e i njofton për veprat që kanë bërë.”**. **“Ditën kur All'llahu do t'i ngjallë ata, të gjithë do t'i njoftojë për punët që kanë bërë.”**¹; po **“All'llahu të gjitha i ka shënuar, edhe pse ata i kanë harruar.”**.

¹ Fjala e ajetit “يَوْمَ” “jeume” – “ditë”, nga na e rregullave gramatikore të gjuhës arabe është ndajfolje kohe dhe ka lidhje me fjalën “mohuesit” ose me fjalën “poshtëruar”. Mundësia e parë është më shumë në përshtatje me kuptimin që shprehin fjalët e ajetit. Këtë kuptim e kanë pëlqyer shumë prej interpretuesve të Kur'anit. Disa të tjerë kanë thënë se është një lidhje e vlerësuar në kuptimin e fjalës “kujto”. Por kjo mundësi është e përjashtuar.

Prandaj ditën kur atyre u jepet në dorë libri i punëve që kanë bërë, ata thërrasin me të madhe, ashtu siç tregon edhe ajeti 49 i sures “El Kehf”: “...si është puna me këtë libër që s’ka lënë as të vogël e as të madhe paregjistruar?!”.

Edhe ky pohim i mohuesve, në vetvete, është një ndëshkim shumë i dhimbshëm për ta, sepse All’llahu i Lartësuar ua kujton atyre fajet e punët e këqija që kanë bërë, duke i diskredituar para të gjitha krijesave.

Në fundin e ajetit, Krijuesi Fuqiplotë thotë: “**All’llahu vëzhgon të gjitha sendet.**”.

Kjo e vërtetë është argument për çështjet që u shpjeguan në fjalinë e mësipërme, ku thuhej se All’llahu i Lartësuar është i pranishëm në çdo kohë e në çdo vend, jashtë e brenda nesh. Ai regjistron jo vetëm punët që ne bëjmë, por edhe qëllimet e besimet tona dhe Ditën e Madhe, ditën e daljes sheshit të çdo pune të fshehtë, do të merret vesh çdo gjë dhe kështu njeriu do të mësojë shkakun e ashpërsisë së ndëshkimit të All’llahut.

Dhe, për të theksuar se All’llahu është i pranishëm në të gjitha vendet dhe se Ai ka dijeni të plotë për çdo send, ajeti flet për çështjen e bisedave të fshehta, për të cilat i Gjithëfuqishmi thotë: “**A nuk e di ti, se All’llahu di çdo gjë që është në qiej dhe në Tokë?!**”.

Megjithëse në këtë ajet fjala i drejtohet të Dërguarit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), në të vërtetë, qëllimi është për të gjithë njerëzit¹ dhe është një parathënie

¹ Fjala e ajetit “*أَلَمْ تَرَ*” “*e lem tera*” – “**a nuk e sheh**” në rrënjën e saj “*رَوَى*” “*ru’jetun*”, në origjinë është në kuptimin e shikimit shqisor. Kjo fjalë, në shumë ajete të

për çështjen e bisedave intime, që vjen në frazën vijuese të ajetit: **“Nuk ka bisedë të fshehtë midis tre vetave, që Ai të mos jetë i katërti; as midis pesë vetave e që Ai të mos jetë i gjashti; as kur janë më pak, as kur janë më shumë, që Ai të mos jetë me ata, kudo që të ndodhen; Ai në Ditën e Kiametit do t’i njoftojë ata se çfarë kanë bërë, se, me të vërtetë, All’Ilahu di çdo gjë!”**¹

Këtu vihen re disa pika, që meritojnë t’u kushtohet vëmendje:

1- Fjalët *“nexhvà”* dhe *“nexhàt”*, në origjinë, kanë kuptimin e vendit të ngritur, të ndarë prej anëve të tij, për shkak të lartësisë së tij. Kështu ndodh edhe me njeriun. Kur ai ka qëllim të bëjë një bisedë të fshehtë, veçohet në një vend larg të tjerëve; ose në kuptimin se ai që bisedon në fshehtësi, ka qëllim të ruajë sekretet e tij, që ato të mos dalin në shesh dhe për këtë ai bisedon i veçuar, që të mos e dëgjojnë të tjerët.

2- Disa mendojnë se biseda në fshehtësi mund të zhvillohet mes tre vetëve, ose edhe më shumë. Por kur biseda në fshehtësi zhvillohet mes dy vetëve, atëherë ajo quhet sekret. Ky shpjegim është e kundërta e kuptimit që shprehin fjalët e ajetit, sepse fraza *“ednà min dhàlike”* tregon për më pak se tre persona, domethënë tregon për dy persona. Është e natyrshme se, kur dy vetë bisedojnë vesh më vesh, patjetër që pranë tyre është një i tretë, ndryshe biseda

Kur’anit Famëlartë, ka ardhur në kuptimin e dëshmimit me zemër, të pasjes dijeni dhe të njohjes.

¹ Fjala e ajetit *“نَجْوَى”* *“nexhvà”*, megjithëse në të vërtetë është formë e pashtjelluar, paskajore, këtu ka ardhur në kuptimin e kryefjalës dhe është sikur ne të themi për shembull (Zejdi është i drejtë).

e tyre e fshehtë nuk do të ishte e nevojshme dhe s'ka asnjë lidhje me atë që u tha më sipër.

3- Pikë tjetër, që këtu meriton t'i kushtohet vëmendje është se ajeti i mësipërm në fillim flet për bisedë të fshehtë mes tre vetëve dhe pastaj mes pesë vetëve dhe nuk është thënë asgjë për bisedën që bëjnë në fshehtësi katër vetë, duke pasur parasysh se katra është mes treshit dhe pesës. Pavarësisht nga kjo, disa interpretues të Kur'anit, duke e sjellë si shembull, kanë përmendur anë të ndryshme të kuptimit të bisedës në fshehtësi dhe kanë thënë se qëllimi me këtë lloj bisede është kujdesi që fjala të jetë sa më e qartë dhe të mos ketë përsëritje.

All'Ilahu i Lartësuar njofton se, kur tre vetë bisedojnë në fshehtësi mes tyre, All'Ilahu është i katërt i tyre dhe, nëse bashkëbiseduesit janë katër vetë, All'Ilahu është i pesti i tyre. Siç shihet, edhe numri katër këtu është përmendur. Por kjo është larg retorikës së gjuhës. Disa të tjerë kanë thënë se këto ajete kanë zbritur për një grup hipokritësh, numri i të cilëve ishte aq sa përmendet në këtë ajet.

4- Qëllimi se All'Ilahu është i katërti, ose i gjashti i tyre, është që të bëhet e qartë se All'Ilahu i Lartësuar është i pranishëm në çdo vend, Ai shikon të gjitha sendet dhe ka dijeni të plotë për çdo send, megjithëse Qenia e Tij e Shenjtëruar nuk ka vend dhe kurrë nuk mund të përshkruhet me numër, sepse Qenia e Tij Një e i Vetëm, nuk do të thotë se Ai është numër një, por cilësia e Tij i Vetëm është në kuptimin: për Atë s'ka të ngjashëm, asgjë nuk i shëmbëllen Atij dhe asgjë e askush nuk është i barabartë me Të.

5- Meriton të përmendet se biseda në fundin e ajetit e kapërcen kufirin e bisedës së fshehtë, sepse ajeti thekson se All'illahu është së bashku me njeriun në çdo vend dhe shumë shpejt, në Ditën e Kiametit, Ai do ta informojë njeriun për punët që ka bërë. Ajeti përfundon me njoftimin se All'illahu i Lartësuar ka dijani të plotë. Më sipër u njoftua se All'illahu ka dijani për të gjitha sendet.

6- Disa interpretues të Kur'anit kanë thënë se shkak i zbritjes së këtij ajeti është ashtu siç thuhet në transmetimin e përcjellë prej Ibn Abasit: "Ky ajet ka zbritur për tre persona: Rebij'ah, Habijb dhe Safvan, të cilët, kur po bisedonin mes tyre, njëri prej tyre i thotë tjetrit: "A e di All'illahu se ç'themi ne?"

I dyti tha: "Për një pjesë të bisedës Ai ka dijani dhe për pjesën tjetër të saj Ai nuk di asgjë." Kurse i treti tha: "Kur All'illahu ka dijani për një pjesë, patjetër që ka dijani për të gjithë bisedën.". Atëherë zbriti ajeti që shpalli se All'illahu i Lartësuar është i pranishëm në çdo bisedë që bëhet në fshehtësi, në të gjitha vendet e botës dhe në qiell. Prandaj këtë ta kenë të qartë të shkujdesurit dhe ata që i kanë zemrat të verbuara.¹

¹ Tefsiri "El Kebijr", vëll. 29, f. 265.

Hulumtim

Më sipër u shpjegua se All'llahu i Lartësuar nuk është trup dhe se Ai s'ka gjymtyrë trupore, prandaj ne nuk mund të mendojmë se për All'llahun ka kohë ose vend. Gjithashtu, nuk mund të mendohet se ka ndonjë vend në të cilin All'llahu i Lartësuar nuk është i pranishëm dhe se Ai i sheh të gjitha sendet, atëherë vetë fjala e bën të detyrueshme që Ai të përshkruhet me vend e me kohë.

Me fjalë të tjera, dituria e All'llahut ka rrethuar të gjitha sendet, në një kohë që për Të s'ka vend, por engjëjt e Tij janë të pranishëm në të gjitha vendet dhe ata dëgjojnë e regjistrojnë çdo fjalë e çdo punë.

Në një transmetim të ardhur prej Prijësit të besimtarëve, Imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*) në lidhje me shpjegimin e këtij ajeti, lexojmë: “Me këtë All'llahu kishte qëllim lartësimin e të besuarve të Tij mbi të gjitha krijesat e Tij, në sajë të fuqisë që Ai ka vënë te ata. Prandaj puna e tyre është puna e Tij.”¹

Natyrisht që prania e engjëjve është njëra prej dimensioneve të çështjes, kurse dimensionin tjetër është prania e vetë Qenies së Shenjtëruar. Këtë e lexojmë në një transmetim tjetër, që flet për rastin, kur njëri prej krerëve të dijetarëve kristianë pyeti Prijësin e besimtarëve, Imam Aliun (*Paqja qoftë mbi të!*): “Ku është All'llahu?”

¹ Tefsiri “Nùruth Thekalejn”, vëll. 5, f. 258, hadithi 20.

Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) iu përgjigj: “Ai është këtu dhe atje, Ai është lart dhe poshtë, Ai ka dijeni për ne dhe është së bashku me ne.”. Këtë e dëshmon edhe thënia e Tij: “**Nuk ka bisedë të fshehtë midis tre vetave, që Ai të mos jetë i katërti.**”¹

Në transmetimin e njohur të “Ihlijxhetu”-“Bastuni i fildishtë i perandorit”, prej Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojmë: “All’llahu i Lartësuar është emërtuar në emrin e bukur ‘Semij’un’ – ‘Dëgjuesi’ për shkak se nuk ka tre vetë që bëjnë një bisedë në fshehtësi dhe Ai të mos jetë i katërti i tyre.”. Pastaj shtoi: “All’llahu dëgjon zhurmën që bëjnë këmbët e milingonës mbi shkëmbin e kodrës Saffa dhe dëgjon rrahjet e zemrave të shpendëve që fluturojnë në ajër. Për All’llahun asgjë nuk është e panjohur, asnjë send nga ato që e dëgjojnë veshët dhe e shikojnë sytë, si dhe ato që nuk dëgjojnë veshët e nuk i shikojnë sytë, më e trashë, më e hollë, më e vogël dhe më e madhe.”²

¹ Burimi i mësipërm, f. 259, hadithi 23.

² Burimi i mësipërm, f. 258, hadithi 21.

Ajetet 8 - 10

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى ثُمَّ يُعْوَدُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ
 وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ
 بِمَا لَمْ يُحْيِكَ بِهِ اللَّهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ
 حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصَلَوْنَهَا فَبئسَ الْمَصِيرُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا
 تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا
 بِالْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ
 الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ
 وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ^{١٠}

“A nuk i sheh ata të cilët, edhe pse iu është ndaluar të kurdisin fshehtësisht, kthehen tek ajo që u është ndaluar dhe kurdisin për gjynahe, armiqësi dhe mosbindje ndaj të Dërguarit? Kur vijnë te ti, ata të përshëndesin me fjalë, me të cilat All’Ilahu nuk të përshëndet kurrë dhe thonë me vete: ‘Pse nuk na dënon All’Ilahu për këtë që po flasim?’. Xhehennemi është një dënim i mjaftueshëm për ata. Në flakët e tij do të digjen. Eh, sa vendbanim i tmerrshëm që është ai!”

“O ju që keni besuar! Kur të bisedoni fshehtas mes jush, mos flisni për gjynahe, armiqësi dhe mosbindje ndaj të

Dërguarit; por bisedoni për mirësi dhe drejtësi. Kijeni frikë All'Ilahun, para të Cilit do të tuboheni."

"Intrigat e fshehta vijnë vetëm nga djalli, për t'i dëshpëruar besimtarët. E megjithatë, ai nuk mund t'u shkaktojë kurrfarë të keqeje, përveç nëse All'Ilahu e lejon atë. Pra, besimtarët le të mbështeten tek All'Ilahu."

Shkaku i zbritjes

Për shkaku e zbritjes së ajetit 8 janë cituar dy transmetime dhe të dy transmetimet janë të posaçme për një pjesë të ajetit të nderuar.

Në transmetimin e parë lexojmë: Ajeti zbriti për jehuditët e hipokritët, të cilët bisedonin njëri me tjetrin në fshehtësi dhe larg syrit e veshit të besimtarëve, duke ia shkelur syrin bashkëbiseduesit. Kur besimtarët panë se ata bënë biseda të fshehta, menduan se ata po kurdisin ndonjë të keqe kundër vëllezërve që gjendeshin nëpër formacionet e grupeve të vogla islame të lëvizshme dhe për këtë ata u hidhëruan shumë. Shqetësimin që kishin, ia thanë të Dërguarit (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). All'Ilahu i Lartësuar i urdhëroi të mos bisedonin në fshehtësi në prani të myslimanëve, por ata nuk hoqën dorë nga zakoni i tyre dhe iu kthyen bisedave

në fshehtësi. Atëherë zbriti ajeti 8, që i kërcënon ata me fjalë shumë të rënda.¹

Transmetimi i dytë citohet në “Sahijhun” e Muslimit, në “Sahijhun” e Bukhariut dhe në shumë libra tefsiresh, në të cilin lexojmë: “Një grup jehudish erdhën te i Dërguari i All’liahut (*Paqja dhe bekimet e All’liahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe në vend që ta përshëndesnin “*Es selàmu alejke*” - “*Paqe për ty!*”, i thanë: “*Es sàmu alejke jà Abul Kàsım*” - “*Vdekje për ty o Ebu Kàsım!*” (ose shqetësim e lodhje). Prandaj edhe kthimi i përshëndetjes, nga ana e të Dërguarit, qe vetëm: “*Edhe për ju!*”. Aishja tregon: “Unë e kuptova qëllimin e tyre dhe thashë: “*Alejkumu-s’sàmu ue leanekumu-ll’lìlāhu ue gadibe alejkum!*” - “*Vdekje për ju, All’lìlāhu ju mallkoftë dhe zemërimi i Tij rëntë mbi ju!*”

I Dërguari i All’liahut (*Paqja dhe bekimet e All’liahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) i tha: “*O Aishe, nga ana jote kërkohet butësi dhe jo dhunë e egërsi.*”

Ajo tha: “A nuk i dëgjove ata se thanë vdekje?”

Ai tha: “Po ti, a e dëgjove si iu përgjigja atyre: ‘Edhe për ju!’.”

Ndërkaq All’lìlāhu i Lartësuar zbriti ajetin: “**Kur vijnë te ti, ata të përshëndesin me fjalë...**”.²

¹ Tefsiri “Mekhmaul Bejàn”, vëll. 9, f. 249.

² Tefsiri “El Meràgij”, vëll. 28, f. 13.

Komentimi

Biseda në fshehtësi është prej djallit

Edhe në këto ajete vazhdon studimi rreth bisedës në fshehtësi, që u trajtua në ajetet e mëparshme. All'llahu Fuqiptotë, në fjalinë e parë të ajetit 8, thotë: **“A nuk i sheh ata të cilët, edhe pse iu është ndaluar të kurdisin fshehtësisht, kthehen tek ajo që u është ndaluar dhe kurdisin për gjynahe, armiqësi dhe mosbindje ndaj të Dërguarit?”**.

Prej këtij ajeti mësohet se hipokritët dhe jehuditët ishin ndaluar më përpara që të bisedonin në fshehtësi, sepse biseda në fshehtësi lind te të tjerët keqkuptim dhe krijon shqetësim për ta. Por hipokritët e jehuditët nuk i kushtuan asnjë rëndësi paralajmërimit që u ishte bërë. Më e keqja ishte se ata, në bisedat që bënin në fshehtësi, flisnin vetëm për të kryer faje dhe për të kundërshtuar urdhrat e All'llahut e të Dërguarin e Tij.

Dallimi mes fajeve, agresionit dhe kundërshtimit të të Dërguarit të All'llahut, qëndron në faktin se fajet përfshijnë edhe anën individuale të kryerjes së një veprimi të ndaluar, siç është përdorimi i pijeve dehëse, kurse agresion do të thotë: nëpërkëmbje e të drejtave të të tjerëve, ndërsa kundërshtimi i të Dërguarit ka lidhje me urdhrat e me udhëzimet që dilnin prej të Dërguarit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), duke pasur parasysh se ai ishte kryetari i shtetit islam. Ata, me bisedat e tyre të fshehta, kishin si qëllim dëmtimin e shoqërisë islame. Në fshehtësi ata flisnin me njëri-tjetrin se si t'i kundërviheshin urdhrave e udhëzimeve të të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe*

bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!). Natyrisht që bisedat në fshehtësi ishin veprimi më i rëndësishëm i hipokritëve e i jehudive, sepse bisedat që ata bënin në fshehtësi, kishin lidhje drejtpërdrejt me njerëzit e tjerë, me qeverinë islame dhe me vetë të Dërguarin (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Dy fjalët e ajetit “*jeùdùne*” - “*kthehen*” dhe “*jetenàxheune*” - “*bisedojnë në fshehtësi*” kanë ardhur në formën e foljeve të kohës tashme dhe të ardhme dhe shpjegojnë se bisedat në fshehtësi do të përsëriten vazhdimisht, sepse qëllimi i tyre është vetëm që të shqetësojnë besimtarët.

Në të vërtetë, ajeti ka ardhur pa adresë, por zbulon kundërshtimin e hipokritëve e të jehudive dhe nxjerr në shesh rrugën e tyre të devijuar.

Në vijim të kësaj teme, Kur’ani Famëlartë e vë theksin mbi një veprim tjetër prej punëve të hipokritëve e të jehudive, të cilët, në kuadrin e qëllimit të tyre për të kundërshtuar të Dërguarin (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), arrinin deri aty sa të mos respektonin as edukatën e përshëndetjes. Për këtë All’llahu i Lartësuar, në vijim të ajetit, thotë: **“Kur vijnë te ti, ata të përshëndesin me fjalë, me të cilat All’llahu nuk të përshëndet kurrë...”**.

Fjala e ajetit “*haj’jeuke*” - “*të përshëndesin ty*” në rrënjën e “*tehij’jetun*” - “*përshëndetje*”, në origjinë është marrë prej fjalës “*hajàtun*” - “*jetë*” dhe është në kuptimin e lutjes për shëndet të mirë dhe për paqe e shpëtimin në Botën Tjetër. Kurse qëllimi me përshëndetjen hyjnore, në këtë ajet, është përshëndetja me frazën:

“Es selàmu alejkum” – “Paqe për ju!” ose “Selàmull’lilàhi alejke” – “Paqja e All’lلاهut qoftë për ty!”.

Modele të kësaj përshëndetjeje, në ajetet e Kur’anit Famëlartë i lexojmë kur, në këto ajete, përshëndeten me selam Profetët dhe banorët e Xhennetit. Në përgjithësi, përshëndetja me selam, në ajetet e Kur’anit, është ashtu siç ka ardhur në ajetin 181 të sures “Es Sà’fàt’”: **“Paqe e shpëtim për të Dërguarit!”**.

Kurse përshëndetja me të cilën ty nuk të ka përshëndetur All’lلاhu dhe kurrë nuk e ka lejuar atë është shprehja: *“Es sàmu alejke!” – “Vdekje për ty!”*.

Gjithashtu, ka mundësi që në ajetin e nderuar, qëllimi i përdorimit të përshëndetjes me Fjalën e All’lلاهut, të jetë kritika ndaj përshëndetjes së kohës së injorancës para Islamit, kur ata përshëndeteshin me shprehjet: “Mirëmëngjesi” e “Mirëmbrema”, pa e përmendur fare Emrin e All’lلاهut dhe nuk e kërkonin paqen e shpëtimit për palën tjetër prej All’lلاهut Fuqiplotë.

Kjo mënyrë përshëndetjeje ishte zotëruese në kohën e injorancës para Islamit, por është shumë larg të thuhet se kjo mënyrë përshëndetjeje ndalohet në mënyrë të prerë në ajetet e lartpërmendura.

Më pas All’lلاhu i Lartësuar shton se hipokritët e jehuditët nuk bënin vetëm këto faje të mëdha. Ata, si mendjemëdhenj që ishin, e mbanin veten për shumë të rëndësishëm, aq sa dukeshin si të dehur. Këtë e njofton All’lلاhu i Lartësuar: **“...dhe thonë me vete: ‘Pse nuk na dënon All’lلاهut për këtë që po flasim?’”**.

Me këto fjalë ata kanë vërtetuar se nuk besojnë në profetësinë e të Dërguarit (*Paqja dhe bekimet e All’lلاهut qofshin mbi*

të dhe mbi familjen e tij!). Gjithashtu, kanë vërtetuar se ata nuk besojnë se All'Ilahu ka dijeni të plotë për çdo punë që ata bëjnë dhe për çdo fjalë që ata thonë.

Me një fjali të shkurtër, Kur'ani Famëllartë u përgjigjet atyre: **"Xhehennemi është një dënim i mjaftueshëm për ata. Në flakët e tij do të digjen. Eh, sa vendbanim i tmerrshëm që është ai!"**.

Natyrisht që fjalët e këtij ajeti nuk mohojnë ndëshkimin e tyre në jetën e kësaj bote, madje Kur'ani Famëllartë thekson se, edhe sikur për ta të mos kishte ndëshkim tjetër përveç ndëshkimit në Xhehennem, kjo do të ishte e mjaftueshme që ata të shihnin në zjarr dënimin e tyre të menjëhershëm për shkak të punëve të tyre të këqija.

Por bisedat në fshehtësi disa herë për besimtarët mund të jenë domosdoshmëri, ose për disa prirje. Prandaj ajeti vijues u flet drejtpërdrejt besimtarëve dhe i porositi që bisedat e tyre të fshehta patjetër duhet të jenë të sigurta prej ndotjes me fajet e jehudive e të hipokritëve. Për këtë, Krijuesi Fuqplotë thotë: **"O besimtarë! Kur të bisedoni fshehtas mes jush, mos flisni për gjynahe, armiqësi dhe mosbindje ndaj të Dërguarit; por bisedoni për mirësi dhe drejtësi. Kijeni frikë All'Ilahun, para të Cilit do të tuboheni."**.

Prej fjalëve të këtij ajeti mësohet fare qartë se, kur biseda në fshehtësi bëhet mes besimtarëve, patjetër biseda e tyre duhet të jetë larg të keqes dhe të mos u shkaktojë asnjë shqetësim të tjerëve. Gjithashtu, biseda e fshehtë mes besimtarëve patjetër duhet të jetë këshillë e porosi për punë të mira e për bamirësi. Vetëm kështu bisedat e fshehta nuk janë të ndalura.

Por sa herë që bisedat në fshehtësi bëhen prej njerëzve, si jehuditët e hipokritët, të cilët kanë qëllim vetëm të fyejnë e të mundojnë besimtarët, patjetër që këto lloj bisedash në fshehtësi janë të ndaluara rreptësisht. Vallë, si do të ishte gjendja, nëse bisedat e tyre të fshehta do të ishin djallëzore dhe komplotuese? Për të gjitha këto, Kur'ani Famëllartë i paralajmëron ata me një kërcënim të ashpër, në fjalinë e parë të ajetit 10: **“Intrigat e fshehta vijjnë vetëm nga djalli, për t’i dëshpëruar besimtarët.”**.

Besimtarët duhet të dinë se djalli s’ka mundësi të dëmtojë asnjë njeri pa lejen e All’llahut. Këtë e njofton All’llahu Fuqiplotë në vijim të ajetit: **“E megjithatë, ai nuk mund t’u shkaktojë kurrfarë të keqeje, përveç nëse All’llahu e lejon atë.”**.

Kjo do të thotë se veprimi i çdo ndikimi në të gjithë botën e ekzistencës vjen vetëm me urdhrin e All’llahut, deri edhe djegia në zjarrin e Xhehennemit, edhe prerja e tehut të shpatës. Prandaj: **“Pra, besimtarët le të mbështeten tek All’llahu!”**.

Besimtarët, me frymën e mbështetjes vetëm te All’llahu i Lartësuar, kanë mundësi të dalin fitimtarë mbi të gjitha problemet, të prishin planet e ndjekësve të djallit dhe të bëjnë të dështojnë komplotet që ata thurin.

Dy hulumtime

1- Llojet e bisedave të fshehta

Në lidhje me bisedat në fshehtësi, në ligjin e fesë islame ka dispozita të ndryshme, sipas ndryshimit të kushteve. Sipas dispozitave islame, bisedat në fshehtësi mund të klasifikohen në pesë gjendje.

Biseda e fshehtë, herë mund të jetë e ndaluar rreptësisht (haram), kur ajo çon në fyerjen e të tjerëve, ose kur cenon të drejtat e tyre personale, pasi është e ndaluar të preken, ashtu siç u përmend edhe në ajetet e mësipërme, siç ishte biseda e fshehtë djallëzore, që ka si objektiv fyerjen, shqetësimin dhe dëmtimin e besimtarëve.

Herë tjetër, biseda e fshehtë mund të jetë detyrë (vaxhib), natyrisht për çështje të karakterit sekret, pasi dalja sheshit e atyre sekreteve shkakton përhapjen e dëmit, të rrezikut dhe fyerjet. Prandaj në të tilla gjendje, mosbisedimi në fshehtësi sjell humbjen e të drejtave dhe dëmton Islamin e myslimanët.

Biseda e fshehtë, në një mënyrë tjetër, mund të jetë edhe në gradën e veprimit të pëlqyer (mustehab). Kjo ndodh kur merret vesh se njeriu ka qëllim të bëjë një punë të mirë, ose të plotësojë një bamiresi. Mirëpo ai nuk dëshiron që punën që ai bën, ta mësojnë të tjerët. Në një gjendje të tillë, biseda në fshehtësi mund të jetë në gradën e punëve të pëlqyeshme (mustehab), ose në gradën e punëve të lejuara (mubàh).

Si bazë, në çdo gjendje, biseda në fshehtësi, edhe kur s'ka një qëllim të rëndësishëm, është veprim që nuk lavdërohet, është veprim në kundërshtim me edukatën e qëndrimit në kuvendet. Me fjalë të tjera, biseda në fshehtësi është njëra prej llojeve të moskujdesit e të moshqetësimit për të tjerët.

I Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: “Kur jeni tre vetë, dy të mos bisedojnë fshehurazi të tretit, sepse kjo e dëshpëron atë.”¹

Gjithashtu, në një transmetim të përcjellë prej Ebu Sejjd El Khuderij lexojmë: “Ishim në radhë dhe i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) po trajtonte një çështje. Ata që po prisnin, u shtuan dhe gjatë natës filluam të bisedojmë. Ndërkaq doli i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe tha: ‘Ç’është kjo bisedë në fshehtësi? A nuk u është ndaluar të bëni biseda në fshehtësi?!’”²

Prej transmetimeve të tjera mësohet se djalli, që të shqetësojë besimtarët, përdor çdo mjet dhe jo vetëm rrugën e bisedave në fshehtësi, madje edhe gjatë gjumit, ai u paraqit njerëzve pamje të dhimbshme, që detyrimisht shkaktojnë hidhërim e brengosje. Prandaj njeriu besimtar, në të tilla gjendje, patjetër duhet të kërkojë mbështetje vetëm te All'llahu i Lartësuar dhe të largojë prej vetes të gjitha cytjet e djallit.³

¹ Tefsiri “Mexhmaul Bejan”, fundi i ajeteve; tefsiri “Ed Durrul Menthur”, vëll. 6, f. 184; “Usulul Kafij”, vëll. 5, f. 483, K. “Biseda në fshehtësi”, hadithet 1-2.

² Tefsiri “Ed Durrul Menthur”, vëll. 6, f. 184.

³ Për më shumë informacion për këto transmetime, lexo tefsirin “Nuruth Thekalejn”, vëll. 5, f. 261-262, hadithet 21-22.

2- Si është përshëndetja hyjnore?

Është zakon i njohur shoqëror shkëmbimi i shprehjeve të dashurisë e të respektit, në rastet e hyrjes në kuvende, ku njerëzit përshëndeten, duke i shprehur njëri-tjetrit ndjenjat e dashurisë e të respektit me shprehje të njohura. Pikërisht kjo quhet përshëndetje. Nga ajetet që po studiojmë, mësohet se, në brendësinë e saj, përshëndetja duhet të këtë përmbajtje hyjnore, ashtu siç duhet edhe në të gjitha rregullat e tjera të mirësjelljes.

Përshëndetja hyjnore, përveç shprehjes së respektit e të nderimit, patjetër duhet të jetë e shoqëruar me përmendjen e All'llahut, që në çastin e takimit. Prandaj edhe në përshëndetjen me selam, patjetër duhet të përmendet Emri i All'llahut

Në tefsirin e Ali Ibrahimit, në fundin e komentit të ajeteve që po studiojmë, tregohet se një grup prej sahabëve të të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), kur vinin te ai, e përshëndesnin me shprehjen "Mirëmëngjesi!", ose "Mirëmbërëma!". Por kjo, siç u tha më sipër, ishte përshëndetja e kohës së injorancës para Islamit dhe, All'llahu i Lartësuar zbriti: **"Kur vij në te ti, ata të përshëndesin me fjalë, me të cilat All'llahu nuk të përshëndet kurrë."**

I Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u tha atyre: "All'llahu na e zëvendësoi atë me një më të mirë, na e zëvendësoi me përshëndetjen e banorëve të Xhennetit: "Es selàm u alejkum!"¹

¹ Burimi i mësipërm, hadithi 30.

Prej të veçantave të përshëndetjes (selamit) në Islam është se, nga njëra anë ai duhet të jetë i shoqëruar me përmendjen e All'llahut dhe nga ana tjetër në përshëndetjen me selam gjendet selamet (mirësi) për fenë, besimin, trupin dhe shpirtin. Selami nuk është i kufizuar me qetësinë dhe mirësinë.¹

(Në lidhje me përshëndetjen dhe selamin, si dhe me rregullat e edukatës së përshëndetjes, kemi vënë një studim të detajuar në fundin e ajetit 86 të sures "En Nisa".)

¹ Në librin "Bulûgul irebi fîj ma' rifetil ahvalil arebi", vëll. 2, f. 192, ka një studim të detajuar rreth përshëndetjes së arabëve të kohës së injorancës para Islamit, si dhe një shpjegim të shprehjeve "Mirëmëngjesi!" e "Mirëmbrema!".

Ajeti 11

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا
يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ انشُرُوا فَانشُرُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا
مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

“O ju që keni besuar! Kur ju thuhet t’u hapni vend të tjerëve në tubim, atëherë bëni vend, se All’llahu do t’ju bëjë vend (në Xhennet)! E kur ju thuhet të ngriheni, atëherë bëni kështu, se All’llahu do t’i ngrejë në shkallë të lartë ata midis jush që besojnë dhe që u është dhënë dija. All’llahu di çdo gjë që punoni.”

Shkaku i zbritjes

Dijetari i dëgjuar Et Tabrasij, në tefsirin “Mexhmaul Bejan” dhe dijetari El Alüsij, në tefsirin “Rùhul Meànij, si dhe një grup prej interpretuesve të Kur’anit kanë thënë se ky ajet ka zbritur ditën e premtë, kur i Dërguari i All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) po rrinte në sofallëkun e xhamisë dhe po fliste me respekt për muhaxhirët dhe ensarët pjesëmarrës në Betejën e Bedrit. Ndërkaq, disa prej pjesëmarrësve në atë betejë erdhën aty, por qëndruan më këmbë rreth të Dërguarit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), edhe pasi e

përshëndetën të Dërguarin e All'llahut me frazën: “*Es'selàmu alejke ej'juhe-n'nebij'ju ue rahmetull'llàhi ue berekàtuhù!*” – “*Paqe e shpëtim dhe mëshira e All'llahut e begatitë e Tij qofshin për ty o Profet!*”, ata vazhdonin të qëndronin më këmbë, në pritje që t'u bëhej vend edhe atyre që të uleshin në atë kuvend. Natyrisht që Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e kuptoi përse ata po vazhdonin të qëndronin më këmbë. Atëherë ai iu drejtua atyre muhaxhirëve dhe ensarëve që nuk kishin marrë pjesë në Betejën e Bedrit dhe që ishin ulur në kuvend, duke iu kërkuar të ngriheshin. Vazhdoi kështu derisa u plotësua numri i të ardhurve pjesëmarrës në Betejën e Bedrit. Kjo gjë u rëndoi shumë atyre që u urdhëruan të ngriheshin dhe Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e vuri re këtë në fytyrat e tyre. Hipokritët filluan të pëshpëritin: “Ju pretendoni se ky i pari juaj mban drejtësi mes njerëzve, por ajo që ne pamë, nuk është aspak drejtësi ndaj atyre njerëzve, të cilët në kuvendin e tyre donin të ishin sa më afër Profetit të tyre, mirëpo ai i ngriti ata dhe uli në kuvend ata që erdhën me vonesë. Ne mësuam se i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) tha: “*All'llahu e mëshiroftë burrin që i bën vend vëllait të vet!*”. Pas kësaj, të gjithë nxituan të ngriheshin dhe u bënë vend vëllezërve të tyre. Me këtë rast ka zbritur ky ajet.¹

¹ Tefsiri “Rühul Meànij”, vëll. 28, f. 52; tefsiri “Mexhmaul Bejàn”, vëll. 9, f. 252; të njëjtin kuptim me pak ndryshim në fjalë e kanë cituar Fafkhru Ràziu, Kurtubij'ji dhe Es Sujùtij në tefsirin “Ed Durrul Menthùr”. Gjithashtu, ky tregim është cituar edhe në tefsirin “Fij dhilàlil Kur'àn” në fundin e ajetit objekt studimi.

Komentimi

Respekt ndaj besimtarëve të parë

Në vijim të temës që trajtonin ajetet e mëparshme, rreth heqjes dorë prej bisedave në fshehtësi, Kur'ani Famëlartë flet për një edukatë tjetër të qëndrimit në kuvende. Për këtë All'llahu i Lartësuar thotë: **“O ju që keni besuar! Kur ju thuhet t’u hapni vend të tjerëve në tubim, atëherë bëni vend, se All’llahu do t’ju bëjë vend (në Xhennet)!”**.

Fjala e ajetit *“tefes’sehù”* në rrënjën e saj *“fes’hun”* do të thotë *“vend i gjerë”*. Bazuar mbi këtë shpjegim, folja *“tefes’sehù”* do të thotë *“bëni vend”*. Bërja vend për të ardhurin është njëra prej rregullave të edukatës së kuvendeve. Kur hyn në kuvend një person, të pranishmit janë të urdhëruar të bëjnë vend edhe për të ardhurin, që ai të mos mbetet në mëdyshje e i turpëruar. Edukata e lirimit të vendit për atë që vjen është një prej faktorëve që forcojnë dashurinë e ndërsjellë dhe është e kundërta e bisedës në fshehtësi, për të cilën u fol në ajetet e mëparshme dhe, siç u shpjegua, është një prej faktorëve që sjell përçarje, urrejtje dhe nxit ndjenjat e armiqësisë.

Në këtë çështje duhet theksuar se Kur'ani Famëlartë është si një kushtetutë për të gjithë myslimanët, prandaj nuk anashkalon as këto çështje të vogla të moralit shoqëror, por i thekson ato në përshtatje me përmbajtjen e udhëzimeve themelore, me qëllim që myslimanët të mos mendojnë se për ata është e mjaftueshme të përmbahen vetëm në parimet e përgjithshme.

Frazën e ajetit “*jefsehil’lâhu lekum*” - “**All’llahu bën vend për ju**”, disa interpretues të Kur’anit e kanë shpjeguar me gjerësinë e kuvendeve në Xhennet dhe që është një shpërblim, të cilin All’llahu ua jep personave që treguan kujdes për ruajtjen e kësaj edukate dhe e respektuan atë në jetën e botës në tokë. Duke marrë parasysh se ajeti është i pakushtëzuar me ndonjë kusht, kuptohet se ky ajet ka një kuptim shumë të gjerë dhe përfshin të gjitha gjerësitë hyjnore, në Xhennet, në këtë botë, në shpirt, në mendim, në gjatësinë e jetës, në mjetet e jetesës, në pasuri e në furnizimin me ushqim. Nuk është aspak çudi që mirësia e All’llahut, edhe për një veprim kaq të vogël, siç është bërja vend në kuvend për personin që vjen, jep një shpërblim kaq të madh, sepse shpërblimi vlerësohet me bujarinë e me butësinë e All’llahut dhe jo me sasinë e punëve tona.

Ndodh që disa herë në kuvende ka shumë vetë, aq sa është e vështirë që në atë kuvend të hyjnë edhe të tjerë, në rast se të pranishmit nuk bëjnë vend për ata që vijnë me vonesë, ose të pranishmit nuk ngrihen në këmbë, që të hapin vend për të ardhurit, ose ka vend për të ndenjur, por vendi që është i lirë, nuk është i përshtatshëm me pozitën e të ardhurve. Në vijim të këtij studimi, All’llahu i Lartësuar urdhëron: “**E kur ju thuhet të ngriheni, atëherë bëni kështu...**”¹, domethënë: kur atyre që janë ulur, u thuhet të ngrihen, ata menjëherë duhet të ngrihen.

¹ Fjala e ajetit “*أَنْشُرُوا*” “*unshuzù*” - “*ngrihuni më këmbë*” - në rrënjën e saj “*نَشَرَ*” “*nesheze*” është marrë prej kuptimit të tokës së ngritur, prandaj është përdoruar në kuptimin e ngritjes më këmbë. Kjo fjalë përdoret edhe për gruan kokëfortë, që e konsideron veten më lart se burri i saj e nuk i bindet urdhrit të tij. Gjithashtu, kjo fjalë disa herë përdoret edhe në kuptimin e Ringjalljes, sepse Ringjallja është shkaku i ngritjes prej varrit.

Nuk duhet të bëhet zhurmë e të shprehet keqardhje, ngaqë u ngritën në këmbë për t'i bërë vend, që të ulen të ardhurit, sepse, ata që erdhën, mund të kenë më shumë nevojë se të tjerët të rrinë ulur në atë kuvend, për shkak se janë të lodhur, ose janë të moshuar, ose edhe për shkak të respektit të veçantë ndaj të ardhurve, ose edhe për shkaqe të tjera.

Të pranishmit kanë detyrë ta përvetësojnë dhe të përmbahen në këtë edukatë islame, ashtu siç e pamë më sipër në shkakun e zbritjes së këtij ajeti, kur i Dërguari i All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) urdhëroi të ngriheshin ata që ishin ulur pranë tij, që të bënin vend për të ardhurit, pjesëmarrës në Betejën e Bedrit dhe që kishin më përparësi se të tjerët nga ana e diturisë dhe e virtytit.

Disa të tjerë, fjalën e ajetit “*unshuzù*” - “**ngrihuni në këmbë**”, në kuptimin e saj më të gjerë e të pakushtëzuar, e kanë shpjeguar me ngritjen në këmbë dhe kanë thënë se në kuptimin e kësaj fjale përfshihet edhe ngritja për të luftuar në Rrugën e All'Ilahut, ngritja për të falur namaz, ngritja për të bërë një punë të mirë, ose ngritja për ndonjë qëllim tjetër. Por nëse shikojmë me imtësi togfjalëshin përpara kësaj fjale, domethënë togfjalëshin “**në kuvendet**”, del qartë se ajeti është i kushtëzuar me këtë kusht, domethënë me kushtin e qëndrimit në kuvend. Prandaj nuk mund të thuhet se ajeti ka kuptim të pakushtëzuar për shkak se ka shembuj krahasues.

Në vijim, All'Ilahu i Lartësuar njofton se besimtarët që zbatojnë urdhrin hyjnor, do të shpërblehen: “**All'Ilahu do t'i ngrejë në shkallë të lartë ata midis jush që besojnë dhe që u është dhënë dija.**”.

Kjo frazë e ajetit tregon se, i Dërguari i All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) i urdhëroi disa të ngriheshin në këmbë dhe të lironin vendin për të ardhurit, për një qëllim të shenjtë dhe për të respektuar ata që ishin të parët në dituri e në besim.

Fjala e ajetit "*derexhàtin*" - "**gradë**", që këtu ka ardhur në trajtën e pashquar dhe në numrin shumë, tregon për gradat e mëdha e të larta që All'Ilahu i Lartësuar u jep personave që dallohen për dituri dhe njëherësh për besimin e tyre; ose tregon se ata që u bënë vend të ardhurve, kanë gradë të lartë, ose personave që liruan vendet e tyre, i konsideruan si persona të ditur e të devotshëm dhe kanë grada më të larta.

Ka njerëz që e respektojnë këtë edukatë me dëshirë e me zemërgjerësi, por ka edhe të tjerë që e respektojnë këtë edukatë ngaqë janë të detyruar, ose e respektojnë për hipokrizi e për t'u dukur. Prandaj All'Ilahu i Gjithëdijsëm, në fundin e ajetit, shton: "**All'Ilahu di çdo gjë që punoni.**".

Dy hulumtime

1- Pozita e dijetarëve

Pavarësisht se ajeti ka zbritur për një çështje të veçantë, në të vërtetë, ka një kuptim përgjithësues. Duhet pasur parasysh se pozitën e njeriut të All'llahut e lartësojnë dy gjëra: besimi dhe dituria.

Megjithëse dëshmorit, në këndvështrimin islam, gëzon një pozitë shumë të lartë, në një hadith të ardhur prej të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), shpjegohet pozita e dijetarëve: *“Përparësia e dijetarit është një gradë më e lartë se e dëshmorit; përparësia e dëshmorit është një gradë më e lartë se e adhuruesit dhe përparësia e dijetarit ndaj të gjithë njerëzve është si përparësia ime ndaj edhe njeriut më të thjeshtë.”*¹

Prej Prijësit të besimtarëve, Imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojmë: *“Ai që vdes në kërkim të diturisë, mes tij e mes Profetëve ka vetëm një gradë.”*²

Dihet se netët me hënë kanë një bukuri e hijeshi të veçantë, veçanërisht nata e katërmbëdhjetë e muajit, natë kur hëna del e plotë dhe për rrjedhojë ndriçimi i saj del mbi ndriçimin e yjeve. Ky kuptim i bukur ka ardhur edhe në një hadith të të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen*

¹ Tefsiri “Mekhmail Bejan”, vëll. 9, f. 253.

² Burimi i mësipërm.

e tij!), duke përshkruar përparësitë e dijetarit ka thënë: *“Përparësia e dijetarit ndaj adhuruesit është si hëna e plotë ndaj të gjithë yjeve.”*¹

E bukura në këtë çështje është se adhuruesi e kryen adhurimin, sepse adhurimi është qëllimi për të cilin është krijuar njeriu, por shpirti i adhurimit është njohja, dituria. Prandaj dijetari ka përparësi disa gradë ndaj adhuruesit.

Kjo që u tha në transmetimet e mësipërme, në lidhje me përparësinë e dijetarit ndaj adhuruesit, ka qëllim të shpjegojë dallimin e madh mes këtyre dy kategorive njerëzish. Prandaj në një hadith tjetër thuhet se ndryshimi mes dijetarit e adhuruesit nuk është vetëm një gradë, por është njëqind gradë dhe largësia mes njëres gradë e gradës tjetër është sa largësia që përshkojnë kuajt me vrapin e tyre për shtatëdhjetë vjet.²

Është e qartë se edhe ndërmjetësimi në Ditën e Kiametit nuk do të jetë për asnjë person të zakonshëm, sepse ndërmjetësimi është pozita e të afërmeve në praninë hyjnore. Këtë fakt e lexojmë në një hadith të ardhur prej të Dërguarit më të nderuar (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*): *“Ditën e Kiametit do të ndërmjetësojnë tre persona: Profetët, dijetarët dhe dëshmorët.”*³

Në të vërtetë, sukcesi në rrugën e plotësimit, arritja e kënaqësisë së All'llahut dhe afrimi të Ai janë peng i dy elementeve kryesore: besimit dhe diturisë; ose ndërgjegjes dhe devotshmërisë. Secili prej këtyre elementeve është i pandarë prej tjetrit, sepse

¹ Tefsiri “Xheuàmiul Bejàn”, cituar prej tefsirit “Nùruth Thekalejn”, vëll. 5, f. 264; Tefsiri i “Kurtubij'jit”, vëll. 9, f. 647.

² Burimi i mësipërm.

³ Tefsiri “Rùhul Meànij”, vëll. 28, f. 26 dhe Tefsiri i “Kurtubij'jit”, vëll. 9, f. 6470.

udhëzimi në Rrugën e Drejtë nuk mund të realizohet vetëm me njërin element, pa tjetrin.

2- Edukata e kuvendit në Kur'anin Famëlartë

Kur'anin Famëlartë, ndër çështjet kryesore, në shumë ajete, ka theksuar edukatën islame në kuvende, edukatën e përshëndetjes, edukatën e hyrjes në kuvend, edukatën e ftesës për të ngrënë ushqim, edukatën e bisedimit më të Dërguarin (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) edukatën e lirimit të vendit për të ardhurit, veçanërisht për njerëzit me virtyte dhe për ata që kanë përparësi në dituri e në besim.¹

Kjo na tregon qartë se Kur'anin Famëlartë në çdo çështje shikon rëndësinë dhe vlerën e saj të veçantë në raport me njeriun dhe nuk lejon që disa individë të injorohen e ndaj tyre të mos kushtohet kujdes, sepse kjo çon në prishjen e edukatës islame në marrëdhëniet shoqërore.

Në librat e haditheve janë cituar qindra hadithe e transmetime të ardhura prej të Dërguarit të All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe prej Imamëve të pastër, që flasin për edukatën e marrëdhënieve me të tjerët. Të gjitha këto hadithe e transmetime i ka mbledhur dijetari i

¹ Këto udhëzime kanë ardhur në ajetet vijuese: Edukata e përshëndetjes me selam, sure "En Nisà", ajeti 86; Edukata e ftesës për ushqim, sure "El Ahzàb", ajeti 53; Edukata e të biseduarit me të Dërguarin e All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), sure "El Huxhurat", ajeti 2; Edukata e lirimit të vendit, në ajetet objekt studimi.

madh i haditheve, shehu El Hurr El Àmilij, në librin e tij “Uesàilu Shiah” dhe i ka sistemuar në 166 kapituj.

Hollësitë që janë në këto transmetime na orientojnë të shikojmë interesimin e madh të Islamit për edukatën shoqërore. Në këto transmetime trajtohet edukata e qëndrimit, edukata e të folurit, e buzëqeshjes, e shakasë, e ftesës për të ngrënë ushqim, e mënyrës së shkrimit të letrave, deri edhe mënyra si duhet të shikohen të tjerët. Nëse do të zgjateshim në udhëzimet që janë në të gjitha këto transmetime, biseda e detajuar për këto transmetime, na nxjerr prej kuadrit të interpretimit të Kur'anit Famëlartë, prandaj do të mjaftohemi të përmendim vetëm një transmetim të ardhur prej Prijësit të besimtarëve, Imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*): *“Patjetër në zemrën tënde janë bashkë nevoja për njerëzit dhe mospasja nevojë për ta; pasja nevojë për ta është në butësinë e fjalës tënde dhe në biografinë tënde të mirë, kurse mospasja nevojë për njerëzit është në pastërtinë e nderit tënd dhe në qëndrimin e fuqisë tënde.”¹*

¹ “Uesàilu Shi’ah”, vëll. 28, f. 401.

Ajetet 12 - 13

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ
صَدَقَهُ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَأَظْهَرُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ^{١٢}
أَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ
اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ
خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ^{١٣}

“O ju që keni besuar, kur të doni të këshilloheni me të Dërguarin, para këshillimit, jepni lëmoshë, kjo është më mirë dhe më pastër për ju. Po, nëse nuk keni, All’llahu me të vërtetë, është Falës dhe Mëshirëplotë.”

“A mos po frikësoheni që para këshillimit tuaj të jepni lëmoshë?! E nëse nuk jepni, e All’llahu jua ka falur, atëherë kryeni namazin, jepni zekatin dhe dëgjoni All’llahun e të Dërguarin e tij! All’llahu di çdo gjë që bëni.”

Shkaku i zbritjes

Dijetari i madh, Et Tabrasij, në tefsirin “Mexhmaul Bejan”, si dhe një grup interpretuesish të Kur'anit Famëlartë kanë thënë se ky ajet ka zbritur për të pasurit, të cilët vinin shumë shpesh të bënin biseda intime me të Dërguarin e All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Me këto biseda të shpeshta ata jo vetëm që i merrnin atij shumë kohë, por shkaktonin edhe pakënaqësi të varfrit ndaj Profetit, pasi ata ndienin se të pasurit ishin të privilegjuar në dëm të tyre. Prandaj All'llahu i Lartësuar urdhëroi dhënien e sadakasë para vajtjes për bisedë intime me të Dërguarin e All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Kur të pasurit mësuuan, se më parë duhej të jepnin sadaka, nuk shkuan më për biseda intime. Në ajetin 12 u sanksionua dispozita që lejon bisedën intime me të Dërguarin për të gjithë, natyrisht që bëhet fjalë për bisedë intime vetëm për punë të mira dhe për bindje ndaj All'llahut të Lartësuar.¹

Disa interpretues të tjerë të Kur'anit Famëlartë janë shprehur se disa, me bisedat intime me të Dërguarin e All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), kishin qëllim që të ishin më lart se të tjerët. Megjithëse i Dërguari më i nderuar (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) nuk ishte aspak i kënaqur me këtë mënyrë sjelljeje, nuk i ndaloi ata, derisa ata, nga qëllimi i tyre, i ndaloi Kur'ani.²

¹ Tefsiri “Mexhmaul Bejan”, vëll. 9, f. 252, si dhe në shumë tefsire të tjera në fundin e ajeteve objekt studimi.

² Tefsiri “Rühul Meänij”, vëll. 28, f. 27.

Komentimi

Dhënia e sadakasë para bisedës së fshehtë është një provim i admirueshëm

Në ajetet e mëparshme flitej për bisedat në fshehtësi, kurse në ajetet që po studiojmë kemi vijimin e plotësimit të kërkesës për bisedat intime.

Në fjalinë e parë të ajetit 12, i Gjithëpushtetshmi thotë: **“O ju që keni besuar, kur të doni të këshilloheni me të Dërguarin, para këshillimit, jepni lëmoshë, kjo është më mirë dhe më pastër për ju.”**.

Ashtu siç u tha në shkakun e zbritjes së këtij ajeti, disa njerëz, sidomos disa prej pasanikëve, shkonin shpesh te i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), që të bisedonin me të në intimitet. Por, meqenëse kjo punë jo vetëm që e shqetësonte të Dërguarin (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), por i hante edhe kohën aq të çmuar për të, duke shtuar se ata shkonin të bisedonin me të për punë që nuk mund të justifikonin qëllimin e asaj bisede intime, atëherë zbriti ajeti 12, që në të vërtetë ishte një provim për të pasurit, një ndihmë për të varfrit dhe një mjet me shumë ndikim për t'i vënë kufi vështirësisë në të cilën e vinin ata të Dërguarin e All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Në vijim të ajetit, All'llahu i Lartësuar shton Fjalën e Tij: **“Kjo është më mirë dhe më pastër për ju.”**.

Meqë sadakaja është “më e mirë”, për të pasurit ishte mjet me të cilën ata arrinin shpërblim, kurse për të varfrit ishte një rrugë ndihme. Gjithashtu, qenia e sadakasë “më e pastër”, do të thotë se ajo pastron zemrat e të pasurve prej dashurisë për pasuri, njëkohësisht pastron edhe zemrat e të varfërve prej urrejtjes e armiqësisë. Kur biseda intime shoqërohet me dhënien e sadakasë, shtrirja e bisedave intime do të jetë më e ngushtë nga sa ishte kur ishte falas dhe, nga ky këndvështrim, kjo sadaka ishte një shëndoshje dhe edukim ideor e shoqëror për myslimanët.

Sikur dhënia e sadakasë të ishte detyrim për të gjithë, para bisedës intime me të Dërguarin (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), të varfrit nuk do të kishin mundësi të shtronin para të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) çështjet më të rëndësishme që mund të kishin, siç ishin nevojat e problemet e tyre. Prandaj në fundin e ajetit anulohet dispozita për dhënien e kësaj sadakaje dhe kështu shtresës së të varfërve tani u jepej mundësia të shkonin e të bisedonin në mënyrë intime me të Dërguarin (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). **“Po, nëse nuk keni, All'illahu me të vërtetë, është Falës dhe Mëshirëplotë.”.**

Me këtë mënyrë, dhënia e sadakasë, para se të shkonin për të biseduar, ishte detyrim për të pasurit dhe jo për të tjerët.

Në këtë dispozitë kur'anore ka një ndikim e një provim të admirueshëm, që bëhej në realitetin konkret të myslimanëve të asaj kohe, të cilët, pas zbritjes së ajetit që urdhëron dhënien e sadakasë, nuk e dhanë më sadakanë kur shkonin te i Dërguari (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) për biseda intime, me përjashtim të njërit dhe ky ishte Prijësi i besimtarëve, i cili vazhdoi ta jepte këtë sadaka.

Me këtë ajet u shpjegua ajo që duhej shpjeguar qartë. Gjithashtu, me këtë ajet, myslimanët morën një mësim për këtë çështje. Prandaj ajeti 13 e anuloi dispozitën e mësipërme. Për këtë, All'llahu Fuqplotë thotë: **“A mos po frikësoheni që para këshillimit tuaj të jepni lëshime?”**.

Të pasurve u thuhet qartë: Dashuria për pasurinë në zemrat tuaja ishte më e madhe se dëshira juaj për të biseduar në intimitet me të Dërguarin e All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Gjithashtu, u bë e qartë se në ato biseda intime ju nuk shtronit çështje kryesore, ndryshe, cila është pengesa për të dhënë këtë sadaka, para se të shkoni për biseda të tilla? Duhet shtuar se ajeti nuk e cakton sasinë e sadakasë. Për rrjedhojë, ata kishin mundësi të jepnin një shumë fare të vogël për të zgjidhur çështjen e vajtjes për të biseduar në intimitet me të Dërguarin e All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Më pas All'llahu i Lartësuar shton: **“E nëse nuk jepni, e All'llahu jua ka falur, atëherë kryeni namazin, jepni zeKatin dhe dëgjoni All'llahun e të Dërguarin e tij! All'llahu di çdo gjë që bëni.”**.

Fraza e ajetit **“All'llahu jua ka falur”** tregon se ata, në bisedat e tyre të mëparshme, në të vërtetë kishin mëkatuar, qoftë sheshit, qoftë në formë hipokrizie, ose për shqetësimin që i shkaktonin të Dërguarit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), ose me vajtjet e tyre të shpeshta për biseda intime, ata kishin fyer besimtarët e varfër.

Megjithëse moslejimi i bisedës intime në këtë ajet, pas kësaj ngjarjeje, nuk është shprehur qartë, ajeti shpjegon se dispozita e mëparshme është hequr.

Përsa i përket thirrjes për faljen e namazit, për dhënien e zekatit dhe për bindje ndaj All'llahut dhe të Dërguarit të Tij, ajeti i thekson të gjitha këto për shkak të rëndësisë së madhe që kanë këto detyrime. Gjithashtu, ajeti u thotë myslimanëve: Nëse pas kësaj do të bëni biseda intime, është detyrim që ato të jenë në shërbim të qëllimeve të mëdha islame dhe në Rrugën e bindjes ndaj All'llahut e të Dërguarit të Tij.

Hulumtime

1- I vetmi i përkushtuar në zbatimin e urdhrin të ajetit për dhënien e sadakasë, para bisedës së fshehtë

Personi i vetëm që e vuri në zbatim ajetin që urdhëron dhënien e sadakasë, para bisedës intime me të Dërguarin (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), ashtu siç thuhet në shumicën e librave të tefsireve të shiave dhe të Ehli Syneetit, qe Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*). Këtë pohim e ka cituar Tabresiji, në një transmetim të ardhur prej vetë Prijësit të besimtarëve: *“Një ajet prej librit të All'llahut, që askush s'ka punuar kurrë me të, para dhe pas meje. Unë kisha një dinar (monedhë*

floriri). Atë e shkëmbeva me dhjetë dirhem (monedhë argjendi). Sa herë shkoja te i Dërguari, jepja sadaka një dirhem.”¹

Këtë përmbytje e kanë cituar edhe Esh Shehukànij prej Abdurr Rrezàkut, Ibn Mundhiri, Ibn Ebij Hàtemi dhe Ibn Merdeuijeh.²

Këtë transmetim e ka cituar edhe Fakhru Rràzij, prej disa përcjellësve të hadithit, prej Ibn Abasit, në të cilin thuhet se i vetmi që ka punuar me përmbytjen e këtij ajeti, ka qenë Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*).³

Në fundin e komentit të ajeteve që po studiojmë, për këtë çështje janë cituar disa transmetime, edhe në tefsirin “Ed Durr’rrul Ment’hùr”.⁴

Në tefsirin “Rùhul Bejàn, është cituar një transmetim i ardhur prej Andullah bin Umer bin El Khat’tàb, në të cilin ai ka thënë: “Për Aliun (*Paqja qoftë mbi të!*) kishte tri gjëra të rëndësishme! Sikur vetëm njëra prej atyre të triave të ishte për mua, ajo do të ishte më e dashur për mua se sa pasuria më e madhe materiale. Këto tri gjëra ishin: martesja e tij me Fatimen, dhënia e flamurit ditën e betejës së Hajberit dhe ajeti i bisedave intime.”⁵

¹ Tefsiru “Taberij”, vëll. 28, f. 15.

² “El Bejànu fij Tefsijril Kur’àn”, vëll. 1, f. 375; Këtë transmetim e ka cituar edhe Sejid Kutubi, në tefsirin e tij, “Fij Dhilàlil Kur’àn”, vëll. 8, f. 21.

³ Tefsiri “El Kebijr”, vëll. 29, f. 271.

⁴ Tefsiri “Ed Durrul Ment’hùr”, vëll. 6, f. 185.

⁵ Tefsiri “Rùhul Bejàn”, vëll. 9, f. 406. Këtë hadith e ka cituar edhe Et Tabresij’ji në tefsirin “Mexhmaul Bejàn”, Zemahshriu në tefsirin “El Kesh’shàf” dhe Kurtubij’ji në tefsirin “El Xhàmiu”. Të gjitha tefsiret e kanë cituar në fundin e komentit të ajeteve që po studiojmë.

Vërtetimi i këtij virtyti të madh për Imam Aliun (*Paqja qoftë mbi të!*) ka ardhur në shumicën e librave të tefsireve më të njohur, prandaj nuk është nevoja për më shumë shpjegime.

2- Filozofia e ligjërimit dhe e anulimit të dispozitës së kësaj sadakaje

Përse sadakaja, para bisedës intime me të Dërguarin e All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ishte ligjëruar? Përse u anulua pas një kohë të shkurtër?

Këtyre pyetjeve mund t'i jepet një përgjigje shumë e mirë nëpërmjet të dhënave që janë në vetë ajetin 13, si dhe prej shkakut të zbritjes.

Qëllimi ishte provimi i atyre individëve, të cilët, me anë të bisedave intime, pretendonin se e shfaqnin dashurinë e tyre ndaj të Dërguarit të All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Shumë shpjegjet u bë e qartë se ajo dashuri ishte vetëm atëherë kur bisedat intime me të Dërguarin ishin falas, por, kur biseda intime me të duhej të shoqërohej më dhënien e një sasive pasurie, ata hoqën dorë prej bisedave të tyre intime.

Përveç kësaj, dispozita e dhënies sadaka para bisedës intime pati ndikimin e saj te myslimanët dhe vërtetoi faktin se nuk duhej marrë koha të Dërguarit (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Gjithashtu, edhe komandantët e mëdhenj myslimanë, kur bisedonin në veçanti me të, bisedat e tyre ishin vetëm për punët kryesore e për punë të domosdoshme. Në të vërtetë, këto biseda të shpeshta ishin vetëm humbje kohe, që për ta ishte shumë e çmuar, duke shtuar se me bisedat e tyre intime sillnin

edhe zemërim e pakënaqësi te njerëzit. Në të vërtetë, ky ligjërim ishte një përsosje për bisedën intime në të ardhmen.

Bazuar mbi sa u tha, dispozita e lartpërmendur, në fillim, ishte e përkohshme dhe, pasi u realizua ajo që kërkohet, erdhi anulimi i dispozitës, sepse vazhdimi i veprimit të saj do të shkaktonte problem. Gjithsesi, për disa çështje ishte e domosdoshme të vihej në dijeni Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Por nëse dispozita do të vazhdonte të ishte vepruese, do të bëhej shkak që disa çështje të domosdoshme të liheshin pas dore. Në përgjithësi, në ajetet që flasin për anulim dispozitash, nga vetë përmbajtja e ajetit mësohet se që në fillim ato dispozita ishin me veprim të kufizuar dhe të përkohshëm, megjithëse njerëzit herë-herë nuk kanë dijeni për këto dispozita dhe mendojnë se ato janë gjithmonë vepruese.

3- A është zbatimi i sadekasë virtyt?

Pa dyshim që Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) nuk ishte prej shtresës së pasanikëve të sahabëve të të Dërguarit të All'lahut (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) bënte një jetë të thjeshtë dhe ishte tepër i përkorë në mjetet e jetesës. Por, pavarësisht nga kjo gjendje, ai, në respekt të dispozitës hyjnore, ka dhënë disa herë sadaka gjatë asaj kohe të shkurtër dhe pastaj ka shkuar të bisedojë në vetmi me të Dërguarin (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Kjo çështje, siç u tha më sipër, është e qartë dhe është pranuar pa asnjë ngurrim prej interpretuesve të Kur'anit dhe prej autorëve të librave të hadithit.

Megjithëkëtë, disa, edhe pse e pranojnë këtë temë, këmbëngulin që dhënien e kësaj sadakaje të mos e konsiderojnë virtyt dhe si argument. Për këtë thënie të tyre ata sjellin disa fakte, se pse krerët e mëdhenj të sahabëve u frenuan nga shkuarja për biseda intime: ata u frenuan se nuk kishin ndonjë nevojë që duhej t'ua zgjidhte i Dërguari (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), ose ngaqë nuk e kishin kohën e mjaftueshme, ose kanë menduar se, me veprimin e tyre, do të vënë në pozitë të varfrit. Sipas këtij shpjegimi, dhënia e sadakasë nuk mund të llogaritet virtyt për Imam Aliun (*Paqja qoftë mbi të!*), ose dhënia e sadakasë nuk ia heq virtytin të tjerëve.¹

Mesa duket ata nuk kanë shikuar me imtësi në tekstin e ajetit vijues, në të cilin All'llahu Fuqplotë, duke i qortuar ata, thotë: **“A mos po frikësoheni që para këshillimit tuaj të jepni lëmoshë?!”**.

Pastaj All'llahu Fuqplotë, në fundin e ajetit, përmend pendimin. Vetë përmbajtja e ajetit e argumenton këtë kuptim dhe e bën të qartë se dhënia sadaka para bisedës intime me të Dërguarin (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ishte një punë e mirë, ndryshe në ajetin 13 nuk duhej të kishte as qortim e as pendim.

Pa dyshim që një pjesë prej sahabëve të njohur, para kësaj ngjarjeje, bënë biseda intime me të Dërguarin (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Njerëzit e zakonshëm dhe ata që ishin larg, shumë pak kishin nevojë të bisedonin në mënyrë intime me të Dërguarin (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

¹ Tefsiri “El Kebijr” deh tefsiri “Rühul Bejan” fundi i ajeteve objekt studimi.

Në të vërtetë, sahabët e dëgjuar, pas zbritjes së dispozitës për dhënie sadaka, nuk shkonin më te i Dërguari (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) për biseda intime. Personi i vetëm që e respektoi dhe e zbatoi dispozitën e dhënies së kësaj sadakaje ishte Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*).

Kur ne pranojmë se ajetet e transmetimet, që janë cituar për këtë çështje në librat e ndryshme islame, në të cilat nuk i kushtohet ndonjë rëndësi transmetimeve të shkallës “Dobët”, patjetër që duhet të bashkojmë zërin tonë me zërin e Abdullah bin Umer bin El Kha'tabit, i cili, me fjalën e tij, ngre lart mirësitë e dhënies së kësaj sadakaje prej Imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*), me mirësinë e martesës së tij me Fatimen dhe me dhënien e flamurit ditën e Betejës së Hajberit, më të çmuara se pasuria më e madhe materiale.

4- Kohëzgjatja e dispozitës dhe sasia e sadakasë

Për kohëzgjatjen e veprimit të dispozitës për dhënien e sadakasë para bisedës intime me të Dërguarin (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënie të ndryshme. Disa kanë thënë se ishte vetëm një orë, të tjerë kanë thënë se ishte vetëm një natë. Një grup i tretë ka thënë se ishte dhjetë ditë. Gjithsesi, thënia më e fuqishme mbetet e treta, sepse as një orë e as një natë nuk janë të mjaftueshme për këtë provim, duke shtuar se vështirë që ndonjë të kishte nevojë për bisedë intime brenda një kohë kaq të shkurtër, kurse brenda dhjetë ditëve ka mundësi të shpjegohen qartë të vërtetat dhe të përgatitet terreni për të qortuar ata që nuk veprojnë.

Në ajet dhe në transmetimet islame nuk është përmendur sasia e kësaj sadakaje, por nga veprimi i Imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*) mësohet se për këtë punë është e mjaftueshme edhe një dirhem.

Ajetet 14 - 19

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَخْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ^{١٤} أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ^{١٥} اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ^{١٦} لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ^{١٧} يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَى شَيْءٍ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ^{١٨} اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ أُولَئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ^{١٩}

“A nuk i sheh ata (hipokritët) që shoqërohen me njerëz, me të cilët All’Ilahu është i zemëruar? Ata nuk ju përkasin as juve (o besimtarë), as atyre. Ata me vetëdije betohen në gënjeshtër (se janë besimtarë).”

“All’Ilahu u ka përgatitur atyre dënim të rëndë, sepse është vërtet e mbrapshtë ajo që bëjnë.”

“Betimet e tyre i kanë bërë perde (për mbrapshtitë e tyre) dhe i pengojnë të tjerët nga Rruga e All’Ilahut; ata i pret dënimi i poshtërues.”

“As pasuria, as fëmijët e tyre nuk do t’u vijnë aspak në ndihmë (kur të jenë) para All’Ilahut; ata do të jenë banorë të zjarrit, ku do të qëndrojnë përgjithmonë.”

“Ditën, kur All’Ilahu t’i ringjallë të gjithë, ata do t’i betohen Atij, ashtu siç të betohen ty tani, duke menduar se kjo do t’u sjellë dobi. Në të vërtetë, pikërisht ata janë gënjeshtarët!”

“Ata i ka vënë poshtë djalli dhe i ka bërë që të harrojnë përmendjen e All’Ilahut. Ata janë pala e djallit; në të vërtetë, pala e djallit janë humbësit.”

Komentimi

“Partia” e djallit

Këto ajete diskreditojnë hipokritët (munafikët) dhe nxjerr sheshit për myslimanët punët që bëjnë hipokritët. Këto ajete vijnë menjëherë pas ajeteve që flisin për bisedën intime me të Dërguarin e All’Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All’Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Në ajetet e mëparshme ne pamë se një pjesë prej atyre që shkonin të bisedonin me të Dërguarin e All’Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All’Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*),

ishin prej hipokritëve, pasi me këtë veprim të tyre ata kishin qëllim të hiqeshin se ishin pranë të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Natyrisht, qëllimi i tyre kryesor me këtë "afrim" ishte që të maskonin komplotet që kurdisnin. Ky është edhe shkaku kryesor që Kur'ani Famëlartë e trajton këtë çështje në mënyrë të përgjithshme.

Në fillim, All'llahu i Lartësuar thotë: **"A nuk i sheh ata (hipokritët) që shoqërohen me njerëz, me të cilët All'llahu është i zemëruar?"**.

Njerëzit, ku kishte rënë zemërimi i All'llahut, është e qartë se ishin prej jehudive, ashtu siç e bën të njohur këtë të vërtetë ajeti 60 i sures "El Maide", ku All'llahu i Lartësuar urdhëron: **"Thuaj: 'A doni t'ju tregoj kush do të marrë dënimin më të rëndë nga All'llahu? Ata që All'llahu i ka mallkuar dhe me të cilët është zemëruar...'"**.

Në vijim të ajetit 14, All'llahu i Lartësuar shton: **"Ata nuk ju përkasin as juve (o besimtarë), as atyre."**

Ata nuk janë ndihmësit tuaj në raste vështirësish e problemesh, ata nuk janë as miqtë tuaj, nuk janë prej atyre që ndiejnë dashuri të sinqertë për ju. Në të vërtetë, ata janë hipokritë, ata i ndryshojnë fytyrat e tyre çdo ditë dhe në çdo çast dalin me një pamje të re.

Natyrisht që kjo shprehje e ajetit nuk është në kundërshtim më Fjalën e All'llahut të Lartësuar në ajetin 51 të sures "El Maide": **"Kushdo prej jush që i bën ata miq, është me ata."**

Natyrisht, qëllimi me këtë frazë të ajetit është të tregojë se hipokritët e mohuesit janë armiqtë tuaj, megjithëkëtë, personat që u miqësuan me armiqtë, në të vërtetë, nuk janë prej armiqve.

Në vijim të bisedës për ata që hiqen si miq, ajeti shton se hipokritët, për të vërtetuar para jush se janë besnikë ndaj jush, betohen me të madhe: **“Ata me vetëdije betohen në gënjeshtër** (se janë besimtarë).”.

Kjo është rruga e hipokritëve, punët e tyre të neveritshme dhe fytyrat e tyre të këqija ata i mbulojnë me betime të rreme, në një kohë që punët që ata bëjnë e nxjerrin sheshit të vërtetën e tyre.

Në ajetin 15 All'Ilahu i Lartësuar njofton për ndëshkimin e ashpër që i pret hipokritët që këmbëngulin kaq shumë në të gabuarën dhe e shprehin hapur armiqësinë ndaj së vërtetës. Për këta hipokritë, All'Ilahu i Lartësuar njofton: **“All'Ilahu u ka përgatitur atyre dënim të rëndë.”**.

S'ka dyshim që ndëshkimi i tyre është i drejtë, sepse: **“Është vërtet e mbrapshtë ajo që bëjnë.”**¹

Ata betohen se janë myslimanë dhe se s'kanë asnjë qëllim tjetër, përveçse të përmirësojnë situatën, në një kohë që janë mjeshtra për të mbjellë ngatërresa, për të sabotuar dhe për të thurur komplete. Veç kësaj, ata përfitojnë prej Emrit të lartë “All'Ilah” dhe,

¹ Fjala e ajetit “خُنَّةٌ” “*xhun'netun*” në rrënjën e saj “خَنَّ” “*xhen'ne*” është në kuptimin e mbulimit të një sendi. Nisur nga fakti se mburoja “دِرْعٌ” “*dir'un*” – “mburojë” është këmisha e hekurt, ose pllaka e hekurt që e mbron ushtarin prej goditjeve të armikut, në gjuhën arabe, për shkak se mburoja është si mbulojë, i thuhet edhe me fjalën e ajetit “خُنَّةٌ” “*xhun'netun*” dhe me sinonimet e kësaj fjale: “مَخْنَةٌ” “*mexhen'nun*” dhe “مَخْنَةٌ” “*mexhen'netun*” në kuptimin mburojë.

duke u maskuar me këtë Emër, punojnë të ndalojnë e të largojnë të tjerët prej Rrugës së All'Ilahut të Lartësuar.

Po, betimi i rremë është njëra prej shenjave dalluese të hipokritëve, cilësitë e të cilëve All'Ilahu Fuqiploti i ka përshkruar në ajetin 2 të sures "El Munàfikun".

Në fundin e ajetit 16, All'Ilahu i Lartësuar shton: "**...ata i pret dënimi i poshtërues.**".

Në të vërtetë, ata, me betimin e tyre të rremë, kishin qëllim të paraqiteshin si njerëz të mirë e të matur, por All'Ilahu i Lartësuar shumë shpejt do t'i sprovtojë ata me një ndëshkim shumë të dhimbshëm e poshtërues.

Më sipër, në ajetin 15 të kësaj sureje, All'Ilahu Fuqiplotë njoftoi llojin e ndëshkimit që do të bjerë mbi ta: "**... u ka përgatitur atyre dënim të rëndë.**", sepse ata, me punët e me fjalët e tyre, i dëshpërojnë shumë rëndë zemrat e besimtarëve.

Të dy llojet e ndëshkimit të përmendura në këto ajete, janë përshkruar me dy mbiemra: "**poshtërues**" dhe "**i ashpër**" dhe, të dy llojet e ndëshkimit të përmendura në këto ajete, kanë lidhje me ndëshkimin që i pret ata në Botën Tjetër dhe nuk janë përsëritje fjalësh, sepse përshkrimi i ndëshkimit në Kur'anin Famëlartë, me këto dy mbiemra, zakonisht vjen për të treguar ndëshkimin në Botën Tjetër. Megjithëkëtë, disa interpretues të Kur'anit janë shprehur për mundësinë e interpretimit se ndëshkimi i parë është i veçantë për ndëshkimin e hipokritëve në këtë botë, ose qëllimi është ndëshkimi i tyre në varr, kurse ndëshkimi i dytë është i veçantë për në Botën Tjetër.

Ky ndëshkim mbi hipokritët vjen për shkak se ata, për të realizuar qëllimet e tyre dhe për të zgjidhur problemet që u dilnin, në shumicën e rasteve mbështeteshin te pasuria që kanë dhe te fëmijët e tyre, mbështeteshin në forcën njerëzore e ekonomike. Por Kur'ani Famëllartë ua asgjëson hipokritëve edhe këtë mendësi me Fjalën e të Lartit: **“As pasuria, as fëmijët e tyre nuk do t’u vijnë aspak në ndihmë (kur të jenë) para All’lilaut.”**¹

Pasuritë që ata kanë, shumë shpejt do të bëhen mallkim kundër tyre, do të bëhen pranga që do t’u varen në qafë dhe do të jenë shkak që ata të pësojnë një ndëshkim të dhimbshëm, ndëshkim të cilin All’lilahu i Lartësuar e shpjegon qartë në ajetin 180 të sures “Ali Imran”: **“...koprracia që ata treguan, do t’u mbështillet në qafat e tyre Ditën e Kiametit.”**

Kështu është gjendja e tyre edhe me fëmijët e tyre, të cilët edhe ata janë në rrugën e humbjes dhe do të jenë shkak për ndëshkimin e prindërve të tyre. Kurse njerëzit e mirë dhe besimtarët nuk kanë asnjë faj për ndëshkimin që ata pësojnë.

Po, Ditën e Kiametit s’ka vendstrehim tjetër përveçse te All’lilahu. Atë ditë do të dalë qartë sa të kota janë shkaqet e tjera, ashtu siç shpjegohet qartë në Fjalën e të Lartit në ajetin 166 të sures “El Bekare”: **“...atyre u këputen lidhjet.”**

¹ Disa interpretues të Kur’anit kanë thënë se fjala “عَدَابٌ” *“adhàbun”* - *“ndëshkim”* këtu është vlerësuese dhe qëllimi i përdorimit të kësaj fjale është theksimi i togfjalëshit **“prej ndëshkimit të All’lilaut”** (Tefsiri i “Kurtubij’it”; Tefsiri “Rùhul Bejàn” dhe tefsiri “El Kesh’shàf”).

Gjithashtu, këtu ka edhe një mundësi tjetër interpretimi dhe kjo mundësi qëndron në faktin se ajeti s’ka vlerësim. Prandaj qëllimi me shprehjen **“prej All’lilaut”**, do të thotë se ata nuk gjejnë strehim tjetër përveç All’lilaut.

Në fjalinë e fundit të ajetit 17, All'Ilahu i Lartësuar thotë: **"...ata do të jenë banorë të zjarrit, ku do të qëndrojnë përgjithmonë."**

Kur'ani Famëlartë, ndëshkimin e tyre herë, e përshkruan me mbiemrin **"i ashpër"**, herë tjetër e përshkruan me mbiemrin **"poshtërues"** dhe herë tjetër mbiemrin **"i përjetshëm"**. Është e qartë se çdo një prej këtyre ndëshkimeve është në përputhje të plotë me natyrën e punëve të tyre.

Është çudi se hipokritët nuk heqin dorë prej hipokrizisë as Ditën e Kiametit, ashtu siç e shpjegon All'Ilahu i Lartësuar me Fjalën e Tij në ajetin 18: **"Ditën, kur All'Ilahu t'i ringjallë të gjithë, ata do t'i betohen Atij, ashtu siç të betohen ty tani..."**¹

Dita e Kiametit është dita në të cilën do të dalin sheshit punët dhe e vërteta e njeriut. Hipokritët, gjendjen e tyre shpirtërore që kishin në këtë botë, e kanë marrë me vete në varr dhe në vendqëndrimin e shpirtave në Berzakh. Kjo gjendje e tyre do të dalë hapur Ditën e Kiametit. Megjithëkëtë, hipokritët, edhe pse e dinë se për All'Ilahun Fuqplotë s'mbetet i fshehtë asnjë send dhe se Ai ka dijeni të plotë edhe për sendet e padukshme e për gjërat që nuk njihen, përsëri ata, në përputhje të plotë me sjelljen e tyre të zakonshme, bëjnë betim të rremë edhe para All'Ilahut të Lartësuar.

¹ Fjala e ajetit **"يَوْمَ"** "jeume", sipas rregullave të gramatikës së gjuhës arabe, është ndajfolje dhe ka lidhje me fjalën e hequr **"أَذْكُرُ"** "udhkur" - "kujto", ose ka lidhje me frazën para saj: **"për ata ka një ndëshkim poshtërues"**; ose me frazën: **"ata janë banorët e zjarrit"**. Mundësia e parë është më shumë në përshtatje me kuptimin që shprehin fjalët e ajetit.

Natyrisht kjo sjellje e tyre nuk është në kundërshtim me faktin se tani ata i pohuan e i pranuan fajet e tyre në disa vende të gjykatës së drejtësisë së All'Ilahut, sepse në Ditën e Kiametit ka disa "stacione" dhe disa "vendqëndrime" të ndryshme. Në çdo njërin për këtyre stacioneve e vendqëndrimeve ka një program.

Në vijim të ajetit 17, All'Ilahu i Gjithëfuqishëm, në lidhje me sjelljet e hipokritëve, njofton se ata mendojnë se me betimin e tyre të rremë kanë mundësi të përfitojnë ndonjë dobi, ose të sprapsin ndonjë dëm prej vetes: **"...duke menduar se kjo do t'u sjellë dobi."**

Ky përfytyrim naiv i tyre nuk është më shumë se një iluzion që përputhet me mënyrën e veprimit që ata përdornin në këtë botë, për të sprapsur dëmet që u kanoseshin me anë të betimeve të rreme, ose kur betoheshin për të arritur disa përfitime për veten e tyre. Këto mënyra të këqija veprimi ata i mbartin edhe në Botën Tjetër, por atëherë e vërteta e betimeve të tyre zbulohet menjëherë.

Ajeti përfundon me frazën: **"Në të vërtetë, pikërisht ata janë gënjeshtarët!"**.

Kjo shprehje mund të ketë lidhje me këtë botë, ose me Ditën e Kiametit, ose me të dyja bashkë dhe më këtë mënyrë hipokritët diskreditohen plotësisht.

Në ajetin 19, Krijuesi Fuqiplotë, me Fjalën e Tij, shpjegon të ardhmen përfundimtare të hipokritëve zemërverbuar: **"Ata i ka vënë poshtë djalli dhe i ka bërë që të harrojnë përmendjen e All'Ilahut. Ata janë pala e djallit; në të vërtetë, pala e djallit janë humbësit."**

Fjala e ajetit “*isteuhadhe*” në rrënjën e saj “*haudhun*” është në kuptimin e pjesës së pasme të kofshës së devesë, për faktin se përçuesit e deveve, kur nxisin devetë për të ecur, i rrahin ato mbi kofshët, prandaj ky term ka ardhur në kuptimin e mposhtjes, ose të ecjes me shpejtësi.

Po, hipokritët mendjemëdhenj, për shkak të pasurive që kanë dhe të pozitës së tyre, nuk mund të kenë të ardhme tjetër, përveçse të jenë nën pushtetin e djallit, të jenë të zgjedhurit e tij dhe të veprojnë plotësisht nën shtytjen e dyshimeve që ai hedh te ata. Hipokritët kanë devijuar prej udhëzimit në Rrugën e Drejtë dhe, me dashjen e tyre, kanë hyrë në “bandën” e djallit, janë bërë përkrahës të djallit, janë bërë “partia” e “ushtria” e djallit dhe së bashku me djallin punojnë për të çuar edhe të tjerët në rrugën e humbjes.

Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*), kur filluan ngatërresat e mosmarrëveshjet, tha: “O njerëz, fillimi i ndodhjes së ngatërresave janë dëshirat që ndiqen, janë dispozita që stisen. Në ato kundërshtohet Libri i All’llahut, në ato burrat vënë nën sundim burrat. Sikur të shpëtohej nga e gabuara, ajo nuk do të rëndonte mbi asnjë nevojtar. Sikur e drejta të ishte e sinqertë, nuk do të kishte kundërshtime. Por merret prej kësaj një grusht dhe prej asaj tjetrës merret një grusht dhe kështu ato përzihen së bashku. Pikërisht këtu djalli i mposht miqtë e tij dhe shpëtojnë vetëm ata që kanë arritur mirësi prej All’llahut.”¹

Të njëjtën shprehje e gjejmë edhe në fjalën e Imam Hysejnit (*Paqja qoftë mbi të!*). Kur pa para tij radhët e banorëve të Kufes në Qerbela, si një natë e errët dhe si një përrua i rrëmbyeshëm, tha: “Sa

¹ “Usûlul Kâfij”, vëll. 6, f. 54; Tefsiri “Nûruth Thekalejn, vëll. 5, f. 267; “Nehxhul Belâgah”, Hytbeja 50. (me ndryshime të pakta në fjalë).

i mirë është Zoti, Zoti ynë dhe sa të këqij janë njerëzit! Ju pohuat bindje, ju i besuat të Dërguarit, Muhammedit (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), pastaj ju u kthyet kundër pasardhësve të tij e kundër familjes së tij dhe doni t'i vrisni ata. Juve ju ka mposhtur djalli, djalli ju bëri të harroni këshillën e All'lahut. U shofshi të gjithë për atë ç'ka dëshironi! Ne jemi të All'lahut dhe te Ai do të kthehemi!"¹

¹ Tefsiri "Nùruth Thekalejn", vëll. 5, f. 266.

Ajetet 20 - 22

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ فِي الْأَذْيَانِ، كَتَبَ اللَّهُ لَأَعْلَبَنَّ
أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ، لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ
إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ
بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ
هُمُ الْمُفْلِحُونَ،

“Ata që kundërshtojnë All’llahun dhe të Dërguarin e Tij, do të jenë në shkallën më të poshtëruar.”

“All’llahu ka vendosur: ‘Unë dhe të Dërguarit e Mi do të triumfojmë me siguri!’. All’llahu është vërtet i Fortë dhe i Plotfuqishëm.”

“Nuk gjen njerëz, që besojnë në All’llahun dhe në Ditën e Fundit, që të ushqejnë dashuri ndaj atyre, të cilët kundërshtojnë All’llahun dhe të Dërguarin e tij, edhe në qofshin ata etërit e tyre ose bijtë e tyre, ose vëllezërit e tyre, ose farefisi i tyre. All’llahu ka skalitur besimin në zemrat e tyre dhe i ka

fuqizuar ata me Shpalljen e Vet. Ai do t'i shpjerë ata në kopshte, nëpër të cilat rrjedhin lumenj e ku do të qëndrojnë përgjithmonë. All'Ilahu është i kënaqur me ata, por edhe ata do të jenë të kënaqur me Të. Ata janë Pala e All'Ilahut dhe, vërtet që Pala e All'Ilahut do të jetë fituese."

Komentimi

"Partia" e All'Ilahut dhe... ngadhënjimi i përhershëm

Në ajetet e mëparshme u shpjeguan disa prej cilësive të hipokritëve dhe të armiqve të All'Ilahut, kurse në ajetet 20-22, që janë edhe ajetet e fundit të sures "El Muxhadile" vijon trajtimi i të njëjtës temë. Në këto ajete shtohen disa karakteristika të tjera dalluese të hipokritëve dhe bëhet e qartë se e ardhmja e atyre që kundërshtojnë All'Ilahun dhe të Dërguarin e Tij, nuk mund të jetë tjetër përveçse vdekja dhe shpartallimi përfundimtar: **"Ata që kundërshtojnë All'Ilahun dhe të Dërguarin e Tij, do të jenë në shkallën më të poshtëruar."**, domethënë, më të poshtëruarit e të gjitha krijesave.

Ajeti 21 është një argument që e vërteton këtë kuptim. Për këtë, All'Ilahu njofton: **"All'Ilahu ka vendosur: 'Unë dhe të Dërguarit e Mi do të triumfojmë me siguri!'. All'Ilahu është vërtet i Fortë dhe i Plotfuqishëm."**

Sa i fortë e fuqiplotë është All'Ilahu, po kaq të pafuqishëm e të poshtëruar janë armiqtë e Tij. Ky pohim, në vetvete, është një

argument për atë që u tha në ajetet e mëparshme për përshkrimin e armiqve, që ata janë: **“më të poshtëruarit”**.

Fjala e ajetit *“ketebe”* - *“ka shkruar”* do të thotë se ngadhënjimi është i sigurt dhe nuk mund të ndodhë ndryshe.

Fjala tjetër e ajetit *“leagleben’ne”*, sipas rregullave të gramatikës së gjuhës arabe është folje e kohës së tashme, veta e parë. Por në këtë ajet ka ardhur dy herë e përforcuar, në fillim me shkronjën *“le”* dhe në fund me shkronjën *“n”* të dyzuar. Ky përforcim i dyfishtë është një argument, që e përforcon arritjen e ngadhënjimit në atë mënyrë që nuk mund të ketë më vend për dyshim për realizimin e ngadhënjimit.

Një kuptim i ngjashëm me kuptimin e ajetit 21 ka ardhur edhe në Fjalën e All’llahut të Lartësuar, në ajetet 171-173 të sures *“Es Saffat”*: **“Shumë kohë më parë Ne u premtuam robëve Tanë të dërguar se ata do të ndihmohen (prej Nesh) dhe se ushtritë tona do të jenë me siguri fitimtare!”**.

Ngadhënjimi për të Dërguarit hyjnorë është bërë i qartë gjatë shekujve nga shumë anë, qoftë nga ana e ndëshkimit që pësuan armiqtë e tyre, të cilët u asgjësuan me mënyra të ndryshme: populli i Nuhut u asgjësua me tufanin e fuqishëm, adët e themudët dhe populli i Lutit me tërmete shkatërruese, qoftë nga ana e fitoreve që arritën në luftërat e ndryshme, siç qenë Betejat e Bedrit, të Hunejnit dhe çlirimi i Mekës, përfshirë edhe të gjitha luftërat që iu imponuan të Dërguari të Islamit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Por më e rëndësishme se të gjitha këto ishte ngadhënjimi i tyre ideor e logjik mbi mendimet e mbi idetë e djallit e të armiqve

të së vërtetës dhe të së drejtës. Këtu bëhet e qartë përgjigjja për pyetjen që mund të bëjë dikush: Kur këto premtime janë të formës së prerë, përse kanë rënë dëshmorë shumë prej të Dërguarve hyjnorë, shumë prej Imamëve të ruajtur prej mëkateve dhe shumë prej besimtarëve, pa e realizuar ngadhënjimin?

Kritikues e pyetës të këtillë nuk janë thelluar në të vërtetën e kuptimit të ngadhënjimit, në mënyrën e drejtë që duhet kuptuar ngadhënjimi. Për shembull: A mund të mendojmë se Imam Hysejni (*Paqja qoftë mbi të!*) u vra, ngaqë ra dëshmor në Qerbela së bashku me shokët e tij dhe nuk ngadhënjeu? Ne dimë shumë mirë se ai, në të vërtetë, e realizoi qëllimin e tij më të madh, që ishte diskreditimi i sundimtarëve të dinastisë emevi dhe rivuri në vend bazat e besimit e të lirisë.

Gjithashtu, me rënien e tij dëshmor i dha një mësim njerëzve të lirë në të gjithë botën. Tani ai konsiderohet lideri i njerëzve të lirë në mbarë botën njerëzore dhe zotëria i dëshmorëve të kësaj bote, duke shtuar edhe triumfin e linjës së tij ideore dhe të programit të tij, si dhe mësimin që mori prej shembullit të tij një grup shumë i madh njerëzish.¹

Këtu meriton të theksohet se ky ngadhënjim madhor është vërtetuar në përputhje të plotë me premtimin hyjnor për ngadhënjim e të gjithë atyre që ecin në rrugën e Profetëve e të mesazhit. Kjo do të thotë se ngadhënjimi i sigurt vjen vetëm prej All'Ilahut të Lartësuar, ashtu siç e lexojmë këtë të vërtetë edhe në Fjalën e të Lartit në ajetin 51 të sures "Gafir": **"Sigurisht, Ne do t'i**

¹ Për më shumë shpjegime mbi këtë çështje, lexo komentim e ajetit 171 të sures "Es Saffat".

ndihmojmë të Dërguarit Tanë dhe besimtarët, si në jetën e kësaj bote, ashtu edhe në Ditën, kur do të sillen dëshmitarët.”.

Është e natyrshme se kushdo që kërkon ndihmë prej All’llahut, patjetër All’llahu shumë shpejt do ta ndihmojë atë. Por kurrë nuk duhet të harrojmë se ky premtim i vërtetë prej All’llahut Fuqiplotë nuk mund të jetë pa kushte. Dihet se kushti i parë është besimi, si dhe puna e bërë sipas besimit. Kusht tjetër është që mendimi, se jemi të pafuqishëm, kurrë të mos gjejë rrugë për të hyrë në shpirtat tanë dhe në asnjë rast të mos frikësohemi e të mos biem në dëshpërim për shkak të vështirësive, por të përvetësojmë urdhrin e All’llahut të Lartësuar, ashtu siç thuhet në ajetin 139 të sures “Ali Imran”: **“Dhe mos u dobësoni e mos u dëshpëroni, ju jeni ngadhënjyes, nëse me të vërtetë jeni besimtarë.”.**

Kusht tjetër për arritjen e ndihmës së All’llahut është që ne të fillojmë ndryshimin në brendësi të shpirtave tanë, sepse All’llahu i Lartësuar nuk ndryshon gjendjen e një populli derisa vetë ata të ndryshojnë ato që kanë në shpirtat e tyre. Këtë të vërtetë e lexojmë në Fjalën e të Lartit, në ajetin 53 të sures “El Enfal”: **“Kjo është për shkak se All’llahu kurrë nuk e ndryshon një mirësi që i ka dhënë një populli, derisa ai popull të ndryshojë ato që kanë në shpirtat e tyre (kur nuk falënderojnë për mirësinë e dhënë).”.**

Gjithashtu, është detyrë që ne të forcojmë lidhjet tona me rrugën hyjnore, të unifikojmë radhët tona, të mobilizojmë forcat tona, të pastrojmë qëllimet tona dhe të jemi të qetë e të sigurt për arritjen e ngadhënjimit, pavarësisht sa i fortë është armiku dhe pavarësisht se jemi pak si numër dhe pavarësisht se kemi në dispozicion pak pajisje e mjete. Gjithnjë të jemi të bindur se ne do të ngadhënjëjmë në sajë të luftës në Rrugën e All’llahut, me punë

të vazhdueshme dhe duke u mbështetur vetëm te All'llahu i Lartësuar.

Disa interpretues të Kur'anit Famëlartë kanë thënë se shkak për zbritjen e këtij ajeti janë disa myslimanë, të cilët, pasi panë disa fshatra të zonës së Hixhazit, parashikuan se All'llahu i Lartësuar do t'u mundësonte të çlironin tokat e bizantinëve dhe të persëve. Por hipokritët dhe ata që synonin të shkaktonin tronditje në zemrat e besimtarëve, u thanë: "Mos vallë, mendoni se persët e bizantët janë si fshatrat e Hixhazit dhe se ju i keni mundësitë për t'i marrë ato vende?".

Me këtë rast zbriti ajeti i mësipërm, që u premtonte besimtarëve ngadhënjim e fitore.

Ajeti 22, që është edhe ajeti i fundit i sures "El Muxhadile", konsiderohet prej ajeteve më të fuqishme kur'anore, që i paralajmëron besimtarët dhe u thotë atyre të bëjnë kujdesin më të madh, që në zemrat e tyre të mos këtë dashuri njëkohësisht për All'llahun dhe për armiqtë e Tij dhe se patjetër duhet të zgjedhin vetëm njërën rrugë: ose dashuri të sinqertë ndaj All'llahut, ose dashuri ndaj armiqtë të All'llahut. Nëse ata me të vërtetë janë besimtarë të sinqertë, kanë detyrë të heqin dorë një herë e mirë prej dashurisë për armiqtë e All'llahut, ashtu siç urdhëron i Larti me Fjalën e Tij: **"Nuk gjen njerëz, që besojnë në All'llahun dhe në Ditën e Fundit, që të ushqejnë dashuri ndaj atyre, të cilët kundërshtojnë All'llahun dhe të Dërguarin e tij, edhe në qofshin ata etërit e tyre ose bijtë e tyre, ose vëllezërit e tyre, ose farefisi i tyre."**

Është e pamundur që në një zemër të jenë bashkë dy dashuri të kundërta. Ata që pretendojnë të bashkojnë të dy këto dashuri të

kundërta, në të vërtetë janë ose njerëz me besim të dobët, ose hipokritë. Në betejat që zhvilluan myslimanët e parë, shikojmë se një grup prej të afërmve të myslimanëve ishin të rreshtuar me kundërshtarët e me armiqtë e myslimanëve, megjithëkëtë myslimanët luftuan kundër tyre, madje edhe vranë një pjesë prej të afërmve të tyre.

Pa dyshim që dashuria për prindërit, fëmijët, vëllezërit e farefisin, është cilësi e lavdëruar dhe është një argument që vërteton thellësinë e ndjenjave njerëzore. Por, kur dashuria për njerëzit është larg dashurisë për All'Ilahun, atëherë pa dyshim që dashuria e sinqertë e humb karakteristikën e saj të veçantë.

Natyrisht që njerëzit me të cilët ka lidhje njeriu, nuk janë vetëm lidhjet me katër kategoritë që u shpалosën në këtë ajet të nderuar. Janë përmendur në ajet, sepse janë njerëzit për të cilët njeriu ndien më shumë afërsi në krahasim me njerëzit e tjerë dhe, duke vëzhguar qëndrimet e tyre, për njeriun do të bëhet më i qartë qëndrimi që duhet të mbajë ndaj të tjerëve.

Këtu qëndron edhe shkaku që në këtë ajet nuk flitet për dashurinë për gratë, për dashurinë ndaj pasurive, apo për dashurinë për tregtinë e për pronat, pasi, për dashurinë ndaj këtyre të fundit, flitet në ajetin 24 të sures "Et Teube", ku lexojmë Fjalën e All'Ilahut të Lartësuar: **"Thuaj: 'Nëse etërit tuaj, bijtë tuaj, vëllezërit tuaj, gratë tuaja, farefisi juaj, pasuria juaj që e keni fituar, tregtia për të cilën keni frikë se nuk do të shkojë mirë dhe shtëpitë ku e ndieni veten rehat, janë më të dashura për ju sesa All'Ilahu, i Dërguari i Tij dhe lufta në Rrugën e Tij, atëherë pritni derisa All'Ilahu të sjellë vendimin (dënimin) e Tij. All'Ilahu nuk e udhëzon në Rrugën e Drejtë popullin e pabindur.'"**

Shkak tjetër që në ajetin 22, për njeriun nuk përmenden lidhje të tjera, është edhe ajo që thuhet në shkakun e zbritjes së këtij ajeti të nderuar, që në tërësi mund të përmbliidhet me përmbajtjen e letrës që Hatib bin Ebij Belteah u shkroi banorëve të Mekës, me të cilën i lajmëronte se i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ishte nisur kundër tyre. Kur thashethemet u zbuluan, u mësua se Hatib bin Ebij Belteahi për këtë veprim që kishte bërë, u shfajësua: “Familja ime është në Mekë dhe desha t’i njoftoj me një njeriun tim, që të ishte me ta.”¹

Gjithashtu, thuhet se zbritja e këtij ajeti ka lidhje me djalin e Abdullah bin Ubej’jit, i cili luste më të mirën për babain e tij, aq sa një ditë, kur pa të Dërguarin e All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) duke pirë ujë, i kërkoi të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ujin që kishte mbetur në enën ku ai piu, me qëllim që atë ujë t’ia jepte babait të tij, me shpresë se edhe atij t’i pastrohej zemra. Por babai i tij nuk pranoi të pinte prej atij uji, madje tha se nuk e çante kokën për të Dërguarin e All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Ky ishte shkaku që djali erdhi te i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe i kërkoi leje të vriste babain e tij. I Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) jo vetëm që nuk e lejoi, por i tha: “Jo, sillu butë me të, mundohu ta drejtosh dhe në zemrën tënde s’ka asnjë përgjegjësi për punët e tij.”.

Në vijim të këtij ajeti, Kur’ani Famëlartë flet për shpërblimin e madh që ka grupi i njerëzve që i kanë zemrat e tyre të mbushura

¹ Tefsiri”Mexhmaul Bejan”, vëll. 9, f. 255.

me dashuri për All'Ilahun e Lartësuar dhe shpalos pesë prej cilësive të tyre. Një pjesë prej këtyre cilësive përfaqësohet në ndihmën e në mbarësinë që u është dhënë atyre prej All'Ilahut të Lartësuar.

Pjesa tjetër e cilësive të tyre është rezultat i punës së tyre të sinqertë, që ata kanë bërë për hir të All'Ilahut Fuqiplotë.

Në vazhden e shpjegimit për kategorinë e parë dhe të dytë të besimtarëve, All'Ilahu i Lartësuar njofton: **“All'Ilahu ka skalitur besimin në zemrat e tyre dhe i ka fuqizuar ata me Shpalljen e Vet.”**.

Normalisht që kjo ndihmë e butësi hyjnore kurrë nuk është në kundërshtim me bazën e lirisë së vullnetit të njeriut për të zgjedhur veprimet e tij. Prandaj hapi i parë që bënë besimtarët, pas zbritjes së këtij ajeti, ishte heqja dorë prej dashurisë për armiqtë e All'Ilahut. Pastaj për ata erdhi ndihma hyjnore, në atë mënyrë që në zemrat e tyre u rrënjos besimi. Ky pohim në ajet është shprehur me Fjalën e All'Ilahut të Lartësuar: *“ketebe” - “ka shkruar”, “ka rrënjosur”*.

Vallë, ky shpirt hyjnor, me të cilin All'Ilahu Fuqiplotë mbështet besimtarët, a është forcimi i bazave të besimit, apo janë argumentet logjike, është Kur'ani Famëlartë, apo shpirti hyjnor është ndonjë engjëll hyjnor i madh që quhet Rûh? Në lidhje me këtë shpirt janë përmendur interpretime të ndryshme dhe si përmbledhje e këtyre interpretimeve rezulton se shpirti për të cilin flet ajeti është një lloj jete morale e re, që All'Ilahu i Lartësuar ka lëshuar mbi besimtarët.

Në etapën e tretë All'Ilahu i Lartësuar njofton: **“Ai do t'i shpjerë ata në kopshte, nëpër të cilat rrjedhin lumenj e ku do të qëndrojnë përgjithmonë. All'Ilahu është i kënaqur me ata, por edhe ata do të jenë të kënaqur me Të. Ata janë Pala e All'Ilahut dhe, vërtet që Pala e All'Ilahut do të jetë fituese.”.**

Në të vërtetë, shpërblimi më i madh moral e shpirtëror për banorët e Xhennetit kundrejt mirësive të mëdha materiale që u jepen në Ditën e Kiametit, si lulishtet në Xhennet, huritë e pallatet, është ndjenja e formuar në brendësi të tyre, se All'Ilahu është i kënaqur prej tyre dhe ata tashmë janë nën mbrojtjen e në sigurinë e Tij dhe se Ai do t'i ulë ata të rrinë pranë Tij. Kjo është ndjenja më e madhe që ata kanë. Rezultati i kësaj ndjenje është se ata janë të kënaqur plotësisht me shpërblimet që u ka dhënë All'Ilahu i Lartësuar.

Asnjë mirësi tjetër nuk e shkakton këtë kënaqësi dyanëshe, materiale e morale, sepse kjo kënaqësi është çelësi për dhuratat e për dhëniet e tjera hyjnore. Kur All'Ilahu i Lartësuar është i kënaqur prej një robi, Ai i jep atij robi çdo gjë që robi kërkon prej Tij, pasi vetëm Ai është Fuqiploti e Bujari.

Sa e bukur është shprehja kur'anore: **“All'Ilahu është i kënaqur me ata, por edhe ata do të jenë të kënaqur me Të.”.**

Kjo do të thotë se pozita e tyre është e lartë deri në atë gradë sa emrat e tyre do të jenë të bashkuar me Emrin e Tij dhe kënaqësia e tyre do të jetë pranë kënaqësisë së All'Ilahut të Lartësuar.

Në etapën e katërt, All'Ilahu i Lartësuar shton në formën e një njoftimi të përgjithshëm për mirësi e për dhurata të tjera dhe

njofton: **“Ata janë Pala (partia) e All’llahut dhe, vërtet që Pala (partia) e All’llahut do të jetë fituese.”**

Me këtë frazë të ajetit, qëllimi me fjalën *“fituese”*, nuk është vetëm për shpëtimin në Botën Tjetër dhe arritjen e mirësive materiale e morale në Ditën e Kiametit, por ashtu siç u shpjegua në ajetet e mëparshme, All’llahu i Lartësuar i ndihmon ata me butësinë e Tij, edhe në këtë botë kundër armiqve të tyre. Ai u premton se në duart e tyre do të jetë qeveria e së vërtetës, qeveria e drejtësisë dhe se, më në fund, drejtësia do të përfshijë të gjithë botën.

Dy hulumtume

1- Shenja ndarëse mes **“palës, së All’llahut”** dhe **“palës së djallit”**

Shprehja **“Pala e All’llahut”**, në Kur’anin Famëlartë përmendet në dy ajete, në ajetin 22 dhe në ajetin 56 të sures “El Maide”. Kurse shprehja **“pala e djallit”** përmendet vetëm në ajetin 22. Në dy ajetet që flasin për “partinë” e All’llahut, theksohet dashuria për hir të All’llahut, urrejtja për hir të All’llahut dhe ndjekja e atyre që mbështesin të vërtetën.

Në ajetin 56 të sures “El Maide”, pas shpjegimit të çështjes së ndihmësit, sundimit dhe detyrimit për bindje ndaj All’llahut, ndaj të Dërguarit dhe bindje ndaj urdhrave të All’llahut, ashtu siç

vepruan besimtarët që dhanë sadaka, edhe duke falur namaz (Imam Aliu/*Paqja qoftë mbi të!*), All'Ilahu Fuqiplotë thotë: **“Dhe kush ka ndihmës All'Ilahun e të Dërguarin e Tij dhe ata që besuan, pa dyshim se ata të palës së All'Ilahut, ata janë ngadhënjësit.”**.

Gjithashtu, edhe në ajetin 22, All'Ilahu Fuqiplotë i ka ndaluar besimtarët, në mënyrë të prerë, që të kenë dashuri për armiqtë e All'Ilahut. Bazuar mbi këtë urdhër, linja e **“palës së All'Ilahut”** është pikërisht linja e marrjes së ndihmësit dhe mospasjes përgjegjësi veçse para All'Ilahut, të Dërguarit të Tij.

Përballë **“palës së All'Ilahut”**, qëndron **“pala e djallit”**, që përmendet në ajetin 22 të kësaj sureje, ku theksohet se karakteristikat e tyre dalluese më të rëndësishme janë: hipokrizia, armiqtësia kundër së vërtetës, rrena, kurdisja e kurtheve dhe harresa për të kujtuar mirësitë e All'Ilahut të Lartësuar.

Këtu meriton të vihet në dukje se në me frazën e ajetit të lartpërmendur të sures “El Maide”, All'Ilahu i Lartësuar njofton: **“pa dyshim se ata të palës së All'Ilahut, ata janë ngadhënjësit”**, kurse në frazën e fundit të ajetit 22 All'Ilahu i Lartësuar thotë: **“Ata janë Pala e All'Ilahut dhe, vërtet që Pala e All'Ilahut do të jetë fituese.”**.

Por duke parë se shpëtimi gjithmonë është i shoqëruar me ndihmën e me ngadhënjimin, në të vërtetë, kuptimi i këtyre dy ajeteve është vetëm një dhe në të dy ajetet theksohet kushti se për shpëtimin ka një kuptim më të thellë se kuptimi për ngadhënjimin, sepse me shpëtimin saktësohet edhe çështja e arritjes së qëllimit.

E kundërta është **“partia e djallit”**. All’llahu Fuqiplotë njofton shpartallimin e saj, humbjen e shpresës, dështimin e programit të tyre dhe mbetje prapa në arritjen e qëllimeve të tyre.

Në të vërtetë, çështja e zgjedhjes së ndihmësit dhe çështja e dashurisë për hir të All’llahut, si dhe çështja e urrejtjes për hir të All’llahut, janë theksuar në shumë transmetime islame. Në një transmetim lexojmë se sahabiu i lartë, Selman Farisiu, i tha një herë Prijësit të besimtarëve, Imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*): “O Ebu Hasan, ti nuk e di se i Dërguari i All’llahut më rrahu shpatullat e më tha: ‘O Selman, ky (pastaj bëri shenjë në drejtim tënd) dhe partia e tij, janë të shpëtuarit.’”¹

Në lidhje me zgjedhjen e ndihmësit, në një hadith të ardhur prej të Dërguarit më të nderuar (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) lexojmë: “Dashuria e besimtarit për besimtarin, për hir të All’llahut, është më e madhja e degëve të besimit.”²

Në një transmetim tjetër lexojmë se All’llahu i Lartësuar i tha Musait (*Paqja e All’llahut qoftë mbi të!*): “O Musa, kurrë s’bëre një punë për Mua!”

Ai tha: “Për hirin Tënd unë kryej namazin, agjëroj, jap sadaka dhe për hirin Tënd bëj dhikër (të kujtoj vetëm Ty o All’llah).”

All’llahu i Lartësuar i tha: “Për ty namazi është argument, agjërimi për ty është mburojë, sadakaja për ty është hije, gjithashtu

¹ Transmetimi është cituar në tefsirin “El Burhàn”, vëll. 4, f. 312, prej librave të Ehli Synetit.

² “Usûlul Kâfij”, vëll. 2, kreu. “Dashuria për hir të All’llahut”, hadithi 3.

edhe zekati e dhikri për ty janë dritë, atëherë ç'punë ke bërë për Mua?"

Musai (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*) tha: "Më mëso punën që duhet të bëj për hirin Tënd."

All'llahu i Lartësuar tha: "O Musa, ti kurrë nuk ke dashur ndonjë mik për hirin Tim dhe kurrë nuk ke treguar armiqësi ndaj ndonjërit për hirin Tim."

Këtu Musai (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*) e kuptoi se puna më e mirë është dashuria për hir të All'llahut dhe urrejtja për hir të All'llahut."¹

Në një transmetim tjetër, të ardhur prej Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojmë: "Njeriu nuk e pastron besimin në All'llahun derisa ai ta dojë All'llahun më shumë se veten e vet, më shumë se nënën e tij, më shumë se fëmijët e tij, më shumë se familjen e tij, më shumë se pasurinë e tij dhe më shumë se të gjithë njerëzit."²

Në lidhje me këtë temë, ka shumë transmetime që trajtojnë anën pozitive të temës (dashurinë për miqtë e All'llahut). Gjithashtu, ka edhe shumë transmetime që trajtojnë anën negative të kësaj teme (urrejtjen ndaj miqve të All'llahut). Nëse do të përmendim të gjitha këto transmetime, biseda do të zgjatej shumë, prandaj po e mbyllim këtë temë me një transmetim të ardhur prej Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): "Nëse dëshiron të dish se në ty ka mirësi, atëherë shiko në zemrën tënde, nëse ajo do ata që i binden All'llahut dhe urren ata që e kundërshtojnë All'llahun, atëherë te ty ka mirësi dhe

¹ "Sefijnetul Bihàri", vëll. 1, f. 199; "Bihàrul Enuàr", vëll. 66, f. 248; "Usùlul Kàfij, vëll. 2, f. 126.

² "Bihàrul Enuàr", vëll. 17, f. 24.

All'Ilahu të do ty. Nëse zemra jote ka urrejtje ndaj atyre që i binden All'Ilahut dhe ka dashuri ndaj atyre që e kundërshtojnë All'Ilahun, te ty s'ka mirësi dhe All'Ilahu është i zemëruar me ty. Njeriu është së bashku me atë që do.”¹

2- Shpërblimi i dashurisë për hir të All'Ilahut dhe i urrejtjes për hir të All'Ilahut

Në ajetet e këtij grupi ajetesh pamë se All'Ilahu i Lartësuar i shpërblen personat që, në bazë të çdo dashurie, vënë dashurinë që ka lidhje me All'Ilahun. Bazuar mbi këtë pohim ata duan personat që e duan All'Ilahun dhe janë armiq me personat që janë deklaruar armiq të All'Ilahut. Natyrisht që ky është një shpërblim shumë i madh, shpërblim që do të jetë në pesë lloje. Tri lloje të këtij shpërblimi janë në këtë botë dhe dy llojet e tjera janë në Ditën e Kiametit:

E para e këtyre mirësive në këtë botë është se besimi i tyre është i rrënjosur, është i patundur, në atë mënyrë që në besimin që ata kanë në zemrat e tyre s'ka mundësi të ndikojnë as aksidentet e as gjendjet më të vështira, duke shtuar këtu se All'Ilahu Fuqiplotë i mbështet e i forcon ata me një shpirt të lartë dhe në një etapë të tretë i bën ata në “partinë” e Tij. Gjithashtu, në luftën kundër armiqve të tyre, ata kanë ndihmën e Tij.

Në Botën Tjetër, All'Ilahu u jep atyre Xhennetin e përjetshëm, me të gjitha mirësitë që janë në të. Veç kësaj, All'Ilahu shpall sheshit kënaqësinë e Tij absolute ndaj tyre.

¹ “Usûlul Kàfij”, vëll. 2, f. 136.

Në një transmetim të ardhur prej Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), për këtë çështje, lexojmë: “S’ka asnjë besimtar që zemra e tij në brendësi të mos ketë dy “veshë”. Në njërin vesh depërton djalli ngatërrestar e cytës, kurse në “veshin” tjetër depërton engjëlli dhe All’llahu i Lartësuar e ndihmon besimtarin me shpirtin, me engjëllin, ashtu siç thotë All’llahu i Lartësuar në Fjalën e Tij, në ajetin e fundit të kësaj sureje: “**...i ka fuqizuar ata me Shpalljen e Vet.**”¹

Në një transmetim të ardhur prej Imam Bakirit (*Paqja qoftë mbi të!*) për shpjegimin e fjalës së të Dërguarit të All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), lexojmë: “Kur burri kurvëron, prej tij ndahet shpirti i besimit.”.

Imam Bakiri (*Paqja qoftë mbi të!*) tha: “Ky është ai shpirti i besimit, të cilin All’llahu i Lartësuar e ka përmendur në Librin e Tij, kur njofton: ‘**...i ka fuqizuar ata me shpalljen e Vet.**’”⁴

Në hadithet e në transmetimet e mësipërme shpjegohet qartë gjerësia e madhe e kuptimit të shprehjes “shpirti i besimit”. Ky kuptim përfshin engjëllin dhe gradën e lartë të shpirtit njerëzor.

Gjithashtu, shpjegohet qartë e vërteta se ekzistenca e kësaj etape, besimi e pengon dhe e ndalon njeriun prej punëve që i ndotin atij besimin me ndyrësinë e mëkateve të mëdha, si: kurvërimi, pirja e pijeve dehëse dhe të ngjashme më këto, domethënë se ky “shpirt i besimit” bëhet te njeriu një kështjellë që e ruan prej mëkateve të mëdha që u përmendën.

Fundi i sures “El Muxhadile”

¹ “Usûlul Kâfij”, cituar prej tefsirit “El Mijzân”, vëll. 19, f. 288.

SURE "EL HASHR"

Zbritur në Medine, ajete 24

Përmbajtja e sures

Kjo sure trajton në mënyrë të veçantë historinë e luftës që bënë myslimanët me jehuditët e tribusë Beni Nedhijr. Siç dihet, kjo luftë përfundoi me nxjerrjen e pjesëtarëve të kësaj tribuje jashtë Medines dhe pastrimin e këtij qyteti të shenjtë prej jehudive.

Surja “El Hashr” është prej sureve të rëndësishme të Kur'anit Famëlartë dhe ka ndikim të madh e të fuqishëm për ndërgjegjësimin e njeriut dhe për zgjimin e tij prej gjumit të shkujdesjes. Ajetet e kësaj sureje kanë lidhje shumë të afërta me ajetet e fundit të sures “El Muxhadile”, ku “partisë së All'llahut” i premtohet ndihmë dhe, ndihma për të cilën flitet në këtë sure, konsiderohet kriter dallues për ndihmën e premtuar.

Temat që trajtohen në suren “El Hashr” mund të përmbliidhen në gjashtë pjesë:

E para: Ajeti i parë i kësaj sureje konsiderohet parathënie për studimet e ndryshme që trajtohen në këtë sure dhe flet për madhërimin që bëjnë të gjitha qeniet, për pastrimin e Fuqiptotit prej të metave e nevojave.

E dyta: Nga ajeti 2-10, në këto nëntë ajete, shpjegohet qartë përleshja e myslimanëve me prishësit e marrëveshjes, jehuditët e Medines.

E treta: Nga ajeti 11-17, Kur'ani Famëlartë shpalos tregimin që flet për hipokritët e Medines dhe për bashkëpunimin e tyre me jehuditët.

E katërta: Në disa ajete përfshihen një tubë orientimesh e këshillash të përgjithshme për të gjithë myslimanët dhe përfaqësojnë rezultatin e studimeve të mësipërme.

E pesta: Në ajetin 21 jepet një vlerësim i lartë për Kur'anin Famëlartë dhe shpjegohet rëndësia e ndikimit të Kur'anit në pastrimin e zemrës e të shpirtit.

E gjashta: Pjesa e fundit e kësaj sureje fillon me ajetin 22-24. Ajeti 24 është ajeti i fundit i sures "El Hashr". Në këto ajete trajtohet një pjesë e rëndësishme prej cilësive të madhështisë e të bukurisë së Qenies hyjnore dhe disa prej Emrave të bukur të All'llahut, që në të në vërtetë janë një ndihmë për njeriun në rrugëtimin e tij për njohjen e All'llahut të Lartësuar.

Emërtimi i kësaj sureje është marrë prej ajetit të dytë të sures, që flet për "hashrin", që në këtë ajet është në kuptimin e grumbullimit të jehudive për t'u shpërngulur prej Medines, ose në kuptimin që myslimanët i mblodhën jehuditët për t'i përzënë prej Medines. Nga ky shpjegim i kuptimit të kësaj fjale bëhet e qartë se këtu kuptimi i fjalës "hashr" nuk ka lidhje me tubimin e madh në Ditën e Kiametit.

Disa e kanë emërtuar këtë sure "Beni Nedhijr", për shkak se pjesa më e madhe e ajeteve të kësaj sureje flet për jehuditët e asaj tribuje.

Dhe e fundit, surja "El Hashr" është njëra prej sureve të quajtura "suverul museb'behàti", domethënë suret që fillojnë e mbarojnë me dëlirjen e All'llahut të Lartësuar prej të metave, mangësive e nevojave.

Mirësia e leximit të kësaj sureje

Në lidhje me mirësitë e leximit të kësaj sureje janë përmendur disa prej cilësive të larta të saj. Po përmendim disa prej tyre:

Në një hadith të ardhur prej të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) lexojmë: *"Kush lexon suren 'El Hashr' nuk mbetet as Xhennet, as zjarr, as Arsh, as Kurs, as perde, as shtatë qiejt, as shtatë tokat, insektet, erërat, shpendët, drurët, kafshët, dielli, hëna dhe engjëjt, që të mos luten për të e të mos kërkojnë faljen e mëkateve të tij. Nëse ai vdes ditën ose natën që e ka lexuar suren, vdes dëshmor (me gradën e dëshmorit të rënë në luftë në Rrugën e All'llahut)."*¹

Në një transmetim të ardhur prej Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojmë: *"Kush lexon në darkë suren "Err Rrahman" dhe suren "El Hashr", në shtëpinë e tij All'llahu i Lartësuar ngarkon një engjell të qëndrojë me shpatë të nxjerrë prej millit (të bëjë roje) deri në mëngjes."*²

Pa dyshim që hadithi e transmetimi flasin për ndikimin e të menduarit e të studimit të përmbajtjes së kësaj sureje gjatë leximit të saj.

¹ Tefsiri "Mexhmaul Bejan", vëll. 9, f. 255-256; Hadithin e ka cituar edhe Kurtubij'ji në fillim të kësaj sureje.

² Burimi i mësipërm.

Ajetet 1 - 5

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِیْزُ الْحَكِیْمُ هُوَ
الَّذِیْ اَخْرَجَ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ مِنْ دِیَارِهِمْ لِاَوَّلِ الْحَشْرِ
مَا ظَنَنْتُمْ اَنْ یَّخْرُجُوْا وَظَنُّوْا اَنْهُمْ مَّانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللّٰهِ فَاَتَاهُمْ
اللّٰهُ مِنْ حَیْثُ لَمْ یَحْتَسِبُوْا وَقَذَفَ فِیْ قُلُوْبِهِمُ الرُّعْبَ یُخْرِبُوْنَ بُیُوْتَهُمْ
بِاَیْدِيْهِمْ وَاَیْدِی الْمُوْمِنِیْنَ فَاَعْتَبِرُوْا یٰ اُولِی الْاَبْصٰرِؕ وَلَوْ لَا اَنَّ كَتَبَ
اللّٰهُ عَلَیْهِمُ الْجَلٰءَ لَعَذَّبَهُمْ فِی الدُّنْیَا وَلَهُمْ فِی الْاٰخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ
ذٰلِكَ بِاَنْهُمْ شَاقُّوْا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَمَنْ یُّشَاقِقِ اللّٰهَ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِیْدُ
الْعِقَابِؕ مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِّیْنَةٍ اَوْ تَرَکْتُمُوْهَا قٰیْمَةً عَلٰی اُصُوْلِهَا فَبِاِذْنِ
اللّٰهِ وَلِیُخْرِی الْفٰسِقِیْنَ ؕ

Me Emrin e All'Ilahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

**“All'Ilahun e lartëson çdo gjë në qiej dhe çdo gjë në Tokë.
Ai është i Plotfuqishmi dhe i Urti.”**

“Është Ai, që i nxori nga shtëpitë e tyre ata që nuk besuan midis ithtarëve të Librit në kohën e dëbimit të parë. Ju nuk mendonit se ata do të iknin, kurse ata mendonin se fortesat e tyre do t’i mbronin prej All’llahut. Por dënimi i All’llahut u erdhi andej nga nuk e pritnin, duke mbjellë në zemrat e tyre frikën, e cila bëri që ata t’i shkatërronin shtëpitë e veta me duart e tyre, si dhe me duart e besimtarëve. Prandaj, mësoni nga kjo, o ju largpamës!”

“Sikur të mos e kishte caktuar All’llahu dëbimin e tyre, Ai do t’i kishte dënuar me siguri në këtë jetë. Por në Jetën Tjetër ata i pret dënimi i Zjarrit.”

“Kjo, sepse ata iu kundërvunë All’llahut dhe të Dërguarit të Tij; kushdo që i kundërvihet All’llahut, le ta dijë se All’llahu dënon vërtet ashpër.”

“Për çfarëdo peme palme (të armikut) që pretë apo latë në këmbë, keni pasur miratimin e All’llahut, në mënyrë që Ai t’i poshtërojë të pabindurit.”

Shkaku i zbritjes

Komentuesit e Kur’anit dhe historianët kanë përmendur hollësi të shumta e të ndryshme për shkaku e zbritjes së këtyre ajeteve. Në mënyrë të përmbledhur ata kanë përmendur shkaqet vijuese:

Në atë kohë banonin në Medine tri tribu jehudish, që ishin tributë: Beni Nedhijr, Beni Kurejdah dhe Beni Kajnuka. Ata kanë thënë se këto tribu jehudish nuk ishin banorë autentikë të Hixhazit, por ishin të ardhur dhe aty kishin zënë vend. Këtë thënie ata e kanë lexuar në librat e besimit të jehudive para dukjes së tyre në tokën e Medines. Në librat e fesë së jehudive thuhet se ata u ngulën në trevat e Medines, që të rrinin në pritje sa më afër daljes së madhe.

Kur i Dërguari më i nderuar (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) emigroi në Medine, lidhi një marrëveshje me jehuditët, në bazë të së cilës asnjëra palë nuk do t'i kundërvihet palës tjetër. Por jehuditët nuk lanë asnjë rast të përshtatshëm dhe bënë ç'mos për të thyer marrëveshjen që lidhën.

Ndër rastet e thyerjes së marrëveshjes prej jehudive të Medines është edhe rasti i thyerjes së marrëveshjes pas Betejës së Uhudit, që, siç dihet, ndodhi në vitin e tretë të Hixhretit.

Udhëheqësi i tribusë Beni Nedhijr, Ka'b bin El Eshref, i shoqëruar me dyzet kalorës jehudi shkoi në Mekë dhe aty lidhi një aleancë për të luftuar Muahmedin (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Në takimin që u bë, edhe Ebu Sufjani erdhi i shoqëruar me dyzetë vetë dhe së bashku me dyzet jehuditët, me të cilët kishte ardhur Ka'b bin El Eshref, hynë në Qabe dhe aty lidhën aleancën. Për këtë tradhti të jehudive, Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u njoftua nëpërmjet Shpalljes.

Komploti tjetër që kurdisën jehuditët ka lidhje me rastin, kur i Dërguari (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), së bashku me krerët e sahabëve, shkuan një ditë në lagjen e

tribusë Beni Nedir, që të paguanin shumë për vrasjen e dy vetëve, të vrarë prej fisit Beni Amir (ata të dy i kishte vrarë Amr bin Umej'jeh), i cili ishte mysliman. Ndoshta qëllimi me këtë vajtje në lagjen e jehudive mund të ishte marrja nga afër e ndonjë njoftimi para se të irritohehin myslimanët.

Ndërsa i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) po bisedonte me Ka'b bin El Eshref, u thur komploti i jehudive për të vrarë me atentat të Dërguarin e All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Ata i bënë thirrje njerëzve të tyre dhe me njëri-tjetrin thoshin: "Nuk do të gjeni rast më të mirë se ky për të vepruar kundër këtij burri, që tani është ulur pranë një muri të shtëpive tuaja. Prandaj njëri prej jush le të ngjitet në çati dhe që nga lart të rrokullisë një gur të madh. Kështu ne do të biem në qetësi prej tij.

Amr bin Xheh'hash u tregua i gatshëm për të vënë në zbatim këtë atentat dhe menjëherë u ngjit mbi çati për të vënë në zbatim punën e tij kriminale. Por i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), edhe për këtë komplot të jehudive u njoftua me Shpallje. Prandaj ai u ngrit menjëherë dhe u nis për në Medine pa i thënë asnjë fjalë sahabëve të tij, të cilët menduan se i Dërguari do të kthehej përsëri. Por, kur sahabët mësuuan se i Dërguari ishte në Medine, u kthyen edhe ata.

Këtu për të Dërguarin e All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u bë e qartë se jehuditët e thyen paktin dhe menjëherë urdhëroi të bëheshin përgatitjet për t'i luftuar ata."

Në disa transmetime thuhet se poeti i tribusë çifute Beni Nedhijr, në njërën prej poezive të tij kishte satirizuar të Dërguarin e All'Allahut (*Paqja dhe bekimet e All'Allahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), duke goditur rëndë pozitën e të Dërguarit. Patjetër që edhe ky fakt ishte një argument më shumë, që tregonte se jehuditët e asaj tribuje e kishin thyer marrëveshjen.

Kështu filloi të zbatohej plani i myslimanëve për të luftuar jehuditët e tribusë Beni Nedhijr. Hapi i parë që ata ndërmorën ishte urdhri që i dha i Dërguari i All'Allahut (*Paqja dhe bekimet e All'Allahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) Muhammed bin Selemes, për të vrarë liderin e jehudive, Ka'b bin El Eshrefin, me të cilin ai njihej. Këtë urdhër ai e zbatoi, pasi bëri disa veprime paraprake. Më në fund e vrau.

Vrasja e Ka'b bin El Eshrefit shkaktoi tronditje të fortë ndër radhët e jehudive dhe në këtë gjendje që ishin jehuditët, i Dërguari i All'Allahut (*Paqja dhe bekimet e All'Allahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) urdhëroi të lëviznin për të luftuar këtë grup tradhtarësh, thyes të marrëveshjes.

Kur jehuditët mësuan për këtë fushatë të myslimanëve kundër tyre, menjëherë u strehuan nëpër fortifikatat e kështjellat e tyre, njëkohësisht përforcuan edhe portat e kështjellave. Prandaj i Dërguari i All'Allahut (*Paqja dhe bekimet e All'Allahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) urdhëroi të pritëshin pemët e hurmave që ishin pranë kështjellave të jehudive.

Urdhri për prerjen e pemëve të hurmave u dha për disa shkaqe, prej cilave është edhe dashuria e madhe që kanë jehuditët për pasuritë e për pronat e tyre. Urdhri për prerjen e pemëve të

hurmës u bë me qëllim që kjo dashuri e tyre për pasuritë t'i nxirrte ata prej kështjellave, që të luftonin në fushë të hapur, sapo të shikonin si po shkatërroheshin pronat e tyre. Për rrjedhojë, ndeshja e tyre me myslimanët do të ishte e drejtpërdrejtë.

Për urdhrin e prerjes së pemëve të hurmave ka edhe një shkak tjetër. Në të vërtetë, pemët e ngushtonin shumë fushën e veprimit të myslimanëve para kështjellave të jehudive.

Kur jehuditët panë se ç'po ndodhte me pronat e tyre, u ndien shumë ngushtë dhe thirrën me zë të lartë prej kështjellave të tyre, që tashmë ishin të rrethuara prej myslimanëve dhe i folën Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) nga muret e kështjellës së tyre: "O Muhammed, ti më parë e kishe ndaluar prerjen e pemëve frutore, ç'të shtyn tani që urdhëron njerëzit e tu të presin pemët e hurmave tona?"

Me këtë rast zbriti ajeti 5 i kësaj sureje, që e bën të qartë se kjo punë ishte me urdhër të All'llahut Fuqiplotë.

Rrethimi vazhdoi për disa ditë me radhë. Me qëllim që të ndalohej gjakderdhja, i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u propozoi të rrethuarve të linin shtëpitë e tokat e tyre dhe të largoheshin prej Medines. Të rrethuarit e mirëpritën këtë propozim dhe morën me vete aq sa mund të merrnin prej pasurive të tyre, por pjesën tjetër e lanë. Një pjesë e pjesëtarëve të asaj tribuje jehudish zuri vend në krahinat e Shamit, një pakicë prej tyre shkoi në Hajber dhe një grup i tretë shkoi në Hijreh. Por para se të largoheshin dhe të linin në dorën e myslimanëve pasuritë, tokat e kopshtet e tyre, jehuditët shkatërjuan prej pasurive të tyre aq sa mundën të shkatërronin.

Kjo ngjarje ka ndodhur gjashtë muaj pas Betejës së Uhudit. Ka të tjerë që kanë thënë se ka ndodhur gjashtë muaj pas Betejës së Bedrit.¹

Komentimi

Fundi i komplotit të tribusë çifute Beni Nedhijr

Kjo sure fillon me madhërimin e me dëlirjen e All'Ilahut të Lartësuar nga të metat e nga nevojat. Madhështia e urtësia e Tij e shpjegohet me fjalët e ajetit të parë: **“All'Ilahun e lartëson çdo gjë në qiej dhe çdo gjë në Tokë. Ai është i Plotfuqishmi dhe i Urti.”**.

Në të vërtetë, ky ajet është një parathënie për historinë e jehudive të tribusë Beni Nedir, të cilët ishin larguar prej rrugës së Njëtimin të All'Ilahut, njohjes së All'Ilahut e të cilësive të Tij të larta, duke shtuar se ishin mendjemëdhenj, që mburreshin me mundësitë, fuqinë e me zotësinë e tyre. Gjithashtu, ata komplotonin kundër të Dërguarit të All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

All'Ilahun e Lartësuar e madhërojnë të gjitha qeniet në qiej e në tokë, përfshirë engjëjt, njerëzit, kafshët, bimët e trupat e ngurtë.

¹ Tefsiri “Mexhmaul Bejan”, tefsiri i “Ali Ibrahimit”, tefsiri i “Kurtubij’jit” dhe tefsiri “Nüruth Thekalejn”. Fundi i ajeteve objekt studimi. (marrë me shkurtime).

Madhërimi prej qenieve mund të jetë madhërim me anë të fjalës, me anë të gjuhës e gjendjes të këtyre krijesave, sipas të gjitha formave të krijimit dhe të imtësive të sistemit ndikues e të çuditshëm të krijimit, deri edhe në krijimin e grimcës më të vogël në të gjithë ekzistencën. Njëkohësisht, ky madhërim është dorëzim pa kushte i të gjitha krijesave para All'Ilahut të Lartësuar dhe pohim për diturinë, fuqinë, madhështinë dhe urtësinë e Tij.

Nga ana tjetër, një pjesë e dijetarëve besojnë se çdo send që gjendet në botë ka një pjesë dhe kapacitet prej logjikës, kuptimit dhe ndjenjave, pavarësisht se ne njerëzit nuk e kuptojmë këtë dhe nuk e dimë si është. Me këtë argument tregohet qartë se të gjitha krijesat e madhërojnë dhe e pastrojnë All'Ilahun e Lartësuar nga të metat e nevojat me gjuhën e tyre të gjendjes, me të cilën ato janë krijuar, pavarësisht se veshët tanë nuk e kanë fuqinë për të dëgjuar këtë madhërim e dëlirje të All'Ilahut të Lartësuar që ato bëjnë. E gjitha bota e falënderon dhe e madhëron All'Ilahun e Lartësuar, por ne njerëzit përsëri nuk kemi dijeni për këtë.

Eulijave, të cilëve u është hapur syri për të parë të panjohurat, shkëmbejnë sekretet e ekzistencës me të gjitha qeniet e botës dhe dëgjojnë në mënyrë të qartë të folurën e ujit e të baltës. Por këtë të folur e ndiejnë vetëm ata që kanë arritur të jenë në gradën e njohjes. (Në lidhje më këtë çështje ka një shpjegim shumë më të gjerë në komentimin e ajetit 44 të sures "El Isra" të këtij tefsiri).

Pas shpjegimit të parathënies së mësipërme, shpalosen dimensionet e tregimit për tribunë Beni Nedhijr në Medine, për të cilët All'Ilahu i Gjithëfuqishëm njofton: **"Është Ai, që i nxori nga**

shtëpitë e tyre ata që nuk besuan midis ithtarëve të Librit në kohën e dëbimit të parë.”.

Fjala e ajetit *“hashr”*, në rrënjën e saj është në kuptimin e vënies në lëvizje të një grupi njerëzish, nxjerrja e tyre prej vendit ku janë dhe çuarja e tyre në fushën e betejës, ose në ndonjë vend tjetër. Por këtu, përdorimi i kësaj fjale është për tubimin e për lëvizjen që bënë myslimanët prej Medines në drejtim të kështjellave të jehudive të tribusë Beni Nedhijr, ose për tubimin e jehudive për të luftuar myslimanët. Meqenëse ky ishte i pari tubim prej llojit të vet, në Kur’anin Famëlartë është emërtuar *“Tubimi i parë”*. Ky emërtim, në vetvete, është një shenjë kuptimplote, që tregon fillimin e konfrontimit të pritshëm me jehuditët e tribusë Beni Nedhijr, me jehuditët e Khajberit dhe më të tjerë të ngjashëm me ta.

Është e habitshme që një grup interpretuesish të Kur’anit, për këtë ajet, kanë përmendur mundësi interpretimi që s’kanë asnjë lidhje me përmbajtjen e ajetit dhe në tërësi ata thotë se qëllimi me tubimin e parë është tubimi që do të ndodhë Ditën e Kiametit, ngritja e njerëzve prej varreve dhe tubimi i tyre në fushën e gjykatës hyjnore. Por më e habitshme është se disa prej këtyre interpretuesve të Kur’anit e kanë marrë këtë ajet si argument që vërteton se tubimi i Ditës së Kiametit do të bëhet në tokën e Shamit, prej të cilës u larguan jehuditët. Këto mundësi të dobëta interpretimi mbase e kanë zanafillën në përdorimin e fjalës *“el hashr”* - *“tubim”* në një kohë që kjo fjalë, në ajetin tonë, nuk është përdorur në kuptimin e tubimit në Ditën e Kiametit. Në një kohë që kjo fjalë thuhet për çdo tubim dhe për çdo dalje në sheshin e betejës, ashtu siç është përdorur edhe në ajetin 17 të sures *“En*

Neml": **"Për Sulejmanin ishte tubuar ushtria e tij që përbëhej prej xhindëve, njerëzve e shpendëve."**

Gjithashtu, fjala "*el hashr*" - "*tubim*" ka ardhur edhe në ajetin 59 të sures "Ta Ha". Në këtë ajet bëhet fjalë për kërkesën e Musait (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*), që ndeshja e madhe me magjistarët e Faraonit të bëhej paradite: **"...që njerëzit të tuboheshin paradite."**

Në vijim të ajetit 2, Krijuesi Fuqplotë shton: **"Ju nuk mendonit se ata do të iknin, kurse ata mendonin se fortesat e tyre do t'i mbronin prej All'llahut."**

Ata ishin mendjemëdhenj dhe krekoseshin aq shumë me ato që kishin, sa u mbështetën vetëm te kështjellat e tyre dhe në fuqinë e tyre të jashtme. Shprehja që ka ardhur në këtë ajet shpjegon qartë për ne se jehuditët e tribusë Beni Nedhijr kishin mundësi të shumta dhe në Medine përbënin një numër të madh. Prandaj ata kurrë nuk e mendonin se do të mposhteshin me kaq lehtësi. Gjithashtu, kështu mendonin edhe të tjerët.

Por All'llahu i Lartësuar dëshiron të bëjë të njohur për të gjithë se në të gjithë botën s'ka forcë e fuqi që të kundërshtojë vullnetin e Tij, prandaj edhe nxjerrja e jehudive prej tokave të tyre e prej shtëpive të tyre pa luftë, është një argument që vërteton fuqinë e All'llahut të Lartësuar dhe sfidon jehuditët, të cilët menduan se kështjellat e tyre do t'i mbronin ata prej ndëshkimit të All'llahut.

Për të gjitha këto, në vijim të studimit të këtij ajeti, All'llahu i Lartësuar shton: **"Por dënimi i All'llahut u erdhi andej nga nuk**

e pritnin, duke mbjellë në zemrat e tyre frikën, e cila bëri që ata t'i shkatërronin shtëpitë e veta me duart e tyre...".

Po ushtria që nuk shihej me sy ishte ushtria e frikës që All'illahu i Lartësuar e hodhi në zemrat e armiqve në shumë luftëra, për të ndihmuar besimtarët. Me atë frikë, All'illahu i Lartësuar u hoqi atyre fuqinë për të lëvizur e për të rezistuar. Jehuditët ishin pajisur dhe kishin përgatitur veten për të luftuar muhaxhirët dhe ensarët, pa e llogaritur fare vullnetin e All'illahut të Lartësuar. Jehuditët nuk besonin se i Gjithëfuqishmi mund të dërgonte kundër tyre një ushtri dhe se me atë ushtri do të bënte që ata të ishin në një rrugë pa krye e në një pozitë shumë të vështirë, deri në atë shkallë sa të kenë dëshirë për të shembur deri edhe shtëpitë e tyre me duart e veta e me duart e myslimanëve, që ishim armiq të e tyre.

Është e vërtetë se vrasja e udhëheqësit të tyre, Ka'b bin El Eshref, para sulmit mbi kështjellat e tyre ishte shkak për trazimin e radhëve të tyre. Natyrisht, qëllimi i ajetit, kanë thënë disa interpretues të Kur'anit Famëlartë, është të tregojë se për myslimanët ndodhi edhe një përforsim hyjnor me trupa, përforsim që ka ndodhur disa herë gjatë luftërave që kanë bërë myslimanët kundër mohuesve e kundër idhujtarëve.

Në këtë ngjarje është e rrallë ajo që ngjau me të rrethuarit, myslimanët nga jashtë shembnin fortifikatat e tyre, me qëllim që të hynin brenda në kështjellat e kundërshtarit, ndërsa të rrethuarit i shembnin fortifikatat e shtëpitë e tyre brenda kështjellave, me qëllim që asgjë me vlerë të mos binte në dorën e myslimanëve.

Rezultati i shembjeve prej të dyja anëve që shkatërrimi i plotë i të gjitha kështjellave të jehudive.

Në lidhje me këtë ajet ka edhe interpretime të tjera, në të cilat thuhet se jehuditët i shembnin fortifikatat e shtëpitë e tyre brenda kështjellave, që të pësonin disfatë, kurse myslimanët i shembnin ato nga jashtë, me qëllim që të korrnin fitore mbi jehuditët dhe, për të fitoren, myslimanët i kishin të gjitha pajisjet. Në të vërtetë, ky interpretim është larg realitetit.

Po japim disa prej interpretimeve të këtij ajeti:

- Thuhet se ajeti ka një kuptim alegorik. Ashtu siç themi për ndonjë person se e shkatërroi shtëpinë e jetën e tij me duart e veta, në kuptimin që ai e shembi shtëpinë e jetën e vet me injorancën e me kokëfortësinë e tij.

- Kanë thënë se jehuditët ndërmorën shembjen e disa shtëpive të tyre, me qëllim që të mbyllnin rrugicat në brendësi të kështjellave, çka do të pengonte përparimin e myslimanëve, nëse puna mund të arrinte të luftohej në brendësi të kështjellave, si dhe këto shtëpi të mos i përdornin myslimanët për banim.

- Kanë thënë se jehuditët i shembën disa prej shtëpive të tyre brenda kështjellës, me qëllim që, edhe sikur të luftohej brenda në kështjellë, sulmuesit nuk do të kishin terren të mjaftueshëm për të manovruar e për të luftuar.

- Jehuditët i shembën disa prej shtëpive të tyre, me qëllim që të merrnin me vete materialet më të kushtueshme të ndërtimit.

Gjithsesi, interpretimi i parë mbetet më i përshtatshëm se të gjitha interpretimet e tjera.

Në fundin e ajetit 2, si një rezultante e gjithë kësaj që u tha në këtë ajet, All'Ilahu i Lartësuar shton: **“Prandaj, mësoni nga kjo, o ju largpamës!”**.

Fjala e ajetit *“i'tebirù”*, në rrënjën e saj *“i'tibàr”*, në origjinë është marrë prej fjalës *“ubùrun”*, që do të thotë *“kalim prej një sendi në një send tjetër”*. Në këtë kuptim, edhe lotit të syrit, në gjuhën arabe, i thuhet *“abretun”*, për shkak të rrjedhjes së pikave të lotëve prej syrit.

Gjithashtu, në kuptimin e kalimit prej një sendi në një send tjetër përdoret edhe fjala *“ibàretun”* për shkak të kalimit të kërkesave e të kuptimeve prej një personi në një person tjetër; gjithashtu po nga kjo rrënjë fjale përdoret edhe shprehja *“ta'bijrul menàmi”*, në kuptimin e shpjegimit të përmbajtjes së një sendi dhe se njeriu, nga e jashtëmja e sendit kalon në brendësi të tij.

Në këtë kuptim, edhe ngjarjeve, në të cilat ka mësim e këshilla, u thuhet *“iberun”*, pasi, në të vërtetë, ato ngjarje shpjegojnë për njeriun një seri mësimesh të përgjithshme, të cilat ai i përdor sa në njërën temë në një temë tjetër.

Shprehja e ajetit *“ulil ebsàri”* tregon personat që bashkëveprojnë me ngjarjet, tregon personat që shikojnë ngjarjet me syrin e realitetit dhe depërtojnë në thellësi të tyre.

Fjala “*besarun*”, gjithmonë thuhet për syrin që vëzhgon, kurse fjala “*besijretun*” thuhet për kuptimin dhe për ndërgjegjen e brendshme.¹

Në të vërtetë, qëllimi i përdorimit të shprehjes “*ulil ebsàri*” janë personat që kanë aftësi të përfitojnë prej mësimëve që dalin prej ngjarjeve. Në fakt, Kur’ani Famëlartë tërheq vëmendjen që prej atyre ngjarjeve të nxirren mësimë dhe se në saje të tyre njerëzit mund të marrin këshilla.

S’ka dyshim se qëllimi me shprehjen “*i’tibàr*”, që u trajtua më sipër, është krahasimi i ngjarjeve të ngjashme nëpërmjet vënies në punë të mendjes, siç është krahasimi i gjendjes së mohuesve me gjendjen e jehudive të tribusë Beni Nedhijr, thyes të marrëveshjes. Por ky krahasim, në asnjë rast, s’ka asnjë lidhje më termin “krahasimet hipotetike”, prej të cilave disa përfitojnë të nxjerrin dispozitat fetare.

Është e çuditshme që disa juristë të ligjit të fesë (fukaha) të Ehli Syneetit kanë përfituar prej ajetit të mësipërm për të vërtetuar këtë qëllim, në një kohë që disa të tjerë nuk e kanë miratuar qëndrimin e grupit të parë.

Si përfundim, mund të thuhet se qëllimi i përdorimit të shprehjeve “*abretun*” dhe “*i’tibàr*”, që u trajtuan më sipër, është kalimi logjik i formës së prerë prej një teme në një temë tjetër dhe jo puna e bazuar mbi përfytyrimin e iluzionet.

¹ “Mufredàtu el fàdhil Kur’àn” i Ragibit.

Sido që të jetë, fundi i tribusë çifute Beni Nedhijr, me atë fuqi që dispononte dhe me ato kështjella të fuqishme, u bë një objekt për të nxjerrë mësim prej pësimit të tyre, për shkak se ata iu dorëzuan një grupi myslimanësh, forca e të cilëve nuk mund të krahasohej para forcës së atyre. Madje ata u dorëzuan pa një ballafaqim me armë. Për më tepër, ata filluan të shembin shtëpitë e veta me duart e tyre dhe ato pasuri që nuk i merrnin dot me vete, ua lanë myslimanëve, të cilët, me të vërtetë, kishin nevojë për pasuri.

Përfundimisht, pjesëtarët e kësaj tribuje jehudish u shpërndanë në disa vende të ndryshme, në një kohë që jehuditët kishin ardhur të banonin në Medine në pritje të daljes së profetit të premtuar, për të cilin flitej në librat e tyre dhe që ata të ishin në radhën e parë dhe, ashtu siç kanë thënë historianët, të ishin ndihmësit e tij të parë.

Në lidhje me këtë çështje, lexojmë një transmetim të ardhur prej Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*): *“Pjesa më e madhe e adhurimit të Ebu Dherrit (All’llahu e mëshiroftë!) ishte të menduarit dhe nxjerrja e mësimëve prej ngjarjeve të kaluara.”*¹

Është për të ardhur keq kur shikon se shumë njerëz preferojnë t’i kalojnë përvojat e provave të rënda e gjendjet e vështira vetëm për vetëm e vazhdojnë të shijojnë të hidhurën e humbjeve dhe nuk nxjerrin mësim e nuk këshillohen me gjendjen e të tjerëve, të cilët janë përballuar me gjendje të ngjashme. Në

¹ “Kitàbul Khisàlì”, cituar prej tefsirit “Nùruth Thekalejn”, vëll. 5, f. 274.

lidhje me këtë çështje, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) ka thënë: “*I lumtur është ai që këshillohet me të tjerët.*”¹

Në ajetin vijues shton: **“Sikur të mos e kishte caktuar All’llahu dëbimin e tyre, Ai do t’i kishte dënuar me siguri në këtë jetë.”**

S’ka dyshim se shpërngulja prej atdheut dhe lënia e një pjese të madhe të kapitaleve, për mbledhjen e të cilave kishin punuar aq shumë, ishte shumë e dhimbshme për ta. Prandaj, bazuar mbi këtë të vërtetë, ajeti i mësipërm ka qëllim të tregojë se, edhe sikur ata të mos e kishin pësuar këtë ndëshkim, patjetër që i priste një ndëshkim tjetër më i rëndë: ose mund të vriteshin në luftë, ose mund binin rob luftime në dorën e myslimanëve. Por vullneti i All’llahut të Lartësuar ishte që ata të endeshin nëpër tokë dhe të merrnin arratinë në të gjithë botën. Kjo gjendje, pa dyshim që atyre u shkaktonte dhembje shpirtërore. Sa herë që do të kujtonin tokat, shtëpitë, të mbjellat e kopshtet e tyre, që ranë në dorën e myslimanëve dhe si ata morën rrugët e mbetën pa plang e pa shtëpi, vetëm për shkak se thyen marrëveshjen dhe për shkak të kompleteve që kurdisën kundër të Dërguarit të (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), hidhërimi do i kaplonte. Por më e rëndësishme, ishte fakti se hidhërimi e mundimet për ta dyfishoheshin, veçanërisht në rrafshin shpirtëror.

Po, ishte vullneti i All’llahut të Lartësuar që ky grup mendjemëdhenjsh e tradhtarësh të sprovohej me një të ardhme të mjeruar.

¹ “Nehxul Belàgah”, Hytbeja 86.

Megjithëkëtë, për ta ky ishte vetëm ndëshkimi në këtë botë, pasi ata do të kenë edhe një ndëshkim shumë më të ashpër e shumë turpërues. Ata do të ndëshkohen edhe në Botën Tjetër. Për këtë ndëshkim të tyre, All'Ilahu i Lartësuar, në fundin e ajetit 3 njofton: **“Por në Jetën Tjetër ata i pret dënimi i Zjarrit.”**

Ky është dënimi i tyre në këtë botë dhe në Botën Tjetër. Ky dënim i tyre është një mësim i madh për cilindo që i kthen shpinën së vërtetës, në të njëjtën kohë është edhe një paralajmërim dhe një tërheqje e vëmendjes për të gjithë ata që mund të veprojnë siç vepruan jehuditët e tribusë Beni Nedhijr. Prandaj në ajetin 4, All'Ilahu i Gjithëfuqishëm na orienton në këtë kuptim: **“Kjo, sepse ata iu kundërvunë All'Ilahut dhe të Dërguarit të Tij; kushdo që i kundërvihet All'Ilahut, le ta dijë se All'Ilahu dënon vërtet ashpër.”**¹

Fjala e ajetit *“shàk'kù”*, në rrënjën e saj *“shikàkun”* është në kuptimin e çarjes e të ndarjes mes dy sendeve dhe, meqenëse armiku gjithmonë është në anën përballë, fjala *“shikàkun”* është përdoruar edhe në kuptimin e kundërshtarit.

Përmbajtja e këtij ajeti ka ardhur me një ndryshim shumë të vogël, edhe në ajetin 13 të sures “El Enfal”, kur pas Betejës së Bedrit, ku u thye krenaria e idhujtarëve, u bë e qartë gjithëpërfshirja e kuptimit të këtij ajeti: **“Dhe ky (ndëshkim) për shkak se ata kundërshtuan All'Ilahun dhe të Dërguarin e Tij dhe, për atë që**

¹ Fjala e ajetit *“مَنْ”* *“men”* - *“kush, atë”*, në kuptimin e përemrit lidhor, sipas rregullave të gjuhës arabe, është fjalë kusht, që i është hequr përgjigjja për kushtin. Prandaj vlerësimi i ajeti do të ishte: *“Kush kundërshton All'Ilahun, Ai e ndëshkon atë dhe ndëshkimi i All'Ilahut është shumë i ashpër.”*

kundërshton All'llahun, s'ka dyshim që ndëshkimi i All'llahut është shumë i ashpër."

Këtu meriton të mbahet shënim se fillimi i ajetit të nderuar shtron çështjen e armiqësisë ndaj All'llahut dhe të Dërguarit të Tij. Por në fundin e ajetit biseda reduktohet vetëm në kundërshtimin e All'llahut të Lartësuar. Kjo shprehje tregon se pa dyshim armiqësia ndaj të Dërguarit të All'llahut, është armiqësi edhe ndaj All'llahut.

Fraza e ajetit "*shediđdul ikàb*" - "**ndëshkon shumë ashpër**" nuk është në kundërshtim me faktin se All'llahu është: "*erhamurr rrahimijne*" - "*më mëshiruesi i mëshiruesve*", sepse jo vetëm në çështjen e faljes, vetëm All'llahu i Lartësuar është më mëshiruesi i mëshiruesve, por edhe në çështjen e dënimit e të ndëshkimit, me të vërtetë, ndëshkimi i All'llahut është më i ashpri. Kështu thuhet në fjalët e lutjes: "*Jam i vetëdiđshëm se vetëm Ti je më mëshiruesi i mëshiruesve, në rastin e faljes e të mëshirës dhe se dënimi Yt është më i ashpri, në rastin e dënimit e ndëshkimit.*"¹

Në ajetin 5 vjen përgjigjja ndaj kundërshtimit të jehudive të tribusë Beni Nedir, për rastin kur myslimanët, gjatë rrethimit prenë hurmat e tyre. Ashtu siç u tha në shkakun e zbritjes së ajetit, prerja e hurmave u bë me urdhër të të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), me qëllim që të përgatiteshin kushte më të mira për të luftuar Beni Nedirët, ose për të shtuar edhe më shumë hidhërimin e dhimbjen e tyre, ose që ata të detyroheshin të dilnin prej kështjellave e prej fortifikatave të tyre dhe të zbrisnin në shesh, për t'u ndeshur me myslimanët jashtë tyre. Është e qartë se prerja e hurmave shkaktoi zemërim e urrejtje

¹ "Du'aul iftitàhi", prej lutjeve të Muajit të uruar të Ramazanit.

te jehuditët e rrethuar, të cilët, kur panë të priteshin hurmat e tyre, thirrën me zë të lartë: “O Muhammed, a nuk ishte ti që i kishe ndaluar veprime të tilla?”. Atëherë zbriti ajeti i nderuar, që u bënte të qartë atyre urdhrin e All’llahut të lartësuar: **“Për çfarëdo peme palme (të armikut) që pretë apo latë në këmbë, kenë pasur miratimin e All’llahut, në mënyrë që Ai t’i poshtërojë të pabindurit.”**.

Fjala e ajetit *“lijnetin”*, kur merret prej rrënjës *“leunun”* thuhet për një lloj hurme shumë të mirë. Të tjerë kanë thënë se rrënja e fjalës *“lijnetin”* është fjala *“lej’jinun”*, në kuptimin *“lujùnetun”* – *“butësi”*, që thuhet për një lloj hurme me degë të buta afër tokës. Frutat e kësaj hurme janë të buta e të shijshme.

Disa herë, fjala e butë shpjegohet me ngjyrat e me llojet e ndryshme të pemës së hurmës, ose siç i thuhet *“hurma bujare”*. Të gjitha këto shprehje afërsisht japin kuptimin e pemës së hurmës.

Është fakt se një pjesë e myslimanëve rrethues filluan të presin pemët e hurmave të tribusë Beni Nedhijr, në një kohë që disa myslimanë të tjerë kundërshtuan të presin hurmat. Me këtë rast zbriti ajeti i mësipërm, që i dha fund mosmarrëveshjes mes myslimanëve, në lidhje me urdhrin për prerjen e pemëve të hurmave.¹¹

Disa të tjerë kanë thënë se ky ajet tregon punën e dy sahabëve, njëri prej tyre i priste pemët e hurmave, me qëllim që të zemëroheshin jehuditët dhe që të dilnin prej kështjellave të tyre,

¹ Tefsiri *“Rùhul Xhinàn”*, vëll. 11, f. 93. Ky kuptim ka ardhur edhe në tefsirin *“Ed Durrul Menthùr”*, vëll. 6, f. 188.

kurse tjetri priste vetëm pemët që ai i shikonte se nuk ishin në gjendje të mirë dhe linte pa prerë pemët që mund të jepnin prodhim. Kështu që mes tyre lindi mosmarrëveshja për zbatimin e urdhrit për e prerjen e hurmave. Atëherë zbriti ajeti që njoftonte se puna e të dyve ishte me lejen e All'llahut të Lartësuar.¹

Në të vërtetë, ajeti tregon se myslimanët prenë disa prej pemëve të hurmave që jepnin fruta të buta dhe, siç u tha, janë një varietet shumë i mirë hurmash dhe lanë pa prerë një pjesë tjetër të pemëve të hurmave. Kjo punë e myslimanëve shkaktoi zemërimin e hidhërimin e jehudive, prandaj menjëherë Kur'ani Famëlartë përgjigjet se prerja e pemëve të hurmave nuk ishte dëshirë e ndonjërit, por ishte urdhër i All'llahut, natyrisht me një rreth veprimi të kufizuar, me qëllim që humbjet të mos ishin shumë të mëdha.

Urdhri për prerjen e pemëve të hurmave përbënte një përjashtim të dispozitave të para islame, në bazë të të cilave ndalohej prerja e pemëve frutore, vrasja e kafshëve shtëpiake, shkatërrimi dhe djegia e të mbjellave. Veç kësaj, urdhri për prerjen e hurmave kishte të bënte me faktin se bëhej me qëllim për nxjerrjen e armikut jashtë kështjellave e fortifikatave dhe për të tërhequr armikun në një vend më të përshtatshëm për ta luftuar, përfshirë edhe shkaqe të tjera. Zakonisht, në çdo ligj ka përjashtime të pjesshme, siç është për shembull lejimi për ngrënien e mishit të kafshëve e të shpendëve të ngordhura, në raste domosdoshmërie të shkallës së lartë, ose më raste imponimi me dhunë.

¹ Tefsiri "El Kebijr", vëll. 29, f. 283.

Fraza e ajetit “*li jukhzijel fâsikijne*” - “**t’i poshtërojë të pabindurit**”, më e pakta, na bën të shikojmë se një prej qëllimeve për prerjen e pemëve të hurmave ishte edhe turpërimi për thyerësit e marrëveshjes, si dhe për t’i thyer e për t’i dobësuar ata moralisht e shpirtërisht.

Dy hulumtime

1- Ushtritë e padukshme hyjnore

Në një kohë që kapacitetet materiale konsiderohen prej materialistëve si arma më e madhe për realizimin e fitores, mbështetja e besimtarëve përqendrohet vetëm në dy akse rrotullimi: në vlerat morale dhe në mundësitë materiale. Ajo që ne lexuam për historinë e disfatës së tribusë Beni Nedhijr, është vetëm një shembull tipik, që tregon për ndihmën e llojit të veçantë që patën besimtarët në këtë fushatë. Këtë fakt e vërtetojnë jo vetëm ajetet që po studiojmë, por dhe ajete të tjera të Kur’anit Famëlartë.

Në këtë ajet lexojmë se njëri prej faktorëve ndikues në këtë fitore të myslimanëve ishte edhe frika që All’llahu i Lartësuar hodhi në zemrat e jehudive të tribusë Beni Nedhijr. Kjo frikë i bëri ata të shembnin shtëpitë e tyre me duart e veta dhe të braktisin shtëpitë e pasuritë kundrejt lejimit për t’u larguar prej Medines.

Ky kuptim, në Kur'anin Famëlartë është përsëritur edhe në vende të tjera, siç është tregimi për disa jehudi të tjerë të tribusë Beni Kurejdah, të cilët, pas betejës së Hendekut, u ndeshën ashpër me myslimanët. Në lidhje me ndeshjen e kësaj tribuje jehudish me myslimanët, All'illahu i Lartësuar njofton në ajetin 26 të sures "El Ahzab": **"Ai i nxori nga kështjellat e tyre ithtarët e Librit që ndihmuan ushtrinë e aleatëve dhe mbolli frikë në zemrat e tyre, kështu që një pjesë të tyre i vratë dhe pjesën tjetër i zutë rob."**

Hedhja e frikës në zemrat e armiqve që luftuan myslimanët me armë ka ardhur gjithashtu edhe në rastin e Betejës së Bedrit, ashtu siç njoftohet për këtë në ajetin 12 të sures "El Enfal": **"...Unë do të hedh frikë në zemrat e jobesimtarëve..."**.

Një pjesë e kësaj frike gjen shprehje edhe në ushtrinë e padukshme hyjnore dhe është diçka e natyrshme. Por një pjesë e asaj ushtrie hyjnore përfaqëson një sekret prej sekreteve jo të qarta për ne. Kryesore prej asaj ushtrie hyjnore ishte se besimtarët e panë veten triumfues në mënyrë të barabartë, qoftë kur u vranë armiqtë, qoftë kur i mposhtën ata. Njeriu që ka një besim të tillë, frika nuk gjen rrugë të hyjë në zemrën e tij. Një njeri i tillë do të jetë një çudi më vete për qëndrueshmërinë e për vendosmërinë e tij, gjithashtu ai do të jetë një burim frike e shqetësimi për armiqtë e tij.

Këtë të vërtetë e hasim edhe në ditët e sotme, kur shikojmë se disa vende që zotërojnë fuqi të shumta ushtarake e materiale shumë të zhvilluara, kanë frikë prej një grushti besimtarësh të sinqertë, që luftojnë për të mbrojtur të vërtetën e të drejtën e tyre. Mirëpo pavarësisht nga mundësitë e fuqia e madhe që kanë në dispozicion, përsëri ata hezitojnë të përballen me besimtarët.

Në një hadith rreth këtij kuptimi, i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: “U ndihmova me frikën e rrugëtimit të një muaji.”¹ Ky hadith na le të kuptojmë se frika nuk kishte hyrë vetën te armiqtë që luftonin në ballin e frontit, por edhe te armiqtë që gjendeshin një muaj rruge larg ushtrisë islame.

Në lidhje me ushtritë e Imam Mehdiut (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojnë se, nën urdhrin e tij, do të jenë tri ushtri: engjëjt, besimtarët dhe frika.²

Në të vërtetë, armiqtë bëjnë gjithçka që të shmangin goditjen nga jashtë. Por ata nuk i kushtojnë rëndësi faktit se All'llahu i Lartësuar i shpartallon ata nga brenda. Dihet se goditja nga brenda është shumë më e dhimbshme për shpirtin dhe nuk mund të kuptohet me lehtësi. Edhe sikur në dispozicion të armiqve të vihen të gjitha armët e ushtritë, përsëri armiqtë janë të pafuqishëm të arrijnë fitore, për shkak se ata kanë humbur moralin e lartë dhe frymën e kualifikuar për të luftuar, për rrjedhojë, edhe dështimi e humbja është një punë e parashikuar me armiq të tillë.

¹ Tefsiri “Mekhmaul Bejan”, vëll. 2, f. 519, fundi i ajetit 151 i sures “Ali Imran”.

² “Ithbätul Hudät”, vëll. 7, f. 124.

2- Komplotet bashkëkohore të jehudive

Historia islame, që në fillim, dëshmon se komplotet e jehudive gjithnjë kanë pasur si objektiv goditjen e Islamit. Në shumë prej ngjarjeve të dhimbshme e të përgjakshme, shihet se duart e tyre janë të pranishme ose në mënyrë të drejtpërdrejtë, ose në mënyrë të maskuar. Është e çuditshme se jehuditët shkuan në tokën e Hixhazit me dëshirën e madhe që të ishin në radhën e parë të sahabëve të profetit të premtuar. Por kur Profeti u shfaq, ata jo vetëm që nuk i besuan, por u bënë armiq të më të egër të tij.

Nëse duam të lexojmë gjendjen e sotme të jehudive, do të shohim se ata janë të ngatërruar në pjesën më të madhe të kompleteve shkatërruese kundër Islamit. Ky qëndrim i tyre është konkret, jo vetëm në brendësi të ngjarjeve, por edhe jashtë tyre. Në të vërtetë, ky qëndrim i jehudive është subjekt për meditim, për të nxjerrë mësim e për të marrë këshilla për cilindo që ka zemër për të menduar dhe që ka sy të shikojë.

Rruga e vetme për të thyer forcën e fuqinë e tyre, siç thekson historia islame, është trajtimi sfidues e serioz i jehudive, sidomos me ata jehudi që e quajnë veten sionistë, të cilët kurrë nuk bashkëpunojnë sipas parimeve të drejtësisë dhe së vërtetës, pasi logjika e tyre e vetme është forca dhe pa forcë është e pamundur të gjendet gjuha e bisedimit me ta. Megjithëkëtë, frika e vërtetë atyre u vjen vetëm prej besimtarëve të sinqertë.

Nëse myslimanët bashkëkohorë do të jenë të armatosur me besim dhe me qëndrime të drejta parimore, ashtu siç ishin sahabët e të Dërguarit të All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), atëherë frika patjetër do të jetë zotëruese

ne zemrat e në shpirtrat e jehudive dhe vetëm atëherë, me këtë ushtri hyjnore, do të mundësohet nxjerrja e tyre jashtë tokave islame që ata kanë pushtuar.

Ky është mësimi me të cilin na ka mësuar i Dërguari i (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) para katërmbëdhjetë shekujve.

Ajetet 6 - 7

وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ
 وَلَكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ مَا
 أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى
 وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ
 مِنْكُمْ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا
 اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“Çfarëdo që All’Ilahu i dhuroi të Dërguarit të Tij si plaçkë (të marrë) prej tyre, është prej mirësisë së Tij. Ju nuk hipët mbi kuaj e as mbi deve për ta fituar atë, por All’Ilahu i jep pushtet të Dërguarve të Vet mbi ata që Ai dëshiron. All’Ilahu është i Fuqishëm për çdo gjë.”

“Çfarëdo që All’Ilahu i dhuroi të Dërguarit të Tij si plaçkë (të marrë) nga popujt e vendbanimeve, i takon: All’Ilahut, të Dërguarit, të afërmve të tij, jetimëve, të varfërve dhe udhëtarëve të mbetur rrugës, në mënyrë që ajo të mos qarkullojë vetëm në duart e të pasurve nga mesi juaj. Çfarëdo që t’ju japë i Dërguari, merreni atë, e çfarëdo që t’ju ndalojë, hiqni dorë prej saj. Frikësojuni All’Ilahut, sepse All’Ilahu, dënon vërtet ashpër.”

Shkaku i zbritjes

Edhe këto ajete janë plotësim i studimit të ajeteve të mëparshme kur'anore, të cilat flisnin për disfatën e jehudive të tribusë Beni Nedhijr. Për rrjedhojë, edhe shkaqet e zbritjes së ajeteve të këtij grupi janë të njëjta me shkaqet e zbritjes së ajeteve të mëparshme. Shpjegimi është si vijon:

Pas largimit të jehudive të tribusë Beni Nedhijr prej Medines, kopshtet, tokat, shtëpitë e pronat dhe një pjesë e pasurisë së tyre mbetën në Medine. Me këtë rast, disa prej parisë së myslimanëve, sipas zakonisht të kohës së injorancës para Islamit, i thanë të Dërguarit të All'lahut (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*): "Ti merr për veten tënde pjesën më të madhe të pasurive të tyre dhe një të katërtën prej pronave të tyre, atë që mbetet, lëre për ne, që ta ndajmë mes nesh. Në atë kohë zbritën ajetet 6-7, që shpallin hapur se pasuritë që nuk merren me luftë dhe nuk janë rezultat i luftës, të gjitha janë për të Dërguarin (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), duke pasur parasysh se ai ishte kryetari i shtetit islam dhe ai duhet të vepronte me ato pasuri ashtu siç e kërkonte interesi.

Ne tani dimë se i Dërguari (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) një pjesë të atyre pasurive e ndau mes muhaxhirëve të varfër, që tani ishin banorë të Medines, gjithashtu i dha edhe disa ensarëve të varfër.¹

¹ Tefsiri "Mexhmaul Bejan", fundi i ajeteve objekt studimi, si dhe në tefsire të tjera.

Komentimi

Siç u tha më sipër, këto ajete shpjegojnë dispozitën për pasuritë e marra prej jehudive të tribusë Beni Nedhijr. Në të njëjtën kohë, këto ajete shpjegojnë një dispozitë të përgjithshme për pasuritë që myslimanët arrijnë të marrin pa luftë, pasuri që në librat e ligjit të fesë (fik'hut) janë dhënë në kapitullin "El feju", në kuptimin, pasuri që kalon në dorën e një tjetri.

Në ajetin 6, All'illahu i Lartësuar, njofton: **"Çfarëdo që All'illahu i dhuroi të Dërguarit të Tij si plaçkë (të marrë) prej tyre, është prej mirësisë së Tij. Ju nuk hipët mbi kuaj e as mbi deve për ta fituar atë, por All'illahu i jep pushtet të Dërguarve të Vet mbi ata që Ai dëshiron. All'illahu është i Fuqishëm për çdo gjë."**¹

Fjala e ajetit "*efæ*", në rrënjën e saj "*fej'un*", në origjinë, është në kuptimin e kthimit. Përdorimi i fjalës "*fej'un*" për këto lloje pasurish, ka të ngjarë të jetë për shkak se All'illahu i Lartësuar të gjitha mirësitë e mëdha dhe këto dhurata që gjenden në botën e ekzistencës i ka krijuar për besimtarët. Në krye të besimtarëve, pa

¹ Fjala "*mà*" "*mà*" në frazën "*مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ*" "**Dhe për atë (pasuri) që All'illahu ia ktheu të Dërguarit të Tij**", sipas rregullave të gjuhës arabe është lidhëse dhe zë vendin e një kryefjale. Por fjala "*mà*" "*mà*", në frazën "*فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ*" "**ju nuk i keni hipur**", është fjalë mohuese, kurse e gjithë fjalia është kallëzuesore. Ka edhe mundësi të dytë për fjalën "*mà*" "*mà*", në frazën "*مَا أَفَاءَ*" "*mà efæ*", që fjala "*mà*" "*mà*" të jetë kushtore, kurse "*mà*" "*mà*" në frazën e dytë, së bashku me frazën e saj, të jetë përgjigje për kushtin. Veç kësaj, ardhja e germës "*ف*" "*fe*" në krye të fjalisë së dytë, është kallëzues, kur fjala "*mà*" "*mà*" është e ngjashme me kushtin. Por për këtë s'ka problem.

dyshim, qëndron i Dërguari më i madh (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), i cili është më i nderuari i krijesave. Bazuar mbi këtë shpjegim, edhe ata që e mohojnë ekzistencën e All'llahut, si dhe ata që e kundërshtojnë All'llahun e Lartësuar, natyrisht që, sipas rregullave ligjore e zakonore, zotërojnë disa prej këtyre mirësive. Në të vërtetë, ata konsiderohen grabitës të këtyre mirësive. Prandaj fjala e ajetit "*efāe*" konsiderohet kthim i këtyre pasurive te pronarët e tyre të vërtetë, te besimtarët. Ne terminologjinë e Kur'anit këto pasuri janë emërtuar me fjalën "*fej'un*".

Fjala e ajetit "*euxheftum*" në rrënjën e saj "*ijxhàf*" është në kuptimin e veprimeve të shpejta, që zakonisht ndodhin në luftë.

Fjala e ajetit "*khajlin*" është në kuptimin e njohur "*kuaj*", ose është emër lloji. Shumësi i kësaj fjale është "*khujùlun*"¹ - "*kuaj*".

Fjala e ajetit "*rikàb*", në rrënjën e saj "*rukùb*", më të shumtën e herëve thuhet për hipjen mbi devetë.

¹ Ragibi, në fjalorin e tij të fjalëve të Kur'anit, "*Mufredàtu el fàdhil Kur'àn*", shpjegon se fjala e ajetit "*خَيْلٌ*" "*khajlin*", në rrënjën e saj "*خَيْالٌ*" "*khijàlun*", është në kuptimin e përfytyrimeve, kurse fjala "*خِيَالٌ*" "*khujelàu*" është në kuptimin e mendjemadhësisë e të mbajtjes së vetes më të madh se të tjerët, sepse rrënja e kësaj fjale "*تَخَيَّلٌ*" "*tekhaj'jelun*" është në kuptimin e imagjinimit për një përparësi, për faktin se hipja e njeriut mbi kalë, në shumicën e rasteve, e bën njeriun të ndiejë një lloj krenarie e krekosje. Prandaj fjala "*خَيْلٌ*" "*khajlin*" është përdorur në kuptimin e kuajve. Ka edhe një pikë që meriton të mbahet shënim për fjalën "*خَيْلٌ*" "*khajlin*", për faktin se kjo fjalë thuhet për kalin dhe për atë që i ka hipur kalit.

Qëllimi i përdorimit të kësaj fjalie është: Të gjitha pasuritë e marra pa luftë, janë plaçkë lufte, por këto pasuri nuk ndahen mes luftëtarëve. Të gjitha vihen në dispozicion të kryetarit të shtetit islam, i cili i ndan ato pasuri, ndër subjektet që do të shpjegohen më poshtë.

Më pas, All'llahu i Gjithëfuqishëm shton se fitoret nuk do të jenë gjithmonë për ju: **"...por All'llahu i jep pushtet të Dërguarve të Vet mbi ata që Ai dëshiron. All'llahu është i Fuqishëm për çdo gjë."**

Po, fitorja u bë realitet edhe mbi një armik të fuqishëm e të egër, siç ishin jehuditët e tribusë Beni Nedhijr. Natyrisht që ajo fitore u realizua në saje të ndihmës hyjnore, të cilën sytë e njeriut nuk e shikojnë dot dhe që ju të mësoni se All'llahu është Fuqiploti mbi të gjitha sendet, të mësoni se i Gjithëfuqishmi, Ai që s'ka asnjë të metë e asnjë nevojë, ka mundësi që, edhe në një fraksion të kohës, të ulë poshtë të fuqishmit dhe bën që edhe një pakicë t'i japë të fuqishmëve goditje shumë të dhimbshme dhe t'u heqë atyre të gjitha mundësitë që kanë.

Për myslimanët mbetet detyrë që prej kësaj ngjarjeje patjetër duhet të nxjerrin mësim, në lidhje me diturinë e All'llahut dhe të shikojnë në këtë ngjarje shenjat që vërtetojnë profetësinë e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Myslimanët kanë detyrë të përmbahen në programin e sinqeritetit dhe të mbështetjes vetëm në All'llahun e Lartësuar në të gjitha praktikat e tyre.

Këtu mund të thuhet: Marrja e pasurive të tyre nuk u arrit pa luftë, sepse myslimanët marshuan me ushtrinë e tyre në drejtim

të kështjellave të tyre dhe i rrethuan ata, veç kësaj pati edhe përleshje të kufizuara mes dy palëve.

Ne u themi: Kështjellat e jehudive të tribusë Beni Nedhijr, siç kemi shpjeguar më sipër, nuk gjendeshin larg Medines, madje disa interpretues të Kur'anit Famëlartë kanë thënë se largësia mes Medines e kështjellave të jehudive, të kësaj tribune, ishte vetëm dy milje dhe se myslimanët shkuan te kështjellat e tyre me marshim me këmbë. Bazuar mbi këtë fakt, ata nuk patën vështirësi të atilla që, me të vërtetë, mund të konsiderohen vështirësi. Kurse në lidhje me çështjen e përleshjes së armatosur, nga ana historike, nuk vërtetohet të ketë ndodhur ndonjë ndeshje e drejtpërdrejtë mes dy palëve. Gjithashtu, edhe rrethimi nuk vazhdoi gjatë. Prandaj, duke u bazuar mbi të gjitha këto, mund të themi se në atë fushatë nuk ndodhi asnjë veprim që mund të quhet luftë e vërtetë me armë, veç kësaj, gjatë kësaj fushate asnjë pikë gjaku nuk ka rënë tokë.

Ajeti vijues shpjegon qartë mënyrën e shpërndarjes së pasurive që ranë në dorën e myslimanëve dhe për të cilat u fol në ajetet e mësipërme, prandaj ajeti 7, në formën e një rregulli urdhëron: **“Çfarëdo që All’llahu i dhuroi të Dërguarit të Tij si plaçkë (të marrë) nga popujt e vendbanimeve, i takon: All’llahut, të Dërguarit, të afërmve të tij, jetimëve, të varfërve dhe udhëtarëve të mbetur rrugës...”**.

Kjo do të thotë se këto lloj pasurish nuk janë si pasuritë plaçkë lufte që merren me luftë, prej të cilave vetëm një e pesta ishte në dispozicion të të Dërguarit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe për të gjithë nevojtarët, kurse katër të pestat e kësaj plaçke lufte ishte për luftëtarët.

Kur ajeti i mëparshëm shpall se të gjitha pasuritë e marra i ktheheshin të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) kjo nuk do të thotë se ai do t'i shpenzonte të gjitha pasuritë e marra për nevojat e tij personale, por ato iu dhanë atij me cilësinë e kryetarit të shtetit islam dhe sidomos për faktin se ai kishte marrë përsipër të mbulonte problemet e njerëzve në nevojë. Në të vërtetë, pjesa më e madhe e këtyre pasurive u shpenzua pikërisht në këtë drejtim.

Në këtë ajet janë përmendur gjashtë kategori, për të cilët shpenzohen pasuritë e marra pa luftë:

1- Pjesa e All'llahut: Është e natyrshme se All'llahu i Lartësuar është Zotëruesi i të gjitha sendeve dhe, për më tepër, Ai s'ka nevojë për asnjë send. Megjithëkëtë, kjo është pjesë respekti, me qëllim që kategoritë e tjera, të përmendura në ajet, të mos e ndienin veten të diskriminuar e të poshtëruar, por të shihnin se edhe pjesa e tyre është e barabartë me pjesën e All'llahut të Lartësuar dhe kështu atyre nuk u pakësohej asgjë prej vlerësimit para njerëzve.

2- Pjesa e të Dërguarit: Ishte e natyrshme që ai të shpenzonte për të siguruar nevojat personale dhe për të ruajtur pozitën e tij të shenjtëruar, si dhe të plotësonte atë që njerëzit prisnin prej tij.

3- Pjesa e të afërmve: Me të afërm këtu, pa dyshim që janë të afërmit e të Dërguarit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), të afërmit e tij prej fisit Beni Hashim, të cilët

janë të përjashtuar nga e drejta për të marrë zekat, që, siç dihet, është prej pjesëve të pasurive publike për myslimanët.¹

Nuk ka asnjë argument që të vërtetojë se me fjalën “**të afërm**” të kuptohen të gjithë njerëzit. Nëse do të ishte kështu, atëherë, në kuptimin e kësaj fjale, duhet të përfshihen të gjithë myslimanët, në kuptimin që të gjithë njerëzit janë të afërm me njëri-tjetrin.

Këtu shtrohet pyetja: A është apo nuk është kusht që të afërmit të jenë prej nevojtarëve të varfër? Në lidhje me këtë çështje, në mesin e interpretuesve të Kur’anit Famëlartë, ka mendime të ndryshme, megjithëse shembujt krahasues që gjenden në fundin e këtij ajeti dhe të ajetit vijues e shpjegojnë përmbajtjen me kushtin e nevojës.

4,5,6- Pjesa e jetimëve, të varfërve dhe e atyre që kanë mbetur në rrugë: A duhet të jenë jetimët prej fisit Beni Hashim, apo në fjalën e ajetit “**nevojtarët**”, përfshihen jetimët, të varfrit dhe ata që kanë mbetur në rrugë?

Komntuesit e Kur’anit Famëlartë, në lidhje me këtë çështje, kanë mendime të ndryshme. Gjithashtu, edhe juristët e ligjit të fesë (fukahatë) dhe interpretuesit e Kur’anit prej Ehli Synetit thonë se kjo punë përfshin të gjithë masën, në një kohë që edhe transmetimet e ardhura me rrugët e Ehli Bejtit, në lidhje me këtë

¹ Ky interpretim nuk vjen vetëm nga ana e shiave, pasi kjo çështje është përmendur edhe në tefsiret e Ehli Synetit, si për shembull këtë çështje e ka përmendur Fakhru Rràzij në tefsirin “El Kebijr”; El Bersùnij’ji në tefsirin “Rùhul Bejàn”; Sej’jid Kutubi në tefsirin “Fij Dhilàlil Kur’an; El Meràgij në tefsirin e tij dhe El Alùsij’ji në tefsirin “Rùhul Meànij”.

çështje, janë të ndryshme. Prej një pjesë të këtyre transmetimeve mësohet se këto tri pjesë të pasurive të marra pa luftë janë të veçanta vetëm për jetimët, të varfrit dhe për ata që kanë mbetur në rrugë prej Beni Hashimëve. Prej transmetimeve të tjera mësohet se kjo dispozitë është e përgjithshme.

Prej Imam Bakirit (*Paqja qoftë mbi të!*) është cituar: “*Babai im thoshte: ‘Për ne është pjesa e të Dërguarit të All’llahut, pjesa e të afërmeve dhe në pjesën që mbetet, ne jemi ortakë me njerëzit.’*”¹

Ajetet 8 dhe 9 të kësaj sureje e shpjegojnë më qartë përmbajtjen e këtij ajeti dhe theksojnë se kjo pjesë nuk është e veçantë vetëm për fisin Beni Hashim, pasi hadithi tregon se në këtë pjesë përfshihen të gjithë të varfrit myslimanë, prej muhaxhirëve dhe prej ensarëve.

Përveç kësaj, interpretuesit e Kur’anit Famëlartë kanë cituar se i Dërguari i All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), pas ngjarjes me jehuditë e tribusë Beni Nedhijr, pjesët e pasurive të mbetura i ndau ndër muhaxhirët, nevojtarët e të varfrit, si dhe për tre persona prej ensarëve. Kjo ndarje e tij është një argument që tregon se kuptimi i ajetit është i përgjithshëm, pavarësisht se disa transmetime nuk janë në përshtatje me ajetin, por peshorja e gjykimit patjetër duhet të anojë nga kuptimi që shprehin fjalët e Kur’anit.²

Më pas, All’llahu i Lartësuar shpalos filozofinë e kësaj ndarjeje të përpiktë “**...në mënyrë që ajo të mos qarkullojë vetëm**

¹ Tefsiri “Mekhmail Bejan”, vëll. 9, f. 261; “Uesàilu Shi’ah”, vëll. 6, K.1, Pjesa “El Enfâl”, f. 368.

² “Uesàilu Shi’ah”, vëll. 6, K. 1, “Plaça e luftës”, Pjesa “El Enfâl”, f. 356.

në duart e të pasurve nga mesi juaj.”, domethënë, që të pasurit të mos i ndajnë pasuritë mes tyre dhe të lënë pa gjë të varfrit.¹

Disa prej interpretuesve të Kur'anit Famëlartë kanë përmendur shkakun e zbritjes të kësaj fjalie në veçanti dhe në mënyrë të përgjithshme kanë treguar se pas fushatës kundër jehudive të tribusë Beni Nedhijr, një grup prej udhëheqësve myslimanëve, shkuan te i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe i thanë: “Merr për vete më të mirat dhe një të katërtën e kësaj pasurie që mbetet lëre për ne, që ta ndajmë mes nesh, ashtu siç bënim edhe në kohën e injorancës para Islamit. Atëherë zbritën ajetet e mësipërme, që e ndalonin marrjen e këtyre pasurive vetëm prej të pasurve.

Kuptimi që shpreh ky ajet, shpjegon një bazë kryesore të ekonomisë islame: Ajeti thekson detyrimin që në ekonominë islame nuk lejohet përqendrimi i pasurive në dorën e një shtrese të kufizuar dhe të një klase të caktuar, që ata ta qarkullojnë pasurinë mes tyre. Krahas respektit të plotë për pronën personale, ky “kufizim” do të bëhet me rrugën e përgatitjes së një programi të qartë për këtë qëllim, program që e vë në lëvizje qarkullimin e pasurive në pjesën më të madhe për sektorin publik të ymetit islam.

¹ Fjala e ajetit “ذُوْلَةُ” “dùleten” qoftë kur bashkëtingëllorja “d” e kësaj fjale lexohet me zanoren “e”, qoftë kur ajo lexohet me zanoren “u” ka kuptim të njëjtë. Disa kanë bërë dallim mes dy mënyrave të leximit dhe kanë thënë se, kur bashkëtingëllorja “d” e kësaj fjale lexohet me zanoren “e” do të thotë “pasuri”, kurse kur lexohet me zanoren “u”, do të thotë “luftë”, “pozitë” e “rezidencë”. Gjithashtu, thuhet se e para është emër i prejardhur, nga një folje dhe dyta është rrënjë foljeje. Sido që të jetë, në të dyja format, fjala ka një originë të përbashkët, të marrë prej origjinës “تَدَاوُلٌ” “tedàvulun” - në kuptimin e “bashkëpunimit e të qarkullimit nga njëra dorë në tjetrën”.

Natyrisht që me këtë nuk kemi qëllim të vëmë ligje nga vetja jonë, domethënë ligje që mundësojmë marrjen e pasurive prej njëres shtresë për t'ia dhënë të tjerëve, por këtu qëllimi është zbatimi i ligjeve islame në fushën e fitimit të pasurisë dhe detyrimi për të zbatuar ligjet islame në fushën ekonomike, siç janë “një e pesta”, “zekati”, “taksa e tokës – haraçi” dhe ndarja e plaçkës së luftës më mënyrë të drejtë. Me këtë mënyrë, nga njëra anë, realizohet kërkesa për respektimin e punës personale dhe, nga ana tjetër, realizohet kërkesa për sigurimin e interesave shoqërore. Njëkohësisht, me këtë program ekonomik islam i pritët rruga ndarjes së shoqërisë në dy klasa: pakicës së të pasurve dhe shumicës së të pafuqishmëve nga ana ekonomike.

Në fundin e ajetit, All'Ilahu Fuqplotë shton: **“Çfarëdo që t’ju japë i Dërguari, merreni atë, e çfarëdo që t’ju ndalojë, hiqni dorë prej saj. Frikësojuni All’Ilahut, sepse All’Ilahu, dënon vërtet ashpër.”**.

Megjithëse ky ajet ka zbritur për pasuritë e marra prej jehudive të tribusë Beni Nedhijr, në të vërtetë përmbajtja e ajetit është një dispozitë e përgjithshme për të gjitha fushat dhe një koncept i qartë për argumentimin e synetit të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All’Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Në përputhje me këtë bazë kur’anore, të gjithë myslimanët janë të detyruar të ndjekin mësimet e Profetit të All’Ilahut, Muhammedit (*Paqja dhe bekimet e All’Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe t’i binden urdhrave të tij. Gjithashtu, ata kanë detyrë të qëndrojnë në mënyrë të barabartë sa më larg gjërave që ai ua ka ndaluar, qoftë për çështjet që kanë lidhje me qeverinë islame, qoftë për çështje që kanë lidhje me ekonominë, me adhurimin e me

të tjera fusha, duke pasur parasysh se All'llahu i Lartësuar, në fundin e ajetit, i kërcënon me një ndëshkim të ashpër të gjithë ata që kundërshtojnë.

Hulumtime

1- Burimet e llojeve të pasurive të marra pa luftë

Më sipër thamë se fjala “*el feju*”, është në kuptimin e pasurive që merren pa luftë. Të gjitha këto pasuri vihen në dispozicion të të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), duke marrë në konsideratë se ai ishte kryetari i shtetit islam, si dhe për faktin se këto lloje pasurish, në shumicën e rasteve, ishin të shumta dhe, në mënyrë të veçantë, në fillimet e fushatave çliruese islame. Gjithashtu, këto pasuri, në atë kohë, patën një rol shumë të rëndësishëm në rritjen e pasurive në shoqërinë islame dhe ndarja e kësaj pasurie të marrë ishte e kundërt me atë që ndodhte gjatë kohës së injorancës para Islamit, kur këto lloje pasurish i ndanin të pasurit ndërmjet tyre, kurse tani këto pasuri viheshin në dispozicion të kryetarit të shtetit islam. Në ligjin e fesë islame saktësohet se kryetari i shtetit islam i shpenzon ato pasuri sipas përparësive.

Në studimin rreth “*el enfal*” - “*pasuri të marra pa luftë*” kemi shpjeguar se një pjesë e këtyre pasurive ishte plaçkë lufte, e marrë pa luftë dhe pjesa tjetër ishte pasuri që nuk u dihet pronari. Në

librat e ligjit të fesë islame (librat e fikhut islam) shpjegojnë se këto pasuri përbëhen prej dymbëdhjetë kapitujsh dhe, sipas ligjit të fesë islame, pjesa më e madhe e këtyre dhuratave hyjnore lihen në dispozicion të kryetarit të shtetit islam. Ai pastaj i ndan ato për njerëzit në nevojë.¹

Nga sa u shpjegua më sipër, del qartë se nuk ka asnjë kontradiktë mes ajetit 6 dhe ajetit 7, megjithëse ajeti 6 i vë pasuritë, plaçkë luftë, e marrë pa luftë, në dispozicion të të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), kurse ajeti 7 shpjegon për ne gjashtë kategoritë që u ndahet kjo plaçkë lufte, gjithnjë duke vënë në konsideratë se kryetari i

¹ Burimet e dymbëdhjetë llojeve të pasurive të marra pa luftë janë:

1. Tokat e lëna pas shpërnguljes së banorëve (tokat e banorëve të tribusë çifute Beni Nedhijr).
2. Toka, të cilat pronarët i kanë lënë me dëshirën e tyre në dispozicion të kryetarit të shtetit islam, siç ishte Fedeku.
3. Tokat e vdekura (toka të thata).
4. Brigjet e deteve.
5. Majat e maleve.
6. Luginat.
7. Pyjet dhe kështjellat.
8. Plaçkë lufte me vlerë të veçantë për mbretërit.
9. Plaçka e luftës, në përgjithësi, që zgjedh komandanti i myslimanëve për veten e tij.
10. Plaçka e luftës e marrë me luftë, për të cilën nuk ka lejuar gjykatësi ligjor.
11. Minerale.
12. Trashëgimi që s'kanë trashëgimtar. Natyrisht që në disa prej burimeve të lartpërmendura ka mendime të ndryshme në mesin e juristëve të ligjit të fesë islame (fukahave). Megjithëkëtë, pjesa më e madhe e tyre i kanë marrë në konsideratë këto burime. Kjo mund të lexohet në librat e ligjit të fesë islame (librat e "Fik'hut").

shtetit islam ka kujdes që t'i shpenzojë këto pasuri sipas përparësive të veçanta.

Me fjalë të tjera, i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) nuk i donte këto pasuri për punët e tij personale, por me cilësinë e kryekomandantit të myslimanëve dhe me cilësinë e kryetarit të shtetit të tyre. Në përgjithësi, ai i shpenzonte ato pasuri për realizimin e interesave të shtetit islam.

Këtu duhet të mbahet shënim se kjo e drejtë, pas të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u kaloi Imamëve të ruajtur prej mëkateve dhe pas tyre atyre që i zëvendësuan, domethënë, çdo dijetari autoritar që plotësonte të gjitha kushtet, sepse dispozitat islame janë të pandryshueshme për çështje të rëndësishme, që kanë të bëjnë me marrëdhëniet mes myslimanëve. Një pjesë prej këtyre bazave kur'anore janë ligjruar në strukturën e përgjithshme ekonomike të shoqërisë islame. Gjithashtu, ato përfaqësojnë parimin kryesor të sistemit ekonomik të shtetit islam.

2- Përgjigje për një pyetje

Këtu mund të shtrohet pyetja: Si është e mundur që All'llahu i Lartësuar i detyron të gjithë njerëzit, pa asnjë përjashtim, të pranojnë, pa asnjë kusht, direktivat që dalin prej të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*)?

Përgjigjja për këtë pyetje bëhet e qartë kur mbajmë shënim se ne e konsiderojmë të Dërguarin e All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) të ruajtur prej gabimeve. Prandaj, në kuadrin e këtij kuptimi, kjo e drejtë i takon atij, si dhe zëvendësve të tij, të ruajtur prej mëkateve, që erdhën pas tij.

Në lidhje me këtë çështje tërheq vëmendjen faktin se shumë transmetime e venë theksin mbi çështjen se All'llahu i Lartësuar ia ka dhënë këto privilegje të Dërguarit të Tij (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), sepse All'llahu i Lartësuar e provoi atë në mënyrë të plotë dhe për faktin se Ai e kishte pajisur atë me një moral të lartë e me cilësi të lavdërueshme. Për të gjitha këto, All'llahu ia dha atij këtë të drejtë.¹¹

3- Tregimi i dhimbshëm (Fedeku)

Fedeku është një prej fshatrave prodhuese që shtrihet në periferi të Medines dhe ndodhet 140 km larg Khajberit. Në vitin e shtatë të Hixhretit, kështjellat e Khajberit ranë njëra pas tjetres para fuqisë së myslimanëve. Historia flet se jehuditët, në këtë betejë, pësuan një disfatë të plotë, ndërkaq banorët e Fedekut erdhën të kërkonin paqe me të Dërguarin e All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), duke i dhënë të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) gjysmën e tokave e kopshteve të tyre dhe gjysmën tjetër e mbajtën për vete. Gjithashtu, ata morën përsipër, para të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin*

¹¹ Transmetimet që trajtojnë këtë çështje janë të shumta dhe mund të lexohen në tefsirin "Nüruth Thekalejn", vëll. 5, f. 279-283.

mbi të dhe mbi familjen e tij!), të punonin e të mbillnin tokat e tij kundrejt pagesës për punën e bërë.

Duke parë me kujdes në ato që thuhën në këtë sure, për pasuritë e marra pa luftë, rezulton se toka e Fedekut ishte prej pjesës së të Dërguarit të All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe ishte në kompetencën e tij që këtë pronë, ose ta përdorte për punët e tij personale, ose ta shpenzonte për kategoritë që thuhën në ajetin 7 të kësaj sureje. Prandaj i Dërguari i All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ia dhuroi Fedekun vajzës së tij, Fatimes (*Paqja qoftë mbi të!*).

Në lidhje me këtë çështje janë shprehur shumë historianë e interpretues të Kur'anit Famëlartë prej Ehli Syneetit dhe prej Shiave. Në përgjithësi, nga ajo që thuhet në tefsirin "Ed Durr'rrul Menthûr", cituar prej Ibn Abasit, në komentin e Fjalës së All'Ilahut të Lartësuar, në ajetin 38 të sures "Err Rrum": "**dhe të afërmit jepi atë që i takon**", kur zbriti ky ajet i Dërguari i All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) Fedekun ia dha Fatimes (*Paqja qoftë mbi të!*), domethënë, i Dërguari i All'Ilahut, Fedekun e shkëputi nga pjesa tjetër e pasurive dhe ia dha Fatimes (*Paqja qoftë mbi të!*).¹

Në librin "Kenzul Irfân" thuhet se në marxhinaturën e "Musnedit" të Ahmedit, në lidhje me çështjen e mbajtjes së lidhjeve me të afërmit, është cituar një hadith i përcjellë prej Ebu Seijd El Khuderij: "Kur ajeti në fjalë i zbriti të Dërguarit të All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), ai thirri

¹ Tefsiri "Ed Durrul Menthûr, vëll. 4, f. 177.

Fatimen (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe i tha: “O Fatime, Fedeku është për ty.”¹

Këtë kuptim e ka sjellë edhe Hâkim En Nijisâburij në historinë e tij.²

Historinë e Fedekut e ka trajtuar në mënyrë të detajuar Ibn Ebul Hadijd në shpjeguesin e “Nehxhul Belaga”.³ Gjithashtu, çështja e Fedekut është përmendur edhe në libra të tjerë.

Megjithëkëtë, disa sahabë mendonin se qenia e Fedekut në pronësi të gruas së Imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*) ishte një fuqi ekonomike që mund të përdorej në fushën e një lëvizjeje të veçantë politike prej Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*). Nga ana tjetër, ekzistonte edhe një qëndrim për të frenuar lëvizjen e Imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe pasuesve të tij në fusha të tjera, prandaj u bë shtetëzimi i asaj toke, me justifikimin e hadithit të gradës “meuduë”: Ne, Profetët nuk trashëgohehi. Fedeku ishte në pronësi të Fatimes (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe pronarit nuk i kërkohet as dëshmi e as dokument. Vlen të përmendet se Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) e paraqiti dëshminë që i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ia kishte dhënë Fedekun Fatimes (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe ata nuk gjetën asnjë transmetim kundër kësaj dëshmie.

Çështja e Fedekut është përdorur gjatë shekujve prej disa khalifëve për qëllime politike, si subjekt që u mundësonte atyre të hiqeshin si dashamirës të Ehli Bejtit. Prandaj ka ndodhur që Fedeku

¹ “Kenzul Um'mâl”, vëll. 2, f. 158.

² Lexo librin “Fedeku”, f. 49.

³ Shpjeguesi “Nehxhul Belaga”; autori Ibn Ebul Hadijd, vëll. 16, f. 209 e më poshtë.

herë i është kthyer familjes së të Dërguarit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), herë është shtetëzuar përsëri. Kjo punë është përsëritur disa herë gjatë sundimit të khalifëve emevi dhe ab'bàsij.

Ngjarja e Fedekut dhe ngjarjet që e shoqëruan atë kanë ndodhur në fillimet e Islamit dhe është ndër ngjarjet më të dhimbshme e më të hidhura të tij. Në të njëjtën kohë, është prej ngjarjeve historike, prej së cilës mund të nxirret mësim. Prandaj patjetër duhet të qëndrohet mbi këtë çështje dhe të mendohet në ngjarjet e ndryshme, në kuadrin e një studimi asnjansës e të hollësishëm.

Meriton të mbahet shënim se Muslimi, në "Sahijhun" e tij transmeton: "Na foli Muhammed bin Rafi, na njoftoi Huxhejni, na foli Lejth bin Ukajli, prej Ibn Shihabit, prej Urveh bin Zubejrit, prej Aishes, e cila ka njoftuar se Fatimja, vajza e të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) i çoi fjalë Ebu Bekrit dhe kërkonte trashëgiminë e saj, që kishte prej të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), pasuri që atij ia kishte dhënë All'llahu i Lartësuar si plaçkë lufte në Medine. Fatimja i kërkonte Fedekun dhe një të pestën prej pasurive të Hajberit, pjesë të të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Por Ebu Bekri tha: "I Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: "Ne Profetët nuk trashëgohejmë, por ajo që ne lëmë, është sadaka dhe prej asaj pasurie ha familja e Muhammedit.". Prandaj, unë pasha All'llahun! Nuk ndryshoj asgjë prej gjendjes së sadakasë së të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) që ishte në kohën e të Dërguarit të All'llahut.

Ja kështu kundërshtoi Ebu Bekri, që t'i jepte Fatimes ndonjë gjë prej pasurive të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Për këtë, Fatimja u zemërua me Ebu Bekrin. Transmetuesi thotë: “Ajo e braktisi atë dhe, derisa qe gjallë, nuk foli me të.”¹

¹ “Sahijhu” i Muslimit, vëll. 3, kreu “El Xhihàdu”, hadithi 52, f. 1380.

Ajetet 8 - 10

لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ
 فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ
 الصَّادِقُونَ، وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ
 إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَى
 أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ
 الْمُفْلِحُونَ، وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا
 الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ
 رَءُوفٌ رَحِيمٌ^١

“Një pjesë e plaçkës i takon edhe mërgimtarëve të varfër, të cilët u përzhunë nga vendlindja dhe pasuritë e tyre, duke kërkuar mirësinë dhe kënaqësinë e All’Ilahut dhe duke ndihmuar All’Ilahun dhe të Dërguarin e Tij. Pikërisht ata janë besimtarët e sinqertë.”

“Ndërsa ata që banojnë në Medine dhe që e kanë pranuar besimin qysh më parë, i duan mërgimtarët që vijnë në Medine dhe në zemrat e tyre nuk ndiejnë kurrfarë rëndimi, për atë, që u është dhënë atyre, por duan t’u bëjnë më mirë mërgimtarëve sesa

vetes, edhe pse vetë janë nevojtarë. Kushdo që ruhet nga lakmia e vetvetes, me siguri që do të jetë fitues.”

“Edhe ata që erdhën pas tyre, thonë: ‘O Zoti ynë, falna neve dhe vëllezërit tanë, të cilët kanë besuar para nesh dhe mos lejo që në zemrat tona të ketë asnjë të keqe ndaj besimtarëve! O Zoti ynë, Ti je vërtet i Butë dhe Mëshirëplotë!’”

Komentimi

Karakteristika kryesore të muhaxhirëve, ensarëve dhe tabi'inëve

Këto ajete janë në vazhdën e ajeteve të mëparshme dhe flasin për gjashtë kategoritë, për të cilat shpenzohen pasuritë e marra pa luftë. Gjithashtu, ajetet shpjegojnë qartë kuptimin e fjalëve: jetimë, të varfër dhe ata që kanë mbetur në rrugë, duke theksuar se ata që kanë mbetur në rrugë përbënte numrin më të madh të myslimanëve që emigruan në atë kohë për në Medine. Si rezultat i emigrimit, ata lanë pasuritë dhe atdheun e tyre. Natyrisht që pas emigrimit ata ishin të varfër, për shkak se ata e braktisën këtë botë për hir të fesë së tyre.

Në lidhje me ata që emigruan, muhaxhirët, All'Ilahu i Lartësuar thotë: **“Një pjesë e plaçkës i takon edhe mërgimtarëve të varfër, të cilët u përzunë nga vendlindja dhe pasuritë e tyre, duke kërkuar mirësinë dhe kënaqësinë e All'Ilahut dhe duke**

ndihmuar All'Ilahun dhe të Dërguarin e Tij. Pikërisht ata janë besimtarët e sinqertë."

Këtu ajeti shpjegon qartë tri cilësi shumë të rëndësishme të muhaxhirëve të parë dhe i cilëson ata: për besnikëri të pastër, për sinqeritet dhe për gatishmërinë për luftën në Rrugën e All'Ilahut.

Më pas ajeti trajton çështjen e "kërkimit të mirësisë vetëm prej All'Ilahut dhe kënaqësinë e Tij" dhe thekson se emigrimi i tyre nuk ishte për interesa të kësaj bote, ose për të plotësuar dëshirat, por ishte vetëm për të fituar kënaqësinë e All'Ilahut dhe shpërblimin e Tij.

Bazuar mbi këtë shpjegim, edhe fjala "*falen*", në këtë ajet, është në kuptimin e shpërblimit, kurse fjala tjetër e ajetit "*riduànen*" - "*kënaqësinë*" është në kuptimin e fitimit të kënaqësisë së All'Ilahut të Lartësuar, që përfaqëson një shkallë më të lartë të shpërblimit. Këtë e shpjegojnë shumë ajete të Kur'anit Famëlartë, ndër të cilat edhe ajeti 29 i sures "El Fet'h", në të cilin përshkruhen cilësitë e sahabëve të të Dërguarit të All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Ajeti njofton: "**...ti i sheh ata të bien në ruku e në sexhde, ata kërkojnë mirësinë prej All'Ilahut dhe kënaqësinë e Tij...**".

Fjala "*falen*" në ajetin 8 mund të jetë një shenjë që tregon se ata besimtarë mendonin se punët e tyre janë shumë pak dhe nuk e meritojnë shpërblimin. Gjithashtu, ata besonin se shpërblimi që u vinte atyre ishte vetëm prej dhembshurisë së All'Ilahut të Lartësuar.

Disa prej interpretuesve të Kur'anit mendojnë se këtu fjala "fadlen" - "falen" është në kuptimin e furnizimit me ushqim, domethënë furnizim në këtë botë. Ky kuptim ka ardhur edhe në disa ajete kur'anore. Por këtu bëhet fjalë për pozitën e lartë të sinqeritetit të muhaxhirëve. Prandaj interpretimi i mësipërm nuk është i përshtatshëm, por është i përshtatshëm kuptimi për shpërblimin hyjnor.

Gjithashtu, nuk përjashtohet që qëllimi i përdorimit të fjalës "fadlen" të jetë për mirësitë trupore, kurse fjala tjetër e ajetit "ridu'anen" të tregojë mirësitë shpirtërore e morale. Të gjitha kanë lidhje me Botën Tjetër dhe jo me këtë botë.

Veç kësaj, muhaxhirët gjithmonë ndihmojnë parimin e së vërtetës, janë ndihmë për të Dërguarin e All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe në luftën në Rrugën e All'Ilahut ata asnjëherë nuk e kanë ndërprerë marshimin, qoftë edhe për një çast të vetëm. (Ka mundësi që folja "jensur'üne" - "ndihmojnë" që ka ardhur në kohën e tashme-ardhshme, të jetë një argument që vërteton vazhdimësinë.)

Prej këtij ajeti del qartë se muhaxhirët nuk ishin prej atyre që kanë pretendime boshe. Ata ishin burra dhe luftëtarë në Rrugën e All'Ilahut. Ata e vërtetuan besimin e tyre te All'Ilahu me sakrificat e tyre të vazhdueshme.

Në një fazë të tretë, All'Ilahu i Lartësuar i përshkruan muhaxhirët me cilësinë e sinqeritetit, megjithëse fjala "sidkun" - "sinqeritet" ka një kuptim shumë të gjerë. Por sinqeriteti i tyre formësohej në të gjitha punët e tyre: me besimin e tyre, me dashurinë e tyre ndaj të Dërguarit (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut*

qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!) dhe në përkushtimin e tyre në parimin e së vërtetës.

Është e qartë se këto ishin cilësitë e sahabëve të të Dërguarit (Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!) në kohën e zbritjes së këtyre ajeteve. Por ne dimë se në mesin e tyre kishte edhe persona që neglizhuan e nuk u treguan të kujdesshëm me mirësitë hyjnore që i mbuluan ata. Madje pati prej tyre që edhe ranë në rrugën e gabuar, siç ishin ata që ndezën zjarrin e luftës në Betejën e Xhemelit, në Basra dhe në Betejën e Sifijnit, në Sham dhe luftuan khalifen e të Dërguarit të All'llahut (Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!), në një kohë që ishte detyrë për të gjithë myslimanët të tregonin bindje ndaj tij. Nga kjo mosbindje u shkaktua derdhja e gjakut të mijëra myslimanëve.

Në ajetin vijues, All'llahu Fuqiplotë shpalos edhe një kategori tjetër, ku duhen shpenzuar pasuritë e marra pa luftë, që nuk u shpjegua në ajetin e mëparshëm. Gjithashtu, kjo shpalosje e kësaj kategorie është një përkrim shumë i bukur i cilësive dalluese, të lavdërueshme për shtresën e ensarëve dhe është plotësim për studimin që erdhi në ajetin e mëparshëm, në lidhje me muhaxhirët. Këtë e lexojmë në Fjalën e All'llahut të Lartësuar: **“Ndërsa ata që banojnë në Medine dhe që e kanë pranuar besimin qysh më parë...”**.

Fjala e ajetit *“tebev'oeu”* – *“përgatitën”* në origjinë është në kuptimin e rrafshimit të pjesëve të vendit. Kjo është një shprehje shumë e bukur, që tregon kuptimin e përgatitjes së vendit. Në të vërtetë, një pjesë prej ensarëve, banorë myslimanë të Medines, përgatitën terrenin e përshtatshëm për emigrimin e myslimanëve të Mekës dhe, ashtu siç e mësojmë prej historisë, ensarët erdhën dy

herë në Akabeh, që është një ngushticë pranë Mekës, ku i dhanë në fshehtësi besën të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe u kthyen në Medine kumtues të mesazhit. Veç kësaj, në këtë takim të dytë në Akabeh ata morën me vete edhe Mus'ab bin Umejrin, që t'u mësonte atyre punët e fesë dhe të përgatiste terrenin e përshtatshëm edhe për emigrimin e të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Ja kështu, ensarët nuk përgatitën vetëm shtëpitë e tyre për të pritur muhaxhirët, por hapën edhe zemrat e shpirtrat e tyre dhe, me aq sa mundën, bënë që edhe shoqëria e tyre të përshtatej me gjendjen e emigrimit të prishëm.

Fraza e ajetit "*min kablihim*" - "**para tyre** (para ardhjes së tyre)" shpjegon qartë, se të gjitha këto punë u kryen para emigrimit të myslimanëve të Mekës. Kjo është një punë shumë e rëndësishme.

Në përputhje me këtë interpretim, ensarët e Medines i meritonin këto pasuri dhe, natyrisht, që kjo nuk është në kundërshtim me atë që citohet prej të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) se ai prej pasurive të marra plaçkë luftime, prej pasurive të tribusë Beni Nedhijr i dha vetëm dy apo tre vetëve prej ensarëve, sepse ka shumë mundësi që ndër ensarët të mos kishte të varfër të tjerë përveç atyre personave. Por e kundërta ishte gjendja e muhaxhirëve, për të cilët nuk mund të mos thuhet se ata jo vetëm që ishin të varfër, por ishin prej kategorisë së njerëzve të mbetur rrugëve.¹

¹ Sipas një interpretimi tjetër, fraza e ajetit "*وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُوا الدَّارَ*" - "**Edhe ata që e përgatitën shtëpinë**", sipas analizës sintaksore, në gjuhën arabe është pjesë e

Në vijim të ajetit 9, All'Ilahu i Lartësuar shpalos edhe tri cilësi të tjera, që shpjegojnë shpirtin e ensarëve në përgjithësi: **"...i duan mërgimtarët që vijnë..."**.

Në mendësinë e tyre s'ka dallim mes myslimanëve. Por më e rëndësishme për ta ishte çështja e besimit dhe çështja e emigrimit, prandaj dashuria ndaj muhaxhirëve për ta konsiderohej një veçanti e vazhdueshme.

Çështje tjetër ishte se ata: **"...në zemrat e tyre nuk ndiejnë kurrfarë rëndimi, për atë, që u është dhënë atyre."**

Ata nuk kishin lakmi për pasuritë që iu dhanë muhaxhirëve dhe nuk i kishin zili muhaxhirët për ato pasuri, madje as nuk kishin asnjë lloj smire ndaj muhaxhirëve për pasuritë që iu dhanë. Kryesore ishte se, me të vërtetë, atyre nuk u shkonin në mendje mendime të tilla. Patjetër që kjo gjendje pasqyron për ne lartësinë shpirtërore shumë të madhe të ensarëve.

Në vijim të këtij ajeti, All'Ilahu Fuqiplotë shton edhe një cilësi tjetër të ensarëve: **"...por duan t'u bëjnë më mirë mërgimtarëve sesa vetes, edhe pse vetë janë nevojtarë."**¹

nënrenditur kryefjalore dhe folja "يُحِبُّونَ" "juhîb'bûne" - "duan" është kallëzuesi i kësaj fraze. Në tërësi, kjo frazë është fjali e pavarur dhe nuk ka lidhje me fjalinë e mëparshme, që flet rreth kategorive se ku duhen shpenzuar pasuritë e marra plaçkë lufte, pa luftë. Gjithsesi, në të vërtetë, interpretimi i parë është më i drejtë.

¹ Fjala e ajetit "كُفْرًا" "khasàsatun" në rrënjën e saj "كُفْرًا" "khasàsun" është në kuptimin e të çarave që gjenden në muret e shtëpisë. Në kuptimin që varfëria në jetën e njeriut përfaqëson një çarje. Prandaj në këtë ajet, fjala "كُفْرًا" "khasàsatun" është përdorur në kuptimin e nevojave.

Këto tri karakteristika: dashuria, mospasja lakmi dhe preferimi i tjetrit mbi veten, ishin tri cilësi të veçanta të ensarëve.

Interpretuesit e Kur'anit Famëlartë kanë cituar tregime të ndryshme për shkakun e zbritjes së këtij ajeti:

Ibni Abasi ka përcjellë se i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u foli shumë qartë ensarëve ditën e fitores mbi jehuditët e tribusë Beni Nedhijr, kur ensarët shprehën synimin e tyre që të ishin ortakë në pjesën e muhaxhirëve prej pasurive të luftës që do të merrnin. Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u tha atyre: "Atëherë duhet të ndani me ta pasuritë dhe shtëpitë tuaja, nëse dëshironi që shtëpitë e pasuritë tuaja të mbeten te ju. Atëherë për ju s'ka asgjë prej plaçkës së luftës."

Ensarët thanë: "Për çfarë të ndajmë shtëpitë e pasuritë tona me ata? Muhaxhirëve ne i japim përparësi ndaj vetes sonë dhe nuk lakmojmë asgjë prej plaçkës së luftës."

Atëherë zbriti ky ajet që lavdëron shumë këtë shpirt të lartë.¹

Në një hadith tjetër lexojmë se një person erdhi te i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe u ankua se ishte i uritur. Atëherë i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) çoi fjalë në shtëpinë e tij. Por gruaja e tij tha: "Në shtëpinë tonë s'ka asgjë tjetër përveç ujit."

¹ Tefsiri "Mexhmaul Bejan", vëll. 9, f. 260.

Pastaj i Dërguari i All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) tha: “Kush do ta marrë sonte këtë burrë?”.

Menjëherë u ngrit njëri prej ensarëve dhe e shoqëroi të uriturin për në shtëpinë e tij. Edhe në shtëpinë e tij kishte aq pak ushqim, sa nuk mjaftonte as për fëmijët e tij. Megjithëkëtë ai kërkoi të përgatitej ushqim për mikun e tij dhe, pa humbur kohë, ndezi llambën, pastaj i tha gruas së vet: “Vëre në gjumë foshnjën.”.

Pastaj burri dhe gruaja e tij u ulën pranë ushqimit pa folur asnjë fjalë, hiqeshin sikur hanin, por në të vërtetë nuk fushnin asgjë në gojë, me qëllim që miku të mendonte se ata hëngrën së bashku me të, kështu që miku hëngri derisa u ngop dhe fjeti gjithë natën. Në mëngjes u paraqitën te i Dërguari i All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) i shikoi, buzëqeshi dhe nuk tha asnjë fjalë. Ndërkaq zbriti ajeti 9, që lavdëron cilësinë e dhënies përparësi tjetrit mbi veten e vet.

Në transmetimet që kanë arritur te ne, me rrugët e përcjelljes së transmetimeve prej Ehli Bejtit, lexojmë se mikpritësi për të cilin u fol më sipër ishte Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*), fëmijët ishin dy djemtë e tij, Hasani e Hysejni, kurse gruaja që vuri në gjumë foshnjën e uritur ishte Fatime Zehraja.¹

Këtu meriton të shikohet me vëmendje se tregimi i parë mund të jetë shkak për zbritjen e këtij ajeti, kurse tregimi i dytë tregon personin në të cilin gjeti zbatim ajeti i nderuar.

¹ Burimi i mësipërm.

Bazuar mbi këtë shpjegim, zbritja e ajeteve që flasin për ensarët nuk kundërshton që mikpritësi të jetë Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*).

Disa të tjerë kanë thënë se ky ajet ka zbritur për disa luftëtarë, pjesëmarrës në Luftën e Uhudit. Në atë betejë u plagosën shtatë vetë dhe gati po vdisnin nga etja. U soll aq ujë, sa nuk mjaftonte as për njërin prej tyre. Kur ia afruan ujin njërit, ai bëri shenjë t'ia çonin shokut që kishte pranë dhe kështu ujëdhënësi, sa herë që shkonte te njëri, ai i bënte shenjë të shkonte te tjetri. Të gjithë i dhanë përparësi tjetrit ndaj vetes, megjithëse të gjithë ishin shumë të etur. Ujëdhënësi i mori të gjithë me radhë dhe, kur u kthye te i pari, e gjeti se ai ishte ndarë prej kësaj jete, kështu i gjeti edhe të tjerët. Të gjithë kishin vdekur. Ujëdhënësi falënderoi All'llahun e Lartësuar për mirësinë që secili prej tyre i kishte dhënë përparësi shokut ndaj vetes.¹¹

Në të vërtetë, ky ajet ka zbritur për fushatën kundër jehudive të tribusë Beni Nedhijr. Por për shkak se kuptimi i ajetit është përgjithësues, kjo dispozitë mund të zbatohet edhe në ngjarje të ngjashme.

Në fund të ajetit 9, All'llahu i Gjithëpushtetshëm shton: **“Kushdo që ruhet nga lakmia e vetvetes, me siguri që do të jetë fitues.”**

Fjala e ajetit *“shuh’ha”*, ashtu siç thotë Ragibi në fjalorin e tij të fjalëve të Kur'anit, *“Mufredàtu el fâdhil Kur’àn”*, zakonisht do të thotë koprraci e shoqëruar me kujdes për ruajtje.

¹ Tefsiri “Mekh Maul Bejân, vëll. 9, f. 260.

Fjala e ajetit “*jùka*” në rrënjën e saj “*uikàjetun*”, megjithëse ka ardhur në mënyrën e panjohur të foljes, domethënë që nuk përcaktohet se kush e bëri veprimin, është fare e qartë se bërësi i veprimit është All’llahu i Lartësuar dhe do të thotë se çdo person të cilin All’llahu i Lartësuar e ka ruajtur prej vesit të koprracisë, shumë shpejt do të shpëtohet.

Në një transmetim të ardhur prej Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojmë se ai i ka thënë shokëve të tij: “*A e dini se ç’është (shuh’ha)?*” Pastaj është përgjigjur: “*Është koprracia.*” Pastaj përsëri shtoi: “*(Shuh’ha) është më e rëndë se koprracia. Koprrac është ai që tregon koprraci me atë ka vetë në dorë, kurse (shuh’ha) tregon personin që ka lakmi edhe për atë që kanë të tjerët. Ai ka dëshirë që njerëzit të mos kenë asgjë dhe gjithnjë lakmon që çdo gjë të jetë vetëm e tij, hallall apo haram qoftë. Ai asnjëherë nuk është i kënaqur me furnizimin që i ka caktuar All’llahu i Lartësuar.*”¹

Në një transmetim tjetër lexojmë: “*Koprracia dhe besimi nuk mund të jenë bashkë në zemrën e një myslimani. Në brendësi të një myslimani nuk mund të jetë bashkë pluhuri në Rrugën e All’llahut me tymin e Xhehennemit.*”²

Në tërësi, prej këtij ajeti mësohet qartë se, kur burri heq dorë prej të gjitha formave të koprracisë, shkon drejt shpëtimit dhe ai që e ka këtë ves të ulët e të urryer, në të vërtetë, shemb ndërtesën e lumturisë së tij.

Në ajetin 10 flitet për një grup tjetër myslimanësh, të cilët, në terminologjinë e Kur’anit Famëlartë thirren me emrin “*tabi’inë*”

¹ Tefsiri “Nüruth Thekalejn”, vëll. 5, f. 291; “Usûlul Kâfij”, vëll. 4, kreu “El Bukhlu ue shuh’hu”, f. 44.

² Tefsiri “Mexhmaul Bejân”, vëll. 9, f. 262.

dhe që formojnë grupin e ngadhënjyeseve, pas muhaxhirëve dhe ensarëve. Pikërisht për këtë grup flisnin ajetet e mëparshme.

Për këtë grup besimtarësh All'Ilahu i Lartësuar thotë: **“Edhe ata që erdhën pas tyre, thonë: ‘O Zoti ynë, falna neve dhe vëllezërit tanë, të cilët kanë besuar para nesh dhe mos lejo që në zemrat tona të ketë asnjë të keqe ndaj besimtarëve! O Zoti ynë, Ti je vërtet i Butë dhe Mëshirëplotë!’”**.

Pavarësisht se disa interpretues të Kur'anit Famëlartë e kanë kufizuar kuptimin e këtij ajeti në një grup që iu bashkuan myslimanëve pas triumfit të Islamit dhe çlirimit të Mekës, në të vërtetë, s'ka asnjë argument që të vërtetojë këtë kufizim të kuptimit të ajetit. Në të kundërt, në kuptimin e këtij ajeti përfshihen të gjithë myslimanët deri në Ditën e Kiametit. Pavarësisht se ajeti flet qartë për një shtresë të veçantë, përsëri kuptimi i ajetit është përgjithësues nga ana e veçantisë, kriterit dhe rezultatit.

Në të vërtetë, në kuptimin e tri ajeteve, të këtij grupi ajetesh, përfshihen të gjithë myslimanët e botës, që futen në një njërin prej këtyre tri grupeve, që ishin: muhaxhirët, ensarët dhe tabi'inët.

Fraza e ajetit *“uel'ledhijne xhàù”* - **“edhe ata që erdhën...”**, sipas rregullave të gjuhës arabe, ka lidhje me frazën e ajetit 8: *“lil fukaràil muhaxhirijne”* - **“për muhaxhirinët e varfër”**. Qëllimi i përdorimit është që të bëhet e qartë, se pasuritë e marra pa luftë, nuk mund të jenë vetëm për muhaxhirët dhe ensarët nevojtarë, por, në kuptimin e kësaj fraze, hyjnë të gjithë myslimanët gjatë shekujve.

Gjithashtu, ka mundësi që fraza *“uel'ledhijne xhàù”* - **“edhe ata që erdhën...”**, gjithnjë sipas rregullave të gjuhës arabe, mund të

jetë sifjali kryefjalore dhe folja “jekùlùne” e ajetit 10 mund të jetë kallzuesori. Interpretimi i parë, duke marrë parasysh se është më shumë në përshtatje me ajetet e mëparshme, mbetet interpretimi më i goditur.

Këtu vihet re se ajeti përmend tri cilësi të tabi’inëve:

E para: Ata mendojnë për përmirësimin e vetes së tyre dhe për këtë i kërkojnë All’llahut të Lartësuar, mëshirë, faljen e mëkateve dhe pendohen para Tij.

E dyta: Njohin përparësinë e atyre që kanë besuar më parë se ata, të cilët i nderojnë e i respektojnë dhe i kërkojnë All’llahut mëshirë për ta. Gjithashtu, ata, All’llahut të Lartësuar, i kërkojnë faljen e mëkateve dhe pranimin e pendimit të tyre.

E treta: Ata përpiqen me të gjitha mjetet e rrugët për të edukuar vetveten dhe për të pastruar shpirtin e tyre prej urrejtjes, smirës, zemërimit e armiqësisë. Ata kërkojnë ndihmë vetëm prej All’llahut, prej të Dhembshurit, Mëshirëplotit, që t’i ndihmojë ata në këtë rrugë.

Sipas kësaj renditjeje, veçantitë e tyre janë: edukimi i shpirtit, respekti për ata që kishin besuar më përpara dhe largimi prej smirës e urrejtjes.

Fjala e ajetit “gil’len” - “**urrejtje**”, është në kuptimin e sendit që depërton fshehtas, sepse edhe smira, urrejtja e armiqësia depërtojnë në zemrën e njeriu, në mënyrë të fshehtë. Kuptimi i kësaj fjale është shumë i gjerë dhe nuk është vetëm në kuptimin e smirës, por përfshin të gjitha cilësitë e këqija morale që depërtojnë fshehurazi në brendësi të njeriut.

Fjala e ajetit "*ikhuàn*" - "**vëllezër**" dhe kërkitimi i ndihmës prej të Dhembshurit, Mëshirëplotit, që ka ardhur në ajetin 10, tregon dashurinë e pastër e të kulluar të vëllazërisë, që është detyrë të jetë sunduese në mbarë shoqërinë islame. Çdo mysliman duhet të urojë një cilësi të mirë jo vetëm për veten e tij, por edhe për të tjerët, madje në urimin e tij të përfshihen të gjithë myslimanët. Vetëm me këtë cilësi dashurie pastrohen zemrat prej të gjitha llojeve të armiqësisë, urrejtjes, smirës e prej qëllimit të keq. Pikërisht kjo është shoqëria model islame.

Hulumtim

Sahabët në peshoren e Kur'anit e të historisë

Disa komentues të Kur'anit këmbëngulin, pa kthyer kokën të shikojnë cilësitë që u përmendën në ajetet 8-10 për muhaxhirët, ensarët dhe tabi'inët. Ata thonë se të gjithë sahabët, pa asnjë përjashtim, kanë cilësitë me të cilat janë përshkruar muhaxhirët, ensarët dhe tabi'inët në ajetet e Kur'anit Famëlartë dhe se ata janë modeli që duhen ndjekur, nga ana e pastërtisë dhe e tolerancës, që ata tregonin ndaj njëri-tjetrit.

Kurse për kundërshtimet që kanë ngjarë mes sahabëve në kohën e të Dërguarit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe sidomos për kundërshtimet që ngjanë në mesin e sahabëve pas tij, ata mbyllin sytë dhe, me këtë qëndrim, çdo njërin, prej muhaxhirëve, prej ensarëve dhe prej tabi'inëve, e

konsiderojnë person të respektuar, person të shenjtë, pa shikuar fare në punët e tyre dhe pa i vlerësuar punët e tyre në peshoren e ligjit islam.

Në ajetet 8-10 konstatohet lehtë një kundërshtim i hapur i konceptit të lartpërmendur, sepse ajetet i përcaktojnë qartë e në mënyrë të hollësishme kriteret për vlerësimin e drejtë të muhaxhirëve, të ensarëve dhe të tabi'inëve. Patjetër që këto kritere janë në përputhje të plotë me cilësitë që i përshkruan ata Kur'ani Famëlartë:

Për muhaxirët: Pastërtia, lufta në Rrugën e All'llahut dhe sinqeriteti.

Për ensarët: Dashuria për muhaxhirët, dhënia përparësi muhaxhirëve ndaj vetes së tyre dhe qëndrimi larg koprracisë.

Për tabi'inët: Ndërtimi i vetes, respektimi i atyre që kishin besuar më përpara dhe qëndrimi larg çdo forme urrejtjeje e smire.

Duke pasur parasysh këto që thotë ajeti, si është e mundur të respektojmë ata persona që luftuan me armë Imami Aliun (*Paqja qoftë mbi të!*) në Betejën Xhemelit (devesë), ku ata ngritën shpatën kundër tij dhe nuk i kushtuan rëndësi vëllazërisë ndaj tij për hir të All'llahut? Ata nuk i pastruan zemrat e tyre prej urrejtjes e smirës ndaj tij, nuk respektuan as faktin se ishte i pari që kishte besuar dhe, pas të gjitha këtyre që u thanë, nuk na lejohet as t'i kritikojmë ata, madje, sipas konceptit të mësipërm, kemi detyrë të pranojmë pa asnjë kundërshtim hadithet e përcjella prej tij, pa bërë asnjë verifikim mbi personin e kësaj kategorie përcjellësish, madje edhe pa e vërtetuar saktësinë e atyre haditheve të përcjella prej tyre.

Bazuar mbi këtë që u tha, patjetër që i respektojmë ata që ishin të parët në linjën e pranimit të mesazhit e në besim, por gjithashtu, patjetër duhet të shohim me imtësi jo vetëm në punët e tyre të mëparshme, por të verifikojmë edhe në dosjen e punëve të tyre gjatë kohës së të Dërguarit të All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), si dhe në punët që ngjanë pas tij në historinë islame.

Pastaj, bazuar në rregullat e në kriteret islame, të frymëzuara prej këtyre ajeteve të nderuara, të gjykojmë në favor ose jo të tyre. Me një verifikim të tillë, ne i forcojmë bazat e lidhjes me ata që i qëndruan besës së dhënë dhe, sipas rastit, i presim ose i kufizojmë lidhjet tona me ata që i dobësuan, ose i ndërprejnë lidhjet me peshoren e rregullave për të cilat flasin ajetet 8-10. Kjo është logjika e drejtë dhe në harmoni të plotë me gjykimin e mendjes dhe të Kur'anit Famëlartë.

Ajetet 11 - 14

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ
الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا
وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ۝ لَئِنْ أُخْرِجُوا لَا
يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لَا يَنْصُرُونَهُمْ وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ لَيُوَلِّنَنَّ
الْأُدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنصُرُونَ ۝ لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ ذَلِكَ
بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ۝ لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرَى مُحَصَّنَةٍ أَوْ
مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّى
ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ۝ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ
الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا
نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ
لَكَاذِبُونَ ۝ لَئِنْ أُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لَا يَنْصُرُونَهُمْ
وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ لَيُوَلِّنَنَّ الْأُدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنصُرُونَ ۝ لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي
صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ۝ لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا

إِلَّا فِي قُرَى مُحَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ تَحْسَبُهُمْ
 جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّى ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ۝۱۰

“A nuk e ke parë se si hipokritët u thanë shokëve të vet që nuk besuan prej ithtarëve të Librit: ‘Nëse ju dëbojnë, ne do të dalim me ju dhe kurrkujt nuk do t’i bindemi kundër jush; e, nëse ju sulmoheni, me siguri që do t’ju dalim në ndihmë’? All’Ilahu dëshmon se ata janë vërtet gënjeshtarë.”

“Nëse (hebrenjtë) do të dëbohen, hipokritët nuk do të shkojnë me ata. Nëse do të sulmohen, ata nuk do t’u dalin në ndihmë. Por, edhe sikur të nisen për t’i mbështetur, sigurisht që do të kthehen shpejt e do t’i lënë pa ndihmë.”

“Në zemrat e tyre ata kanë më shumë frikë nga ju sesa nga All’Ilahu, ngaqë ata janë popull që nuk kuptojnë.”

“Ata nuk do të luftojnë kundër jush së bashku, veçse në vende të fortifikuara ose pas mureve. Lufta ndërmjet tyre është e ashpër. Ti mendon se ata janë të bashkuar, mirëpo zemrat e tyre janë të përçara, sepse ata janë njerëz që nuk kuptojnë.”

Shkaku i zbritjes

Shkurtimisht, ajo që kanë cituar interpretuesit e Kur'anit Famëllartë për zbritjen e këtyre ajeteve është:

Një grup prej hipokritëve të Medines, si Abdullah bin Ubeji me ndjekësit e tij, ngarkuan një person që të çonte një letër te jehuditët e tribusë Beni Nedhijr. Në atë letër atyre u thuhej: “Qëndroni fuqishëm në vendet tuaja, mos dilni prej shtëpive tuaja dhe përforconi kështjellat tuaja. Shumë shpejt, një mijë luftëtarë prej njerëzve tanë do të jenë përforcim përkrah jush. Ne jemi me ju deri në fund. Gjithashtu, edhe tributë e tjera të jehudive, Beni Kurejdha, Beni Gatfan, si dhe ata që kanë simpati për ju, shumë shpejt do të bashkohen me ju.”.

Kjo letër që hipokriti Abdullah bin Ubeji u drejtonte jehudive të tribusë Beni Nedhijr, ndikoi që ata të ishin më këmbëngulës në armiqësinë e tyre kundër të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe të mos i bindeshin urdhrit të tij. Në këtë gjendje, njëri prej njerëzve të mëdhenj të jehudive të tribusë Beni Nedhijr, i quajtur Selam, shkoi te Haj bin Aktabi, i cili ishte njëri prej krerëve të jehudive të tribusë Beni Nedhijr dhe i tha: “Mos i kushtoni rëndësi fjalëve të Abdulla bin Ubejit. Ai ka qëllim t’ju shtyjë që të luftoni Muhammedin dhe vetë të qëndrojnë në shtëpinë e tij. Pastaj ju le ju në dorën e ngjarjeve.”.

Haji i tha: “Ne nuk njohim asgjë tjetër përveç armiqësisë ndaj Muhammedit dhe luftës kundër tij.”.

Selami iu përgjigj: “Pasha All'llahun! Po ju themi se ju shumë shpejt do të na nxirrni prej vendit dhe do të shkoni kot pasuritë tona e

nderin tonë, do të bëni që fëmijët tanë të bien robër lufte dhe që luftëtarët tanë të vriten.”¹

Ajetet 11-14 shpjegojnë përfundimin e asaj ngjarjeje.

Disa mendojnë se këto ajete kanë zbritur para ngjarjes me jehuditët e tribusë Beni Nedhijr. Gjithashtu, ata thonë se këto ajete flasin për ngjarjet që do të ndodhnin në të ardhmen. Me këtë thënie ata i konsiderojnë këto ajete njëren prej çështjeve sekrete të Kur'anit Famëlartë.

Meqenëse foljet në këto ajete kanë ardhur në kohën e tashme-ardhshme, sipas rregullave të gjuhës arabe, theksojnë lidhjen mes këtyre ajeteve me ajetet e mëparshme, që zbritën pas rënies së jehudive të tribusë Beni Nedhijr dhe pas largimit të tyre prej Medines. Gjithashtu, forcojnë për ne pikëpamjen se edhe këto ajete kanë zbritur pas kësaj ngjarjeje. Prandaj shprehja në kohën e tashme-ardhshme, tregon gjendjen aktuale. (Mendo).

Komentimi

¹ Tefsiri “Rùhul Bejàn”, vëll. 9, f. 439; i njëjti kuptim me disa ndryshime ka ardhur edhe në tefsirin “Ed Durrul Menthùr”, vëll. 6, f. 199.

Roli i hipokritëve në ngatërresat që përhapnin jehuditët

Pas shpjegimit të ngjarjes me jehuditët e tribusë Beni Nedhijr dhe karakteristikat e tri kategorive të besimtarëve: muhaxhirëve, ensarëve dhe tabi'inëve, që pamë në ajetet e mëparshme, në grupin e ajeteve 11-14, Kur'anit Famëlartë shpalos gjendjen e hipokritëve dhe rolin e tyre në atë ngjarje. Gjithashtu, në këto ajete shpjegohet gjendja e hipokritëve, e krahasuar me gjendjen e të tjerëve. Kjo është metoda e Kur'anit, që çdo grup e bën të njohur nëpërmjet krahasimit me grupet e tjera.

Në fillim biseda zhvillohet me të Dërguarin e All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe All'Ilahu i Lartësuar i drejtohet atij me fjalët e ajetit: **“A nuk e ke parë se si hipokritët u thanë shokëve të vet që nuk besuan prej ithtarëve të Librit: ‘Nëse ju dëbojnë, ne do të dalim me ju dhe kurrkujt nuk do t’i bindemi kundër jush; e, nëse ju sulmoheni, me siguri që do t’ju dalim në ndihmë?’”**.

Hipokritët, në fakt, u bënë jehudive tri premtime, por që të tria ishin gënjeshtër:

E para: Nëse ju do të ikni prej këtyre tokave, patjetër që edhe ne nuk do të qëndrojmë më këtu pas dëbimit tuaj, që të shohim vendet e shtëpitë tuaja të boshatisura.

E dyta: Nëse ndonjë person do të urdhërojë ndërmarrjen e ndonjë veprimi kundër jush, i çdo pozite qoftë ai dhe në çdo kohë që ai të japë urdhrin kundër jush, qëndrimi ynë do të jetë

kundërshtim i urdhrit të tij dhe ai prej nesh nuk do të marrë asnjë përgjigje.

E treta: Nëse puna arrin deri në luftë kundër jush, ne patjetër që do të jemi në anën tuaj dhe kurrë nuk do të ngurrojmë t'ju ndihmojmë.

Po, këto ishin premtimet që u bënë hipokritët jehudive para kësaj ngjarjeje. Por ngjarjet që erdhëm më pas, e bënë të qartë se pretendimet e premtimet e hipokritëve ishin vetëm gënjeshtër.

Prandaj për këtë, shkak Kur'ani Famëlartë shpall hapur: **"All'Ilahu dëshmon se ata janë vërtet gënjeshtarë."**

Sa shprehje e mrekullueshme dhe ndikuese, e përforcuar sipas rregullave gjuhësore të arabishtes, me disa elemente gjuhësore përforcuese, duke filluar me dëshminë e All'Ilahut Fuqiptotë, me faktin se fjalia është fjali emërore. Gjithashtu, edhe për faktin se përforcimi ka ardhur me këpujën "*in'ne*", në fjalën "*in'nehum*" - **"me të vërtetë ata"**. Përforcimi ka ardhur edhe me germën "*l*" në fjalën "*lekàdhibùne*" - **"ata janë gënjeshtarë"**. Të gjitha këto elemente gjuhësore njoftojnë se gënjeshtër dhe hipokrizia janë të përziera te hipokritët deri në atë shkallë sa është e pamundur të ndahen. Hipokritët gjithmonë janë gënjeshtarë, gjithashtu edhe gënjeshtarët, në të shumtën e herëve, janë hipokritë.

Fjala tjetër e ajetit "*ikhuànihim*" - **"vëllezërve të tyre"** shpjegon qartë natyrën e lidhjeve shumë të ngushta mes hipokritëve e mohuesve. Kurse në ajetet e mëparshme pamë lidhjen vëllazërore mes besimtarëve. Duke bërë krahasimin në natyrën e lidhjeve, në të dyja kategoritë, vërejmë se besimtarët janë

të sinqertë në vëllazërinë e tyre. Prandaj ata nuk janë të pakënaqur dhe në çdo gjë ata i japin përparësi të tjerëve ndaj vetes së tyre. E kundërta ndodh me hipokritët. Ata as nuk e mbajnë besën e dhënë e as nuk kanë ndjenja të vërteta vëllazërore ndaj njëri-tjetrit. E vërteta e hipokritëve del sheshit në mënyrë të dukshme, në situata të rënduara. Atëherë ata largohen edhe prej njerëzve më të afërm, madje u largohen edhe vëllezërve të tyre. Ky është boshti i rrotullimit të ndryshimit mes dy kategorive të vëllazërisë, mes vëllazërisë së besimtarëve dhe vëllazërisë së hipokritëve.

Fraza e ajetit **“ne kurrë nuk do t’i bindemi asnjërit prej jush”** thekson qëndrimin e hipokritëve, të cilët u deklarorin sheshit jehudive se nuk do t’i kushtonin asnjë rëndësi as porosive, as urdhrave e as kërcënimeve që lëshonte në drejtim të jehudive i Dërguari i All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Më pas, në ajetin 12, All’llahu Fuqplotë, për të shpjeguar më qartë e për të theksuar të vërtetën se sa gënjeshtarë janë hipokritët, shton:

“Nëse (hebrenjtë) do të dëbohen, hipokritët nuk do të shkojnë me ata.”

“Nëse do të sulmohen, ata nuk do t’u dalin në ndihmë.”

“Por, edhe sikur të nisen për t’i mbështetur, sigurisht që do të kthehen shpejt...”

“e do t’i lënë pa ndihmë.”.

Melodia tingëlluese dhe e fuqishme e këtyre ajeteve patjetër që futi në zemrat e hipokritëve frikë, panik, shqetësim e brengë.

Megjithëse ajeti ka zbritur për një çështje të caktuar, në të vërtetë, kuptimi i këtij ajeti nuk është i veçantë vetëm për hipokritët e asaj kohe, por është shpjegim për një bazë të përgjithshme, që flet për lidhjet e marrëdhëniet e hipokritëve me të gjithë armiqtë e Islamit, duke shtuar edhe premtimet e rreme që ata i bëjnë njëritjetrit. Gjithashtu, ajeti bën të qartë se të gjitha këto lidhje, marrëdhënie e premtime, janë fallso dhe në to s'ka asgjë të vërtetë.

Natyrisht që kjo nuk është e veçantë vetëm për ato që kanë ngjarë historikisht në fillimet e Islamit, pasi edhe në ditët e sotme shikojmë me sytë tanë modele e forma të gjalla të bashkëpunimit të hipokritëve në shtetet islame, me të gjitha elementet që punojnë. Madje bashkëpunimi i hipokritëve me armiqtë e Islamit do të vërtetohet edhe më shumë në të ardhmen e afërt e të largët. Por besimtarët e sinqertë e kanë të qartë se do të ngadhënjejnë mbi të gjithë armiqtë dhe do të asgjësojnë të gjitha planet e tyre, nëse do të jenë të përkushtuar të plotësojnë detyrat e tyre kundjet Islamit.

Ajeti vijues shpjegon shkaqet e disfatës së jehudive: **“Në zemrat e tyre ata kanë më shumë frikë nga ju sesa nga All’llahu...”**.

Pa dyshim që ata nuk e kanë frikë ndëshkimin e All’llahut. Në të vërtetë, ata kanë frikë prej çdo gjëje e në mënyrë të veçantë kur para tyre kanë armiq besimtarë si ju: **“...ngaqë ata janë popull që nuk kuptojnë.”**

Fjala e ajetit *“rehbeten”* - **“frikë”**, në origjinë është në kuptimin e frikës, së shoqëruar me trazim e me kujdes të madh për ruajtje. Në të vërtetë, frika te ata është me rrënjë të thella dhe ndikimet e kësaj frike janë të qarta në të gjitha punët e tyre.

Megjithëse ajeti 13 ka zbritur për jehuditët e tribusë Beni Nedhijr dhe shpjegon shkaqet e disfatës së tyre para myslimanëve, në të vërtetë, qëllimi i këtij ajeti është një dispozitë e përgjithshme, që shpjegon se në zemrën e njeriut kurrë nuk mund të jenë së bashku frika ndaj ndëshkimit e zemërimit të All'llahut dhe frika prej të tjerëve, sepse çdo gjë bëhet vepruese vetëm me urdhrin e All'llahut. Çdo njeri që e ka frikë ndëshkimit të All'llahut, e di mirë fuqinë e madhe të Tij. Prandaj njeriu s' duhet të ketë frikë prej asnjë gjëje tjetër përveç All'llahut.

Burimi i të gjitha këtyre dhimbjeve është injoranca dhe moskuptimi i së vërtetës se All'llahu është Zoti Një e i Vetëm. Sikur myslimanët bashkëkohës të ishin në përshtatje të plotë me kuptimin e ajetit, domethënë, sikur të ishin besimtarë të vërtetë që besojnë me sinqeritet dhe janë konsekuentë për të vënë në zbatim kuptimin e frazës që shpreh Njëtimin e plotë të All'llahut të Lartësuar (All'llahu është Një e i Vetëm), ata jo vetëm që do qëndronin me guxim para fuqive të mëdha dhe mundësive të tyre ushtarake e materiale, por do të ishin fuqitë e mëdha ato që do të kishin frikë prej myslimanëve. Modele të gjalla të këtij kuptimi i konstatojmë kur shikojnë se shtete të mëdha, me të gjithë arsenalin e armëve të zhvilluara që kanë në dispozicion dhe të mundësive e të mjeteve të tjera, kanë frikë prej një populli të vogël, sepse ai popull është i armatosur me besim dhe cilësohet për sakrificë.

Një kuptim i ngjashëm ka ardhur edhe në Fjalën e All'llahut të Lartësuar në ajetin 151 të sures "Ali Imran": **"Ne do të hedhin frikë në zemrat e atyre që nuk besuan, për shkak se ata sajuan për All'llahun shokë pa pasur asnjë argument, prandaj vendbanimi i tyre do të jetë Xhehennemi. Sa i shëmtuar është ai vend për idhujtarët."**

Në vijim, All'llahu i Lartësuar shpalos një argument konkret e të qartë, që shpjegon gjendjen e frikës e të trazimit, që është bërë sunduese te armiqtë e myslimanëve: **“Ata nuk do të luftojnë kundër jush së bashku, veçse në vende të fortifikuara ose pas mureve.”**.

Fjala e ajetit *“kur'ra”* - **“fshatra, vende”**, që është shumësi i fjalës *“karjetun”* - **“fshat”** ka një kuptim shumë më të gjerë se të një vendi me toka të mbjella e të pambjella. Madje kjo fjalë disa herë vjen edhe në kuptimin e njerëzve të mbledhur në një vend.

Fjala e ajetit *“muhas'sanetin”*, në rrënjën e saj *“hisnun”*, është në kuptimin e vendit të rrethuar me mure. Bazuar mbi këtë kuptim, fraza e ajetit **“fshatra të fortifikuar”**, do të thotë vende që janë bërë të sigurta me anë të kullave, hendeqeve dhe të fortifikatave që pengojnë përparimin e lëvizjeve të armikut në ato vende. Fjala tjetër e ajetit *“xhudurin”* - **“mure”**, në origjinë është në kuptimin e lartësisë.

Po, jehuditët kishin dalë prej kështjellës së besimit dhe të mbështetjes vetëm te All'llahu i Lartësuar, prandaj ata, pa u mbështetur e pa u strehuar në muret e larta e në kështjellat e rrethuara me llogore të thella e me fortifikata, nuk guxojnë të ballafaqohen me besimtarët.

Në vijim, All'llahu i Lartësuar shpjegon se kjo gjendje e jehudive të asaj tribuje nuk ishte për shkak se ata s'kishin dijeni për artet luftarake, ose për shkak se ishin pak si numër dhe nuk kishin shumë pajisje e mjete lufte, ose për shkak se burrat e tyre ishin të pafuqishëm, jo, por: **“Lufta ndërmjet tyre është e ashpër.”**

Ata ishin të vetëdijshëm se pamja që kishin parasysh do të ndryshonte. Nëse ata do të dilnin përballë jush, menjëherë mbi ta do të bëhej sunduese frika e trazimi në mënyrë marramendëse.

Kjo gjendje, afërsisht përfaqëson një bazë të përgjithshme në rastet kur jobesimtarët luftojnë kundër njëri-tjetrit, si dhe kur ata luftojnë kundër besimtarëve.

Rastet ku vërtetohet kjo gjendje e mohuesve, i shohim në mënyrë të përsëritur edhe në historinë bashkëkohore, kur dy grupe jobesimtare ndeshen njëri me tjetrin. Atëherë shohim ashpërsinë e sulmit, egërsinë e hakmarrjes dhe barbarinë në fushën e betejës... Por kur ekuacioni ndryshon, domethënë, kur ndeshja ballë për ballë bëhet ndërmjet një grupi që nuk beson në All'Ilahun dhe një grupi tjetër të gatshëm për të rënë dëshmor në Rrugën e All'Ilahut, në një gjendje të këtillë vërejmë se armiqtë e së vërtetës futen nëpër fortifikata dhe fshihen nëpër llogoret e prapa armëve që kanë. Te ata bëhet sunduese frika dhe janë nën zotërimin e tmerrit që u ka hyrë në çdo qelizë të trupit. E vërteta është se, kur myslimanët bëjnë bazë për veprimet e tyre besimin që ata kanë në All'Ilahun e Lartësuar dhe vlerat e tyre islame, ata patjetër janë ngadhënjes dhe pa dyshim që kanë përparësi ndaj armiqve.

Për këtë arsye dhe, në vijim të asaj që u tha më sipër në këtë ajet, shikojmë edhe një shkak tjetër prej shkaqeve të disfatës së hipokritëve, për të cilët All'Ilahu i Lartësuar thotë në frazën e fundit të ajetit 14: **“Ti mendon se ata janë të bashkuar, mirëpo zemrat e tyre janë të përçara, sepse ata janë njerëz që nuk kuptojnë.”**.

Fjala e ajetit *“shet'tà”* do të thotë: **“të përçara”**.

Kur'ani Famëlartë i analizon çështjet shumë hollësisht e në mënyrë frymëzuese, duke theksuar se përçarja e hipokrizia e brendshme janë pjellë e injorancës dhe e mosnjohjes, sepse injoranca është vepruese te idhujtaria, kurse idhujtaria është vepruese te përçarja dhe përçarja, nga ana e saj, shkakton disfatën. E kundërta është dituria, e cila është faktor veprues jo vetëm në unitetin e besimit e të veprimit, por edhe në bashkëpunim. Të gjitha këto cilësi, në vetvete, janë burimi për fitoren.

Për të gjitha këto, koordinimi i jashtëm mes elementeve jobesimtarë, si dhe marrëveshjet ushtarake e ekonomike që ata kanë lidhur, kurrë nuk duhet të na mashtrojnë, sepse, prapa të gjitha aleancave e marrëveshjeve të realizuara mes tyre, qëndrojnë zemra që urrejnë njëra-tjetrën. Argumenti për këtë është fare i qartë: Babëzia e rendja e tyre e vrullshme pas përfitimeve materiale. Por, meqenëse dobitë e përfitimet materiale, në shumicën e rasteve, janë të kundërta, atëherë dalin sheshit kundërshtimet e urrejtja mes tyre, atëherë atyre nuk u sjellin asnjë dobi as marrëveshjet e lidhura e as parullat për unitet. Në një kohë që uniteti e harmonia te besimtarët është e ndërtuar mbi bazat hyjnore, është ndërtuar mbi besimin se All'Ilahu është Zoti Një e i Vetëm dhe në vlerat hyjnore. Nëse shohim se myslimanët kanë regres në punët e tyre, ky është një argument që vërteton se ata janë larguar prej së vërtetës së besimit dhe, derisa ata nuk do të kthehen në besimin e sinqertë, gjendja e tyre kurrë nuk do të përmirësohet.

Ajetet 15 - 20

كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ^{١٥}
 كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ
 مِنْكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ^{١٦} فَكَانَ عَاقِبَتُهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ
 خَالِدَيْنِ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ^{١٧} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ
 وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ^{١٨}
 وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنسَاهُمْ أَنفُسَهُمْ أُولَئِكَ هُمُ
 الْفَاسِقُونَ^{١٩} لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ
 الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ^{٢٠}

“Këta janë si ata, që kanë qenë pak para tyre, që i shijuan pasojat e sjelljes së tyre (që në këtë botë); (ndërsa në Botën Tjetër) ata i pret një dënim i dhembshëm.”

“Aleatët e tyre hipokritë do t’i lënë në baltë, siç bën djalli, i cili i thotë njeriut: ‘Mos beso!’. Por, kur ky bëhet mohues, djalli i thotë: ‘Unë nuk kam të bëj me ty! Në të vërtetë, unë i frikësohem All’Ilahut, Zotit të botëve.’”

“Natyrisht që fundi i këtyre të dyve është qëndrimi i përhershëm në Zjarr; ky është dënimi për të gjithë njerëzit e këqij.”

“O ju që keni besuar, frikësojuni All’llahut dhe çdo njeri le të shikojë se ç’ka përgatitur për të nesërmen! Kijeni frikë All’llahun, sepse Ai di çdo gjë që bëni ju.”

“Mos u bëni si ata që e harruan All’llahun, kështu që Ai i bëri të harronin vetveten! Pikërisht ata janë të pabindurit (ndaj All’llahut).”

“Nuk janë të barabartë banorët e Xhehennemit dhe banorët e Xhennetit; banorët e Xhennetit do të jenë të fituarit.”

Komentimi

Dredhitë e djallit dhe veprimet shkatërruese

Në këtë grup ajetesh vazhdon studimi për jehuditët e tribusë Beni Nedhijr dhe të hipokritëve. Në këto ajete, të dyja palët përshkruhen me dy shembuj të ngjashëm mahnitës:

Në fillim All’llahu Fuqiploti thotë: **“Këta janë si ata, që kanë qenë pak para tyre, që i shijuan pasojat e sjelljes së tyre (që në**

këtë botë); (ndërsa në Botën Tjetër) **ata i pret një dënim i dhembshëm.**"¹

Ky ajet na flet për domosdoshmërinë e të kujtuarit të ngjarjeve të ndryshme, për të pasuar parasysht atë që ngjau me jehuditët e tribusë Beni Nedhijr dhe të atyre që jetuan para tyre. Gjithashtu, flet si qe rrjedha e ngjarjeve të tyre, veçanërisht kur ndarja kohore mes dy ngjarjeve nuk ishte e largët.

Disa mendojnë se fraza e ajetit **"ata që kanë qenë pak para tyre"** nënkupton idhujtarët e Mekës, të cilët shijuan të hidhurën e disfatës që pësuan në Betejën e Bedrit. Me gjithë mendjemadhësinë e arrogancën e tyre në atë betejë, ata morën goditje të dhimbshme prej luftëtarëve të Islamit. Më sipër theksuam se ngjarja me jehuditët e tribusë Beni Nedhijr ndodhi pas Betejës së Uhudit, kurse Beteja e Bedrit kishte ndodhur një vit më parë. Bazuar mbi këtë shpjegim, rezulton se mes dy ngjarjeve nuk kishte kaluar ndonjë kohë e gjatë.

Shumë interpretues të tjerë të Kur'anit Famëlartë mendojnë se kjo frazë tregon ngjarjen me jehuditët e tribusë Beni Kajnuka, që ndodhi pas Betejës së Bedrit dhe përfundoi me nxjerrjen e tyre jashtë Medines.

Natyrisht që ky interpretim është më shumë në përshtatje me ngjarjen që ka lidhje me jehuditët e tribusë Beni Nedhijr. Megjithëse edhe jehuditët e tribusë Beni Kajnuka, ashtu si jehuditët e tribusë Beni Nedhijr ishin të pasur, mendjemëdhën timer dhe

¹ Sipas rregullave të sintaksës së gjuhës arabe, kjo fjali është kallëzues për një kryefjalë që mugon. Vlerësimi i fjalës do të ishte: Shembulli i tyre është i ngjashëm me ata që jetuan para tyre.

mburreshin me fuqinë e tyre luftarake. Ata e kërcënonin të Dërguarin e All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Ata vazhdimisht i kërcënonin myslimanët me fuqinë e me forcën e tyre ushtarake. (Dashtë All'llahu, do të flasim me detaje për jehuditët e kësaj tribuje, megjithëse edhe për këtë tribu jehudish përfundimi nuk mund të ishte tjetër veç bredhjes nëpër tokë, dëshpërimin në këtë botë dhe ndëshkimit në Botën Tjetër.)

Fjala e ajetit “*uebàle*” është në kuptimin e përfundimit të hidhur dhe fatkeqësive. Në origjinën e saj, kjo fjalë është marrë prej emrit “*uàbilun*”, që do të thotë “*shi i vrullshëm*”. Dihet se shiu i vrullshëm, në shumicën e herëve, është i frikshëm dhe njeriu shqetësohet prej pasojave që vijnë pas shiut të vrullshëm, siç mund të jenë përrenjtë e rrëmbyeshëm e të rrezikshëm, shkatërrime prej ujërave, etj.

Më pas Kur'ani Famëlartë shpalos një përngjasim tjetër për hipokritët: **“Aleatët e tyre hipokritë do t'i lënë në baltë, siç bën djalli, i cili i thotë njeriut: ‘Mos beso!’ . Por, kur ky bëhet mohues, djalli i thotë: ‘Unë nuk kam të bëj me ty! Në të vërtetë, unë i frikësohem All'llahut, Zotit të botëve.’”**.¹

¹ Shprehja “*كَمَثَلِ*” “*kemetheli*” – “**si shembulli**”, në këtë ajet është e ngjashme me shprehjen e ajetit të mëparshëm. Disa interpretues të Kur'anit Famëlartë mendojnë se të dyja shprehjet janë argument për njërin grup. Por ajetet e Kur'anit shpjegojnë qartë se shprehja e parë tregon gjendjen e jehudive të tribusë Beni Nedhijr, kurse shprehja e dytë tregon gjendjen e hipokritëve. Gjithsesi, kjo shprehje, nga ana e analizës sintaksore të gjuhës arabe është kallëzues për një kryefjalë të hequr. Vlerësimi i fjalisë do të ishte: Shembulli i atyre është si shembulli i djallit.

Por, cili është qëllimi i përdorimit të fjalës “njeriu” në këtë ajet?

A bie njeriu nën ndikimin e djallit dhe mashtrohet prej dredhive e premtimeve të rreme të tij? (Për pasojë, ky i mashtruar ecën në rrugën e humbjes e të mohimit. Pastaj djalli e braktis atë dhe nuk mban asnjë përgjegjësi për veprimet që bën.)

Apo qëllimi është një njeri i veçantë, ose një njeri i njohur, si Ebu Xhehli e pasuesit e tij, për të cilët, ajo që u ngjau atyre në Betejën e Bedrit, ishte rezultat i ngopjes së tyre me premtimet e rremë të djallit. Në fund ata shijuan të hidhurën e punës së tyre të keqe, që përfundoi me disfatën e dhimbshme e me thyerje të plotë. Këtë e lexojmë në Fjalën e All’llahut të Lartësuar në ajetin 48 të sures “El Enfâl”: **“Djali ua zbukuroi atyre veprat e këqija dhe u tha: ‘Askush në botë nuk do t’ju mundë sot dhe unë jam mbrojtësi juaj’. Mirëpo, kur u ndeshën dy ushtritë (me engjëjt përkrah besimtarëve), ai u kthye nga thembrat e tij dhe u tha (jobesimtarëve): ‘Unë nuk kam të bëj me ju; unë shoh atë që ju nuk e shihni dhe i frikësohem All’llahut, sepse All’llahu ndëshkon ashpër.’”**.

Apo qëllimi i përdorimit të fjalës “njeri” është Bersijsa, adhuruesi i Beni izraelitëve, i cili u mashtrua prej djallit dhe mohoi besimin e tij te All’llahu. Djalli, në çastet më kritike të tij, i tha se nuk mbante përgjegjësi për punët e tij dhe e u largua prej tij. Me lejen e All’llahut shumë shpejt do të shpjegojmë edhe këtë tregim.

Interpretimi i parë është më shumë në përputhje me kuptimin e fjalëve të ajetit të nderuar, kurse për interpretimin e

dytë e të tretë mund të themi se, këto dy interpretime, shpjegojnë disa kritere të kuptimit të gjerë të fjalës “njeri”.

Në të gjitha gjendjet, ndëshkimi prej të cilit ka frikë djalli, siç del prej fjalëve të ajetit, është ndëshkimi në këtë botë. Bazuar mbi këtë shpjegim, frika e djallit është serioze dhe nuk është as humor e as shaka, sepse shumë vetë kanë frikë prej ndëshkimeve të kufizuara në kohë të kësaj bote, në një kohë që nuk i kushtojnë asnjë rëndësi ndëshkimit të përjetshëm në Botën Tjetër.

Po, kjo është gjendja e hipokritëve kur shtyjnë aleatët e tyre me anë të premtimeve të rreme, me dredhi e me mashtrime që të futen në vorbullën e betejave e të problemeve dhe pastaj i lënë ata vetëm, sepse mbajtja e besës dhe hipokrizia kurrë nuk mund të jenë së bashku.

Ajeti 17 flet për të ardhmen e këtyre dy grupeve, djallit me ndjekësit e tij dhe të hipokritëve me aleatët e tyre mohues. Gjithashtu, ajeti tregon përfundimin e mjerueshëm të këtyre dy grupeve: në zjarr, ku do të jenë përgjithmonë. Në lidhje me këta mohues, All'illahu Fuqiptotë thotë: **“Natyrisht që fundi i këtyre të dyve është qëndrimi i përherëshëm në Zjarr; ky është dënimi për të gjithë njerëzit e këqij.”**¹

¹ Fjala “عاقبتُهُمَا” “*‘āqibetuhumā*” – “**përfundimi i dy (grupeve)**” e ajetit, sipas analizës sintaksore të gjuhës arabe është kallëzuesi i foljes “كَانَ” “*kāne*” – “ishtë”, kurse fraza “أَهُمَا فِي النَّارِ” “*en’nehumā fin’nāri*” – “**të dy (grupet) përfunduan në zjarr**”, ka ardhur në vendin e emrit të foljes “كَانَ” “*kāne*”, kurse fjala “خَالِدِينَ” “*khālidījne*” – “**përgjithmonë**” – është plotësor gjendje për përemrin vetor “هُمَا” “*humā*” – “**të dy**”.

Ky ajet është një dispozitë e përgjithshme që tregon se përfundimi i bashkëpunimit mes mohimit e hipokrizisë me djallin e me partinë e djallit, është disfata, poshtërimi dhe ndëshkimi në këtë botë e në Botën Tjetër. Në një kohë që fryti i bashkëpunimit mes besimtarëve e shokëve e miqve të tyre, është i fortë e konstruktiv. Pasojë e këtij bashkëpunimi është e mira në këtë botë, kurse fundi i këtij bashkëpunimi është fitorja dhe arritja e mëshirës së madhe hyjnore në këtë botë e në Botën Tjetër.

Ajeti 18, në fjalinë e tij të parë, ia drejton bisedën besimtarëve dhe u bën atyre të ditur mjerimin e pësimit e rënda që ranë mbi hipokritët dhe mbi jehuditët e tribusë Beni Nedhijr e të djajve: **“O ju që keni besuar, frikësojuni All’llahut dhe çdo njeri le të shikojë se ç’ka përgatitur për të nesërmen! Kijeni frikë All’llahun, sepse Ai di çdo gjë që bëni ju!”**.¹

Në fjalinë e fundit të këtij ajeti, All’llahu i Lartësuar e thekson edhe një herë kujdesin e madh dhe frikën ndaj All’llahut të Lartësuar: **“Kijeni frikë All’llahun, sepse Ai di çdo gjë që bëni ju!”**.

Po, devotshmëria dhe frika ndaj All’llahut e ftojnë njeriun të mendojë për të nesërmen e tij, të mendojë për ditën e llogaridhënies. Prandaj u bën thirrje të punojnë dhe i porosit që punët që ata bëjnë të jenë vetëm të pastra.

¹ Fjala “ما” “mà”, në frazën “مَا قَدَّمْتُ لَعْدِي” “mà kad’demet ligadin” - “ç’ka bërë për të nesërmen”, vallë është lidhëse, apo është fjalë pyetëse? Këtu janë të dyja mundësitë dhe ajeti i nderuar patjetër që e ka mundësinë të përmbajë të dyja mundësitë, megjithëse mundësia që të jetë pyetëse është më e përshtatshme.

Në të vërtetë, përsëritja e urdhrit për frikë ndaj All'llahut, është një stimul nxitës për punë të mirë, por edhe devotshmëria e frika ndaj All'llahut të Lartësuar janë ndalues për kryerjen e fajeve.

Disa interpretues të Kur'anit për urdhrat e dhënë në këtë ajet, kanë dhënë disa mundësi interpretimi:

- Urdhri i parë, për frikë ndaj All'llahut, është baza për realizimin e punëve, kurse urdhri i dytë, për frikë ndaj All'llahut, ka lidhje me natyrën e sinqeritetit në punë.

- Urdhri i parë, për frikë ndaj All'llahut, thekson bërjen e punëve të mira. Kjo mundësi interpretimi vjen për shkak të frazës **“ç’ka bërë për të nesërmen”**, kurse urdhri i dytë thekson gjithçka që ka lidhje me qëndrimin sa më larg mëkateve e fajeve.

- Urdhri i parë, për frikë ndaj All'llahut, tregon pendimin për fajet e bëra në të kaluarën, kurse urdhri i dytë për frikë ndaj All'llahut tregon devotshmërinë në të ardhmen.

Në ajetet e Kur'anit Famëlartë nuk ka ajete krahasuese që të mbështesin këto interpretime. Prandaj interpretimi i parë mbetet interpretimi më i përshtatshëm.

Fjala *“gadin”* - *“nesër”* e ajetit tregon Ditën e Kiametit, ditë, e cila, në krahasim me jetën në këtë botë, vjen shumë shpejt, prandaj fjala *“nesër”* ka ardhur e pashquar, me qëllim që të tregojë rëndësinë e madhe të punës për atë ditë.

Shprehja *“nfsun”* - *“njeri”*, *“shpirt”* e ajetit tregon për një individ, por mund të jetë edhe në kuptimin: *“të gjithë njerëzit”*. Me fjalë të tjera, çdo njeri ka detyrë të mendojë për të nesërmen e tij dhe të mos mendojë se dikush do të bëjë ndonjë punë për të. Derisa

njeriu është në këtë botë, ai ka të gjitha mundësitë të punojë për Botën Tjetër, me qëllim që punët e tij të mira t'i dërgojë në Botën e Ardhsme që tani prej kësaj bote.

Gjithashtu, thuhet se kjo fjalë tregon se ata që mendojnë për Ditën e Kiametit janë pak vetë, ashtu siç mund të themi: gjendet vetëm një njeri që mendon për shpëtimin e shpirtit të tij. Gjithsesi, interpretimi i parë, sipas kuptimit që shprehin fjalët e ajetit, mbetet më i drejtë, mbetet interpretimi më i përshtatshëm. Gjithashtu, edhe biseda në vetën e dytë, drejtuar besimtarëve në frazën e ajetit **“Ju që keni besuar”**, si dhe urdhri përgjithësues për frikë ndaj All’llahut të Lartësuar, është një argument që vërteton se kuptimi i ajetit është përgjithësues.

Pas urdhrit për frikë ndaj All’llahut **“dhe kijeni frikë All’llahun”** për devotshmëri dhe për të menduar për Ditën e Llogaridhënies, All’llahu Fuqiplotë, në ajetin vijues, thekson: **“Mos u bëni si ata që e harruan All’llahun, kështu që Ai i bëri të harronin vetveten! Pikërisht ata janë të pabindurit (ndaj All’llahut).”**.

Si bazë, përmbajtja e frikës ndaj All’llahut qëndron në dy punë: në përmendjen e All’llahut të Lartësuar dhe duke iu drejtuar vetëm Atij, duke përmendur sa më shpesh e sa më shumë Emrat e Tij, duke ndier se gjithmonë njeriu është nën kontrollin e Tij dhe se All’llahu i Lartësuar është gjithmonë pranë tij në të gjitha vendet e në çdo kohë. E gjitha kjo, e shoqëruar me frikën prej gjykatës së drejtësisë së Tij dhe imtësitë e llogaridhënies, sepse te All’llahu i Lartësuar është e numëruar dhe e regjistruar çdo punë e jona, qoftë e vogël apo e madhe. Prandaj orientimi i mbështetur mbi këto dy baza, domethënë në besimin te All’llahu e në Ringjalljen ka qenë në

krye të programit edukues për Profetët e për eulijatë. Kjo është arsyeja pse ndikimi i këtij programi është kaq i thellë për pastrimin e individit dhe të shoqërisë.

Pika që duhet theksuar dhe duhet mbajtur shënim në këtë heshtje, është: Kur'anit Famëlartë e ka deklaruar hapur se shkujdesja ndaj All'Ilahut të Lartësuar shkakton shkujdesjen ndaj vetes. Argumenti për këtë është i qartë: Harrimi i All'Ilahut të Lartësuar, nga njëra anë, çon në zhytjen e njeriut në llumin e kënaqësive materiale e të instinkteve kafshërore. Pastaj të gjitha këto bëhen shkak që njeriu të harrojë Krijuesin e tij dhe, për rrjedhojë, harron të vërë mënjanë ato që ka detyrë t'i ketë për veten e vet Ditën e Llogaridhënies.

Nga ana tjetër, harrimi i All'Ilahut, harrimi i cilësive të Tij të larta, harrimi se vetëm All'Ilahu s'ka asnjë të metë e asnjë nevojë dhe se vetëm All'Ilahu është Qenia Absolute në këtë gjithësi pa anë e pa fund, se vetëm Ai është i Pasuri pa asnjë kufi, të gjitha sendet kanë lidhje vetëm me Atë dhe se çdo send ka nevojë për Qenien e Tij të shenjtë, çon në shkëputjen nga All'Ilahu, duke e bërë njeriun të mendojë se ka pavarësi dhe se nuk ka nevojë për Krijuesin.¹

Si bazë, harrimi, në vetvete, është prej dukurive më të mëdha të brengosjes e pikëllimit të njeriut e të gjendjeve të tij të rënduara, sepse vlera e njeriut, mundësitë e tij, eleganca e tij dhe natyra e tij e krijimit, që e dallojnë njeriun prej krijesave të tjera të shumta, qëndron pikërisht në përmendjen e këtyre përparësive. Kur njeriu i harron të gjitha këto, kemi atë që quhet harresë njerëzore. Pikërisht në një gjendje të tillë, njeriu bie në nivelin e

¹ Tefsiri "El Mijzàn", vëll. 19, f. 253.

kafshëve dhe i gjithë kujdesi i tij kryesor mbetet vetëm të hajë, të pijë, të flejë dhe të plotësojë epshet e tij.

Të gjitha këto janë faktor bazë për mëkatin e degjenerimin, madje harrimi i vetes është edhe më i keq se vetë mëkati e degjenerimi, sepse me harrimin e All'Ilahut të Lartësuar njeriu del jashtë bindjes ndaj All'Ilahut. Për të gjitha këto, All'Ilahu i Lartësuar, në frazën e fundit të ajetit 19 i përshkruan këta harrues me Fjalën e Tij: **“Pikërisht ata janë të pabindurit (ndaj All'Ilahut).”**.

Këtu meriton të vihet në dukje se ajeti i nderuar nuk thotë: Mos e harroni All'Ilahun. Por ky urdhër ka ardhur me shprehjen: **“dhe mos u bëni si ata që e harruan All'Ilahun”**, domethënë: ata e harruan All'Ilahun, por All'Ilahu bëri që ata të harrojnë veten e tyre. Në të vërtetë, ky shpjegim është një argument i qartë, që i mundëson njeriut të shohë qartë rezultatin e harrimit të All'Ilahut të Lartësuar.

Është e qartë se në këtë ajet qëllimi janë hipokritët, për të cilët u fol në ajetet e mëparshme, ose qëllimi mund të jenë jehuditët e tribusë Beni Nedhijr, ose të dy palët së bashku, domethënë: hipokritët dhe jehuditët e asaj tribuje.

Një kuptim i ngjashëm me kuptimin e këtij ajeti ka ardhur edhe në ajetin 67 të sures “Et Teube”, thotë: **“Hipokritët dhe hipokritet janë të ngjashëm me njëri-tjetrin: kërkojnë që të bëhen vepra të këqija e pengojnë të mirat dhe janë dorështrënguar. Ata e kanë harruar All'Ilahun, por edhe Ai i ka harruar ata. Me të vërtetë, hipokritët janë keqbërës.”**.

Nëse do të shikojmë qoftë edhe me një kujdes të fare vogël mbi këto dy ajete, do të vërejmë se në ajetin e sipërpërmendur

tregohet qartë se harrimi i All'llahut bëhet shkak për ndërprerjen e mëshirës së All'llahut për njeriun, kurse në ajetin 19, harrimi i All'llahut bëhet shkak që njeriu të harrojë veten e tij, për rrjedhojë, të dy ajetet tërheqin vëmendjen në të njëjtën pikë. (Mendo)

Në ajetin 20, All'llahu Fuqiptotë shpalos krahasimin mes këtyre dy grupeve: grupit të besimtarëve, që kanë frikë All'llahun dhe që ecin në rrugën e besimit në Ringjalljen dhe grupin tjetër të njerëzve të shkujdesur, të cilët, për shkak të shkujdesjes që treguan, u sprovuan prej të Gjithëfuqishmit me harrimin e vetvetes.

Për të gjitha këto, All'llahu i Lartësuar njofton: **“Nuk janë të barabartë banorët e Xhehennemit dhe banorët e Xhennetit; banorët e Xhennetit do të jenë të fituarit.”**

Nuk janë të barabartë në këtë botë, as në besim, as në rrugën e mendimit e të programit, as në rrugën e jetës individuale e shoqërore të njeriut dhe të objektivave të tij, as edhe në arritjet e Botës Tjetër e në shpërblimin e All'llahut. Linja e çdo njërit prej këtyre dy grupeve ecën në krah të kundërt me linjën e grupit tjetër. Të dy grupet janë të kundërt në të gjitha gjërat, në çdo vend e në të gjitha objektivat. Njëri prej këtyre dy grupeve vazhdon të përmendë All'llahun e Ditën e Kiametit dhe i përmbahet vlerave të larta njerëzore. Ai bën punë të mira, që t'i ketë rezervë e furnizim për ditën në të cilën nuk sjell dobi as pasuria e as fëmija.

Grupi tjetër, i zhytur në epshet e kënaqësitë materiale, është bërë rob i dëshirave të ulëta, prandaj u sprovua me harresën. Ja kështu njeriu gjendet në kryqëzimin e dy rrugëve. Ai ose duhet të lidhet me grupin e parë, ose me grupin e dytë, sepse për atë s'ka rrugë tjetër.

Në fundin e ajetit shikojmë një dispozitë të formës së prerë, ku All'Ilahu Fuqplotë shton: “...banorët e Xhennetit do të jenë të fituarit.”.

Fitues e humbës nuk ka vetëm në Botën Tjetër, por ka edhe në këtë botë, ku fitorja, shpëtimi e qetësia janë pjesa që u takon besimtarëve të devotshëm, kurse humbja në të dyja botët është pjesa e të shkujdesurve.

Hulumtime

1- Bashkëpunimi shterp me hipokritët

Ajo që u tha në këto ajete rreth thyerjes së besës prej hipokritëve dhe tërheqja e tyre prej aleatëve në raste vendimtare, sa herë që aleatët e tyre kalojnë nëpër gjendje të vështira, është një çështje që vërehet dendur edhe në jetën tonë praktike. Hipokritët janë djaj, ata i premtojnë këtij e atij ndihmë, mbështetje dhe i shtojnë drejt greminave vrastare, por, kur vjen ora e gjendjes së ngushtuar, hipokritët largohen me vrap dhe i lënë aleatët e tyre të ruajnë veten, duke shtuar se ishin ata që ua mbushën atyre zemrat me dyshim, me cytje, me ngacmime dhe i njollosën ata me faje të ndryshme.

Le ta mësojë këtë të vërtetë kushdo që ka qëllim të bashkëpunojë me hipokritët, por të jetë i sigurt se e ardhmja e tij do të jetë si ajo e të mëparshmëve.

Modelin e bashkëpunimit me hipokritët sot e shohim në natyrën e marrëveshjeve që nënshkruajnë fuqitë e mëdha dhe djajtë bashkëkohorë me kryetarët e qeverive të lidhura me to. Ajo që ne shikojmë të përsëritet është se këto shtete, pavarësisht se kanë vënë çdo gjë që disponojnë në pjatancën që u serviret mendjemëdhenjve të fuqive të mëdha, përsëri këta mendjemëdhenj vazhdojnë t'i poshtërojnë ata që i respektojnë kaq shumë dhe, kur ata janë në vështirësi, mendjemëdhenjtë largohen prej tyre në orët më kritike dhe i lënë vetëm që të përballojnë furtunat e sprovave dhe valët e krizave, atëherë shohim sa konkrete është për ta Fjala e All'Ilahut të Lartësuar, që ka ardhur në ajetin 16 të kësaj sureje, të sures "El Hashr": **"...siç bën djalli, i cili i thotë njeriut: 'Mos beso!'. Por, kur ky bëhet mohues, djalli i thotë: 'Unë nuk kam të bëj me ty! Në të vërtetë, unë i frikësohem All'Ilahut, Zotit të botëve!'".**

2- Tregimi për adhuruesin Bersijsa

Disa interpretues të Kur'anit Famëlartë dhe Imamët, autorë të librave të hadithit, kanë cituar një tregim të shkurtër për adhuruesin izraelit, Bersijsa. Në të vërtetë, ky tregim mund të jetë një këshillë për mbarë njerëzimin, me qëllim që njerëzit të qëndrojnë sa më larg rrugëve që i çojnë drejt shkatërrimit të plotë dhe të bëjnë shumë kujdes që të mos bien në kurthet gërryese të djallit, sepse rezultati i kurtheve të djallit, pa dyshim që është rënia në greminë.

Në mënyrë të përmbledhur kjo histori është:

Bersijsa e adhuroi All'Ilahun e Lartësuar për një kohë, derisa arriti të bëhet që te ai vinin të çmendurit, të cilët ai i mjekonte ata.

Ata, me ndërmjetësimin e tij, gjenin shërim. Një herë i sollën një grua të çmendur, e shoqëruar prej vëllait të saj. Vëllai e la gruan te ai. Mirëpo djalli nuk pushoi së zbukuruari atij gruan, derisa ai u mashtrua dhe ra me gruan. Gruaja mbeti shtatzënë. Kur barra e saj filloi të duket, ai e vrau gruan dhe pastaj e varrosi. Pasi Bersijsa e bëri këtë krim, djalli takoi njërin prej vëllezërve të gruas dhe e njoftoi atë për krimin që kishte kryer adhuruesi, madje djalli i tregoi atij edhe vendin ku e kishte varrosur. Kështu që lajmin e mësuan edhe vëllezërit e tjerë të saj. Lajmi u përhap dhe ata shkuan e i kërkuan llogari për motrën. Adhuruesi e pranoi atë që kishte bërë dhe kështu për atë doli urdhri të kryqëzohej. Kur e ngritën mbi shtyllën e kryqëzimit, atij iu paraqit djalli dhe i tha: “Unë hodha ngacmimet në zemrat e njerëzve të familjes së saj, unë jam ai që të vura ty në këtë gjendje dhe jam po unë që të shpëtoj prej gjendjes ku je tani, në rast se ti më bindesh mua.”

Ai tha: “Po, të bindem.”

Atëherë djalli i tha: “Më bëj mua vetëm një sexhde.”

I dënuari tha: “Si të bëj sexhde në gjendjen që jam?”

Djalli i tha: “Mjafton të më bësh mua sexhde me shenjë.”

Ai bëri sexhde për atë me shenjë dhe me këtë veprim ai mohoi All’llahun. Ai u ekzekutua dhe përfundimisht vdiq si idhujtar, si njeri që i bën shok All’llahut në adhurim.

Në këtë tregim shihet qartë kuptimi i Fjalës së All'llahut të Lartësuar: “...siç bën djalli, i cili i thotë njeriut: ‘Mos beso!’”¹

Kjo është e ardhmja e atij që bie nën cytjet e djallit dhe ecën në rrugën e djallit.

3- Ç' duhet bërë?

Ajetet që po studiojmë theksojnë detyrën e njeriut, që ai të interesohet për punët që ai duhet të ketë gati për Ditën e Kiametit. Për këtë, All'llahu i Lartësuar thotë: “...çdo njeri le të shikojë se ç'ka përgatitur për të nesërmen!”, duke pasur parasysh se ky furnizim për Botën Tjetër është kapitali më i madh e i vërtetë për njeriun në sheshin e tubimit të madh në Ditën e Kiametit. Prandaj këto lloj punësh të mira patjetër duhet të bëhen që tani në këtë botë, sepse, pas vdekjes së tij, askush nuk do të interesohet të bëjë ndonjë gjë për të. Por edhe sikur të bëjë, nuk do të jetë ndonjë gjë që ia vlen të përmendet.

I Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: “Jepni sadaka qoftë edhe një hurmë (sàë); ose më pak se një hurmë (sàë), qoftë edhe një dorë; ose edhe më pak sa merr dora, qoftë edhe një kokërr hurme, ose edhe një gjysmë kokërr hurme. Nëse nuk keni, atëherë, me një fjalë të mirë, sepse, kur çdo njeri prej jush do të takohet me All'llahun, atij do t'i thuhet: ‘Unë, a nuk të bëra ty? Unë, a nuk të bëra ty me veshë e me sy? Unë, a nuk të dhashë ty pasuri e fëmijë?’”.

¹ Tefsiri “Mekhmail Bejan”, vëll. 9, f. 265; Tefsiri i “Kurtubij’jit”, vëll. 9, f. 6518. Ky tregim ka ardhur edhe me më shumë hollësi në tefsirin “Ruhul Bejan”, vëll. 9, f. 446.

Dhe ai thotë: “Posi jo.” Atëherë All’llahu i Lartësuar i thotë: “Shiko ç’ke sjellë për veten tënde.”. Ai shikon nga përpara e nga prapa tij, shikon nga ana e djathtë e nga ana e majtë e tij, por nuk gjen asgjë me të cilën të mbrojë fytyrën e tij prej zjarrit.¹

Në një hadith tjetër lexojmë se i Dërguari (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) po qëndronte me disa sahabëve të tij. Ndërkaq hynë disa vetë prej tribusë Medar, me shpata ngjeshur dhe të përgatitur për luftë në Rrugën e All’llahut. Rrobat e tyre ishin të vjetra e të grisura. Kur i Dërguari i All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) pa te ata gjurmët e varfërisë e të urisë, i ndryshuan tiparet e fytyrës. Prandaj u tha njerëzve të hynin në xhami. Ndërkaq vetë u ngjit në minberin e xhamisë dhe, pasi falënderoi All’llahun e Lartësuar, tha: “All’llahu i Lartësuar ka zbritur në librin e Tij: **‘O ju që keni besuar, frikësojuni All’llahut dhe çdo njeri le të shikojë se ç’ka përgatitur për të nesërmen!’**.”

Jepni sadaka, para se të mos jepni sadaka! Jepni sadaka, para se në mes jush të hyjë sadakaja!. Burri le të japë sadaka prej dinarëve të tij, burri le të japë sadaka prej dirhemëve të tij, burri le të japë sadaka prej grurit të tij, prej elbit të tij e prej hurmave të tij. Mos e quani sadakanë gjë të vogël, qoftë ajo edhe një gjysmë kokërr hurme.”.

U ngrit një burrë prej ensarëve dhe i dha një thes të Dërguarit të All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Në fytyrën e tij të uruar menjëherë u dukën shenjat e gëzimit e të kënaqësisë. Pastaj i Dërguari i All’llahut (*Paqja*

¹ Tefsiri “Nûruth Thekalejn”, vëll. 5, f. 292.

dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!) tha: “Kush hap në Islam një rrugë të mirë dhe punon sipas asaj rruge, ka shpërblimin e asaj që punoi dhe shpërblimin e atij që punoi sipas rrugës që ai hapi, pa i pakësuar këtij të dytit asgjë prej shpërblimit. Kush hap një rrugë të keqe e punon sipas kësaj rruge, mbi të rëndon mëkati i asaj pune dhe mëkati i atyre që punojnë sipas asaj rruge, pa i pakësuar këtyre të fundit asgjë nga barra e mëkatit.”.

Njerëzit u ngritën e u shpërndanë. Dikush dha një dinar (monedhë floriri), një tjetër dha një dirhem (monedhë argjendi), një i tretë dha ushqim, të tjerët dhanë nga ato që kishin dhe pastaj ai i ndau ato që u mblodhën ndërmjet atyre që erdhën.”¹

Ky kuptim theksohet edhe në ajete të tjera kur'anore, madje theksohet disa herë, ndër të cilat edhe në ajetin 110 të sures “El Bekare”: **“Faleni namazin dhe jepeni zekatin! Çfarëdo të mire që të bëni për shpirtin tuaj, do ta gjeni tek All'llahu. Në të vërtetë, Ai sheh mirë gjithçka që bëni.”.**

¹ Tefsiri “Ed Durrul Menthûr”, vëll. 6, f. 201.

Ajetet 21 - 24

لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ
اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ۲۱ هُوَ اللَّهُ الَّذِي
لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ۲۲ هُوَ اللَّهُ الَّذِي
لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ
الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۲۳ هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ
لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ۲۴

“Sikur këtë Kur’an t’ia shpallnim ndonjë mali, ti do ta shihje atë (mal) të përlur dhe të copëtuar nga frika e All’lilaut. Shembuj të tillë Ne ua japim njerëzve, që ata të meditojnë.”

“Ai është All’lilahu, përveç të Cilit nuk ka Zot tjetër (të denjë për adhurim), Njohësi i së dukshmes dhe i së padukshmes, Ai është i Gjithëmëshirshmi, Mëshirëploti! “

“Ai është All’lilahu, përveç të Cilit nuk ka Zot tjetër (të denjë për adhurim). Ai është Sunduesi, i Shenjti (i pastër nga çdo e metë), Paqëdhënësi, Dhënësi i sigurisë, Mbikëqyrësi mbi gjithçka, i Plotfuqishmi, Imponuesi, Madhështori. Qoftë i

Iartësuar All'Ilahu mbi gjithçka që ia shoqërojnë Atij (në adhurim)."

"Ai është All'Ilahu, Krijuesi, Zanafillësi, Ai që çdo gjëje i jep trajtë. Atij i përkasin Emrat më të bukur; Atë e përlëvdon gjithçka që ndodhet në qiej dhe në Tokë, Ai është i Plotfuqishmi dhe i Urti."

Komentimi

Sikur Ne ta zbrisnim këtë Kur'an mbi ndonjë mal

Në plotësim të ajeteve të mëparshme, që kishin si objektiv vënien në lëvizje të shpirtrave e zemrave të njerëzve dhe, në mënyrë të veçantë, duke u kujtuar njerëzve fundin që do të kenë, si dhe të ardhmen që i pret, u thuhet qartë se kanë detyrë dhe duhet të parapërgatiten në mënyrën më të mirë e më të bukur për këtë fund e për këtë të ardhme. Në këto ajete, që janë edhe ajetet e fundit të sures "El Hashr", në përgjithësi, flitet për të gjitha sa u tha në ajetet e kësaj sureje.

Gjithashtu, në këto ajete shpjegohet një e vërtetë tjetër rreth Kur'anit Famëlartë: Ky libër i uruar ka një ndikim shumë të thellë deri edhe mbi trupat e ngurtë dhe, siç thotë All'Ilahu i Iartësuar në Fjalën e Tij se, sikur Kur'ani të zbritej mbi malet, me siguri që ai do t'i bënte që malet të lëkundeshin, të lëviznin nga vendi dhe do t'i bënte që ata të ishin në gjendje të trazuar, të shoqëruar me frikë të madhe.

Megjithëkëtë, është për të ardhur keq, që njeriu zemërgur, i cili i dëgjon argumentet e All'llahut, shpirti i tij përsëri nuk lëviz dhe zemra e tij nuk struket prej frikës. Për këtë, All'llahu i Lartësuar thotë: **“Sikur këtë Kuran t’ia shpallnim ndonjë mali, ti do ta shihje atë (mal) të përlurur dhe të copëtuar nga frika e All'llahut. Shembuj të tillë Ne ua japim njerëzve, që ata të meditojnë.”**

Shumë interpretues të Kur’anit kanë shpjeguar se këto ajete janë krahasime dhe kanë thënë se qëllimi këtu është të shpjegohet se, sikur këto ajete në vend që të zbrisnin në zemrën e njeriut, të zbritnin mbi malet e ngurta, sikur këto male të kishin mendje e ndjenja, pa dyshim që malet, edhe pse janë kaq të forta, do të lëkundeshin derisa do të çaheshin. Kurse një pjesë e njerëzve zemërashpër, njerëz me zemra të forta si guri, madje edhe më të forta se guri, nuk i dëgjojnë këto ajete dhe nuk kanë as ndikimin më të vogël.

Prandaj fraza e këtij ajeti: **“Shembuj të tillë Ne ua japim njerëzve, që ata të meditojnë.”**, konsiderohet argument e dëshmues për këtë kuptim.

Disa të tjerë këtë ajet e kanë mbartur në kuptimin e jashtëm të fjalëve të ajetit dhe kanë thënë: Të gjitha qeniet në këtë botë, përfshirë edhe malet, çdo qenie e çdo trup, të gjitha, kuptojnë dhe kanë ndjenja të veçanta. Sikur këto ajete të zbrisnin mbi to, ato shumë shpejt do të thërrmoheshin. Argumenti për këtë është kuptimi që ka ardhur në ajetin 74 të sures “El Bekare”, ku përshkruhet një kategori e jehudive, për të cilët All'llahu i Lartësuar thotë: **“Por, pas kësaj, zemrat tuaja u forcuan e u bënë si guri, madje edhe më të forta. Në të vërtetë, ka gurë nga të cilët**

burojnë lumenj, ka të atillë që çahen e nga të cilët rrjedh uji, madje ka edhe syresh që rrëzohen nga frika e All'Ilahut.”.

Fjala e ajetit 21 “**shembuj**” këtu mund të jetë në kuptimin e këtij cilësimi, për faktin se kjo fjalë disa herë formëson të njëjtin kuptim. Bazuar mbi këtë shpjegim, shprehja e mësipërme nuk është në kundërshtim me këtë interpretim.

Ajo që duhet të mbahet shënim këtu është se All'Ilahu i Lartësuar, në fillim, thotë se pa dyshim që malet frikësohen e nënshtrihen para Kur'anit Famëlartë. Pastaj shton se malet çahen. Me këtë fjalë tregon se Kur'ani Famëlartë depërton te ato në mënyrë graduale dhe pas çdo periudhe kohe mbi to shfaqen gjurmë të reja të ndikimeve të Kur'anit Famëlartë deri në atë gradë sa malet e humbin fuqinë e fortësinë që kanë dhe bëhen si i dashuruari i përvëlur që nuk gjen qetësi dhe nga kjo plasariten e çahen.

Ajeti 22 shpalos një pjesë shumë të rëndësishme prej cilësive të larta që shprehin bukurinë e madhështinë e All'Ilahut të Lartësuar. Çdo njëra prej cilësive të Tij ka një ndikim të thellë në edukimin e shpirtave e në pajisjen e zemrave me kulturë. Në këto tri ajete të Kur'anit Famëlartë janë renditur pesëmbëdhjetë cilësi të Gjithëfuqishmit; ose më saktë janë renditur tetëmbëdhjetë cilësi të larta të All'Ilahut, të përmendura në tri ajete. Çdonjëri prej këtyre ajeteve shpjegon Njëtimin e All'Ilahut (All'Ilahu është Zoti Një e i Vetëm) dhe i shpjegojnë njeriut shumë qartë udhëzimin për në botën e dritës hyjnore, që shprehim cilësitë e larta të të Vërtetit. All'Ilahu i Lartësuar thotë: **“Ai është All'Ilahu, përveç të Cilit nuk ka Zot tjetër (të denjë për adhurim), Njohësi i së dukshmes dhe i së padukshmes, Ai është i Gjithëmëshirshmi, Mëshirëploti!”**.

Në këtë ajet, para çdo gjëje theksohet fuqishëm çështja e Njëtimimit të All'Ilahut (Teuhidi), që në fakt është baza e të gjitha cilësive të bukura e të larta të Fuqiplotit, sepse Njëtimi i All'Ilahut është themeli i njohjes hyjnore. Më pas në këtë ajet përmendet dituria e All'Ilahut për gjërat që shihen e për gjërat që nuk shihen.

Në lidhje me fjalët e ajetit *“esh'shehàdeti”* dhe *“esh'shuhùd”* – **“të dukshme”**, Ràgibi, në fjalorin e tij të fjalëve të Kur'anit, *“Mufredàtu el fàdhil Kur'àn”*, thotë: *“Kjo fjalë është në kuptimin e pranisë që shihet dhe është e barabartë, qoftë kur shihet me sytë e ballit, qoftë kur shihet me syrin e zemrës. Bazuar mbi këtë shpjegim, në çdo vend që të gjendet njeriu, është i rrethuar me shikim ndijor e me dije që hedh mbi të (bota e dukshme). Çdo gjë tjetër që është jashtë këtyre caqeve u thuhet (bota e të fshehtave). Por para ditorisë së All'Ilahut të gjitha këto janë të barabarta, sepse ekzistenca e Tij, pa anë e pa fund, në çdo vend në çdo kohë, është i pranishëm dhe shikues, për rrjedhojë asnjë vend nuk mund të mbetet jashtë ditorisë e pranisë së Tij. Këtë e njofton vetë All'Ilahu i Lartësuar me Fjalën e Tij në ajetin 59 të sures *“El En'am”*: **“...dhe te Ai janë çelësat e të fshehtave, për të cilat s'ka dijëni askush përveç Atij.”***

Orientimi me këtë kuptim drejt All'Ilahut të Lartësuar e çon njeriun drejt besimit se All'Ilahu, me të vërtetë, është i pranishëm dhe se Ai shikon në çdo vend. Pikërisht në këto çaste njeriu armatoset me devotshmëri e me frikën ndaj All'Ilahut të Lartësuar. Pas kësaj njeriu mbështetet mbi mëshirën e Tij të përgjithshme që përfshin të gjitha krijesat dhe që shprehet në Emrin e Tij të bukur *“err'rrahmàn”* – **“i Gjithëmëshirshmi”**.

Gjithashtu, ky njeri i ndërgjegjësuar mbështet edhe në mëshirën e Tij të veçantë për besimtarët, të shprehur në Ermin e tij të bukur *"err'rrahim"* - **"Mëshirëploti"**. Këto dy emra të bukur i japin njeriut shpresë dhe e ndihmojnë atë në rrugën e ndërtimit të vetes së tij, gjithashtu, e ndihmojnë të plotësojë moralin e sjelljen në rrugëtimin e tij drejt All'llahut të Lartësuar. Pa dyshim që kjo është faza e jetës së njeriut në këtë botë. Por njeriu nuk e kapërcen dot këtë fazë pa dashurinë, pa dhembshurinë e pa butësinë e All'llahut të Lartësuar, sepse faza e jetës në këtë botë është errësi, rreziqe e humbje.

Me këtë shpallje, duke shtuar edhe cilësimin se All'llahu është Zoti Një e i Vetëm, ky ajet i nderuar shpjegon tri prej cilësive të larta të All'llahut. Çdonjëra prej këtyre tri cilësive të larta na frymëzon një prej llojeve të njohjes (*ma'rifetun*) së All'llahut të Lartësuar, si dhe frikën ndaj Tij.

Në ajetin vijues, përveç theksimit fuqishëm mbi çështjen e Njëtimin të All'llahut, përmenden edhe tetë cilësi të larta të All'llahut të Lartësuar. Këtë e lexojmë në Fjalën e Filluesit të çdo krijimi: **"Ai është All'llahu, s'ka zot tjetër përveç Tij."**

Në vijim listojmë kuptimin e Emrave të bukur të All'llahut, që përmenden në këtë ajet:

"الْمَلِكُ" *"el meliku"* - **"Sunduesi e Zotëruesi i vërtetë i të gjitha qenieve."**

"الْقُدُّوسُ" *"el kud'dusu"* - **"All'llahu është i dëlirë e i pastër prej të gjitha mangësive e të metave."**

“السلام”¹ “*es selàmu*” – “Ai nuk i bën padrejtësi asnjërit dhe të gjitha krijesat prej Tij janë të sigurta.”

Si bazë, thirrja e All’llahut të Lartësuar është “selam” - “paqe”. Këtë e lexojmë edhe në Fjalën e All’llahut të Lartësuar, në ajetin 25 të sures “Junus”: “**All’llahu bën thirrje për në shtëpinë e paqes (Xhennet).**”.

Edhe udhëzimi i Tij, gjithashtu, është në drejtim të paqes e të shpëtimit, ashtu siç e lexojmë këtë në Fjalën e të Lartit në ajetin 16 të sures “El Maide”: “**Me atë (Kur’anin) Ai udhëzon në Rrugën e shpëtimit atë që ndjek (që punon për të fituar) kënaqësinë e Tij.**”.

Pa diskutim që “shtëpia e shpëtimit, shtëpia e paqes” është përgatitur për besimtarët. Këtë e njofton All’llahu i Lartësuar me Fjalën e Tij, në ajetin 127 të sures “El En’am”: “**Ata e kanë vendin e shpëtimit te Zoti i tyre.**”.

Gjithashtu, banorët e Xhennetit do të përshëndeten me fjalën “selam”, ashtu siç njofton për këtë, vetë i Larti, në ajetin 26 të sures “El Uakia”: “**Vetëm fjala: selam, selam.**”.

¹ Fjalën e ajetit “سلام” “*selàm*” – “**paqëdhënës**” disa e kanë shpjeguar në kuptimin: pa asnjë të metë e mangësi e pa asnjë sëmundje, për faktin se ky kuptim ka ardhur edhe gjatë shpjegimit të emrit të bukur “الْقُدُّوسُ” “*el kud’dùsu*” – “**i Pastërti**”, që pamë më sipër. Por duke shtuar se fjala “سلام” “*selàm*” – “*paqe*”, në Kur’anin Famëlartë, në të shumtën e herëve, thuhet në kuptimin e dhënies së paqes për njerëzit në Botën Tjetër. Si bazë, fjala “سلام” “*selàm*” thuhet në çastin e takimit dhe është në kuptimin e shprehjes së miqësisë e të dashurisë. Gjithashtu, shpjegon lidhjet e ngrohta ndaj palës tjetër. Ajo që kemi thënë më sipër, sipas kuptimit të jashtëm që shprehin fjalët e ajetit, është më shumë në përshtatje. (Luteni shikojeni me vëmendje këtë çështje).

Pastaj All'llahu i Lartësuar, në vijim të ajetit shton:

“**الْمُؤْمِنُ**”¹ “*el mu'ninu*” - “**Ai i jep siguri të dashurve të Tij dhe atyre u ka dhënë mirësi me besimin.**”

“**الْمُهَيْمِنُ**” “*el muhejminu*” - “**Ruajtësi dhe Vëzhguesi për të gjitha sendet.**”²

“**الْعَزِيزُ**” “*e lazijzu*” - “**I Fuqishmi që nuk mposhtet.**”

“**الْجَبَّارُ**” “*el xheb'bàru*”. Ky emër, në rrënjën e tij “**جَبَر**” “*xhebrun*” dhe është në kuptimin e mposhtjes e imponimit të vullnetit. Herë tjetër kjo fjalë vjen edhe në kuptimin e përmirësimit e të

¹ Disa interpretues të Kur'anit kanë thënë se fjala e këtij ajeti “**الْمُؤْمِنُ**” “*el mu'minu*” - “**Siguruesi**”, këtu është në kuptimin e “Zotëruesit të besimit” dhe tregon se, me të vërtetë, ai është personi i parë që besoi në Qenien e Pastër të All'llahut, në cilësitë e Tij e në të Dërguarit e Tij dhe (Ai është All'llahu i Lartësuar). Por ajo që kemi thënë më sipër është më e përshtatshme.

² Në të vërtetë, në lidhje me këtë term, kemi thënie të interpretuesve të Kur'anit Famëlartë dhe të gjuhëtarëve më në zë. Disa ka thënë se rrënja e kësaj fjalë është folja “**هَيْمَنَ**” “*hejmene*”, që do të thotë: “kontroll, mbajtje nën vëzhgim e ruajtje”. Të tjerë kanë thënë se rrënja e kësaj fjalë është “**يَمَانٌ**” “*ijmàn*” - “*besim*”. Por që germa e parë “**ي**” “*hemze*” “*i*” është shndërruar në germën “**ه**” “*h*”, në kuptimin e motivit për qetësi. Ky term ka ardhur dy herë në Kur'anin Famëlartë. Herën e parë për të përshkruar vetë Kur'anin, ashtu siç thuhet në ajetin 48 të sures “El Maide” dhe herën e dytë është përdorur për të përshkruar cilësitë e larta të All'llahut Fuqiptotë, ashtu siç e shohim në ajetin që po studiojmë. Të dy vendet ku ka ardhur kjo fjalë, janë në përshtatje me kuptimin e parë. Lexo në fjalorin “Lisànul areb”, gjithashtu edhe në tefsirin “Rùhul Meànij” dhe në tefsirin “El Kebijr”. Ebul Futùh Err Rràzij, në fundin e ajeteve që po studiojmë, ka cituar prej Ubejdehit se kjo fjalë, në të vërtetë, në të folurën e arabëve ka ardhur vetëm me pesë variante: “**مُهَيْمِنٌ**” “*muhejminun*” - “**Mbizotëruesi**”, “**مُسَيْطِرٌ**” - “**Sunduesi**”, “*musejtirun*”; “**مُهَيْبِتٌ**” “*mubejtirun*” - “*mjek veteriner*”, “**مُبَيِّقٌ**” - “*ai që e çan rrugën vetë dhe ecën në atë rrugë*”, “*mubejkirun*”; “**مُخَيَّرٌ**” “*mukhajmirun*” - emri i një mali.

kompensimit. Ragibi, në fjalorin e tij të fjalëve të Kur'anit, "Mufredātu el fâdhil Kur'àn", i ka bashkuar të dyja kuptimet dhe thotë: "Në origjinë, fjala "خَبْرٌ" "xhebrun", do të thotë: "përmirësimi i sendit me forcë e me mposhtje". Por, kur kjo fjalë përdoret për All'llahun e Lartësuar, atëherë shpjegon njëren prej cilësive të Tij të larta, në kuptimin se ndikimi, vullneti dhe fuqia e Tij e plotë përmirëson çdo të keqe, ndreq çdo shkatërrim e shuan çdo ngatërresë. Kurse kur nuk përdoret për All'llahun e Lartësuar, është në kuptimin e vesit të keq e të punës së shëmtuar."

Ragibi thotë se kjo fjalë përdoret edhe për personin që ka qëllim të kompensojë të metën e tij, duke u paraqitur me punë të pamerituara. Kjo fjalë në Kur'anin Famëlartë ka ardhur nëntë herë për personat që bëjnë padrejtësi, mizorët, mendjemëdhenjtë, tiranët e personat dominues, që u kanë hipur njerëzve në qafë, si dhe për personat që bëjnë shkatërrime e mbjellin ngatërresa në tokë. Në një kohë që ky emër ka ardhur vetëm një herë në ajetin 22 për All'llahun, të Fuqishmin, të Lartin, në kuptimin e imponuesit të vullnetit të Tij.

Në vijim, All'llahu i Lartësuar shton: "الْمُتَكَبِّرُ" "el mutek'eb'biru" -

"الْمُتَكَبِّرُ" "el mutek'eb'biru", në rrënjën e saj "تَكَبَّرَ" "tekeb'bere" ka ardhur me dy kuptime:

Kuptimi i parë: Është përdorur si mbiemër, lavdërues, kur kjo fjalë thuhet për madhësinë e All'llahut të Lartësuar, duke e përshkruar Atë me cilësinë e lartësisë, të madhështisë dhe në përgjithësi me cilësitë më të bukura e më të mira.

Kuptimi i dytë: Kur nuk përdoret për All'lahun e Lartësuar, ky emër përdoret në kuptimin e vesit të ulët dhe thuhet për persona që, edhe pse janë pa asnjë rëndësi e s'kanë asnjë vlerë, tregohen aq shumë mendjemëdhenj, sa pretendojnë pozitën më të lartë dhe e përshkruajnë veten e tyre me cilësi të bukura, që në të vërtetë nuk i kanë.

Pa dyshim që me cilësinë e madhështisë, të lartësisë e të fuqisë së plotë, nuk mund të përshkruhet asnjë tjetër përveç All'lahut të Lartësuar, prandaj kjo fjalë këtu është përdorur në kuptimin e saj pozitiv, për cilësimin e All'lahut të Lartësuar dhe, siç thamë, kur nuk përdoret për All'lahun, kjo fjalë ka kuptimin e vesit të ulët e të urryer.

Në fundin e ajetit 22 vihet theksi edhe një herë mbi çështjen e Njëtitimit të All'lahut, çështje me të cilën filloi ky ajet. All'lahu i Lartësuar thotë: **“All'lahu është i dëlirë nga ato që i vënë Atij për shokë.”**.

Krahas shpjegimit që përmendet në këtë ajet, theksohet se çdo qenie nuk ka mundësi të jetë ortak, shok, i ngjashëm ose i njëjtë me cilësitë hyjnore që u përmenden në këtë ajet.

Dhe, në ajetin e fundit të këtij grupi ajetesh, theksohen edhe gjashtë cilësi të tjera të larta:

“هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ” *“huve-ll'lahul-khàliku”* - **“Ai është All'lahu, Krijuesi.”**

“الْبَارِي”¹ “el bāriu” – “**Filluesi i krijimit.**”

“الْمُصَوِّرُ” “el musau’uiru” – “**Formëdhënësi.**”

Në të vërtetë, cilësitë e larta të All’llahut nuk mund të reduktohen vetëm më këto cilësi, që janë përmendur në këtë ajet, prandaj i Gjithëfuqishmi e vë theksin në një cilësi kryesore për Qenien e Tij të Shenjtëruar, që s’ka as anë e as fund. Me Fjalën e Tij thotë: “لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ” “...për Atë janë Emrat më të bukur.”.

Për këtë shkak, All’llahu Fuqiptotë është krejtësisht i pastër e i dëlirë nga çdo e metë e mangësi, ashtu siç e thotë në vijim të ajetit: “**Atë e madhërojnë çka në qiej e në tokë.**”. Të gjithë e konsiderojnë Atë të plotë e pa asnjë të metë e mangësi.

Në frazën e fundit të këtij grupi ajetesh, për të treguar edhe një herë sistemin e përkryer të krijimit, All’llahu Fuqiptotë e vë theksin edhe mbi dy cilësitë e tjera të Tij. Njëren prej të cilave e ka përmendur edhe më parë:

“وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ” – “**Ai është Fuqiptoti, i Urti.**”.

¹ “الْبَارِي” “el bāriu” në rrënjën e saj “بَرَّ” “bur’un”, në origjinë është në kuptimin e çlirimit e të shpëtimit prej punëve negative. Për këtë shkak i thuhet “بَارِي” “bārij” personit në të cilin s’ka asnjë send mangët dhe te ai çdo gjë është në ekuilibër të plotë. Disa të tjerë këtë fjalë e kanë marrë prej rrënjës “بَرَّ” “berkun”, që do të thotë: “mjafton dërrasa”, në mënyrën e punës, me qëllim baraspeshe. Disa të tjerë prej krerëve të gjuhëtarëve kanë thënë se fjala “الْبَارِي” “el bāriu” thuhet për personin që fillon një send për të cilin nuk kishte të ngjashëm më përpara.

Emri i parë “الْعَزِيزُ” “el azijzu” është argument që vërteton fuqinë e plotë të All’llahut mbi të gjitha sendet dhe ngadhënjimin e Tij mbi të gjitha fuqitë.

Emri i dytë “الْحَكِيمُ” “el hakimmu” tregon diturinë e Tij, informacionin e Tij të plotë dhe njohurinë e Tij të gjithanshme për programin e krijimit, sistemimin, organizimin e ekzistencës dhe për rregullimin e jetës.

Me këtë mënyrë renditjeje kanë ardhur cilësitë e larta të All’llahut të Lartësuar, të përmendura në këto tri ajete, duke shtuar edhe çështjen e Njëtimin të All’llahut (All’llahu është Zoti Një e i Vetëm) që në këto ajete është përmendur dy herë, atëherë cilësitë e lartë të All’llahut të Lartësuar, të përmendura në këto ajete janë shtatëmbëdhjetë, sipas renditjes vijuese:

- 1- “عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ” - “Ai di të fshehtën e të dukshmen.”
- 2- “الرَّحْمَنُ” - “i Gjithëmëshirshmi”
- 3- “الرَّحِيمُ” - “Mëshirëploti”
- 4- “الْمَلِكُ” - “Sunduesi”
- 5- “الْقُدُّوسُ” - “i Pastërri”
- 6- “السَّلَامُ” - “Paqëdhënësi”
- 7- “الْمُؤْمِنُ” - “Siguruesi”
- 8- “الْمُهَيَّبُ” - “Mbizotëruesi”
- 9- “الْعَزِيزُ” - “Fuqiploti”
- 10- “الْجَبَّارُ” - “i Gjithëfuqishmi”
- 11- “الْمُتَكَبِّرُ” - “i Madhërishmi”
- 12- “الْخَالِقُ” - “Krijuesi”

13- "أَلْبَارِي" - "Filluesi i krijimit"

14- "أَلْمُصَوِّر" - "Formëdhënësi"

15- "أَلْحَكِيم" - "i Urti"

16- "لَهُ أَلْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى" - "për Atë janë emrat më të bukur."

17- "Qenia e lartësuar të Cilën e madhërojnë të gjitha qeniet e botës."

18- Duke shtuar edhe cilësinë se All'Ilahu është Një e i Vetëm, bëhen tetëmbëdhjetë cilësi; duke pasuar në vëmendje se Njëtimi i All'Ilahut, që ka ardhur në këto ajete me frazën: "Ai është All'Ilahu, s'ka Zot tjetër përveç Tij" dhe cilësia tjetër "أَلْعَزِيزُ" "Fuqiploti", secila janë përsëritur nga dy herë.

Nga tërësia e cilësive të larta të All'Ilahut, të përmendura në këto ajete, vërejmë një sistemim të veçantë në të tri ajetet: në ajetin e parë ka ardhur studimi për cilësinë më të përgjithshme qenësore, që është dituria, si dhe për cilësinë tjetër më të përgjithshme të punës, që është mëshira, e cila, në fakt, është baza e të gjitha punëve të All'Ilahut të Lartësuar.

Në ajetin e dytë flitet për sundimin e për punët që kanë lidhje me këtë sundim, si dhe për cilësitë e Tij, si: "i Pastërti", "Paqëdhënësi", "Siguruesi", "i Gjithëfuqishmi", "i Madhërishmi". Duke parë në kuptimet e cilësive të lartpërmendura, vërejmë se të gjitha këto cilësi janë prej veçantive të sundimit absolut të All'Ilahut të Madhëruar.

Në ajetin e fundit trajtohet çështja e krijimit dhe e çdo gjëje që ka lidhje me krijimin, në serinë e pozitës së krijimit e të formëdhënies. Gjithashtu, vazhdon studimi mbi çështjen e fuqisë e të urtësisë hyjnore.

Ja kështu, këto ajete i marrin për dore ata që ecin në rrugën e njohjes së All'llahut dhe i lartësojnë ata nga njëra gradë në një gradë tjetër e i çojnë nga njëri vend në një vend tjetër. Në radhë të parë, këto ajete flasin për Qenien e Shenjtëruar të All'llahut dhe pastaj kalojnë në botën e krijimit. Herë tjetër orientohen kah All'llahu i Lartësuar, me atë mënyrë që lartësohet spiritualizmi i Tij e arrin lartësinë Një e i Vetëm. Me emrat e me cilësitë e shenjta hyjnore, zemra pastrohet dhe edukohet në mjedisin e këtyre dritave e diturive. Në këtë mjedis drite, mbi të gjitha degët e qenies së njeriut, bulëzojnë gonxhet e devotshmërisë e të frikës ndaj All'llahut të Lartësuar dhe e bëjnë njeriun të meritojë të jetë pranë All'llahut të Lartësuar, e bëjnë njeriun të jetë një qenie e harmonizuar me të gjitha grimcat e ekzistencës, duke përsëritur së bashku me to ritmin e madhërimit e të pastrimit të All'llahut nga të metat e mangësitë (duke thënë: “سُبْحَانَ اللَّهِ” “*subhànell'illah*”).

Për të gjitha këto nuk është aspak çudi që këto ajete të zënë një vend të veçantë në transmetimet islame që do sjellim më poshtë.

Dy hulumtime

1- Ndikimi i jashtëzakonshëm i Kur'anit Famëlartë

Pa dyshim që ndikimi i Kur'anit Famëlartë në zemrat e në mendimet e njerëzve nuk mund të mohohet, sepse gjatë gjithë historisë së Islamit janë vërejtur dëshmi të shumta që e vërtetojnë këtë kuptim. Madje praktikisht edhe zemrat më të ashpra, kur dëgjojnë të këndohen disa pak ajete prej Kur'anit Famëlartë, zbuten, nënshtrohen dhe besojnë në atë që ka ardhur njëherësh në Kur'an. O Zoti im, bëjnë përjashtim vetëm kokëngjeshurit mendjemëdhenj, të cilëve All'llahu ua ka vulosur zemrat dhe, për rrjedhojë, ata jo vetëm që nuk kuptojnë asgjë, por për ta s'ka as shpresë që shpirtat e tyre të hyjnë nën udhëzimin e All'llahut të Lartësuar.

Në ajetet e këtij grupi ajetesh lexojmë ekspozenë e frikshme që përshkruan zbritjen e Kur'anit Famëlartë mbi një mal dhe se si do të ndikojë zbritja e Kur'anit mbi atë mal: mali do të nënshtrohet, do të çahet e do të tronditet. Të gjitha këto janë argumente që vërtetojnë ndikimin e kësaj fjale hyjnore, së cilës ne ia ndiejmë ëmbëlsinë e shijen e plotë vetëm atëherë kur e lexojmë atë me zemër në dorë.

2- Madhështia e ajeteve të fundit të sures “El Hashr”

Pa dyshim që ajetet e fundit të kësaj sureje, në të cilat janë përfshirë një pjesë e mirë prej Emrave të bukur të All'Ilahut të Lartësuar dhe prej cilësive të larta hyjnore, janë ajete me përmbajtje të jashtëzakonshme, me kuptime shumë të larta e të thella dhe frymëzuese. Këto ajete janë një mësim i madh edukues për njeriun, për faktin se këto ajete i thonë njeriut: Nëse kërkon afrimin te All'Ilahu dhe synon madhështinë e plotësimin, atëherë prej këtyre cilësive të larta merr dritë që të ndriçosh qenien tënde.

Në disa transmetime islame lexojmë se Emri më i madh i All'Ilahut “إِسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ”, gjendet pikërisht në ajetet e fundit të sures “El Hashr”.¹

Në një hadith të ardhur prej të Dërguarit të All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) lexojmë fjalën e tij: “Kush lexon ajetet e fundit të sures ‘El Hashr’, i falen mëkatet që ka bërë më parë dhe ato që do të bëjë më vonë.”²

Në një hadith tjetër lexojmë se i Dërguari i All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka thënë: “Kush lexon ‘**Sikur Ne ta zbrisnim këtë Kur’an...**’ deri në fundin e sures ‘El Hashr’ dhe vdes atë natë, ai vdes dëshmor.”³

Njëri prej sahabëve të nderuar, tregon: “Pyeta të Dërguarin e All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi*

¹ Tefsiri “Mekhmail Bejan”, vëll. 9, f. 267.

² Tefsiri “Nüruth Thekalejn”, vëll. 5, f. 293.

³ Burimi i mësipërm.

familjen e tij!) për emrin më të madh të All'llahut dhe ai më tha: 'Vazhdo të lexosh sa më shumë ajetet e fundit të sures 'El Hashr'.'"¹

Madje, në një hadith tjetër, thuhet: "Ato, ajetet e fundit të sures 'El Hashr', janë ilaç për të gjitha sëmundjet, me përjashtim të vdekjes."²

Transmetimet që kanë ardhur për këtë çështje, janë të shumta në librat e haditheve të Ehli Syneetit dhe të Shi'ave. Të gjitha tregojnë madhështinë e rëndësinë e këtyre ajeteve, si dhe detyrën për të menduar rreth përmbajtjes së këtyre ajeteve.

Meriton të mbahet shënim se kjo sure, ashtu siç filloi me madhërimin e All'llahut e me pastrimin e Tij prej të metave e mangësive dhe me përmendjen e dy Emrave të Tij të bukur "الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ" "el azizul hakimu" - "Fuqiploti, i Urti", po ashtu, përfundon me përmendjen e këtyre Emrave të bukur të All'llahut: "الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ" "el azizul hakimu" - "Fuqiploti, i Urti".

Qëllimi madhor e i fundit i kësaj sureje është njohja e All'llahut të Lartësuar e pastrimi i Tij prej të metave e mangësive, si dhe njohja graduale me kuptimet e Emrave të Tij të bukur e me cilësitë e Tij të shenjta.

Rreth Emrave të bukur të All'llahut, që u përmendën në ajetet e mësipërme, kemi vënë një studim të detajuar në fundin e ajetit 180 të sures "El Araf".

¹ Burimi i mësipërm.

² Tefsiri "Ed Durrul Menthür", vëll. 6, f. 201.

O Zoti im, betohemi në Ty, me madhësitinë e Emrave të Tu të bukur e të cilësive të Tua të larta, bëji zemrat tona të nënshtruara para Kur'anit Famëlartë.

O Zoti ynë, pa dyshim që kurthet e dredhitë e djallit janë shumë të rrezikshme dhe për ne s'ka shpëtim prej tyre pa butësinë e pa dhembshurinë Tënde, të lutemi o All'llah, na ruaj e na mbro nën hijen e butësisë e të dhembshurisë Tënde prej ngacmimeve e dyshimeve që hedh djalli te ne.

O Zoti ynë, bëj mirësi për ne me shpirtin e preferimit të tjetrit mbi veten tonë, me devotshmërinë e me frikën ndaj Teje dhe, duke larguar prej nesh koprracinë, urrejtjen e smirën, na largo nga dashuria për vetveten e nga egoizmi.

AMIJN ja rab'bel àlemijne - Pranoje lutjen tonë o Zot i botëve!

FUNDI I SURES "El Hashr"

Sure "EL MUMTEHINE"

Zbritur në Medine

Ajete 13

Përmbajtja e kësaj sureje

Kjo sure është e përbërë nga dy pjesë:

Pjesa e parë: Flet rreth çështjes së dashurisë për hir të All'llahut dhe urrejtjes për hir të All'llahut, si dhe për parandalimin apo shmangien e miqësisë me politeistët. Po ashtu i fton myslimanët që të frymëzohen nga Profeti Ibrahim (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*), një nga Profetët e mëdhenj të All'llahut, duke paraqitur veçori të tjera në këtë fushë.

Ky koncept, ashtu siç cekëm në fillim të kësaj sureje, përsëritet dhe theksohet dhe në pjesën e fundit të saj.

Pjesa e dytë: Diskuton rreth grave që janë shpërngulur nga Meka në Medine, sprovat dhe peripecitë e tyre, si dhe dispozita të tjera në lidhje me to.

Përzgjedhja e emrit “Mumtehine” për këtë sure, është për shkak të çështjes së sprovës, që përmendet në ajetin 10 të kësaj sureje.

Kjo sure njihet ndryshe dhe si surja “El Meueddetu”, pra, e miqësimi për shkak të ndalimit të miqësimi me politeistët, idhujtarët, që në ajetin e parë të saj.

Mirësitë e leximit të kësaj sureje

Në një hadith të transmetuar nga Profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) thuhet: *“Ai që e lexon suren ‘Mumtehine’, gratë dhe burrat besimtarë, do të ndërmjetësojnë për të në Ditën e Gjykimit.”*¹

Në një transmetim tjetër nga Imam Ali ibn Husejn Zejnul Abidini lexojmë: *“Ai që e lexon suren ‘Mumtehine’, në faljet e tij të obligueshme dhe të pëlqyeshme, pra, në namazet farz dhe synet, Zoti do ta spastrojë dhe do ta çlirojë zemrën e tij për besimin në të, (do t'i japë atij dritën e vizionit në besim), saqë asnjëherë nuk do ta prekë varfëria dhe as ai e as fëmijët e tij nuk do të vuajnë nga çmenduria.”*²

Është e qartë se të gjitha këto mirësi dhe grada do të jenë për atë person që ajetet e kësaj sureje i shqyrton në planin e dashurisë dhe urrejtjes për hir të All'lahut dhe përpjekjes në rrugën e Tij, duke synuar praktikimin e saj, pra nuk duhet të mjaftohemi vetëm me një lexim sipërfaqësor të sures.

¹ Tefsiri “Mexhmaul Bejan”, vëll. 9, f. 267.

² Tefsiri “Nuruth Thekalejn”, vëll. 5, f. 299.

Ajetet 1 - 3

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ
بِالْمُودَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ
وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي
وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِمْ بِالْمُودَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا
أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ إِنْ يَتَّقَوْكُمْ
يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُم بِالسُّوءِ
وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ يَفْصَلُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

Me Emrin e All'Ilahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

“O ju që keni besuar, mos i bëni miq armiqtë e Mi dhe tuajit, duke u shprehur atyre dashuri, ndërkohë që ata kanë mohuar të vërtetën, që ju ka ardhur dhe kanë dëbuar të Dërguarin dhe ju, vetëm se besonit në All'Ilahun, Zotin tuaj. Nëse keni dalë luftëtarë në Rrugën Time dhe për kënaqësinë

Time dhe fshehurazi u shfaqni atyre dashuri, atëherë gaboheni. Unë e di çfarë fshihni dhe çfarë bëni haptazi. Secili prej jush që vepron ashtu, është shmangur nga Rruga e Drejtë.”

“Nëse ju mposhtin, ata do të jenë armiq të tuaj e do t’i zgjasin duart dhe gjuhën e tyre për t’ju lënduar ju, sepse dëshirojnë që ju të bëheni jobesimtarë.”

“Në Ditën e Kiametit nuk do t’ju ndihmojnë as fëmijët, as farefisi. All’llahu do t’ju ndajë midis jush. Ai e sheh mirë atë që bëni ju.”

Shkaku i zbritjes

Shumica e komentuesve kanë pohuar: Këto ajete (apo ajeti i parë) kanë zbritur për Hatib ibn Ebi Belteatu (me disa ndryshime të vogla). Ne do të citojmë në vijim atë që dijetari i madh, Tabarsij ka shkruar në tefsirin e tij “Mexhmaul Bejan”.

Do të tregojmë shkurtimisht ngjarjen: Një grua, e quajtur Sara, që ishte prej një fisi të Mekës, u shpërngul nga ky qytet në Medine dhe erdhi tek i Dërguari i All’llahut. Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) i tha: “A e keni pranuar Islamin, që keni ardhur këtu?”. Ajo u përgjigj: “Jo!”.

I Dërguari (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e pyeti sërish: “Je shpërngulur?”.

Prapë tha: “Jo!”.

Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ngeli i habitur dhe tha: “Atëherë pse ke ardhur?”.

Ajo tha: “Ju ishit mbështetja dhe fisi ynë. Të gjithë ata që kujdeseshin për mua, u larguan dhe unë jam bërë nevojtare. Kam ardhur pranë jush, që të më siguronin disa mjete, të më jepni rroba dhe kafshë për udhëtim.”.

I Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), pasi e dëgjoi, u kthye nga ajo dhe i tha: “Por çfarë është bërë me të rinjtë e Mekës? (duke aluduar se gruaja ishte këngëtare që këndonte për të rinjtë). Ajo tha: “Pas Luftës së Bedrit, askush nuk më ka kërkuar të këndoje.” (Kjo tregon se sa e dhimbshme ishte për idhujtarët e Mekës goditja e Luftës së Bedrit).

Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) iu dha urdhër djemve të Abdul Mutalibit, që t'i japin asaj rroba dhe kafshë për udhëtim, si dhe mjete financiare. Kjo ngjarje ndodhi në momentin kur i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) bëhej gati për çlirimin e Mekës.

Në këtë mes, Hatib Ebi Belteatu (një nga myslimanët e njohur, që kishte marrë pjesë në Luftën e Bedrit dhe beslidhjen “Ridvan” erdhi pranë Sarës, shkroi një letër dhe iu drejtua asaj duke i thënë: “Jepja këtë letër banorëve të Mekës.”. Si shpërblim i dha asaj 10 dinarë (apo 10 dirhem) bashkë me një copë të çmuar.

Hatibi në këtë letër i shkruante banorëve të Mekës: “I Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) synon të vijë drejt jush, ndaj bëhuni gati për të mbrojtur veten tuaj!”.

Sara e mori letrën dhe u nis nga Medina drejt Mekës.

Xhebraili e informoi të Dërguarin e All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) për këtë ngjarje dhe i Dërguari (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) i dha urdhër Imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*), Amarit, Omerit, Zuberit, Talhasë, Mikdadit dhe Ebu Methedit që të hipnin mbi kuaj dhe të nisen drejt Mekës. Ndër të tjera tha: “Në njërën nga vendndalimet, gjatë rrugës do të takoheni me një grua që mban me vete letrën e Hatebit për idhujtarët e Mekës. Merrjani asaj (atë letrën).”.

Ata u nisën menjëherë dhe në po atë vendqëndrim që i Dërguari (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e kishte parashikuar, e takuan Sarën. Ajo u betua që nuk mban asnjë letër me vete. Ata e kontrolluan bagazhin e udhëtimit të saj, por nuk gjetën asgjë ndaj dhe vendosën të kthehen. Por Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) deklaroi: “As i Dërguari i All'llahut nuk na gënjen dhe as ne nuk gënjejmë.” Më pas e nxori shpatën dhe tha: “Na jep letrën, në të kundërt, betohem në All'llah, që do të ta pres kokën!” Sara, kur ndjeu që situata ishte serioze, e nxori letrën nga flokët e saj, ku e kishte fshehur. Ata e morën letrën dhe e çuan tek Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Ndërkohë i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e thirri Hatebin dhe i tha: “A e njeh këtë letër?”.

Përgjigja e tij ishte pozitive. I Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e pyeti se cili

ishte shkaku që bëri një veprim të tillë. Ai iu përgjigj: “O i Dërguar i All’llahut, betohem në All’llah se nga dita që e kam pranuar Islamin, nuk e kam mohuar të vërtetën për asnjë çast. As të kam tradhtuar Ty dhe as kam pranuar thirrjet e idhujtarëve, pasi jam ndarë prej tyre. Por shkaku ishte ky: Të gjithë muhaxhirët, pra, të shpërngulurit kanë njerëz në Mekë që mbrojnë familjet e tyre përballë idhujtarëve. Por unë nuk jam njëri prej tyre dhe familja ime në Mekë është e pambrojtur nga duart e tyre. Desha që në këtë mënyrë të kem një të drejtë mbi ta, pra, t’u kem bërë ndonjë mirësi, që të mos e ngacmojnë familjen time. Ndërkohë e dija se All’llahu në fund do të caktonte humbjen për ta dhe letra ime nuk do të kishte asnjë dobi për ta.”.

Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e pranoi shfajësimin e tij, por Omeri u ngrit dhe tha: “O i Dërguari i All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) më lejo që t’ia pres qafën këtij hipokriti.”.

Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) iu përgjigj: “Ai është një nga luftëtarët e Bedrit, për të cilin Zoti ka një konsideratë të veçantë.”. Ajetet e lartpërmendura zbritën dhe iu dha myslimanëve mësim të vyera për heqjen dorë prej çdo lloj miqësimi me idhujtarët dhe armiqtë e All’llahut.¹

¹ Tefsiri “Mekhmaul Bejan”, vëll. 5, f. 269. (me pak përmbledhje). Këtë shkak të zbritjes, me ca ndryshime, e kanë transmetuar: Bukhariu në Sahiun e tij (vëll. 6, f. 185- 186), Fakhru Razij në tefsirin e tij dhe po ashtu është cituar dhe në tefsiret: “Ruhul Meanij”, “Fi Dhilalil Kur’an”, “Kurtubij”, “Muragij”, etj.

Komentimi

Fundi i miqësimit me armiqtë All'Ilahut

Ashtu siç e vumë re në shkakun e zbritjes së kësaj sureje, një nga myslimanët ndërmori një veprim, edhe pse jo me qëllim të spiunimit, por që konsiderohej si shprehje e dashamirësisë ndaj armiqtësive të Islamit. Si pasojë, zbritën ajetet e lartpërmendura për të paralajmëruar myslimanët se në të ardhmen duhet të shmangnin përsëritjen e veprave të tilla. Në fillim thuhet: **“O ju që keni besuar, mos i bëni miq armiqtë e Mi dhe tuajët...”**.

Domethënë, ata vërtet janë armiq të All'Ilahut dhe kanë armiqtësi edhe me ju. Në këtë situatë, si e zgjasni dorën e miqësisë ndaj tyre?

Më pas vazhdon: **“...duke u shprehur atyre dashuri, ndërkohë që ata kanë mohuar të vërtetën, që ju ka ardhur dhe kanë dëbuar të Dërguarin dhe ju, vetëm se besonit në All'Ilahun, Zotin tuaj.”**.

Ata si në bindje, si në vepër, janë kundërshtarët tuaj, janë duke luftuar me ju dhe punën tuaj që është krenaria juaj më e madhe. Pra, besimin në All'Ilahun e konsiderojnë si krimin dhe mëkatin më të madh tuajin. Pikërisht për këto shkaqe ju kanë përzënë nga qyteti dhe vendlindja juaj.

Në këto kushte, a është e arsyeshme që ju të tregoni dashamirësi ndaj tyre dhe të përpiqeni për shpëtimin e tyre nga dënimi i All'Ilahut me anë të forcës madhështore të luftëtarëve të ushtrisë islame?!

Më pas, për ta bërë çështjen sa më të qartë, pohon: **“Nëse keni dalë luftëtarë në Rrugën Time dhe për kënaqësinë Time dhe fshehurazi u shfaqni atyre dashuri, atëherë gaboheni.”**

Nëse me të vërtetë pretendoni dashurinë ndaj All'llahut dhe jeni shpërngulur për hir të Tij nga qyteti dhe vendlindja juaj, si dhe kërkoni xhihadin në Rrugën e Tij dhe përfitimin e kënaqësisë së All'llahut, këto qëllime madhështore nuk përputhen me shfaqjen e miqësisë armiqve të Tij.

Më pas, për të theksuar edhe më tej çështjen, shton: **“...dhe fshehurazi u shfaqni atyre dashuri, atëherë gaboheni. Unë e di çfarë fshihni dhe çfarë bëni haptazi...”**.

Si rrjedhojë, çfarë dobie mund të ketë vepra në fshehtësi, duke ditur se dija e All'llahut e përfshin fshehtësinë dhe dukjen?

Në fund të ajetit deklaron si një kërcënim të hapur: **“...Secili prej jush që vepron ashtu, është shmangur nga Rruga e Drejtë...”**. Domethënë, një person i tillë devijon dhe nga Rruga e njohjes së All'llahut, duke hamendësuar se All'llahu nuk e sheh se çfarë vepron. Gjithashtu, devijon nga udha e besimit, e sinqeritetit dhe devotshmërisë, duke krijuar lidhje miqësie me armiqtë e All'llahut. Në shtesë të këtyre, ai i ka dhënë një goditje të rëndë jetës së vet, duke përhapur sekretet e muslimanëve te armiqtë. Kjo është vepra më e shëmtuar dhe më e keqe kur një njeri besimtarë bie në këtë llum dhe bën vepra devijuese pasi ka arritur shkallë të lartë besimi.

Në ajetin vijues përqendrohet më shumë mbi pasojat e një sjelljeje të tillë: **“...Nëse ju mposhtin, ata do të jenë armiqtë tuaj e do t'i zgjasin duart dhe gjuhën e tyre për t'ju lënduar ju...”**.

Ju merakoseni për ta, ndërkohë që armiqtësia e tyre ndaj jush është aq e thellë, saqë, nëse u jepet mundësia, nuk do t'ju kursejnë

asnjë veprim armiqësor dhe do t'ju ngacmojnë me duart dhe gojët e tyre me çdo lloj ngacmimi. Por a është e arsyeshme që të merakoseni për njerëz të tillë?! Por më keq se kjo, është: **“...sepse dëshirojnë që ju të bëheni jobesimtarë.”**.

Kjo është pikërisht goditja më e dhimbshme që duan të shkaktojnë.

Në ajetin e tretë, nga treshja e parë e ajeteve, jepet përgjigjja ndaj njerëzve si Hatib bin Beltaetu, i cili, kur i Dërguari (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e pyeti se për ç'arsye u përpoq të tregonte sekretet e myslimanëve idhujtarëve të Mekës, ai tha: “Kam familjarë që jetojnë nën sundimin e idhujtarëve dhe kam frikë se idhujtarët mund t'u shkaktojnë ndonjë problem dhe desha, që në këtë mënyrë, t'i kem të mbrojtur ata.”.

Allahu i Madhëruar thotë: **“...Ditën e Kiametit nuk do t'ju ndihmojnë as fëmijët, as farefisi...”**.

Nëse fëmijët dhe të afërmit tuaj janë jobesimtarë, ata nuk mund të jenë të dobishëm dhe me reputacion në këtë botë e as mjet shpëtimi në Botën Tjetër, ndaj pse duhet që njerëzit besimtarë, për hir të tyre, të bëjnë ndonjë vepër që ngjall zemërimin e All'llahut dhe largimin prej të afërmeve të Tij?!

Më pas vazhdon: **“...All'llahu do t'ju ndajë midis jush...”**.

Njerëzit besimtarë do të hyjnë në Xhennet, kurse idhujtarët në Xhehennem. Ky është një argument për atë që u cek më lart. Domethënë, atje do të ndaheni nga njëri-tjetri dhe lidhjet farefisnore do të zgjidhen përfundimisht, çfarë dobie mund të kenë familjarët për ju?

Ky ajet është shumë i ngjashëm me çështjen që përmendet në ajetet 34–36 të sures “Abese”: “**...atë Ditë njeriu do të ikë nga i vëllai, nga e ëma dhe nga i ati, nga e shoqja dhe nga fëmijët e vet...**”.

Në fund të ajetit, një herë tjetër bëhet tërheqja e vëmendjes e të gjithë njerëzve: “**...Ai e sheh mirë atë që bëni ju...**”.

Pra, All’llahu është në dijeni si nga synimet dhe motivet tuaja, ashtu edhe ndaj veprave që i kryeni në mënyrë të fshehur. Nëse në disa raste nuk i shfaqni fshehtësitë tuaja si Hatib ibn Ebi Beltaetu, kjo ka arsye e veta dhe nuk është për shkak se All’llahu nuk është në dijeni apo ju është fshehur diçka. Në realitet, dija e All’llahut ndaj të fshehtës dhe të dukshmes, është në një ndikim shumë të madh për edukimin e njeriut, sepse ai, në çdo rrethanë, e shikon veten në prani të All’llahut dhe gjithë botën e konsideron si të vëzhguar nga Ai. Prandaj detyrohet të kujdeset për të folurit dhe të vepruarit, madje për synimet dhe mendimet e tij. Për këtë arsye themi se njohja e All’llahut është burim i pashtershëm i devotshmërisë.

Ajetet 4 - 6

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ
 إِنَّا بُرَاءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا
 وَبَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدَهُ إِلَّا قَوْلَ
 إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ رَبَّنَا
 عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ
 كَفَرُوا وَاعْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ
 فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ
 اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

“Shembull i mrekullueshëm për ju është Ibrahimimi dhe ata që kanë qenë me të, kur i thanë popullit të vet: ‘Ne shkëputemi nga ju dhe nga ato që ju i adhuronin në vend të All’lilaut; ne ju mohojmë dhe armiqtë e urrejtja midis nesh është e përhershme, derisa të besoni tek All’lilahu Një dhe i Vetëm.’. Përjashtim (nga ky shembull) bën fjala e Ibrahimimit për të atin: ‘Unë do të kërkoj falje për ty, por nuk kam kurrfarë mundësie për të të mbrojtur para All’lilaut. O Zoti ynë, tek Ti mbështetemi, Ty të drejtohem dhe tek Ti do të kthehem.’”

“O Zoti ynë, mos na bëj sprovë për jobesimtarët dhe falna ne, o Zot. Vërtet, Ti je i Plotfuqishmi dhe i Urti.”

“Vërtet, ata njerëz janë një shembull i mirë për ju e për këdo që shpreson në All’llahun dhe në Ditën e Fundit. Kushdo që nuk ia vë veshin (këtij shembulli), ta dijë se All’llahu është i Vetëmjaftueshmi, i Denji për çdo lavdi!”

Komentimi

Ibrahimi (*Paqja e All’llahut qoftë mbi të!*) ishte një shembull për të gjithë ju. Kemi vënë re se Kur’ani Famëllartë, shpesh, për të plotësuar këshillat e veta, sjell si dëshmi shumë prej shembujve të rëndësishëm që kanë ekzistuar në botën e njerëzimit. Edhe ajetet në fjalë, pasi, me një gjuhë të ashpër, ndalon krijimin e lidhjeve të miqësisë me armiqtë e All’llahut, flet për Ibrahimin (*Paqja e All’llahut qoftë mbi të!*) dhe qëndrimet e tij si një udhëheqës i madh, që ishte objekt respektimi i të gjithë popujve, sidomos i kombit arab dhe deklaroi: **“Shembull i mrekullueshëm për ju është Ibrahimi dhe ata që kanë genë me të...”**.

Ibrahimi (*Paqja e All’llahut qoftë mbi të!*), i madhi i Profetëve, tërë jetën e tij ishte shembull për robërimin ndaj All’llahut, shërbimin ndaj Tij, përpjekjet madhështore në rrugën e All’llahut, si dhe dashurinë ndaj Qenies së Tij të Stërpastër. Ibrahimi (*Paqja e All’llahut qoftë mbi të!*) që mbeti mysliman, ishte rrjedhojë e bereqetit të lutjes së tij dhe ka nderin që u emërua në këtë mënyrë prej

All'Ilahut, mund të jetë një shembull i përkryer për ju në këtë drejtim.

Me shprehjen: **“dhe ata që kanë qenë me të...”**, synohen ata besimtarë që e kanë shoqëruar atë në këtë rrugë, ndonëse ishin të paktë në numër. Ka mundësi që këtu të merren parasysh Profetët që e vazhduan rrugën e tij apo Profetët që ishin bashkëkohës me të, siç kanë menduar disa komentues, duket disi e papranueshme, duke pasur parasysh se varianti vijues është shumë i përshtatshëm: Kur'ani, në këtë ajet, Profetin e Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e ngjason me Ibrahimin (*Paqja e All'Ilahut qoftë mbi të!*), kurse myslimanët me shokët dhe ndihmësit e Ibrahimit (*Paqja e All'Ilahut qoftë mbi të!*). Në librat e historisë, po ashtu, thuhet: “Një grup njerëzish, në qytetin e Babilonisë, pasi i panë mrekullitë e Ibrahimit (*Paqja e All'Ilahut qoftë mbi të!*) i besuan atij dhe e shoqëruan në shpërngulje drejt Sirisë. Kjo tregon se ai ka pasur shokë shumë besnikë.¹

Më pas Kur'ani sqaron edhe më tej domethënien e kësaj çështjeje: **“...kur i thanë popullit të vet: ‘Ne shkëputemi nga ju dhe nga ato që ju i adhuroni në vend të All'Ilahut...’”**.

Ne nuk ju pranojmë as juve, as besimin e as fenë tuaj. Ne jemi larg jush, si dhe idhujve tuaj të pavlefshëm. Po ashtu, për të theksuar më pas, thuhet. **“...ne ju mohojmë...”**.

Ne jemi mosbesues ndaj jush. Këtu duhet sqaruar se ky mosbesim është mosbesim i heqjes dorë prej idhujve dhe urrejtjes

¹ “Kamil ibn Ethir”, vëll.1, f. 100.

ndaj tyre, që në disa transmetime është përmendur si një nga pesë llojet e mosbesimit.¹

Por ajeti nuk mjaftohet me kaq dhe, për të theksuar përfundimisht çështjen, thotë: **“...dhe armiqësia e urrejtja midis nesh është e përhershme...”**.

Kjo gjendje gjithnjë do të vazhdojë, derisa të besoni në All'Ilahun Një. **“...derisa të besoni tek All'Ilahu Një dhe i Vetëm...”**.

Në këtë mënyrë, me rreptësinë më të ashpër dhe pa asnjë tolerancë, ata, duke shpallur ndarjen dhe mospajtimin me armiqët e All'Ilahut, pohuan në mënyrë kategorike se kjo ndarje, në asnjë mënyrë, nuk është e riparueshme dhe do të vazhdojë deri në Amshueshmëri, përveç në rast se ata ndryshojnë rrugën dhe nga rruga e mosbesimit të kthehen në rrugën e besimit.

Duke u nisur nga fakti se ky ligj i përgjithshëm dhe gjithëpërfshirës ka pasur përjashtim në jetën e Ibrahimit (*Paqja e All'Ilahut qoftë mbi të!*) dhe kjo për hir të udhëzimit të disa nga idhujtarët, në vazhdim thuhet: Ata e ndërprejnë çdo lloj lidhjeje të tyre me popullin mosbesimtar dhe nuk u thanë asnjë fjalë dashamirësie: **“...Përjashtim** (nga ky shembull) **bën fjala e Ibrahimit për të atin: ‘Unë do të kërkoj falje për ty, por nuk kam kurrfarë mundësie për të të mbrojtur para All'Ilahut...’”**.

Ky në fakt është një përjashtim nga ajo që u tha për ndërprerjen e çdo lidhjeje të Ibrahimit dhe shokëve të tij me politeistët, por që kishte kushte dhe rrethana të posaçme, sepse treguesit dëshmonin se Ibrahimit (*Paqja e All'Ilahut qoftë mbi të!*), me

¹ “Usulul Kafij”, sipas transmetimit të tefsirit “Nuruth Thekalejn”, vëll. 5, f. 302.

shumë gjasa, kishte vërejtur tek xhaxhai i tij, Azeri, gatishmërinë për të pranuar besimin e drejtë. Por Azeri brengosej se, nëse e ndërmernte Rrugën e All'Allahut, çfarë do të bëhej me periudhën e idhujtarisë së tij. Ibrahimimi (*Paqja e All'Allahut qoftë mbi të!*) i premtoi se do t'i lutet All'Allahut që ta falë atë dhe e mbajti premtimin e vet, por Azeri prapë nuk besoi. Gjetur në këto rrethana, Ibrahimimi (*Paqja e All'Allahut qoftë mbi të!*), pasi iu bë e qartë që xhaxhai ishte armik i All'Allahut dhe kurrë nuk do t'i besojë, e ndërpreu çdo lloj lidhjeje me të dhe nuk u lut për faljen e tij.

Ngaqë myslimanët, në përgjithësi, ishin në dijëni për këtë ngjarje që kishte ndodhur midis Ibrahimimit (*Paqja e All'Allahut qoftë mbi të!*) dhe Azerit dhe kishte gjasa që po kjo çështje të përdorej si alibi nga ana e personave si Hatib ibn Ebi Beltaetu për të krijuar lidhje të fshehta me mosbesimtarët, Kur'ani deklaroi: Ky përjashtim u bë në kushte të posaçme dhe ishte një mënyrë për të tërhequr Azerin drejt besimit dhe jo për qëllime të kësaj bote, ashtu siç lexojmë në ajetin 114 të sures "Et Teube": **"Ndërsa lutja e Ibrahimimit për faljen e Babait të tij, ka qenë për shkak të një premtimi, që i kishte bërë. Por, kur iu bë e qartë se i ati ishte armik i All'Allahut, ai u nda prej tij. E megjithatë, Ibrahimimi ishte njeri i dhembshur dhe i butë."**

Sado që një grup prej komentueseve të Kur'anit rastin e përjashtimit e kanë kuptuar si përjashtim nga marrja e Ibrahimimit (*Paqja e All'Allahut qoftë mbi të!*) si shembull, duke pohuar se duhet që në çdo gjë ta ndjekim atë, përveç në kërkimin e faljes për xhaxhain, Azer, duket e papranueshme, sepse:

Së pari: Ai në të gjitha veprimet ishte shembull, madje edhe në veprimin e fundit, sepse po që se kushtet e Azerit do të

gjendeshin për disa nga idhujtarët, shfaqja e dashamirësisë ndaj tyre, me qëllim afrimin dhe tërheqjen e tyre drejt besimit do të ishte një veprim i mirëfilltë.

Së dyti: Ibrahim (Paqja e All'llahut qoftë mbi të!) ishte një Profet i pagabueshëm nga Profetët e mëdhenj dhe luftarakë dhe të gjitha veprimet e tij janë shembuj dhe nuk ka kuptim që ta përjashtojnë këtë çështje. Thënë shkurt: Ibrahim (Paqja e All'llahut qoftë mbi të!) dhe ndjekësit e tij ishin kundërshtarë të flaktë të idhujtarëve dhe duhet ta mësojnë këtë gjë prej tyre, kurse ngjarja e Azerit ka kushte të posaçme. Në qoftë se këto kushte realizohen edhe për ne, edhe këtu mund të ndjekim shembullin e Profetit Ibrahim (Paqja e All'llahut qoftë mbi të!), ngaqë luftimi me armiqtë e All'llahut, në mënyrë kaq të hapur dhe kategorike, sidomos në kohën kur ata dominojnë nga pikëpamja e jashtme, nuk është e mundur, përveç se me anë të mbështetjes të All'llahu.

Në fund të ajetit thuhet: **“...Unë do të kërkoj falje për ty, por nuk kam kurrfarë mundësie për të të mbrojtur para All'llahut. O Zoti ynë, tek Ti mbështetemi, Ty të drejtohem dhe tek Ti do të kthehem.”**

Në fakt, në këtë fjali ata i drejtohen All'llahut me tri çështje: **Së pari**, mbështetja tek Zoti, **së dyti**, pendimi dhe rikthimi drejt Tij dhe, **së treti**, theksimi me forcë i këtij realiteti se rikthimi përfundimtar i çdo gjëje është drejt All'llahut, që është fuqia, shkaku e pasoja e njëri-tjetrit.

Besimi në Ditën e Gjykimit dhe e rikthimit përfundimtar ngjall pendimin, kurse pendimi gjallëron te njeriu shpirtin e mbështetjes.

Në ajetin vijues hidhet dritë mbi një tjetër kërkesë të Ibrahimit (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*) dhe shokëve të tij, që, në kontekstin tonë, është shumë e ndjeshme dhe ndikuese: **“O Zoti ynë, mos na bëj sprovë për jobesimtarët...”**.

Kjo shprehje mund të jetë aludim për vepra, si, vepra e Hatib ibn Ebi Baltaetu, që në disa raste kryhen nga njerëz të pakujdesshëm, por që kontribuojnë në fuqizimin e njerëzve të devijuar, ndonëse vetë ata supozojnë se nuk kanë bërë ndonjë vepër të qortueshme.

Po ashtu, shprehja mund të jetë aludim: “mos lejo të biem në grackën e tyre dhe mos na bëj që të humbim përballë tyre”, aq sa të thonë: Nëse këta ishin me të vërtetën, asnjëherë nuk do të përballëshim me humbjen dhe mossuksesin. Në këtë mënyrë do të bëheshim shkak për devijimin e tyre.

Domethënë, nëse ata kanë frikë nga disfata dhe nënçmimi karshi mosbesimtarëve, kjo nuk është çështje personale, por është për hir të asaj që feja e vërtetë të mos vihet në pikëpyetje dhe fitorja sipërfaqësore e idhujtarëve të mos pranohet si argument për vërtetësinë e bindjes së tyre. Ky është shembulli dhe sjellja e një besimtari të vërtetë, që çdo gjë që e kërkon, e kërkon për hir të Zotit, që është shkëputur nga të gjithë dhe, duke u bashkuar me Zotin, të gjitha kërkesat e tij janë për hir të kënaqësisë së Zotit.

Në fund të ajetit thuhet: **“...dhe falna ne, o Zot. Vërtet, Ti je i Plotfuqishmi dhe i Urti.”** Fuqia jote është e pakthyeshme dhe urtësia jote depërton në çdo gjë. Kjo fjali mund të aludojë këtë: Në qoftë se gjatë jetës sonë ekzistojnë mundësi për lidhje miqësie dhe afrimi me armiqtë e tu, na fal gabimet tona. Ky është një mësim për

të gjithë myslimanët, që të marrin shembull. Në qoftë se në mesin e tyre gjendet një person si Hatibi, të kërkojnë falje dhe të kthehen te All'illahu.

Në ajetin 6 theksohet prapë po ajo çështje që ishte trajtuar në ajetin e parë, duke deklaruar: **“Vërtet, ata njerëz janë një shembull i mirë për ju e për këdo që shpreson në All'illahun dhe në Ditën e Fundit...”**.

Jo vetëm shprehja e mospajtimit dhe e urrejtjes ndaj idhujtarëve dhe rrugës së politeizmit, por madje lutjet dhe kërkesat e tyre drejtuar All'illahut, shembull prej të cilëve u përmendën në ajetet pararendëse, shërbejnë si një model për të gjithë myslimanët.

Prej këtij modeli frymëzohen vetëm njerëz që zemrën ia kanë dorëzuar All'illahut, besimi ndaj Krijuesit dhe Ditës së Gjykimit ua ka ndriçuar shpirtin, si dhe janë vënë në lëvizje në Rrugën e së vërtetës.

Pa asnjë dyshim, ndjekja e këtij shembulli, dobia e saj, para se gjithash, i takon myslimanëve. Prandaj në fund të ajetit thuhet: **“Kushdo që nuk ia vë veshin (këtij shembulli), ta dijë se All'illahu është i Vetëmjaftueshmi, i Denji për çdo lavdi!”**.

Krijimi i lidhjeve miqësore me armiqtë e All'illahut kontribuojnë në forcimin e tyre dhe fuqia e tyre mund të shkaktojë humbjen tuaj dhe në qoftë se ata arrijnë të dominojnë mbi ju, nuk do të tregojnë mëshirë ndaj askujt, qofshin të vegjël apo të mëdhenj.

Hulumtime

1- Shembuj të përjetshëm

Programet praktike gjithnjë kanë qenë programet më me ndikim, sepse vepra dëshmon për bindjen e thellë të njeriut ndaj asaj që thotë dhe fjala që buron nga zemra, s'ka dyshim se do të depërtojë tek zemra e tjetrit.

Gjithnjë prania e modeleve dhe e shembujve të madhërishtë në jetën e njeriut kanë qenë mjete efikase për edukimin e tyre. Pikërisht për këtë, i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe Imamët e pagabueshëm, degën më të rëndësishme të udhëzimit (në Rrugën e All'llahut) e tregonin me veprat e tyre. Prandaj kur flitet për synetin, pra, "traditën" e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) thuhet: Tradita do të thotë "thënia", "veprimi" dhe organizimi i personit të pagabueshëm.

Domethënë prijësit e pagabueshëm të fesë, të folurit, të vepruarit dhe të miratuarit e tyre, të gjitha, konsiderohen si argument dhe udhëzim. Për këtë arsye, pagabueshmëria është për të gjithë Profetët dhe Imamët, për të qenë shembuj në të gjitha fushat.

Edhe Kur'ani Famëlartë e miraton këtë çështje të rëndësishme dhe paraqet shembuj dhe modele për besimtarët, në të gjitha fushat, saqë në ajetet e diskutuara flet dy herë për Ibrahimin (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*) dhe shokët e tij dhe në suren "El Ahzab" e paraqet personalisht të Dërguarin e All'llahut

(*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) si shëmbëlltyrë dhe model ndjekjeje për myslimanët.

(Duhet pasur parasysh se fjala “*usve*” ka domethënien e paskajores dhe është në kuptimin e ndjekjes dhe pasimit praktik, edhe pse në përdorimet e përditshme ka kuptimin e personit që merret si shembull).

Në luftën vendimtare të Ahzabit, në ditët kur myslimanët ishin vënë në një sprovë tejet të vështirë dhe ngjarjet tronditëse i bënë të dridheshin edhe njerëzit më të fuqishëm, All'llahu e paraqiti të Dërguarin (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) si një shëmbëlltyrë dhe model të qëndresës, besimit, dëlirësisë dhe të qëndrueshmërisë në mesin e furtunës, sado që kjo çështje nuk kufizohej vetëm me fushëbetejën e Luftës së Ahzabit. I Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) kudo konsiderohej si një shëmbëlltyrë e madhërisë për myslimanët.

Motoja “Ftoni njerëzit në Rrugën e All'llahut me anë të veprave tuaja dhe jo me anë të gojës suaj!”, që është përcjellë nga Imam Xhafer Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) është dëshmi e qartë se të gjithë myslimanët e sinqertë duhet të jenë shembull dhe model ndjekjeje për të tjerët dhe ta paraqesin Islamin me gjuhën e veprës, duke e përhapur nëpër botë. Në qoftë se kjo do të kishte ndodhur, Islami do të kishte pushutar botën!

2- All'Ilahu nuk ka nevojë për të tjerët

Në Kur'an shpesh theksohet fakti se, nëse All'Ilahu ju jep urdhra që nganjëherë duken shumë të vështira dhe të rënda, mos harroni se të gjitha dobitë e këtyre urdhrave ju dedikohen juve; sepse oqeani i pafund i Qenies së Zotit nuk ka asnjë mangësi që t'ju kërkojë ndihmë juve. Përveç kësaj, ju nuk keni asgjë që t'i jepni Atij, ngaqë çdo gjë që keni, është nga Ai.

Në një hadith kudsî thuhet: "O robtë e Mi! Ju në asnjë rast nuk mund të shkaktoni dëm apo të më sillni ndonjë dobi.

O krijesat e Mia, nëse i pari dhe i fundit prej jush, xhind apo njeri, zotëron zemrën më të dëlirë, kjo nuk shton asnjë grimcë në pushtetin Tim. Përkundrazi, nëse i pari apo i fundit njeri apo xhind, zotëron zemrën më të përlyer, kjo nuk më pakëson asnjë grimcë nga pushteti.

O robtë e Mi! Nëse i pari apo i fundit prej jush, njeri dhe xhind grumbulloheni në një shesh dhe kërkoni prej Meje t'jua plotësoj kërkesat dhe Unë ju jap ç'ka kërkoni, asgjë nga thesaret e Mia nuk do të pakësohet. Kjo gjë ngjason si lagështia që një pe e merr nga deti.

O robtë e Mi! Unë ju shënoj veprat tuaja dhe më pas ua kthej juve. Ai që gjen mirësi, të falënderojë Zotin dhe personi që gjen diçka tjetër përveç kësaj, të mos qortojë askënd përpos veten."¹

¹ Tefsiri "Ruhul Bejan", vëll 9, f. 479.

3- Parimi themelor “dashuria për hir të All’llahut dhe urrejtja për hir të All’llahut”

Lidhja ideologjike është lidhja më e rëndësishme që i bashkon njerëzit me njëri-tjetrin dhe çdo ndërlidhje tjetër mbetet nën ndikimin e saj. Kjo është një gjë që Kur’ani Famëllartë e ka përsëritur dhe ripërsëritur disa herë. Nëse kjo lidhje vihet nën ndikimin e marrëdhënieve miqësore familjare dhe interesave personale, themelet e fesë do të lëkunden. Përveç kësaj, vlerat më të larta janë besimi dhe devotshmëria. Si është e mundur që të krijojnë lidhje me njerëz që nuk i zotërojnë këto dy vlera?!

Prandaj në një thënie të Imam Xhafer Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*) thuhet: *“Ai që dashuron për hir të All’llahut dhe urren për hir të All’llahut dhe jep për hir të All’llahut, është prej njerëzve që besimi i tyre është i përsosur.”*¹

Në një hadith tjetër, po nga ky Imam, lexojmë: *“Një nga mbajtëset më të forta të besimit është: Të duash për hir të All’llahut, të urren për hir të All’llahut, të falësh për hir të All’llahut dhe të ndalosh për hir të All’llahut.”*²

Ekzistojnë hadithe të shumta në këtë fushë. Për më shumë informacion, referojuni vëllimit të dytë të librit “Usulul Kafij”, kapitulli “Hubbu fil’lah”. Dijetari i njohur, i ndjeri Kulejni, ka përmendur 16 hadithe në këtë kapitull në lidhje me këtë.

Gjithashtu, për më shumë informacion në lidhje me “Dashuria për hir të All’llahut dhe urrejtja për hir të Tij” referojuni edhe vëllimit 23 të po këtij komentimi të Kur’anit, ajetit 22 të sures “El Muxhadile”.

¹ “Usulul Kafij”, vëll. 2, K. “Dashuria për hir të All’llahut”, Hadithi 1, f. 125.

² “Usulul Kafij”, vëll. 3, K. “Hubbu fil’lah”, Hadithi 3, f.125.

Ajetet 7 - 9

عَسَى اللَّهُ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةً وَاللَّهُ
 قَدِيرٌ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۖ لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي
 الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ
 يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ۗ إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ
 وَأَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَنْ تَوَلَّوهُمْ وَمَنْ
 يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ۗ

“Ndoshta All’lilahu do të lidhë miqësi midis jush dhe atyre me të cilët keni qenë armiq. All’lilahu është i Fuqishëm (për këtë). Ai është Falës dhe Mëshirëplotë.”

“All’lilahu nuk ju ndalon të silleni mirë dhe të jeni të drejtë ndaj atyre që nuk luftojnë kundër jush për shkak të fesë dhe që nuk ju dëbojnë prej shtëpive tuaja. Me të vërtetë, All’lilahu i do të drejtët.”

“All’lilahu ju ndalon t’i bëni miq ata që luftojnë kundër jush për shkak të fesë dhe ju dëbojnë nga vatrat tuaja, si dhe mbështesin të tjerët që t’ju dëbojnë. Kushdo që i bën miq ata, është punë mbrapshtë.”

Komentimi

Dashamirësia ndaj mosbesimtarëve, të cilët nuk synojnë luftë

Në këto ajete vazhdon diskutimi rreth asaj që u bisedua në ajetet pararendëse në lidhje me “Dashurinë në Krugën e All’llahut dhe urrejtjen për hir të All’llahut”, si dhe ndërprerja e marrëdhënieve me idhujtarët.

Meqenëse një veprim i tillë, pra, ndërprerja e lidhjeve, do të krijonte një boshllëk emocional për një pjesë të myslimanëve dhe njëkohësisht për besimtarët e vërtetë dhe shokët e Profetit të All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), që treguan një qëndresë të madhe në këtë drejtim, All’llahu i Madhëruar, për t’i shpërblyer ata dhe për të plotësuar këtë boshllëk i përgëzon: **“Ndoshta All’llahu do të lidhë miqësi midis jush dhe atyre me të cilët keni qenë armiq...”**, mos u mërzisni, situata nuk do të mbetet e tillë.

Kjo gjë më në fund u realizua. Në vitin e tetë pas hixhretit, Meka u çlirua dhe banorët e Mekës, siç thotë edhe Kur’ani: **“Dhe ti shohësh njerëzit duke hyrë në fenë e All’llahut grupe-grupe.”**¹ Armiqësitë dhe hasmëritë midis tyre u zhdukën nga jeta e tyre dhe dielli i besimit, me ngrohtësinë e dashurisë dhe dashamirësisë, rrezatoi jetën e tyre.

Disa nga komentuesit e Kur’anit këtë ajet e kanë marrë si aludim për martesën e Profetit të Islamit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) me Umu Habiben, të

¹ Sure “En Nasr”, ajeti 2.

bijën e Ebu Sufjanit, e cila kishte pranuar Islamin dhe bashkë me bashkëshortin e vet, Ubejdullah bin Shehesh, në shoqërinë e muhaxhirëve të parë shkoi në Habeshe, pra, Etiopi. Por bashkëshorti i saj vdiq atje. I Dërguari i Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) çoi njerëz tek Nexhashiu dhe shpalli martesën e vet me të.

Ngaqë lidhjet martesore midis arabëve bëheshin shkak për zvogëlimin e armiqësisë, kjo çështje pati jehonë dhe ndikim te Ebu Sufjani dhe idhujtarët e Mekës.

Por ky variant duket jo i saktë, sepse ajetet në fjalë kanë zbritur në prag të çlirimit të Mekës, sepse qëllimi i shkrimit të letrës nga Hatib ibn Ebi Beltaetu për idhujtarët e Mekës ishte lajmërimi për sulmin e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Ndërkohë dimë se Xhafer bin Ebu Talibi dhe shokët e tij ishin kthyer në Medine shumë para kësaj ngjarjeje (në kohën e pushtimit të Hajberit).¹

Sidoqoftë, nëse njerëz që myslimanët kanë simpati për ta, largohen nga linja ideologjike e tyre, nuk duhet të humbin shpresën në mënyrë përfundimtare, sepse Zoti i Madhëruar është i aftë për çdo gjë dhe Ai mund t'i transformojë zemrat ashtu siç vetëm Ai di. All'llahu është Ai që i fal mëkatet dhe gabimet e robëve të Tij, prandaj në fund të ajetit thuhet: **"...All'llahu është i Fuqishëm (për këtë). Ai është Falës dhe Mëshirëplotë."**

Fjala "asa" në gjuhën arabe përdoret në rastet kur ekziston shpresa për realizimin e diçkaje. Meqenëse ky përdorim, shpesh,

¹ Për këtë ngjarje kanë shkruar shumë prej komentuesve të Kur'anit. Por ngjarjen e plotë mund ta lexoni në librin "Usdul gabe fi marifeti es sahabeti", vëll. 5, f. 573.

është shoqëruar me injorancë dhe paaftësi, shumica e komentuesve të Kur'anit e kanë interpretuar atë në kuptimin "shpresa e të tjerëve të All'Ilahu". Ashtu siç e kemi cekur dhe më parë, nuk ka asnjë pengesë që kjo fjalë të ketë po atë kuptim parësor në Fjalën e All'Ilahut, sepse, ndonjëherë, për arritjen e ndonjë qëllimi, nevojiten disa kushte dhe, nëse disa prej kushteve nuk janë të pranishme, përdoret edhe kjo shprehje.

Ajetet në vijim japin sqarime për çështjen e heqjes dorë nga marrëdhënia miqësore me politeistët: **"All'Ilahu nuk ju ndalon të silleni mirë dhe të jeni të drejtë ndaj atyre që nuk luftojnë kundër jush për shkak të fesë dhe që nuk ju dëbojnë prej shtëpive tuaja..."**, sepse **"...Me të vërtetë, All'Ilahu i do të drejtët."**

Më tutje lexojmë: **"All'Ilahu ju ndalon t'i bëni miq ata që luftojnë kundër jush për shkak të fesë dhe ju dëbojnë nga vatrat tuaja, si dhe mbështesin të tjerët që t'ju dëbojnë..."**.

Sepse **"...Kushdo që i bën miq ata, është punë mbrapshtë."**

Në këtë mënyrë jomyslimanët ndahen në dy grupe: Grupi i parë janë ata që qëndruan përballë myslimanëve, i nxorën shpatat për të luftuar dhe i detyruan të largohen nga shtëpitë dhe vendbanimet e tyre. Me një fjalë, e treguan në mënyrë të hapur armiqësinë e vetme me Islamit dhe myslimanët. Detyra e myslimanëve është ndërprerja e çdo lloj komunikimi me këtë grup dhe të përmbahen prej çdo lloj lidhjeje miqësore dhe afrimi me këtë grup, ku spikatin politeistët e Mekës, veçanërisht prijësit Kurejsh, sepse një pjesë prej tyre iu kundërvunë myslimanëve.

Në këtë mënyrë, edhe pjesa tjetër i ndihmoi. Por ishte edhe një grup tjetër, që me gjithë mosbesimin dhe idhujtarinë e tyre, nuk kishin asgjë me myslimanët, pra, nuk kishin armiqësi me ta, nuk i

luftonin dhe as që tentuan t'i largojnë nga qyteti dhe vendbanimi i tyre. Madje një grup prej tyre kishin komunikuar me myslimanët, që të mos luftonin me njëri-tjetrin. Miqësimi me këtë grup, shfaqja e dashamirësisë ndaj tyre nuk ishte e ndaluar dhe, në qoftë se kishin lidhur ndonjë kontratë me të, duhet ta respektonin atë dhe të përpiqeshin në zbatimin drejtësisë.

Shembulli konkret i këtij grupi ishte fisi Khuzaetu, që lidhën marrëveshje me myslimanët për të parandaluar luftën midis tyre.

Si rrjedhojë, nuk mund të pajtohemi me qëndrimin e një pjese prej komentuesve të Kur'anit, sipas të cilëve ky urdhër është i shfuqizuar me ajetin e 5 të sures "Et Teube": **"Kur të kalojnë muajt e shenjtë (në të cilët ndalohet lufta), atëherë i vritni idhujtarët kudo që t'i ndeshni..."**.

Ky ajet flet vetëm për politeistët që e kanë shkelur marrëveshjen dhe ishin ngritur në mënyrë të hapur për të kundërshtuar Islamit dhe myslimanët, siç dëshmojnë ajetet në vijim të tij.

Disa nga komentuesit e Kur'anit kanë transmetuar një ngjarje për këtë ajet: Bashkëshortja e divorcuar e Ebu Bekrit kishte sjellë dhurata për vajzën e saj, Esmā, nga Meka. Esmā nuk e pranoi atë (dhuratën), madje nuk e lejoi nënën ta takojë. Me këtë rast zbriti ajeti i lartpërmendur. I Dërguari i All'lahut (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e urdhëroi Esmën ta takonte nënën dhe të pranonte dhuratën e saj, si dhe ta respektonte nënën e vet.¹

¹ Tefsiri "Ruhul Bejan", vëll. 9, f 481. Transmetimi është përmendur në librin "Sahih Bukhari" dhe në shumë komentet e tjera të Kur'anit, me ca ndryshime.

Ky transmetim tregon se jo të gjithë banorët e Mekës e gëzonin këtë përjashtim. Midis tyre ekzistonte një pakicë që nuk kishin qëndrim armiqësor ndaj myslimanëve.

Sidoqoftë, nga këto ajete nxirret një parim universal e bazik për mënyrën e marrëdhënieve të myslimanëve me jomyslimanët, e cila vlen jo vetëm për atë kohë, por është e vlefshme për sot dhe nesër, sipas së cilës myslimanët janë të detyruar të ballafaqohen ashpër karshi çdo grupi, komuniteti dhe shteti që kanë qëndrim armiqësor ndaj tyre, që luftojnë me Islamin dhe myslimanët apo përkrahin armiqët e Islamit, si dhe ndërpresin çdo lloj lidhjeje miqësore dhe dashamirësie me ta.

Nëse mosbesimtarët, me gjithë mosbesimin e tyre, kanë një qëndrim asnjanes ndaj Islamit dhe myslimanëve apo tentojnë të kenë marrëdhënie me ta, myslimanët mund të krijojnë lidhje miqësore me ta, pse jo edhe në atë nivel që kanë me vëllezërit myslimanë, por jo në atë nivel që të mundësojnë ndikimin e tyre midis myslimanëve.

Në qoftë se një komunitet apo shtet bën pjesë në grupin e parë, por ndryshojnë qëndrimin e tyre apo përkundrazi bëjnë pjesë në grupin e dytë, por e ndërrojnë drejtimin, duhet marrë parasysh gjendja e tyre aktuale dhe të veprohet me ta sipas ajeteve të lartpërmendura.

Ajetet 10 - 11

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَاْمْتَحِنُوهُنَّ
 اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى
 الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَآثُوهُنَّ مَا أَنْفَقُوا وَلَا
 جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَلَا تُمْسِكُوا
 بِعِصْمِ الْكُوفَرِ وَاسْأَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْأَلُوا مَا أَنْفَقُوا ذَلِكَمْ حُكْمُ
 اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝ وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ
 أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقِبْتُمْ فَاتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَا
 أَنْفَقُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ۝

“O ju që keni besuar, kur ju vijnë besimtaret të mërguara, provoni (besimin) tek ato. All’lhu e di më mirë besimin e tyre. Nëse bindeni se ato janë besimtare, mos i ktheni te jobesimtarët. Ato nuk janë (bashkëshorte) të ligjshme për ata dhe as ata nuk janë (bashkëshortë) të ligjshëm për ato. Kthejuni jobesimtarëve pajën, që u kishin dhënë atyre. Nuk ka pengesë që t’i merrni ato për bashkëshorte, pasi t’u jepni pajën e martesës. Mos qëndroni në martesë me idhujtare. Kërkoni atë që keni dhënë (si pajë), por dhe jobesimtarët le të kërkojnë atë që kanë dhënë. Ky është ligji

i All'Ilahut, Ai ju gjykon ju; All'Ilahu di çdo gjë dhe është i Gjithëdijsëm e i Urtë."

"Nëse ndonjëra prej grave tuaja kthehet te jobesimtarët e më pas ju fitoni plaçkë lufte prej tyre, atëherë jepuni atyre (besimtarëve që u kanë ikur gratë) shpenzimet e martesës. Kijeni frikë All'Ilahun, të Cilit i besoni!"

Shkaku i zbritjes

Një grup komentuesish të Kur'anit, për shkaku e zbritjes të këtyre ajeteve kanë shkruar: I Dërguari i All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) në vendin e quajtur Hudejbije lidhi një marrëveshje me politeistët e Mekës. Një nga pikat ishte: Në rast se një nga banorët e Mekës u bashkohet myslimanëve (në Medine), duhet ta kthejnë atë, por, në qoftë se një nga myslimanët (e Medines) heq dorë nga Islami dhe kthehet në Mekë, ata (idhujtarët) mund të mos e kthejnë atë.

Në këtë kohë, një grua, e quajtur Sabie, e pranoi Islamin dhe iu bashkua myslimanëve në Hudejdije. Bashkëshorti i saj iu drejtua të Dërguarit të All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) duke i thënë: "O Muhammed! Ma kthe bashkëshorten, sepse kjo është një nga pikat e marrëveshjes që lidhëm."

Boja e marrëveshjes akoma nuk ishte tharë kur zbriti ajeti në fjalë, me urdhrin që gratë që shpërngulen duhet të sprovoheshin. (Ibn Abasi thotë: "Sprova e tyre ishte betimi se migrimi i tyre nuk

ishte për shkak të mërisë që kishin ndaj bashkëshortëve, as për dëshirën për të parë vende të reja apo ndonjë qëllim tjetër të natyrës materiale, por vetëm për hir të All'llahut). Gruaja u betua se shkak ishte feja islame. I Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ia pagoi bashkëshortit mehrin (mbështetje shoqërore për gruan) që kishte bërë ndaj gruas dhe tha: “Në bazë të nenit të kësaj marrëveshjeje, i kthejmë vetëm burrat e jo gratë!”.

Komentimi

Kompensimi i dëmeve të shkaktuara ndaj myslimanëve dhe mosbesimtarëve, në ajetet e lartpërmendura, bëhej për urrejtjen për hir të All'llahut dhe ndërprerjen e marrëdhënieve me armiqtë e All'llahut. Në ajetet që po i shqyrtojmë bëhet fjalë për dashurinë për hir të All'llahut dhe krijimin e lidhjeve me ta, që, duke e lënë pas mosbesimin, i bashkohen besimit (në All'llah).

Ajeti i parë flet për gratë muhaxhire, pra, emigrante. Po paraqesim shtatë urdhrat. Shumica e tyre janë për gratë mërgimtare dhe një pjesë për gratë mosbesimtare.

1- Urdhri i parë, urdhri për sprovim, është rreth sprovimit të grave mërgimtare. Ndërkohë ajeti u drejtohet besimtarëve: **“O ju që keni besuar, kur ju vijnë besimtarët të mërguara, provoni (besimin) tek ato...”**.

Megjithë emërtimin e tyre besimtare, mirëpo shfaqja e shehadetit (Dëshmia për Njëtimin e All'llahut dhe Muhammedi

është robi i Tij dhe i Dërguari i Tij) nuk është e mjaftueshme. Qëllimi me sprovimin ishte për t'u bindur më shumë se kjo paraqitje e jashtme është në përputhje me të brendshmen e tyre.

Mënyra e këtij sprovimi, siç e cekëm, ishin në këtë mënyrë, që i kërkonin të betoheshin në All'llah se shpërngulja e tyre s'ishte përveç pranimit të fesë islame. Ato duhet të betoheshin se mërgimi i tyre ishte vetëm për Islamin dhe jo për shkak të urrejtjes së burrave të tyre, apo për shkak të lidhjes me një burrë tjetër e as për shkak të dashurisë për tokën e Medines, etj.

Ka mundësi që edhe ajeti i dymbëdhjetë i kësaj sureje, të jetë shpjegim për mënyrën e sprovimit të grave mërgimtare, që (sipas saj) t'i jepnin besëlidhjen Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), që të mos ndiqnin rrugën e idhujtarisë dhe të mos iu afroheshin punëve, siç janë: vjedhja, veprat e pamoralshme, vrasja e fëmijëve e të ngjashme me to, si dhe të jenë plotësisht të bindura ndaj urdhrave të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Po nuk përjashtohej që disa prej tyre, në betimin dhe besëlidhjen e tyre, të mos ishin të sinqerta. Por, prapëseprapë, fakti që shumica e njerëzve të asaj kohe, përfshirë idhujtarët, e respektonin besëlidhjen, betimi në All'llah, bëhej shkak që njerëzit të gënjenin dhe të mashtronin shumë më pak. Kësisoj, sprova e përmendur, ndonëse nuk ishte gjithnjë argument i palëkundshëm për besimin e vërtetë të tyre, ishte një tregues i besueshëm për besimin e tyre. Prandaj në fjalinë vijuese shton: **"...All'illahu e di më mirë besimin e tyre..."**.

2- Në urdhrin tjetër thuhet: Sa herë që e tejkaloni këtë sprovim dhe bindeni se ato janë besimtare të vërteta, mos i drejtoni

për tek jobesimtarët: “...Nëse bindeni se ato janë besimtare, mos i ktheni te jobesimtarët...”.

Është e vërtetë se një nga pikat e imponuara të marrëveshjes të Hudejbies pohonte: “Njerëzit që si myslimanë mërgojnë nga Meka për në Medine të kthehen sërish në Mekë.”. Por ky nen nuk u përkiste grave, prandaj Profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) nuk ua kthente ato idhujtarëve. Nëse ndodhte ky kthim, duke pasur parasysh dobësinë e jashtëzakonshme të grave në shoqërinë idhujtare, do të ishte diçka shumë e rrezikshme.

3- Në etapën e tretë, që realisht është argument për urdhrin e mëparshëm, deklaroi: “...Ato nuk janë (bashkëshorte) të ligjshme për ata dhe as ata nuk janë (bashkëshortë) të ligjshëm për ato...”.

Pa dyshim që duhet të jetë kështu, sepse besimi dhe idhujtaria nuk mblidhen në një vend dhe kontrata e shenjtë martesore nuk mund të krijojë ndonjë lidhje midis besimtarit dhe mosbesimtarit, sepse ata të dy qëndrojnë në dy udhë kundërshtuese, ndërkohë që akti i martesës duhet të formojë një lloj bashkimi midis dy palëve në martesë. Por besimi në All'llah dhe idhujtaria nuk pajtohen me njëri-tjetrin.

Në fillim të përhapjes së Islamit, në kohën që shoqëria islame akoma nuk ishte e stabilizuar, ekzistonin familje, ku njëri nga bashkëshortët ishte mosbesimtar dhe tjetri mysliman. As Profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) nuk e ndaloi këtë, për të vetmen arsye, që Islami të rrënjëzohej. Por duket, që pas paqes së krijuar me anë të

marrëveshjes të Hudejbies, është dhënë urdhër për ndarjen përfundimtare. Ajeti në fjalë është një nga argumentet e kësaj çështjeje.

4- Duke pasur parasysh faktin që, sipas zakonit arab, mehrin (pajën) e grave të veta e bënin paraprakisht, në urdhrin e katërt lexojmë: “...Kthejuni jobsimtarëve pajën, që u kishin dhënë atyre...”.

Është e vërtetë që bashkëshortët e tyre ishin jobsimtarë, por, ngaqë veprimi për t’u ndarë (shkurorëzuar), për shkak të besimit, ndërmerrej nga ana e grave, drejtësia islame detyron që dëmet e shkaktuara ndaj bashkëshortit të kompensohen.

Vallë, me fjalën “*infak*”, a synohet, në rastin tonë, vetëm mehri apo përfshin edhe shpenzimet e tjera që burri ka bërë në këtë drejtim? Shumica e komentuesve të Kur’anit kanë përzgjedhur variantin e parë. Ajo që spikat në këtë ajet është se, edhe pse disa komentues, si Ebi Fettuh Err Rrazij, në tefsirin e tij, ka përmendur edhe harxhimet e tjera.¹

Duhet theksuar se ky kompensim i mehrit ka të bëjë me idhujtarët që kishin lidhur marrëveshje për paqe me myslimanët, në Hudejbije, apo ndonjë marrëveshje tjetër.

Por, vallë, kush duhet ta paguante mehrin?

Duket se kjo punë i takon pushtetit islam dhe buxhetit shtetëror. Të gjitha çështjet që nuk kanë përgjegjës të posaçëm në shoqërinë islame, janë obligim i shtetit. Trajta e shumësit, në ajetin

¹ Tefsiri i “Ebul Fettuh Err Rrazij”, vëll. 11, f. 126.

në fjalë, dëshmon për këtë kuptim. (Ashtu siç vërehet në ajetet për dëshminë e vjedhësit dhe kryesit të imoralitetit.)

5- Dispozita tjetër që vjen pas urdhrave të mëparshme është:
“...Nuk ka pengesë që t’i merrni ato për bashkëshorte, pasi t’u jepni pajën e martesës...”.

Mos mendoni se, meqë paraprakisht në të kaluarën kanë marrë mehrin nga bashkëshortet e tyre të mëparshëm, që më pas iu është kompensuar nga buxheti shtetëror, tani që martoheni me to, nuk ka nevojë që të paguani mehrin dhe çdo gjë do të jetë falas për ju. Jo, reputacioni i gruas kërkon që edhe në martesën e re, asaj duhet t’i përcaktohet një mehr i përshtatshëm. Këtu duhet pasur parasysh se gruaja ndahet nga bashkëshorti me jobesimtarët pa divorc, por duhet t’i përmbahet rregullit për tre periudhat e menstruacionit.

Juristi i njohur, autori i librit El Xheuahir, në interpretimin e thënies së dijetarit Muhakik El Hil’lij thotë: “Përsa i përket rastit kur gruaja dhe burri nuk janë prej ithtarëve të Librit, dispozita për ata të dy është se nëse njëri prej tyre përqafon Islamin para se të ndodhë kontakti seksual mes tyre, aktmartesa duhet prishur. Por, nëse ndodh pas kontaktit seksual, kjo është kushtëzuar me tejkalimin e tre periudhave të menstruacionit (ciklit). Në lidhje me këtë dispozitë, nuk ka asnjë mosmarrëveshje, si dhe të gjitha hadithet, transmetimet dhe dekretet e juristëve rreth kësaj çështjeje përputhen me njëra-tjetrën.”¹

6- Sa për rastin e kundërt, domethënë bashkëshorti e pranon Islamin dhe bashkëshortja mbetet idhujtare, edhe këtu lidhja

¹ “Xheuahirul Kelam”, vëll. 30, f. 54.

martesore shkëputet dhe martesë zbehet, ashtu siç lexojmë në vazhdimin e këtij ajeti: **“Mos qëndroni në martesë me idhujtare...”**.

Fjala *“isemi عَصِمَ”* është shumësi i fjalës *“ismetun عصمة”*, që ka kuptimin e ndalimit. Ashtu siç e kam thënë, edhe konteksti e miraton, këtu është në kuptimin e martesës dhe të kurorës. (Edhe pse disa kanë pohuar se këtu bëhet fjalë për martesën e përhershme, për çka dëshmon edhe shprehja *“ismet”*, sepse e parandalon gruan të martohet përgjithnjë me çdo person tjetër.)

Fjala *“kevafir”* është shumësi i fjalës *“kafiretun”* dhe ka domethënien e grave idhujtare. Në lidhje me këtë, se, kjo fjalë i përket vetëm grave idhujtare, apo përfshin edhe njerëzit e Librit, si gratë e krishtera dhe hebreje, ndërmjet juristëve ka diskutim, ashtu siç transmetohet në librat e jurisprudencës islame.

Mirëpo, sipas perceptimit sipërfaqësor, ajeti është gjithëpërfshirës, duke i përfshirë të gjitha gratë jobesimtare. Shkaku i zbritjes nuk e kufizon atë. Por çështja e periudhës së ciklit, në këtë rast, është më se e dukshme, sepse, nëse një grua e tillë lind fëmijë, është një fëmijë mysliman, ngaqë babai i tij është mysliman.

7- Në dispozitën e fundit flitet rreth meherit të grave, që ia kthejnë shpinën Islamit dhe u bashkohen mosbesimtarëve: **“...Kërkoni atë që keni dhënë (si pajë), por dhe jobesimtarët le të kërkojnë atë që kanë dhënë...”**, e cila është kërkesë e drejtësisë dhe respektimit të drejtave të ndërsjella.

Në fund të ajetit, si theksim për atë që u tha, deklarohet: **“...Ky është ligji i All'Ilahut, Ai ju gjykon ju; All'Ilahu di çdo gjë dhe është i Gjithëdijshëm e i Urtë.”**.

Janë dispozita, që të gjitha burojnë nga dija e All'Ilahut, të ndërthurura me urtësinë, të drejtat e gjithë njerëzve janë paraparë në të. Janë në përputhje të plotë me parimin e drejtësisë dhe të barazisë islame. Pasja parasysh e këtij realiteti, që të gjithë janë prej All'Ilahut, konsiderohet si siguria më e madhe për zbatimin e këtyre urdhrave dhe të dispozitave.

Në ajetin 11 që diskutojmë dhe në vazhdim të kësaj çështjeje, lexojmë: **“Nëse ndonjëra prej grave tuaja kthehet te jobesimtarët e më pas ju fitoni plaçkë lufte prej tyre, atëherë jepuni atyre (besimtarëve që u kanë ikur gratë) shpenzimet e martesës...”**. Sipas këtij ajeti, myslimanët mund të merrnin pajën e grave të tilla nga mosbesimtarët, ashtu siç ata patën të njëjtën të drejtë për gratë e tyre, që e pranonin Islamin dhe migronin në Medine.

Por, sipas disa transmetimeve, ndonëse myslimanët iu përmbajtën kësaj dispozite të drejtë, idhujtarët e Mekës e kundërshtuan. Prandaj u dha urdhër që, për të mos u cenuar e drejta e këtyre njerëzve, sa herë që gjatë luftërave përfitonin plaçka, në fillim t’u paguhet e drejta atyre dhe më pas të ndanin plaçkat.

Ekziston mundësia që urdhri i lartpërmendur të ketë lidhje me fiset që myslimanët nuk kishin marrëveshje me ta dhe, natyrisht, nuk ishin të gatshëm t’ua kthenin pajën grave të tilla myslimanëve, siç është e mundur edhe bashkimi midis këtyre dy interpretimeve.

Fjala *“akebtum”* që ka si paradigmë *“muakibe”*, rrjedh nga fjala *“akab”*, që ka kuptimin e *thembrës së këmbës*. Prandaj një nga derivatet e saj, fjala *“ukba”*, është në kuptimin e *ndëshkimit*. Po ashtu, fjala *“ukubet”* do të thotë *penalizmi për shkeljen e ligjit*.

Po ashtu dhe fjala *“muakebe”* ka kuptimin e *dënimit* dhe të *ndëshkimit*, ndonjëherë fjala, *“muakibe”*, përdoret në kuptimin e

alternimit në një punë. Ashtu sikurse edhe njerzit kur kryejnë një punë alternohen me njëri-tjetrin.

Kështu edhe fjala “*akebtum*”, në ajetin në fjalë, është interpretuar si fitorja e myslimanëve ndaj jobesimtarëve, si dënimi e ndëshkimi, si marrje e plaçkës së luftës dhe si alternim. Është komentuar kështu sepse një ditë ishte rradha e jobesimtarve që fituan dhe një ditë do jenë myslimanët fitimtarët ndaj jobesimtarve.

Supozohet, gjithashtu, se qëllimi me këtë shprehje është arritja në fundin e një pune. Qëllimi i fundit këtu është marrja e plaçkave në luftë.

Pavarësisht se cila domethënie është e drejtë, përfundimi është i njëjtë, vetëm që rrugët që çojnë në këtë përfundim, ndryshojnë.

Në fund të ajetit, të gjithë myslimanët ftohen në devotshmëri: **“Kijeni frikë All’llahun, të Cilit i besoni!...”**.

Urdhri për devotshmëri, në këtë rast, mund të jetë për këtë shkak se zakonisht, në përcaktimin e përmasës së pajës, u besohet pohimit të bashkëshortëve, sepse nuk ekziston një mënyrë tjetër për ta vërtetuar atë, përveç dëshmisë së tyre. Ekziston mundësia që cytjet djallëzore të bëhen shkak që të pretendohet përtej masës reale, prandaj dhe këshillohen për devotshmëri.

Në librat e historisë dhe të haditheve përmendet se kjo dispozitë islame u zbatua vetëm për gjashtë gra që u ndanë nga bashkëshortët e tyre myslimanë dhe iu bashkuan jobesimtarëve. Profeti Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ua ktheu bashkëshortëve të tyre pajën nga pasuritë e korrura gjatë luftës.

Hulumtim

Drejtësi edhe për armiqtë

Fokusimi në ajetet e lartpërmendura, detajet, urtësia dhe përqendrimi i veçantë tek domethënia që spikat në dispozitat e përmendura, tregojnë qartë se deri në ç' masë është marrë parasysh parimi i drejtësisë dhe i barazisë në ligjvënien islame. Madje në rastet kritike dhe në rrethanat e vështira, askush të mos dëmtohet, përfshirë dhe jobesimtarët.

Kjo në një kohë që në botë zakonisht nuk procedohet në këtë mënyrë. Në rastet emergjente të gjithë thonë: Kushtet janë të jashtëzakonshme, duhet që t'i pranojmë, nuk është vendi për t'i respektuar të drejtat dhe duhet të durojmë çdo lloj amullie.

Kur'ani thotë se madje në kushtet më të vështira duhet të përpiqemi që të mos cenohet ndonjë e drejtë. Kjo vlen jo vetëm për mbështetësit, por po qe se edhe armiqtë patën ndonjë të drejtë, duhet respektuar.

Këto lloj ligjesh islame janë një farë mrekullie dhe tregojnë për vërtetësinë e thirrjes së Profetit Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), që në një mjedis të tillë, ku nuk respektohej as pasuria dhe as jeta e njeriut, t'i kushtohej aq shumë rëndësi respektimit dhe zbatimit të të drejtave të njeriut.

Ajeti 12

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِيَنَّ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعُهُنَّ وَاسْتَعْفِرْ لَهُنَّ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ^{١٢}

“ O Profet, nëse vijnë tek ty besimtaret e të betohen se nuk do t’i shoqërojnë All’llahut asgjë (në adhurim), nuk do të vjedhin, nuk do të kurvërojnë, nuk do t’i vrasin fëmijët e tyre, nuk do të sjellin ndonjë shpifje të sajuar nga ato vetë dhe se nuk do të të kundërshtojnë në çfarë është e drejtë dhe e arsyeshme, atëherë ti pranoje betimin e tyre dhe lutju All’llahut t’i falë. Vërtet, All’llahu është Falës dhe Mëshirëplotë.”

Komentimi

Kushtet e besëlidhjes së grave

Në vazhdën e ajeteve të kaluara, ku shpjgoheshin dispozitat që u përkisnin grave mërgimtare, në ajetin e radhës jepen sqarime për dispozitën e besëlidhjes së grave me Profetin (Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!). Komentuesit kanë shkruar se ky ajet ka zbritur në ditën e çlirimit

të Mekës, kur Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), i ngjitur në malin Safa, e kreu ritualin e besëlidhjes me burrat dhe gratë e Mekës, që sapo e kishin pranuar Islamin. Në këtë ajet shpjegohet mënyra e besëlidhjes së grave, duke iu drejtuar Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*): **“O Profet, nëse vij në tek ty besimtare të të betohen se nuk do t’i shoqërojnë All’llahut asgjë (në adhurim), nuk do të vjedhin, nuk do të kurvërojnë, nuk do t’i vrasin fëmijët e tyre, nuk do të sjellin ndonjë shpifje të sajuar nga ato vetë dhe se nuk do të të kundërshtojnë në çfarë është e drejtë dhe e arsyeshme, atëherë ti pranoje betimin e tyre dhe lutju All’llahut t’i falë. Vërtet, All’llahu është Falës dhe Mëshirëplotë.”**.

Më pas Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e pranoi besëlidhjen e tyre.

Për mënyrën e besëlidhjes, disa kanë shkruar: Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) kërkoi që t’i sillnin një enë me ujë. Ai e vendoste dorën e vet në ujë, kurse gratë, në anën tjetër, i vendosnin duart e tyre në po atë enë. Të tjerët kanë thënë se Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e bënte besëlidhjen me to sipër rrobave të tyre.

Spikat fakti: Në ajetin e lartpërmendur janë cekur gjashtë kushte për besëlidhjen e grave. Gratë duhet t’i pranonin të gjitha këto kushte:

1- Largimin prej çdo lloj politeizmi dhe idhujtarie. Ky kusht është baza e Islamit dhe e besimit.

2- Heqja dorë nga vjedhja. Ndoshta më shumë se çdo gjë i dedikohet pasurisë së bashkëshortit, sepse kushtet e vështira

financiare të asaj kohe dhe rreptësia e burrave, si dhe niveli i ulët kulturor i asaj kohe, bëheshin shkak që gratë të vidhnin nga pasuria e bashkëshortit të tyre dhe t'ia çonin familjarëve. Tregimi i Hindit, që do ta përcjellim më vonë, dëshmon për këtë interpretim. Sidoqoftë, domethënia e ajetit është e gjerë.

3- Largimi ose përmbajtja nga përlyerja me imoralitetin. Historia tregon se në periudhën e injorancës devijimi nga rruga e dëlirësisë ishte një dukuri e përhapur.

4- Mosmarrëveshja për fëmijët.

Kjo gjë kryhej në dy mënyra. Ndonjëherë bëhej në formën e abortit dhe ndonjëherë në formën e varrosjes së fëmijëve për së gjalli.

5- Heqja dorë nga shpifja dhe trillimi.

Disa këtë e kanë interpretuar në këtë mënyrë: Gratë i gjenin në rrugë fëmijët e braktisur dhe më pas pretendonin se ky fëmijë është nga bashkëshorti i tyre. (Kjo çështje bëhej e mundur në rast të mungesës së bashkëshortëve për një periudhë të gjatë.)

Disa të tjerë e kanë konsideruar si aludim për një vepër shumë të shëmtuar dhe të turpshme, që ishte prapë nga kultura e epokës së injorancës, pra, paganizmit arab, ku një grua bashkëjetonte me ca burra. Kur asaj i lindte një fëmijë, mund të përcaktonte këdo që dëshironte si baba të fëmijës.

Por, duke pasur parasysh dhe vazhdimin e "imoralitetit", që u përmend para kësaj dhe vazhdimi i një veprimi kaq të shëmtuar në periudhën e Islamit ishte i pranueshëm, ky interpretim dhe varianti i parë është më i përshtatshëm, edhe pse kuptimi i pakushtëzuar i ajetit përfshin çdo lloj shpifje dhe trillimi.

Shprehja "**...nuk do të sjellin ndonjë shpifje të sajuar nga ato vetë ...**", që ishin të braktisur në rrugë, kur i jepnin gji uleshin në

prehrin e tyre dhe natyrisht ishin pranë duarve dhe këmbëve të tyre.

6- Bindja ndaj urdhrave konstruktive të Dërguarit të All'lahut (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Edhe kjo dispozitë është gjithëpërfshirëse dhe përfshin të gjitha urdhrat e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), edhe pse disa dijetarë e kanë konsideruar si aludim për disa prej veprave të grave në periudhën e injorancës, si për shembull: Vajtimi me zë të lartë për të vdekurit, grisja e rrobave, gërvishtja e fytyrës dhe të ngjashme me to, por nuk kufizohet vetëm me këto vepra. Këtu lind një pyetje: Pse besëlidhja me gratë kushtëzohet me aq shumë kushte, ndërkohë që besëlidhja me burrat kushtëzohet vetëm me Islamin dhe pjesëmarrjen në luftëra?

Në përgjigje të kësaj pyetjeje mund të themi: Në atë mjedis, më e rëndësishme për burrat ishte çështja e besimit dhe e luftimit. Meqenëse luftimi nuk ishte i lejuar për gratë, janë caktuar kushte të tjera, ku çështjet më të rëndësishme, pos besimit në një Zot, ishin po ato çështje që vuanin gratë e asaj shoqërie nga devijimi i Rrugës së Drejtë.

Hulumtime

1- Raporti i besëlidhjes së grave me personalitetin e tyre islam

Në komentimin e sures "El Fet'h", ajeti 18, kemi zhvilluar një diskutim të gjerë rreth besëlidhjes, kushteve dhe specifikës së saj në Islam, që nuk e shohim të arsyeshme ta përsërisim më.¹

Ajo që ishte e nevojshme nga evokimi i saj, është çështja e besëlidhjes së Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) me gratë, me kushtet dobiprurëse dhe konstruktive që përmendën në këtë ajet. Kjo çështje tregon të kundërtën e pretendimit të disa njerëzve të keqinformuar apo tendenciozë, të cilët thonë se Islami nuk ka konsideratë për gjysmën e shoqërisë njerëzore, pra, për gratë dhe nuk i ka llogaritur ato.

Duhet të kemi parasysh se gratë i ka marrë në konsideratë pikërisht në çështjet më të rëndësishme ndër to dhe çështja e besëlidhjes është kryer dy herë. Herën e parë në Hudejbije, në vitin 6 pas hixhretit dhe herën e dytë në çlirimin e Mekës, ku gratë hynë në këtë marrëveshje hyjnore krahas burrave, madje pranuan më shumë kushte se sa burrat.

Këto kushte ngjallnin identitetin njerëzor të gruas dhe e shpëtonin atë nga kthimi në një send të pavlerë apo mjet për të plotësuar nevojat inferiore të burrave.

¹ Po në këtë tefsir, ajeti 18 i sures "El Fet'h".

2- Historia e besëlidhjes së Hindit, bashkëshortja e Ebu Sufjanit

Gjatë çlirimit të Mekës, një nga gratë që kryen besëlidhjen me Profetin (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ishte Hindi, bashkëshortja e Ebu Sufjanit, gruaja që historia e Islamit mban në kujtesë ndodhi të dhimbshme prej saj. Ndër to ngjarja e martirizimit të Hamza, Prijësi i dëshmorëve, në Luftën e Uhudit, që historia e ka përshkruar në mënyrë trishtuese.

Edhe pse ajo, më në fund, u detyrua të ishte përballë Islamit dhe Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe në dukje ishte bërë myslimane, ngjarja e besëlidhjes së saj tregon se ajo u qëndronte akoma besnike bindjeve të mëparshme. Prandaj nuk është e çuditshme që fisi i Beni Umejes dhe fëmijëve të saj kanë kryer shumë krime rreth Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Sidoqoftë, komentuesit e Kur'anit kanë shkruar: "Hindi, që kishte hedhur perçe mbi fytyrë, erdhi pranë Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), në kohën kur ai ishte në malin e Safasë. Atë e shoqëronte një pjesë prej grave.

Në kohën kur Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) tha: "Unë do të bëj besëlidhje me ju gratë, që të mos pranoni shok për Zotin.", Hindi e kundërshtoi dhe tha: "Neve po na angazhon me diçka që burrat nuk i ke angazhuar.". (Në atë ditë besëlidhja e burrave ishte vetëm mbi besimin dhe xhihadin.)

Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) vazhdoi, pa i kushtuar vëmendje thënies së saj: "Të mos vidhni!".

Hindi tha: “Ebu Sufjani është një burrë i pasur dhe unë kam marrë prej pasurisë së tij gjëra. Nuk e di, a m’i bën hallall ose jo?”.

Ebu Sufjani ishte i pranishëm dhe tha: “Atë që e ke marrë nga pasuria ime në të kaluarën, të gjitha, t’i bëra hallall, por bëj kujdes në të ardhmen!”.

Këtu Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) qeshi dhe e njohu Hindin dhe tha: “*Hind bintu Atabetu je ti?*”.

Hindi i tha: “Po.”. Pastaj i tha: “O i Dërguar i Zotit! Na i fal ato që kanë kaluar, All’llahu të faltë ty!”.

Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) i tha: “Mos bëj imoralitet (zina)!”.

Hindi, duke shfaqur çudi, tha: “A mund ta kryejnë imoralitet (zina) gratë e lira (*el huretu*)?!”.

Umer ibn Khatabi buzëqeshi për atë që ndodhi mes tij (Profetit) dhe asaj (Hind) në kohën para Islamit (xhahilijet).

Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), duke vazhduar më tutje, tha: “Mos i vrisni fëmijët tuaj!”.

Hindi ia ktheu: “Ne i rritëm që në fëmijëri, por kur u bënë njerëz të mëdhenj, i vranë ata. Këtë gjë e dini ju dhe ata e dinë më së miri.”.

Ajo nënkuptonte djalin e saj, Handhale, që në Luftën e Bedrit, të cilin e vrau Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) në betejën e Bedrit.

Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) buzëqeshi nga kjo thënie e saj dhe, kur e shqiptoi këtë fjali: “Mos shpifni!”, Hindi tha: “Shpifja dhe trillimi është diçka shumë e ligë dhe ti nuk na fton përveç në Rrugën e Drejtë të mirësisë dhe të virtyteve morale.”.

Kur Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) tha: “Duhet të më bindeni mua në të gjitha veprat e mira.”, Hindi tha: “Ne nuk jemi mbledhur këtu që në mendjen tonë të synojmë mosbindjen ndaj teje.”.¹

Ndërkohë që çështja nuk ishte aspak kështu. Por, në bazë të doktrinave të Islamit, Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ishte i detyruar t'i pranonte këto deklarime.

3- Bindja me të mirë

Një nga përfundimet interesante, që mund të nxirret nga ky ajet është se bindja ndaj Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) është kushtëzuar me të qenët vepër e pëlqyer, ndonëse Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ishte i pagabueshëm dhe nuk urdhëronte për vepra të pahijshme.

Ka mundësi që kjo shprehje të jetë si shembull për të gjithë urdhrat që jepen nga sundimtarët myslimanë. Këto urdhra mund

¹ Ky tregim është përmendur në “Mexhmaul Bejan”, vëll. 9, f. 276. Kurtubiu, po ashtu, e ka përmendur në tefsirin e tij, me pak ndryshim. Po ashtu Sujuti në “Ed Durrul Menthur” dhe Ebul Fetuh Razi në tefsirin “Ruhul Xhinan”.

të respektohen dhe mund të zbatohen vetëm në rastet kur janë në përputhje me mësimet kur'anore dhe parimet e Sheriatit islam: "...nuk do të kundërshtojnë në çfarë është e drejtë dhe e arsyeshme...".

Sa gabim e kanë ata që i konsiderojnë urdhrat dhe direktivat e sundimtarëve detyrimisht të zbatueshme, pavarësisht se si është urdhri dhe kush e jep atë urdhër, diçka që nuk është në harmoni as me arsyen njerëzore dhe as me dispozitat e Sheriatit dhe të Kur'anit.

Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) në letrën e njohur të tij, drejtuar popullit të Egjiptit, në lidhje me caktimin e Malik Eshterit si udhëheqës, me gjithë përshkrimet e vyera që bëri për Malikin, në fund tha: "... prandaj, dëgjojeni dhe përmbushni urdhrat e tij, të cilat janë në pajtim me të vërtetën, pasi është shpata midis shpatave të Zotit...".¹

¹ "Nehxhul Belaga", Letra 38.

Ajeti 13

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا مِنَ
الْآخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ۝

“O ju që keni besuar, mos i bëni miq ata njerëz me të cilët All’Ilahu është i zemëruar. Ata e kanë humbur shpresën për Jetën Tjetër, ashtu siç e kanë humbur shpresën jobesimtarët për të varrosurit (se do të ringjallen).”

Komentimi

Mos krijoni lidhje miqësie me atë popull që është nën hidhërimin e All’Ilahut

Ashtu siç e vërejmë, edhe kjo sure fillon me çështjen e ndërprerjes së marrëdhënieve me armiqtë e All’Ilahut dhe përfundon me po këtë urdhër. Thënë ndryshe, fundi i sures është rikthim në fillimin e saj, duke thënë: “O ju që keni besuar, mos i bëni miq ata njerëz me të cilët All’Ilahu është i zemëruar...”.

Ju nuk duhet t’i zgjidhni miq ata, as t’u tregoni sekretet tuaja atyre.

Në lidhje me këtë se: “kush janë ata njerëz me të cilët All’Ilahu është i zemëruar...”, disa thonë qartë se janë hebrejtë,

sepse në ajete të tjera të Kur'anit janë përmendur me këtë emër. Në ajetin 90, të sures "El Bekare", në lidhje me hebrenjtë, lexojmë. **"Ata e shitën veten keq, kur nuk besuan në atë që Shpalli All'Ilahu, nga zilia se All'Ilahu ia zbret Shpalljen kujt të dëshirojë nga robtë e Vet. Dhe kështu tërhoqën mbi vete zemërim përmbi zemërim! Sigurisht që mohuesit i pret një dënim poshtërues."**

Ky interpretim është po ashtu i përshtatshëm me shkakun zbritjes që është përmendur për ajetin, sepse një grup prej myslimanëve të varfër shkonin te hebrenjtë dhe u çonin atyre lajmet e myslimanëve. Karshi kësaj, hebrenjtë u jepnin atyre fruta pemësh.

Kur zbriti ajeti në fjalë, i ndaloi (myslimanët nga kjo vepër).¹

Por me gjithë këto shprehje, ajeti ka një kuptim të gjerë dhe të gjithanshëm, që përfshin të gjithë jobesimtarët dhe idhujtarët. Fjala "hidhërim", në Kur'anin Famëlartë, nuk përdoret vetëm për hebrenjtë, por është edhe për hipokritët.²

Shkaku i zbritjes nuk e kufizon domethënien e ajetit. Si rrjedhojë, ajo që është shpalosur në ajet është në përputhje me çështjen e gjithanshme që u përmend në ajetin e parë të sures, nën titullin "Miqësimi me armiqtë e All'Ilahut".

Më pas evokon një çështje që shërben si argument për këtë ndalim: **"...Ata e kanë humbur shpresën për Jetën Tjetër, ashtu siç e kanë humbur shpresën jobesimtarët për të varrosurit (se do të ringjallen)."**, sepse të vdekurit e jobesimtarëve e shohin rezultatin e veprave të tyre në Botën e Ndërmjetme dhe nuk kanë

¹ Tefsiri "Mekhmail Bejan", vëll. 9, f.276.

² Sure "El Fet'h", ajeti 6.

rrugë për t'u kthyer që të korrigojnë veten e tyre, prandaj janë plotësisht të pashpresë.

Po ashtu, dhe ky grup nga të gjallët, është aq i përlyer me mëkatet, saqë nuk ka asnjë shpresë për shpëtimin e vetes, ngjashëm me të vdekurit e jobesimtarëve. Njerëz të tillë, pa dyshim që janë persona të rrezikshëm dhe jo të besueshëm, nuk mund të besosh në fjalën e tyre, as sinqeriteti dhe as integriteti i tyre nuk ka ndonjë vlerë. Ata janë të pashpresë nga mëshira e Zotit dhe për këtë shkak bëjnë çdo lloj krimi. Tani që realiteti është i tillë, si mund të besoni në ta dhe të krijoni lidhje miqësie?

O Zot! Kurrë mos na bëj që të humbasim shpresën nga mirësia Jote e pafundme!

O Zot! Na jep një bekim të tillë, që gjithnjë të jemi të dashurit e të dashurve të Tu dhe armiq me armiqtë e Tu! Na i forco këmbët tona që të ecim të palëkundur në Rrugën e dashurisë Tënde!

O Zot! Na mundëso shoqërimin me të dërguarit e Tu dhe me të dashurit e Tu!

Amin Rabbil Alemin

Sure "Es Saff"

Zbritur në Medine

Ajete 14

Përmbajtja e sures "Es Saff"

Kjo sure bazohet në dy boshte kryesore:

Së pari, epërsia e Islamit mbi të gjitha fetë qiellore dhe sigurimi i vazhdimësisë dhe i përhershmerisë së tij.

Së dyti, domosdoshmëria e xhihadit në rrugën e mbrojtjes dhe të përhapjes së kësaj feje. Nga ana tjetër, mund ta zbërthejmë atë në shtatë pjesë.

1- Fillimi i sures fillon me madhërimin dhe lartësimin e All'Ilahut të Plotfuqishëm dhe të Urtë, që përgatit rrethanat për depërtimin e të vërtetave të tjera në zemrat njerëzore.

2- Thirrja për përputhjen e fjalëve me veprat dhe heqja dorë nga fjalët që nuk zbatohen në praktikë.

3- Thirrja në xhihad, me vullnet të fortë dhe unitet të plotë.

4- Rikujtimi i shkeljes së besëlidhjes nga ana e Beni Izraelitëve dhe lajmërimi i Isait (Mes'hiut) për ardhjen e Islamit.

5- Sigurimi i fitores së Islamit mbi fetë e tjera.

6- Thirrja e mirëfilltë për në luftë dhe përmendja e shpërblimeve në këtë botë dhe në Botën e Ahiretit, që janë në pritje të luftërave të Rrugës së Vërtetë.

7- Përmendja sado e shkurtër e jetës së apostujve të Jezu Krishtit, Isait (Mes'hiut) dhe frymëzimi prej tyre.

Megjithatë, boshti kryesor i kësaj sureje, ashtu siç e cekëm, është Islami dhe xhihadi.

Përzgjedhja e emrit “saff” për këtë sure është bërë për shkak të shprehjes që ka ardhur në ajetin e katërt të sures. Ndonjëherë surja është quajtur “Isa” apo “Havarijjun”.

Është i pranuar si fakt se kjo sure, në tërësi, ka zbritur në Medine dhe ekzistenca e ajeteve të xhihadit në këtë sure e miraton këtë, sepse ne e dimë se xhihadi kurrë nuk ishte legjitimuar në Mekë.

Mirësitë e leximit të kësaj sureje

Në një hadith nga Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) lexojmë: “Ai që e lexon suren ‘Isa’ (suren ‘Saff’) vetë Isai (*Paqja qoftë mbi të!*) gjersa është në këtë botë, do të lutet dhe do të kërkojë mëshirë për të, kurse në Ditën e Gjykimit do të jetë shok i tij.”¹

Në një hadith tjetër nga Imam Bakiri (*Paqja qoftë mbi të!*) thuhet: “Ai që e lexon suren ‘Saff’ dhe e përsërit atë në namazet e detyruara dhe të pëlqyeshme, Zoti do ta caktojë në mesin e engjëjve dhe Profetëve të dërguar.”

¹ Tefsiret: “Mexhmaul Bejan”, vëll 9; “Nuruth Thekalejn”, vëll. 5.

Ajetet 1 - 4

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ، يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ ءَامَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ، كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا
مَا لَا تَفْعَلُونَ، إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقْتَلُونَ فِي سَبِيلِهِ، صَفًّا كَأَنَّهُمْ
بُنِينَ مَرصُوصٌ؛

Me emrin e All'Ilahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

“All'Ilahun e përlëvdon gjithçka, që gjendet në qiej dhe në Tokë. Ai është i Plotfuqishmi dhe i Urti!”

“O ju që keni besuar, përse thoni atë që nuk e bëni?”

“Është shumë e urryer për All'Ilahun të thoni atë që nuk e bëni!”

“Vërtet, All'Ilahu i do ata që luftojnë në Rrugën e Tij, të radhitur si të ishin një ndërtesë solide.”

Shkaku i zbritjes

Komentuesit e Kur'anit, në lidhje me ajetin: **“...përse thoni atë që nuk e bëni?”** kanë përmendur shkaqe të ndryshme të zbritjes, që nuk ndryshojnë shumë nga njëra-tjetra. Si p.sh:

1- Një grup besimtarët thoshin: “Sa herë që do të ballafaqohemi me armikun, nuk do ta kthejmë shpinën dhe nuk do ta lemë betejën.”. Por nuk e mbajtën fjalën dhe në Luftën e Uhudit u arratisën. Kjo u bë shkak që balli i Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe dhëmbi i tij i bekuar të thyhej.

2- Pasi All'llahu e sqaroi shpërblimin e madh të martirëve të Luftës së Bedrit, një pjesë prej sahabëve thanë: “Meqenëse shpërblimi qenka i tillë ne nuk do të largohemi nga beteja e ardhshme. Por në Luftën e Uhudit këta njerëz u larguan. Më pas zbriti ajeti i lartpërmendur dhe i qortoi ata.

3- Një grup besimtarësh, para se të zbriste urdhri për xhihadin, thoshin se sa mirë do të ishte sikur All'llahu t'u tregonte veprat më të mira që të praktikonin. Nuk kaloi shumë kohë dhe All'llahu i lajmëroi: “Vepra më e mirë është besimi i çiltër dhe xhihadi në rrugën e All'llahut.”. Ky lajm nuk u pëlqeu atyre dhe ata shfaqën dyzime. Ndërkohë zbriti ajeti i lartpërmendur dhe i qortoi ata.¹

¹ Tefsiri “Mekh Maul Bejan”, vëll. 9, f. 278. Komentuesit e tjerë, gjithashtu, e kanë përmendur po këtë shkak të zbritjes, por me pak ndryshim.

Komentimi

Luftëtarët besimtarë janë murë i çeliktë

Edhe kjo sure nis me përmendjen e lavdërimit dhe të lartësimit të All'Ilahut. Ndaj dhe kjo konsiderohet si ato sure që njihen si suret "Musebihat", sure që fillojnë me spastrimin dhe lartësimin e Zotit. Ajeti thotë: **"All'Ilahun e përlëvdon gjithçka, që gjendet në qiej dhe në Tokë..."**.¹

Pse të mos e lavdërojnë dhe të mos lartësojnë All'Ilahun, duke e konsideruar të pastër nga çdo lloj mangësie dhe të mete, ndërkohë që All'Ilahu është i Plotfuqishëm, i Pathyeshëm dhe i Gjithëdijshëm? Ajeti vazhdon: **"...Ai është i Plotfuqishmi dhe i Urti!"**.

Ashtu siç e cekëm në fillim, kjo sure është surja e besimit, e monoteizmit, e njohjes dhe e ndërgjegjësimit, që kryhet me anë të gjuhës së qëndrimit dhe thënies. Rendi i mrekullueshëm që mbizotëron mbi të është argumenti më i fuqishëm mbi Qenien e Krijuesit të Plotfuqishëm dhe të Urtë, duke sjellë forcimin e besimit në zemër. Në këtë mënyrë e shtron rrugën për urdhrin e xhihadit.

Më pas, në shenjë kritike dhe qortimi ndaj personave që nuk veprojnë sipas asaj që deklarojnë, thotë: **"O ju që keni besuar, përse thoni atë që nuk e bëni?"**.

¹ Mënyrën e lavdërimit dhe të lartësimit të Zotit të të gjitha krijesave të botës, e kemi përmendur disa herë në këtë komentim të Kur'anit, si p.sh: në ajetin 44 të sures "El Isra" (tefsiri "El Emthel", vëll.12, f. 133), në ajetin 41 të sures "En Nur", (tefsiri "El Emthel", vëll. 14, f. 497).

Sipas shkakut të zbritjes së tyre, këto ajete kanë zbritur për bisedimet për luftë e më pas arratisja dhe largimi nga fushëbeteja në Luftën e Uhudit. Ne e dimë se shkaqet e zbritjes, në asnjë mënyrë, nuk e kufizojnë kuptimin e gjerë të ajeteve, si rrjedhojë çdo lloj deklarimi me gojë, i pambështetur në vepër, është i dëmshëm dhe meriton qortim, pavarësisht faktit nëse ka të bëjë me trimërinë në betejë apo me çdo vepër të denjë.

Disa nga komentuesit e Kur'anit kanë shfaqur mendimin se këto ajete u drejtohen besimtarëve sipërfaqësorë dhe hipokritëve. Por fillimi i ajetit: **“O ju që besuat”** dhe shprehjet që i përdorim në ajetet në vijim, tregojnë se All'illahu u drejtohet besimtarëve të vërtetë dhe jo besimtarëve që akoma nuk e kanë arritur përsosmërinë në besimin e tyre dhe të folurit e tyre nuk është harmonizuar me të vepruarit.

Pas kësaj, në vazhdim të kësaj çështjeje thotë: **“Është shumë e urryer për All'illahun të thoni atë që nuk e bëni!”**.

Në kuvendimet tuaja flisni plot me entuziazëm, por në momentin e sprovës, në fushën e veprimit, secili prej jush futet në një qoshe.

Nga treguesit e rëndësishëm të besimtarëve të vërtetë është kjo: Të folurit dhe të vepruarit e tyre të përputhet me njëri-tjetrin. Sa më shumë të largohet njeriu nga ky parim, aq më shumë është larguar nga e vërteta e besimit.

Fjala *“el mektu”* ka kuptimin e urrejtjes së fortë ndaj një personi që ka kryer një vepër të shëmtuar. Prandaj në periudhën e paganizmit arab personi që martohej me bashkëshorten e babait, e quanin *“martesa e mektit”*, pra, e urrejtjes.

Në fjalinë “*kebure mekten*” fjala “*mekt*”, bashkë me foljen “*kubure*”, pra, intensitetit i lartë i urrejtjes, tregon hidhërimin e madh të All’llahut ndaj deklaratave që nuk mbështeten nga veprat.

Alame Tabatabai, në komentimin e tij “El Mizan” thotë: “Janë dy situata krejt të ndryshme. Kur njeriu të thotë diçka, por që nuk ka ndërmend ta zbatojë atë dhe, kur njeriu nuk e zbaton atë që po thotë, pra, nuk vepron në përputhje me deklaratimet e tij. Në rastin e parë kemi të bëjmë me hipokrizinë, kurse në rastin e dytë me mungesën apo dobësinë e vullnetit.”¹

Kjo shpjegohet në këtë mënyrë: Ndonjëherë njeriu thotë diçka, por që në fillim nuk synon të veprojë sipas saj. Kjo është një lloj hipokrizie. Por ndonjëherë tjetër, njeriu, në fillim, ka ndërmend të veprojë, por më vonë bëhet pishman. Ky është argumenti për dobësinë e vullnetit.

Sidoqoftë, ajeti i sipërpërmendur përfshin çdo lloj shmangie nga kontratat, angazhimet, premtimet dhe madje, sipas thënies së disave, përfshin dhe “betimin”.

Për këtë arsye Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) në fjalimin drejtuar Malik Eshterit thotë: “...ruaju nga premtimet që bën ndaj njerëzve se mos i lë premtimet pa mbajtur, sepse kjo gjë bëhet shkak i zemërimit të madh të All’llahut dhe të njerëzve. Vetë lavdërimi shuan dritën e së vërtetës, kurse prishja e premtimit shkakton urrejtjen e All’llahut dhe të njerëzve.”²

Kur’ani thotë: “Është shumë e urryer për All’llahun të thoni atë që nuk e bëni!”

¹ Tefsiri “El Mijzan”, vëll. 19, f. 287.

² “Nehxhul Belaga”, Letra 53.

Në një hadith nga Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojmë: *“Premtimi i besimtarit ndaj vëllait të tij besimtar është një lloj ‘betimi’, edhe pse shkelja e saj nuk ka penalizim dhe, çdokush që e shmang premtimin, e ka kundërshtuar Zotin dhe vetes i ka ekspozuar një hidhërim të Tij.”.*

Për këtë dëshmon Fjala e All’llahut: **“O ju që keni besuar, përse thoni atë që nuk e bëni? Është shumë e urryer për All’llahun të thoni atë që nuk e bëni!”**.¹

Në ajetin vijues parashtrohet çështja kryesore, që është lufta: **“Vërtet, All’llahu i do ata që luftojnë në Rrugën e Tij, të radhitur si të ishin një ndërtesë solide.”**.

Fjala *“xhihad”* bën të qartë se lufta në vetvete nuk është qëllimi, por ajo që ka rëndësi është lufta në Rrugën e All’llahut, që duhet të jetë e shoqëruar me unitet të plotë, si një ndërtesë e fortë.

Fjala *“saff”*, në parim është paskajore dhe ka kuptimin e vendosjes së diçkaje në radhë. Por këtu është përdorur si pjesore.

Fjala *“mersusun”*, rrjedh nga fjala *“resas”*, që do të thotë *“plumb”*. Ndodhte shpesh që, për të forcuar godinat, shkrinin plumb dhe e hidhnin midis pjesëve përbërëse të ndërtesës. Çdo ndërtesë e fortë quhej e qëndrueshme, pra, e fortifikuar.

Kurse në ajetin në fjalë nënkupton: Luftëtarët e rrugës së vërtetë duhet të qëndrojnë të fortë përballë armikut, si një shpirt dhe trup i vetëm, i kompozuar, që nuk ka asnjë boshllëk midis tyre.

¹ “Usulul Kafij”, vëll. 2, K. “Khulful Vaid”.

Prandaj në komentimin e “Ali Bin Ibrahimit”, në sqarimin e këtij ajeti, lexojmë: “Luftëtarët e rrugës së All’lilahun renditen si një godinë që kurrë nuk shembet.”¹

Në një hadith thuhet se Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*), në Luftën e Sefinit, kur po e përgatiste ushtrinë e vet për betejën fitimtare të radhës, deklaroi: “All’lilahu i Madhëruar ju ka udhëzuar me këtë përgjegjësi: **‘Vërtet, All’lilahu i do ata që luftojnë në Rrugën e Tij, të radhitur si të ishin një ndërtesë solide.’**

Prandaj forconi radhët tuaja si një ndërtesë metalike. Ata që janë të pajisur me parzmore, të qëndrojnë përpara. Ata që nuk kanë parzmore, të pozicionohen pas tyre, shtrëngojini dhëmbët tuaja dhe përballë shtizave të tyre të tregoheni elastikë, se është më efikase për t’iu shmangur shtizave të armikut. Mos i ngulni sytë te armiku i shumtë në numër, në mënyrë që zemrat tuaja të bëhen më të forta dhe shpirti juaj të bëhet më i qetë. Flisni më pak, se kjo e largon frikën dhe përshtatet më shumë me madhështinë tuaj. Mos i shtrembëroni flamujt tuaj dhe as mos i lëvizni nga vendi dhe mos ua dorëzoni askujt, përpos trimave.”²

¹“Nuruth Thakelejn”, vëll. 5, f. 211.

² Tefsiri “Nuruth Thakalejn”, vëll. 5, f. 310. Një kuptim i ngjashëm është përmendur edhe në “Nehxhul Belaga”, në Fjalimin 124.

Hulumtime

1- Domosdoshmëria e unitetit të radhëve

Një nga faktorët më të rëndësishëm për të siguruar fitoren ndaj armiqve është integriteti dhe bashkëlidhja e radhëve në fushën e betejës. Kjo jo vetëm në betejat ushtarake, por edhe në betejat politike dhe ekonomike, nuk mund të korret sukses përpos me anë të unitetit.

Në realitet, Kur'ani Famëlartë i ngjason armiqtë me përmbytjet shkatërruese, të cilat mund të frenohen vetëm me anë të fortesës së çeliktë. Shprehja **“godina solide”** është një nga shprehjet më interesante që është përdorur në këtë fushë. Në një godinë apo digë madhështore, secila nga elementet luan një rol të rëndësishëm. Po ky rol do të jetë efikas vetëm në rast se nuk ekziston në mes asnjë hendek dhe të bashkohen në mënyrë të tillë që në dukje të kemi një konstruktion të vetëm. Të gjithë kthehen në një dorë, në një grusht të fortë dhe të pathyeshëm, që e thyen dhe e shpartallon ballin e armikut.

Mjerisht! Ky mësim i vyer i Islamit sot është harruar dhe shoqëria e madhe islame jo vetëm që nuk i ngjan aspak godinës së fortifikuar dhe të qëndrueshme, por radhët e saj janë shpërndarë dhe në disa raste ballafaqohen me njëra-tjetrën, ku secila palë ka një mendim në kokë dhe dëshirë në zemër, që ndryshon krejtësisht prej palës tjetër.

Duhet të kemi kujdes se bashkimi dhe uniteti i radhëve nuk realizohet vetëm me fjalë dhe parrulla, por ka nevojë për bashkim rreth qëllimit dhe rreth ideologjisë. Kjo nuk mund të realizohet pa

pasur sinqeritet në synim, njohje të mirëfilltë, edukim të mirë islam, si dhe plotësim të kulturës kur'anore.

Nëse All'Ilahu i do luftëtarët, të cilët formojnë një ndërtesë të fortifikuar, në të njëjtën kohë ai shfaq urrejtjen e Tij ndaj grupeve që janë të përçara e të ndara. Rezultati i përçarjes sot është i trupëzuar te dominimi i grupit të vogël të sionistëve mbi territoret islame.

O Zot! Na jep vigjilencë, zgjim dhe vetëdijesim ndaj Kur'anit dhe doktrinae jetëdhënëse të tij!

2- Fjalët të zhveshura nga vepra

Gjuha është përkthyesi i zemrës dhe, në qoftë se udha e këtyre të dyjave ndahet nga njëra-tjetra, kjo është shenjë e dyfytësisë. Është i njohur fakti se njeriu hipokrit nuk gëzon shëndet mendor dhe shpirtëror. Një nga problemet që mund ta pushtojnë një shoqëri, është mungesa e besimit të ndërsjellë, që faktori kryesor për të është mospërputhshmëria e veprave me fjalët.

Në një shoqëri, ku njerëzit flasin, por nuk veprojnë, asesi nuk mund të besojnë dhe të mbështeten te njëri-tjetri dhe të përballojnë bashkërisht problemet. Po ashtu, midis tyre kurrë nuk do të ekzistojë fryma e vëllazërisë dhe e solidaritetit, nuk do të mbizotërojë asnjë vlerë dhe parim dhe asnjë armik nuk do të ketë frikë prej tyre.

Kur plaçkitësit e ushtrisë së Sirisë i sulmuan kufijtë e Irakut për të plaçkitur dhe lajmi arriti te Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*), ai

u dëshpërua shumë dhe mbajti këtë fjalim: *“O njerëz, trupat e të cilëve janë bashkë, ndërsa dëshirat e ndryshme. E folura juaj zbut shkëmbinjtë e fortë, ndërsa veprat tuaja afrojnë armiqtë tuaj. Në tubimet tuaja zotoheni se do të bëni këtë ose atë, mirëpo kur vjen lufta, ju deklaroni: ‘Kthehu prapa!’”*¹

Në një hadith të transmetuar nga Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojmë: *“Dijetar është ai njeri që e thëna e tij afirmohet me anë të veprës së tij. Nëse veprat e dikujt nuk mbështeten nga fjalët, nuk është dijetar.”*²

¹ “Nehxhul Belaga”, Fjalimi 29.

² “Usulul Kafij”, vëll. 1, K. “Safeje Ulema”, Hadithi 2.

Ajetet 5 - 6

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ ۖ يَقَوْمِ ۖ لِمَ تُوذُونِي وَقَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ ۖ
إِلَيْكُمْ ۖ فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ۗ
وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ بِنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ
مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي
أَسْمُهُ ۖ أَحْمَدُ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ۖ

“Kujto kur Musai i tha popullit të vet: ‘O populli im, përse po më mundoni, kur e dini mirë se unë jam i Dërguari i All’Ilahut te ju?!’. Kur ata u larguan (nga e vërteta), All’Ilahu i largoi zemrat e tyre (nga Rruga e Drejtë); All’Ilahu nuk e shpie në Rrugë të Drejtë popullin jobesimtar.”

“Kujto kur Isai, i biri i Merjemes, tha: ‘O bijtë e Izraelit, unë jam i Dërguari i All’Ilahut tek ju, për t’ju vërtetuar Teuratin e shpallur para meje dhe për t’ju sjellë lajmin e gëzueshëm për një të Dërguar, emri i të cilit është Ahmed, që do të vijë pas meje.’. Por, kur ai u solli atyre shenja të qarta, ata thanë: ‘Kjo është magji e hapur!’.”

Komentimi

Lajmi i ardhjes së Profetit (Ahmedit)

Në vazhdim të dy urdhrave, në ajetet e lartpërmendura, rreth “përputhshmërisë e fjalëve me veprat” dhe “unitetit të radhëve”, në ajetet në vijim dhe në plotësim të këtyre këshillave, flitet dhe diskutohet rreth një pjese të jetës së dy Profetëve, Profetit Musa dhe Isa (*Paqja e All'llahut qoftë mbi ta!*), që për fat të keq, në jetën e pasuesve dhe të ithtarëve të tyre, vërehen shembuj shumë të qartë të “mospërputhjes së fjalëve me veprat” dhe “mungesës së solidaritetit dhe unitetit”, duke u sjellë një fat të mjerë.

Në fillim thotë: **“Kujto kur Musai i tha popullit të vet: ‘O populli im, përse po më mundoni, kur e dini mirë se unë jam i Dërguari i All'llahut te ju?!’”**.

Ky mundim mund të jetë referim për të gjitha kundërshtimet, dhe pretekstet që Beni Izraelitët sillnin gjatë jetës së këtij Profeti të nderuar, pra, Profetit Musa, ose mund të jetë referim për ngjarje të tilla si ngjarja e “Tokës së shenjtë”, ku Profetit Musa (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*) i thanë: **“Ata thanë: ‘O Musa! Kursesi nuk do të hyjmë atje, derisa aty të gjenden ata. Kështu që shko ti dhe Zoti yt e luftoni, se ne do të rrimë këtu.’”**¹

Kjo çështje u bë shkak që me vite të tëra të qëndrojnë në shkretëtirë, të humbur dhe të hutuar dhe të shijojnë shijen e hidhur të pretendimeve të pabaza dhe të kota rreth çështjes së xhihadit.

Nëse i referohemi ajetit 69 të sures “El Ahzab”, vërejmë se ky mundim dhe mosbindje është tregues për akuza të padrejta, të

¹ Sure “El Maide”, ajeti 24.

bëra në adresë të Profetit Musa (*Paqja e All'Ilahut qoftë mbi të!*). Zoti i Madhëruar e liroi atë nga akuzat që i thanë, ashtu siç e lexojmë në ajet: **“O ju që keni besuar, mos u bëni si ata që e ofenduan Musain, e All'Ilahu e pastroi atë nga ajo që i thanë. Ai tek All'Ilahu ishte me famë.”**.

Këto akuza dhe ofendime ishin të shumta. Ndonjëherë e akuzonin për vëllavrasje, pra, për vrasjen e Harunit, ndonjëherë për kryerjen e marrëdhënieve intime me gra të këqija (një komplot i ngritur nga ana e Karunit, mashtrues dhe ziliqar, i cili kërkonte në këtë mënyrë të mos i nënshtrohej urdhrit të zekatit) dhe ndonjëherë akuzohej për magji dhe çmenduri, ose për të meta trupore. Përshkrimi i saj është përmendur nën ajetin e lartpërmendur të sures “El Ahzab”.¹

Si është e mundur që një njeri të besojë në Profetin e Zotit dhe t'i drejtojë atij akuza dhe ofendime të tilla?!

Vallë, a nuk është ky shembulli më i qartë për mospërputhjen e fjalëve me veprat?! Prandaj Profeti Musa (*Paqja e All'Ilahut qoftë mbi të!*) u drejtohet duke u thënë: **“O populli im, përse po më mundoni, kur e dini mirë se unë jam i Dërguari i All'Ilahut te ju?!”**.

Por kjo vepër e shëmtuar nuk ngeli pa u ndëshkuar, ashtu siç dhe lexojmë në vazhdim të ajetit: **“...kur ata u larguan (nga e vërteta), All'Ilahu i largoi zemrat e tyre (nga Rruga e Drejtë); All'Ilahu nuk e shpie në Rrugë të Drejtë popullin jo besimtar...”**.

¹ Tefsiri “Namune”, vëll. 17, f. 444- 446.

A ka fatkeqësi më të madhe se kjo, që njeriu të privohet nga udhëzimi hyjnor dhe zemra e tij të jetë e larguar (nga Rruga e Drejtë)?

Nga kjo shprehje kuptojmë se udhëzimi dhe shmangia, edhe pse është nga ana e Zotit, rrethanat, përgatitjet dhe faktorët e saj janë nga ana e vetë njeriut. Nga njëra anë thotë: **"...kur ata u larguan (nga e vërteta), All'Ilahu i largoi zemrat e tyre (nga Rruga e Drejtë)."**, që do të thotë se hapin e parë e bënë vetë ata. Nga ana tjetër, thotë: **"All'Ilahu nuk e shpie në Rrugë të Drejtë popullin jo besimtar..."**.

Së pari, njeriu kryen një mëkat dhe gjynah, që bëhet shkak i largimit të suksesit dhe udhëzimit hyjnor dhe më pas përfshihet në këtë privim të madh.

Një diskutim i detajuar për këtë është përmendur në ajetin 36 të sures "Ez Zumer".¹

Në ajetin vijues flitet rreth çështjes së misionit të Profetit Isa (*Paqja e All'Ilahut qoftë mbi të!*), sabotimit dhe mohimit të popullit të Beni Izraelit kundrejt: **"Kujto kur Isai, i biri i Merjemes, tha: 'O bijtë e Izraelit, unë jam i Dërguari i All'Ilahut tek ju, për t'ju vërtetuar Teuratin e shpallur para meje'..."**.

Po ashtu thotë: **"...dhe për t'ju sjellë lajmin e gëzueshëm për një të Dërguar, emri i të cilit është Ahmed,² që do të vijë pas meje..."**.

¹ Referohuni tefsirit "Namune", vëll. 19, f. 461-468.

² Një emër tjetër i Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), që do të thotë "I lavdëruari".

Prandaj unë jam hallkë lidhëse që bashkoj popullin e Musait (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*) dhe librin e tij me popullin e Profetit të ardhshëm, Profetin Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe Librin e tij.

Në këtë mënyrë vërehet se Profeti Isa (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*) nuk kishte asnjë pretendim tjetër përveç profetësisë nga ana e All'llahut dhe ajo në një periudhë të caktuar kohore. Ajo që i është atribuar, në lidhje me të qenët hyjni apo i biri i All'lahut, të gjitha janë gënjeshtër dhe trillime.

Megjithatë, një grup prej Beni Izraelitëve e ndoqën këtë Profet të paralajmëruar, kurse një grup shumë i madh qëndroi egërsisht përballë tij, madje mohoi mrekullitë e tij të qarta. Prandaj në fund të ajetit thuhet: **“...Por, kur ai u sollti atyre shenja të qarta, ata thanë: ‘Kjo është magji e hapur!’”**.

I çuditshëm është fakti se fisi i hebrenjve e kishin njohur këtë Profet më parë se idhujtarët arabë, madje, në pritje të ardhjes së tij, ishin shpërngulur nga tokat e tyre, saqë shumë prej tyre u vendosën në Medine. Megjithatë, shumë prej idhujtarëve, në fund, e njohën këtë Profet të premtuar dhe i besuan atij. Por shumë nga hebrenjtë ranë pre e kryeneçësisë, dashakeqësisë dhe mohimit të tyre.

Një grup prej komentuesve të Kur'anit, fjalinë: **“... që do të vijë pas meje...”** janë të mendimit se i adresohet Profetit të Islamit (në ajet Ahmed), ashtu siç e interpretuam edhe ne.

Ndërkohë që disa kanë shfaqur mendimin se ajeti flet për Isain (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*). Në këtë rast interpretimi do të

jetë: Kur Isai (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*) u tregoi mrekullitë e qarta Beni Izraelitëve, ata i mohuan dhe i quajtën magji.

Ajetet në vijim tregojnë se interpretimi i parë është më i saktë, sepse këto ajete mbështeten mbi Islamit dhe Profetin e Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Hulumtime

1- Raporti i përgëzimit dhe përsosja e fesë

Fjala “*el Bisharetu*”, përgëzim, në lidhje me lajmërimin e Mesijhut, për ardhjen e Islamit, është një tregues domethënës, që tregon përsosmërinë e kësaj feje ndaj feve të tjera. Shqyrtimi i ajeteve të Kur'anit dhe krahasimi i doktrinave dhe njohurive të Islamit rreth bindjeve, dispozitave, ligjeve, çështjeve etike dhe shoqërore, me atë që ka ardhur në Dhiatën e Vjetër dhe Dhiatën e Re, dëshmon rishtazi këtë epërsi. Në ajetin e lartpërmendur, nuk sqarohet nëse ky përgëzim ka qenë i shënuar në tekstin e librit qiellor të Isait apo jo. Por në ajetet e tjera të Kur'anit miratohet se ky fakt përmendet në vetë Dhiatën e Re.

Në ajetin 157 të sures “El Araf” lexojmë: **“Që pranojnë të Dërguarin (Muhammedin), Pejgamberin arab, (që nuk shkruan e as nuk lexon) të cilin e gjejnë të cilësuar (të përshkruar me virtytet e tij) te ata në Teurat dhe në Inxhil...”** dhe ca ajete të tjera.¹

¹ Tefsiri “El Mijzan”, vëll. 19, f. 290.

2- Përgëzimet e dy Dhiatave dhe fjala “farklita”

Pa asnjë dyshim, ajo që sot është në duart e hebrenjve dhe të krishterëve, që njihet si Dhiata e Vjetër, Bibël ose Dhiata e Re (Teurat dhe Inxhil) nuk janë libra që u kanë zbritur Profetëve të mëdhenj të All’llahut, Musait dhe Isait (*Paqja e All’llahut qoftë mbi ta!*), por janë thjesht koleksion prej librave që janë përpiluar me anë të shokëve të tyre apo njerëzve që kanë lindur pas tyre. Një studim i shkurtër i këtyre librave është dëshmia e gjallë për këtë pretendim, aq sa vetë të krishterët dhe hebrenjtë nuk kanë pretendim tjetër përpos kësaj. Megjithatë, nuk ka dyshim që një pjesë prej mësimëve të Musait dhe Isait (*Paqja e All’llahut qoftë mbi ta!*) dhe përmbajtja e librave të tyre qiellorë është pasqyruar në këta libra përmes transmetimit të ithtarëve të tyre. Prandaj as mund ta pranojmë të gjithë atë që është shkruar në Dhiatën e Vjetër dhe të Re e as nuk mund ta mohojmë atë.

E vërteta është se kemi të bëjmë me një përzierje të mësimëve të këtyre dy Profetëve të mëdhenj me mendimet dhe interpretimet e të tjerëve.

Sidoqoftë, në librat ekzistuese vërehen përgëzime të shumta për ardhjen e një Profeti madhështor, që shenjat e tij nuk përputhen përveç për Islamin dhe Profetin e kësaj feje.

Është për t’u vënë re fakti: Përveç parashikimeve që vërehen në këto libra, që përputhen me Profetin e Islamit, në tre raste, në “Ungjillin e Gjonit” është theksuar mbi fjalën “*farklit*”¹, që në persisht është përkthyer si “ngushëllues”. Le të shohim tekstin e “Ungjillin e Gjonit”:

¹ Kjo shprehje është përmendur në “Inxhilin arab”, botuar në Londër, Uilliam Vites, viti 1857.

“...dhe unë do t’i kërkoj babait dhe ai do t’ju japë një ngushëllues tjetër që do të mbetet me ju përgjithnjë.”¹

Në kapitullin tjetër thuhet: “Dhe kur të vijë ai, ngushëlluesi, që unë do t’ua dërgoj nga ana e babait, domethënë shpirti i drejtë që do të vijë nga ana e babait, do të dëshmojë në lidhje me mua.”²

Po ashtu, në kapitullin tjetër lexojmë: “Por unë po ju them të drejtën që shkuarja ime është e dobishme për ju, sepse, në qoftë se nuk do të shkoj, ai, ngushëlluesi, nuk do të vijë pranë jush, por, nëse unë shkoj, do t’jua dërgoj juve atë.”³

E rëndësishme është: Në tekstin sirian të “Ungjijve”, që janë të përkthyer nga origjinalja greke, në vend të fjalës “ngushëlluesi” përmendet fjala “*parklita*”, kurse në tekstin origjinal në greqisht hasim në fjalën “*pirekletus*”, që, nga pikëpamja e gjuhës greke, ka kuptimin e “njeriut apo personit të lavdëruar”, që është ekuivalente me fjalën “Muhammed Ahmed”.

Por në momentin që udhëheqësit e kishës vunë re që bërja publike e një përkthimi të tillë do të dëmtonte rëndë interesat e kishës, në vend të fjalës “*perikletus*” shkruan “*parakletus*”, që është në kuptimin e “ngushëlluesit”. Me këtë falsifikim të qartë e ndryshuan këtë dëshmi të gjallë. Edhe me gjithë këtë falsifikim, teksti është një përgëzim i qartë për shfaqjen madhështore të një Profeti të ri në të ardhmen.⁴

¹ “Ungjilli i Gjonit”, K. 14, Fjalë 16 (...dhe unë do t’i kërkoj babait dhe ai do t’ju japë një ngushëllues tjetër, që do të mbetet me ju përgjithnjë.)

² “Ungjilli i Gjonit”, K. 15, Fjalë 26 (Dhe kur të vijë ai, ngushëlluesi, që unë do t’jua dërgoj nga ana e babait, domethënë, shpirti i drejtë që do të vijë nga ana e babait, do të dëshmojë në lidhje me mua.)

³ “Ungjilli i Gjonit”, K. 16, Fjalë 7, (Por unë po ju them të drejtën që shkuarja ime është e dobishme për ju, sepse, në qoftë se nuk do shkoj, ai, ngushëlluesi, nuk do të vijë pranë jush, por, nëse unë shkoj, do t’jua dërgoj juve atë.)

⁴ “El Furkan fi tefsiril Kur’an”, vëll. 27-28, f. 306, në ajetin në fjalë. Gjithashtu, është përmendur teksti sirian, i ngjashëm me tekstin e lartpërmendur.

Në vëllimin e parë të komentimit “Namune”, kemi cituar dëshminë e një prej klerikëve të njohur të krishterë, që më pas ka pranuar Islamin, (“Fakhrul Islam” autori i njohur i librit “Enisal alam”), i cili e ka përmendur komentimin e profesorit të vet për fjalën “farklita”, çka bën të qartë që këto përgëzime kanë qenë për personin e quajtur Ahmed apo Muhammed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).¹

Këtu do t’ju ftoj të ndiqni përkthimin e një shkrimi të “Enciklopedisë së madhe Franceze” rreth kësaj çështjeje: “Muhammedi është themeluesi i fesë islame, i Dërguari i All’llahut dhe i fundit të Profetëve. Fjala Muhammed do të thotë shumë i lavdëruar dhe rrjedh nga fjala Ahmed, që ka kuptimin e madhërimit dhe të lavdërimit. Në bazë të një rastësie të çuditshme, emri tjetër, që është përmendur për të, po ashtu, rrjedh nga fjala Ahmed dhe është e përafërt në kuptimin e fjalës Muhammed. Ekzistojnë gjasa të forta që të krishterët e Hixhazit ta përdornin këtë fjalë në vend të fjalës “Farklit”.

Ahmed, domethënë shumë i lavdëruar, shumë i madhërisëm, është përkthim i fjalës “perikatus”, që gabimisht është zëvendësuar me fjalën “paraklatus” që për pasojë autorët fetarë të myslimanëve e kanë theksuar në mënyrë të përsëritur, që me këtë fjalë nënkuptohet përgëzim për ardhjen e Profetit të Islamit. Kur’ani Famëlartë, në mënyrë të qartë dhe haptazi, në një ajet të sures “Saff” e përmend këtë çështje.²

Thënë shkurt, kuptimi i fjalës “farklit” nuk është “shpirti i shenjtë” apo “ngushëlluesi”, por është një kuptim i barasvlershëm me fjalën Ahmed.

¹ Tefsiri “Namune”, vëll. 1, sure “El Bekare”, ajeti 41.

² “Enciklopedia e madhe Franceze”, vëll. 23, f. 4176.

3- Vallë, a ishte emri i Profetit të Islamit Ahmed?

Pyetja me rëndësi që parashtrohet këtu është emri i vërtetë i Profetit të fundit. Emri i njohur i Profetit të Islamit është Muhammed, ndërkohë që në ajetin e lartpërmendur thuhet: Ahmed. Si mund të shpjegohet kjo? Në përgjigje të kësaj pyetjeje duhet të kemi parasysh këto fakte:

a) Në librat e historianëve lexojmë: Profeti, që nga fëmijëria kishte dy emra. Madje njerëzit e thërrisnin me ato dy emra, njëri ishte Muhammed dhe tjetri Ahmed. Emrin e parë ia kishte vënë gjyshi i tij, Abdul Mutalibi, kurse të dytin nëna e tij, Emine. Kjo gjë është shpjeguar me detaje në librin Siretul Halebijeh.

b) Një ndër personat që e thërrisnin të Dërguarin e All'Ilahut në mënyrë të përsëritur me këtë emër, Ahmed, ishte dhe xhaxhai i tij, Ebu Talibi.

Edhe sot, në librin “Përmbledhja e poezive të Ebu Talibit” hasim vjersha të shumta, ku i Dërguari i respektuar i Islamit përmendet me emrin Ahmed.

Shtypësit kërkuan vrasjen e Ahmedit,

por nuk patën udhëheqës për ta zbatuar.

Edhe pse Ahmed i u ka sjellë të vërtetën,

nuk u ka sjellë gënjeshtër. ¹

Po ashtu, në vjersha nga Ebu Talibi, që nuk përmenden në përmbledhjen e tij me poezi, i hasim këto emra, si p.sh:

¹ “Divane Ebu Talib”, f. 25-29.

All'Ilahu e nderon lajmëtarin e vet, Muhammed.

Ndaj më i nderuari ndër njerëz është Ahmedit!¹

c) Edhe në vjershat e Hasan ibn Thabit, poet i njohur i kohës së Profetit ndeshim këtë emër:

I pikëlluari. Mungesa e Ahmedit e kishte dobësuar.

Gjithnjë i numëronte mirësitë e të Dërguarit.²

Poezitë e Ebu Talibit apo të poetëve të tjerë të asaj kohe, në të cilën përmendet emri Ahmed (në vend të Muhammedit) janë aq shumë në numër, sa që nuk mund t'i përmendim të gjitha këtu. Këtë temë do ta përfundojmë me një vjershë shumë të bukur, nga djali i Ebu Talibit, domethënë nga Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*):

A më këshillon në durim me ndihmën e Ahemdit?

Betohem në Zot, që atë që e thashë, nuk është nga mungesa e durimit.

Unë për hir të Zotit, do të punoj në përkrahjen e Ahemdit.

Po ai është Profeti i udhëzimit, i cili, që nga fëmijëria dhe rinia, gjithnjë ishte i lavdëruar dhe i admiruar.³

¹ "Tarihe ibn Asakir", vëll. 1, f. 275.

² "Divane Hasan ibn Thabit", f. 59, Hulumentim i Muhamed Izet Nasrullah.

³ "El Gadijr", vëll. 7, f. 358.

d) Në transmetimet për çështjen e Miraxhit shpesh lexojmë: Zoti i Madhëruar, të Dërguarin, Profetin e Islamit, në natën e Miraxhit shpesh e thërriste si Ahmed.

Ndoshta për këtë shkak thuhet se emri i tij në qiej ishte Ahmed dhe në tokë ishte Muhammed.

Në një hadith nga Imam Bakiri (*Paqja qoftë mbi të!*) thuhet: *“Profeti i Islamit kishte dhjetë emra. Pesë prej tyre janë cekur në Kur’an: Muhammed, Ahmed, Abdullah, Jasin dhe Nun.”*¹

e) Kur Profeti ua lexoi banorëve të Medines dhe të Mekës ajetet e lartpërmendura të sures “Saff”, pa dyshim, ata që e dëgjuan, njerëzit e Librit (të krishterët) asnjë nga idhujtarët nuk kontestuan që Bibla e ka paralajmëruar ardhjen e Ahmedit. Kurse emri yt është Muhammed.

Kjo heshtje është argument se emri Ahmed për Profetin ka qenë diçka e njohur për atë gjeografi. Nëse do të kishte ndonjë objeksion, do të ishte transmetuar për ne, sepse konstatimet e armiqve, madje edhe kur kanë qenë shumë irrituese, janë përmendur në histori. Nga ky diskutim arrijmë në përfundimin se emri Ahmed ka qenë një nga emrat e njohura të Profetit të Islamit.²

¹ Tefsiri “Nuruth Thakalejn”, vëll. 5, f. 313. Në tefsirin “Ed Durrul Menthur”, gjithashtu, janë përmendur shumë transmetime në këtë fushë, që përmendja e tyre këtu është e pamundur (vëll. 6, f. 214).

²Kjo çështje dhe çështja e lartpërmendur është marrë nga libri “Ahmed meu’ud enxhil” dhe tefsiri “Furkan”.

Ajetet 7 - 9

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَىٰ إِلَى الْإِسْلَامِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝ يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ ۖ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ۝ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ ۖ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ۝

“Kush është më i padrejtë se ai që shpif gënjeshtër kundër All’Ilahut, ndërkohë që i bëhet thirrje për t’iu nënshtruar Atij?! All’Ilahu nuk i udhëzon të padrejtët.”

“Ata dëshirojnë të fikin Dritën e All’Ilahut me gojën e tyre, por All’Ilahu e përsos Dritën e Vet, edhe nëse (këtë gjë) e urrejnë jobesimtarët.”

“All’Ilahu është Ai që e ka çuar të Dërguarin e Vet me udhërrëfimin dhe Fenë e së Vërtetës, për ta ngritur atë më lart se të gjitha fetë, edhe nëse nuk e pëlqejnë idhujtarët.”

Komentimi

Kërkojnë ta shuajnë dritën e All'Ilahut me gojën e tyre?!

Në ajetet e kaluara lexuam se si një grup armiqsh dhe kryeneçë, përkundrejt përgëzimit të Profetit Isa, Profetit pararendës për shfaqjen e Profetit të Islamit dhe përkundrejt faktit që thirrja e Profetit të Islamit shoqërohej me argumente të qarta dhe mrekulli, prapë e kundërshtuan dhe e mohuan atë. Në ajetet në vijim do të jepen sqarime jo vetëm për rrjedhjen dhe veprimet e këtyre njerëzve, por edhe fatin e tyre.

Në fillim ajeti 7 thotë: **“Kush është më keqbërës se ai që shpif gënjeshtër kundër All'Ilahut, ndërkohë që i bëhet thirrje për t'iu nënshtuar Atij?!”**.

Personi, që thirrjen e Profetit të All'Ilahut e konsideron gënjeshtër, mrekullinë e tij magji dhe fenë e tij falsitet, është më i padrejti dhe më i ligu i njerëzve, sepse e mbyll jo vetëm Rrugën e udhëzimit dhe të shpëtimit të vetes, por edhe të robëve të tjerë të All'Ilahut, duke i privuar nga burimi i furnizimit hyjnor, që siguron lumturinë e përhershme të tyre.

Në fund të ajetit thotë: **“All'Ilahu nuk i udhëzon keqbërësit.”**.

Funksioni i Zotit është udhëzimi dhe, Esenca e Stërpastër e Tij është dritë dhe ndriçim shpirtëror: **“Zoti është drita e qiejve dhe e tokës”**, por udhëzimi ka nevojë për rrethana të përshtatshme. Ky parakusht nuk është i pranishëm te njerëzit që janë armiq të së vërtetës.

Ky ajet është ripërsëritje dhe ritheksim i kësaj të vërtete, që udhëzimi dhe shmangia, edhe pse janë nga ana e vetë All'llahut, rrethanat e kësaj gjëje fillojnë nga ana e vetë njeriut. Për këtë shkak kurrë nuk mund të flasim për determinizëm.

Fjalja **“Ndërkohë që i bëhet thirrje për t’iu nënshtruar atij...”** është aludim për këtë: Thirrja e profetit siguron mirësinë në këtë botë dhe në botën e Ahiretit, si dhe shpëtimin e njerëzve. Megjithëkëtë, si është e mundur që njeriu, me duart e veta, të dëmtojë rrënjët e lumturisë së vet?

Shprehja *“men edhlemu”* - **“kush është më keqbërës”** është përmendur pesëmbëdhjetë herë në Kur’an. Ajeti në fjalë është rasti më i fundit prej tyre, ndonëse rastet e përmendjes së saj, në dukje, ndryshojnë. Kjo çështje mund të sjellë me vete pyetjen: Vallë, a mund të jenë *“njerëzit më shtypës”* më shumë se një grup?

Por përqendrimi mbi këto ajete tregon se të gjitha këto raste u referohen përgënjeshtimit të ajeteve hyjnore dhe pengimit të njerëzve nga Rruga e All'llahut, që, në fakt, do të thotë se nuk ekziston një padrejtësi, pra, krim më të madh se sa të pengohen njerëzit nga një program i tillë, që është rruga e lumturisë në të gjitha fushat.

Më pas, për të ilustruar që armiqtë e së vërtetës nuk janë të aftë ta zhdukin Fenë e Tij, me një krahasim shumë tërheqës, thotë: **“Ata dëshirojnë të fikin Dritën e All'llahut me gojën e tyre, por All'llahu e përsos Dritën e Vet, edhe nëse (këtë gjë) e urrejnë jobsimtarët.”**

Ata janë si njerëzit që kërkojnë t’i shuajnë dritën e diellit botës ndriçuese, me përshtypjen se ata janë si lakuriqët e natës, të

cilët supozojnë se, në qoftë se ia mbyllin sytë diellit dhe e mbështjellin veten në perdet e errësirës së natës, mund t'ia dalin t'i bëjnë ballë këtij burimi të dritës.

Historia e Islamit është një pasqyrë e gjallë për realizimin praktik të këtij paralajmërimi të madh të Kur'anit, sepse, që nga dita e parë e shfaqjes së Islamit janë thurur komplete të ndryshme për asgjësimin e saj:

- Ndonjëherë, me anë të përqeshjes, propagandës denigruese dhe ngacmimeve të armiqve (të Islamit).

- Ndonjëherë me anë të embargos ekonomike dhe shoqërore.

- Ndonjëherë me anë të imponimit të luftërave të ndryshme në fushëbetajat e Uhudit, Ahzabit, Hunejnit dhe

- Ndonjëherë me anë të kompleteve të brendshme të hipokritëve.

- Ndonjëherë me anë të shkarkimit të përçarjeve midis radhëve të myslimanëve.

- Ndonjëherë me anë të kryqëzatave ndaj myslimanëve.

- Ndonjëherë me anë të opiumit të Jerusalemit dhe Qabesë së parë.

- Ndonjëherë me ndarjen e shtetit kompakt dhe madhështor të Islamit në më shumë se dyzet shtete të ndara.

- Ndonjëherë me anë të planit për ndërrimin e orientimit dhe shkoqitjen e të rinjve myslimanë nga kultura e vjetër e tyre.

- Ndonjëherë me anë të përhapjes së imoralitetit e prostitucionit, si dhe mjeteve të shthurjes etike dhe devijimit të ideologjisë midis të rinjve dhe të rejave.

- Ndonjëherë me anë të pushtimit ushtarak, politik dhe ekonomik.

- Dhe ndonjëherë me anë të metodave të tjera ...

Por ashtu siç e ka caktuar All'llahu, kjo dritë hyjnore, ditë për ditë, është në zgjerim e sipër, në mënyrë që areali i Islamit në çdo kohë të zgjerohet më shumë se në të kaluarën. Statistikat tregojnë se popullsia myslimane në botë, përkundrejt përgjigjeve të përbashkëta të sionistëve, kryqëzatave dhe materialistëve të Lindjes, është në rritje.

Po, ata gjithnjë kërkojnë që të shuajnë Dritën e All'llahut, por All'llahu ka vullnet tjetër dhe kjo është mrekullia e përjetshme e Kur'anit.

Duhet përmendur se ky kuptim është përmendur dy herë në Kur'an. Në këtë sure dhe në ajetin 32 të sures "Teube", por me të vetmin dallim, në këtë sure përdoret lidhëza "le" dhe në rastin e dytë, pra, në suren "Teube", është përdorur lidhëza "en".

Ragibi, në librin "Ef Mufredat", për këtë dallim thotë: Ajeti i parë do të thotë shuarja pa asnjë premisë, kurse ajeti i dytë, shuarja me anë të asistencës së mjeteve (premisave) të tjera.

Domethënë, pavarësisht se a bëjnë parapërgatitje apo nuk bëjnë, ata nuk janë të aftë të shuajnë dritën e All'llahut.

Në ajetin e fundit të kësaj sureje, për të theksuar dhe më tej çështjen, shprehet qartë: **“All’lillahu është Ai që e ka çuar të Dërguarin e Vet me udhërrëfimin dhe Fenë e së Vërtetës, për ta ngritur atë më lart se të gjitha fetë, edhe nëse nuk e pëlqejnë idhujtarët.”**.

Shprehja **“...që e ka çuar të Dërguarin e Vet me udhërrëfimin dhe fenë e së Vërtetës.”** vjen të sqarojë shkakun e fitores dhe mbizotërimit të Islamit, sepse kjo fitore rrënjëzohet në natyrën e “udhëzimit” dhe të Fesë së Vërtetë. Islami dhe Kur’ani janë drita hyjnore dhe kudo që ka dritë, shfaq dhe karakteristikat e veta dhe është shkak i fitores, në mënyrë që as urrejtja e politeistëve dhe mosbesimtarëve nuk mund të ngrejë ndonjë pengesë në këtë rrugë.

Është interesant fakti se ky ajet është përmendur tre herë në Kur’an, me pak ndryshime në strukturën e tij. Një herë në suren “Et Teube”, ajeti 33, një herë në suren “Fet’h”, ajeti 38 dhe rasti i tretë është te kjo sure, pra, sure “Saff”.

Por nuk duhet harruar se kjo përsëritje ishte në një kohë që feja islame akoma nuk ishte e stabilizuar në Gadishullin Arabik dhe jo më në vendet e tjera të botës. Por Kur’ani Famëlartë, që në atë kohë dhe në mënyrë të përsëritshme, këmbëngulte mbi këtë çështje. Ngjarjet e së ardhmes nxorën në dritë drejtësinë e këtij paralajmërimi, përgëzimi të madh. Islami, nga pikëpamja e arsyes dhe nga pikëpamja e zhvillimit të jashtëm, ngadhënjeu mbi fetë e tjera, duke prapësuar armiqtë nga pjesët e gjërat të botës dhe e zuri vendin e tij, ashtu siç është në zhvillim edhe në ditët tona.

Sigurisht etapa kulmore e këtij përparimi, sipas bindjes sonë, do të realizohet me rishfaqjen e Imam Mehdiut mbi tokë. Këto ajete janë prova për atë rishfaqje të madhërishme.

Për përmbajtjen e këtij ajeti, që mund të jetë “dominimi logjik” apo “dominimi i forcës” dhe si është marrëdhënia e saj me rishfaqjen e Imam Mehdiut (*Paqja qoftë mbi të!*) kemi diskutuar gjerësisht në komentimin e ajetit 23, të sures “Et Teube”.

Ajetet 10 - 13

الْمُشْرِكُونَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجْرَةٍ تُنَجِّيْكُمْ مِّنْ
 عَذَابِ ٱلْأَلِيمِ ۗ تُوْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِ ۗ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ
 بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ۗ يَغْفِرْ
 لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَارُ
 وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ۗ وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا
 نَصْرٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ ۙ وَبَشِيرٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ۝۱۳

“O ju që keni besuar, a doni t’ju drejtoj në një tregti, e cila ju shpëton nga një dënim i dhembshëm?!”

“Besoni në All’llahun dhe në të Dërguarin e Tij dhe luftoni në Rrugën e All’llahut me pasurinë dhe trupin tuaj. Kjo, nëse do ta dini, është më mirë për ju.”

“Ai do t’jua falë gabimet tuaja dhe do t’ju shpjerë në kopshte, nëpër të cilat rrjedhin lumenj dhe në banesa të mrekullueshme në Xhennetin e Adnit. Kjo është fitorja më e madhe.”

“Ai do t’ju falë edhe dhunti të tjera që i dëshironi: ndihmën e Tij dhe një fitore të afërt! Andaj, gëzoji besimtarët!”

Komentimi

Tregtia fitimprurëse!

Ashtu siç e cekëm dhe në fillim të sures, një nga objektivat kryesore të kësaj sureje është thirrja në besim dhe xhihad. Edhe këto ajete përqendrohen mbi dy parimet e përmendura, duke sjellë shembuj të bukur, që krijon motivimin e lëvizjes hyjnore në shpirtin e njeriut. Një motivim, që është kusht i fitores së Islamit mbi të gjitha fetë e tjera, për të cilën u fol në ajetet pararendëse.

Në ajetin 10 thotë: **“O ju që keni besuar, a doni t’ju drejtoj në një tregti, e cila ju shpëton nga një dënim i dhembshëm?!”**.

Besimi dhe xhihadi, që janë prej obligimeve të prera, në këtë rast nuk shqyrtohen në formën e urdhëresave, por në trajtën e propozimit për tregti dhe të pashoqëruara me shprehje, që reflektojnë mirësinë e pafundme të All’Ilahut.

Nuk ka dyshim se shpëtimi nga dënimi i dhimbshëm është ndër kërkesat më të rëndësishme të njeriut. Prandaj pyetja: “Vallë, a doni që t’ju orientoj drejt një tregtie që ju shpëton nga dënimi i dhembshëm?”, është e përfillshme për çdokënd.

Shpalosja e kësaj çështjeje ngjall kureshtjen e njerëzve, duke i tërhequr drejt vetes dhe pa e pritur përgjigjen, menjëherë, pas pyetjes, jep sqarime rreth saj, duke thënë: **“Besoni në All’Ilahun dhe në të Dërguarin e Tij dhe luftoni në Rrugën e All’Ilahut me pasurinë dhe trupin tuaj...”**.

Nuk vihet në pikëpyetje fakti që All'illahu nuk ka nevojë për këtë tregti fitimprurëse dhe të gjitha dobitë dhe fitimet e saj i takojnë plotësisht besimtarëve. Prandaj në fund të këtij ajeti deklaroi: **“...Kjo, nëse do ta dini, është më mirë për ju...”**.

Është me interes të dihet se subjekt i këtij ajeti janë besimtarët, në bazë të dëshmisë në fillim të ajetit (o njerëz që besuat). Por në të njëjtën kohë i thërret ata në dy parimet e besimit, që besimi sipërfaqësor dhe në fjalë nuk është i mjaftueshëm, por duhet një besim i thellë dhe i përzemërt, për të qenë burim i vetëflijimit, i sakrificës dhe i xhihadit, ashtu siç ka gjasa që përmendja e besimit në Zot dhe e Profetit të Tij, në rastin konkret, të jetë një sqarim për besimin, që ishte përmendur shkurtimisht në fillim të ajetit pararendës.

Sidoqoftë, besimi në të Dërguarin nuk është i ndarë nga besimi në All'illahun, ashtu siç xhihadi me shpirtin nuk është i shkëputur nga xhihadi me pasurinë, sepse të gjitha luftërat kanë nevojë për pajisje dhe parapërgatitje, që duhet të sigurohen me anë të ndihmave financiare.

Disa njerëz kanë mundësi për të dy llojet e xhihadit, kurse disa kanë mundësi vetëm për xhihadin me pasurinë dhe janë prapa fronit, siç një pjesë kanë vetëm shpirtin (veten) e tyre dhe janë të gatshëm ta sakrifikojnë atë.

Duhet të bashkohen dy degët e xhihadit me njëra-tjetrën, në mënyrë që fitorja të sigurohet.

Fakti që xhihadi me pasurinë është përmendur para xhihadit me shpirtin, nuk do të thotë se e para është më superiore se xhihadi me shpirt, por për shkak se konsiderohet si parakusht i

tij, ngaqë pajisjet e xhihadit sigurohen me anë të ndihmave materiale.

Deri tani u përcaktuan tre shtyllat kryesore të kësaj tregtie fitimprurëse dhe të pashembullt. "Blerësi" - "All'llahu", "shitësi" - "besimtarët" dhe "malli" - "shpirti apo pasuria e njerëzve".

Tani është radha të njihemi me "shtyllën e katërt", pra, fitimin e kësaj tregtie madhështore.

All'llahu thotë: **"Ai do t'jua falë gabimet tuaja dhe do t'ju shpjerë në kopshte, nëpër të cilat rrjedhin lumenj dhe në banesa të mrekullueshme në Xhennetin e Adnit. Kjo është fitorja më e madhe."**

Në etapën e shpërblimit në Botën Tjetër, së pari, shkon pas faljes së mëkateve, sepse shqetësimi dhe brenga më e madhe e njeriut është prej mëkateve. Kur jepet falje dhe mëshirë për mëkatet, nuk mbetet vend për brengosje.

Kjo shprehje është aludim se dhurata e parë hyjnore për dëshmorët në Rrugën e All'llahut, është se ua fal të gjitha mëkatet. Tani lind pyetja: Vallë, a vlen kjo vetëm për të "drejtat ndaj All'llahut" apo përfshin dhe "të drejtat ndaj njerëzve"?

Ngaqë ajeti nuk është i kushtëzuar, kjo merret si argument për gjithëpërfshirjen. Duhet pasur parasysh se All'llahu i Madhëruar "të drejtën e njerëzve" e ka lënë në dorën e tyre. Për këtë fakt, disa kanë shprehur dyshime.

Në bazë të kësaj, në ajetet e mësipërme janë përmendur dy lloje të besimit (besimi në All'llahun dhe besimi në Profetin), dy lloje të xhihadit (xhihadi me pasurinë dhe xhihadi me shpirtin) dhe

dy shpërblimet e Botës së Përtejme (falja e mëkateve dhe hyrja në Xhennetin e përhershëm) dhe ashtu siç do ta vërejmë në vazhdim në ajetin vijues, dy lloje prej mirësive të All'llahut në këtë botë.

All'llahu thotë: **“Ai do t’ju falë edhe dhunti të tjera që i dëshironi: ndihmën e Tij dhe një fitore të afërt...”**.

Çfarë tregtie e dobishme dhe e bereqetshme! E gjitha, që nga fillimi gjer në fund, është e rrethuar me fitore, begati dhe mëshirë. Pikërisht për këtë është përmendur si (fitore e madhe).

Më pas, për këtë arsye i përgëzon dhe i uron besimtarët për këtë tregti madhështore. Ndër të tjera shton: **“Andaj, gëzoji besimtarët!”**.

Në një hadith thuhet: “Në kohën kur Profeti i Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) në “Lejletul Ukbe” (nata kur Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u takua fshehurazi në afërsi të Mekës me një grup njerëzish nga Medina) dhe mes Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe njerëzve besimtarë, ensarëve të Medines, u nënshkrua një marrëveshje, Abdullah ibn Reuahatu tha: ‘Kësaj marrëveshjeje mund t’i shtoni çdo lloj kushti që dëshironi në lidhje me Zotin dhe për veten tuaj!’”.

Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) iu përgjigj: “Kushti im për Zotin tim është ky: Në asnjë mënyrë të mos i bëni Atij shok. Kurse kushti ndaj meje është që të më mbronin mua, ashtu siç e mbronin veten dhe pasurinë tuaj.”.

Abdullahi tha: “Kundrejt këtyre, neve çfarë do të na jepet?”.

Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) iu përgjigj: “*Xhenneti!*”.

Abdullahi shtoi: “Çfarë marrëveshjeje fitimprurëse!! As ne nuk do të heqim dorë nga një marrëveshje e tillë (me dëshirën tonë) dhe as nuk do të pranojmë, nëse na kërkohet të heqim dorë prej saj, as nuk do ta anulojmë atë, as nuk do të pranojmë anulimin e saj nga pala tjetër.”.¹

Hulumtime

1- Cila është “Fitorja e afërt”?

Fitorja e premtuar në këto ajete, pavarësisht, nëse bëhet fjalë për përballjen ideologjike, apo fitoren ushtarake, gjithnjë u referohet myslimanëve.

Sa për “fitoren e afërt” dhe pyetjes se për cilën rast është, komentuesit e Kur’anit kanë dhënë mendime të ndryshme :

Shumica prej tyre e kanë identifikuar me çlirimin e Mekës.

Disa të tjerë e kanë komentuar si fitore ndaj Bizantit dhe Iranit.

Kurse disa të tjerë kanë thënë se me fitoren e afërt synohen “të gjitha fitoret e myslimanëve”, përfshirë fitoret që janë arritur në

¹ Tefsiri “Fi Dhilalil Kur’an”, vëll. 8, f. 87.

një periudhë shumë të ngushtë kohore, përmes ekspeditave xhihadiste të myslimanëve.

Ngaqë ajeti nuk i drejtohet vetëm shokëve dhe sahabëve të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), por të gjithë besimtarëve gjatë gjithë historisë, shprehja **“ndihma nga All'llahu dhe fitorja e afërt”** ka një kuptim shumë të gjerë dhe është një përgëzim për të gjithë ata. Ndonëse në kohën e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe në momentin e zbritjes së këtyre ajeteve rasti konkret ishte çlirimi i Mekës.

2- Cilat janë banesat e mrekullueshme?

Ndër begatitë e Xhennetit këtu flitet, në mënyrë të veçantë, mbi çështjen e “vendbanimeve të pastra dhe të begatshme”, duke qenë ky vendbanim në kopshtet e Parajsës së Amshueshme. Kjo është për shkak se një nga kushtet kryesore të rehatisë së njeriut është çështja e banesës, roli i banesës së pastër dhe të spastruar nga çdo lloj ndotje e brendshme dhe e jashtme.

Ragibi, në librin “El Mufredat”, thotë: “Kuptimi i fjalës “et *tajjibu*” është “diçka që i kënaq shqisat e brendshme dhe të jashtme”. Ky është një kuptim gjithëpërfshirës, që përmban në vetvete të gjitha kushtet e përshtatshme për një banesë.

Është interesante të dimë se në Kur'an tre gjëra janë konsideruar si shkak i rehatisë: errësira e natës **“...e natën e bëri kohë pushimi”**¹; banesat për jetesë: **“...All'llahu ju bëri shtëpitë**

¹ Sure “El En’am”, ajeti 96.

tuaja vendbanim të qetë..."¹; bashkëshorte nga vetë lloji i juaj: "Nga faktet (e madhërisë së) e Tij është që për të mirën tuaj, Ai krijoi nga vetë lloji i juaj palën (gratë) ashtu që të gjeni prehje tek ato...".²

3- Bota është vendtregtia e të afërmeve të All'llahut

Në librin "Nehxhul Belaga" lexojmë: Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) përballë një personi që pretendonte devotshmëri të lartë dhe që e qortonte pandërprerë këtë botë, tha: "E ke gabim, kjo botë është një pasuri e madhe për ata që janë të vetëdijshëm dhe të zgjuar.". Më pas dha një sqarim për këtë: "Bota është vend tregtimi i të afërmeve të All'llahut."³

Rrjedhimisht, nëse në një vend bota është e ngjashme me "fermën" e Ahiretit, këtu i ngjan një "firme tregtie", ku, njeriu, pasuritë, pra, kapitalin që e ka marrë nga Zoti, ia shet po Atij, por me çmimin më të lartë të mundshëm dhe, karshi mallrave të pavlefshme, fiton begatitë më të mira të All'llahut.

Parimisht, shprehja e tregtisë, pra, një tregti shumëfitimprurëse bëhet për nxitjen e një prej instinkteve më të fuqishme të njeriut, që është motivimi për të tërhequr fitimin dhe për të larguar dëmin, sepse kjo tregti hyjnore nuk është vetëm fitimprurëse, por njëkohësisht e largon dënimin e dhimbshëm.

¹ Sure "En Nahl", ajeti 80.

² Sure "Err Rrum", ajeti 21.

³ "Nehxhul Belaga", Fjalimi 131.

Të njëjtin kuptim e hasim dhe në ajetin 111 të sures "Et Teube": **"All'Ilahu ble prej besimtarëve shpirtrat dhe pasurinë e tyre me Xhennet. Luftojnë në Rrugën e All'Ilahut, mbysin dhe mbyten. (All'Ilahu dha) Premtimin të cilin e vërtetoi në Teurat, Inxhil e Kur'an. E kush është më zbatues i sigurt i premtimit të vet se All'Ilahu? Pra, gëzoju tregtisë që e bëtë me Të. Ky është sukseesi i madh."**

Një sqarim rreth kësaj teme kemi dhënë në kometimin e sures "Et Teube".¹

¹ Ajeti 111 i sures "Et Teube".

Ajeti 14

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا أَنصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ
لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ اللَّهِ
فَامَنَّا طَائِفَةٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَكَفَرَت طَّائِفَةٌ ءَايَدِنَا الَّذِينَ ءَامَنُوا
عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَاصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ١٤

“O ju që keni besuar, bëhuni ndihmësit e All’Ilahut, ashtu siç u tha dishepujve Isai, i biri i Merjemes: ‘Kush janë ndihmësit e mi për çështjen e All’Ilahut?’. Dishepujt u përgjigjën: ‘Ne jemi ndihmësit e All’Ilahut!’. Kështu, një pjesë nga bijtë e Izraelit e besoi, kurse pjesa tjetër e mohoi. Prandaj Ne i forcua besimtarët kundër armikut të tyre dhe ata dolën ngadhënjimtarë.”

Komentimi

Bëhuni si “apostujt”

Në këtë ajet, i cili është ajeti i fundit i sures “Es Saff” prapë përqendrimi është te çështja e xihadit, që përbën boshtin kryesor të kësaj sureje, vetëm që çështja qaset në një mënyrë tjetër. Këtu nuk

flitet për Xhennetin dhe begatitë e saj, por për diçka që është më e rëndësishme: **“O ju që keni besuar, bëhuni ndihmësit e All’llahut...”**.

Po! Ndhmës të All’llahut. Fuqia e Tij është e pakufishme dhe e pathyeshme dhe të gjitha fuqitë burojnë prej Tij. Kthehu te All’llahu!

Është për t’u çuditur fakti se këtu ai i thërret robtë e Vet për ndihmë. Pa dyshim, është një krenari e pashembullt kjo thirrje, edhe pse kuptimi i kësaj thirrjeje është përkrahja dhe asistimi i Profetit të All’llahut dhe fesë së Tij. Në këtë ndihmë thirrjeje “fshihet” mëshira dhe mirësia e jashtëzakonshme.

Më pas ajeti sjell për të dëshmuar një ngjarje historike, se kjo udhë nuk ka qenë dhe nuk do të mbetet pa udhëtarë: **“...ashtu siç u tha dishepujve Isai, i biri i Merjemes: ‘Kush janë ndihmësit e mi për çështjen e All’llahut?’. Dishepujt u përgjigjën: .Ne jemi ndihmësit e All’llahut!’...”**.

Po ashtu, në këtë rrugë u ngritën në përballje me armiqtë e All’llahut **“...Kështu, një pjesë nga bijtë e Izraelit e besoi, kurse pjesa tjetër e mohoi...”**.

Këtu ndihma dhe mbështetja jonë i shoqëroi ata.

“...Prandaj Ne i forcua besimtarët kundër armikut të tyre dhe ata dolën ngadhënjimtarë...”

Edhe ju jeni “apostujt” e Muhammedit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe jeni të nderuar se jeni ndihmës të Zotit. Ashtu siç “apostujt” ngadhënjyen nga armiqtë e tyre, edhe ju do të jeni fitues, si dhe nderimet dhe respekti në këtë botë dhe në Botën Tjetër ju takojnë juve.

Kjo çështje nuk ishte diçka e veçantë për shokët dhe sahabët e të Dërguarit të All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe gjithnjë përkrahësit e së vërtetës, të cilët janë në përballje të vazhdueshme me njerëzit e falsitetit, janë ndihmësit e All'Ilahut. Në fund fitorja do të jetë me ta.

Hulumtime

Kush janë “apostujt”?

Në Kur'anin e Shenjtë, në pesë raste, janë përmendur apostujt e Isait (*Paqja e All'Ilahut qoftë mbi të!*), ku dy rastet janë në këtë sure. Me këtë shprehje shënohen dymbëdhjetë persona nga shokët e ngushtë të Profetit Isai (*Paqja e All'Ilahut qoftë mbi të!*). Emrat e tyre janë përmendur në Biblat (Ungjilli i Mateus dhe Lukës, kapitulli i gjashtë).¹

Në mënyrë të përgjithshme, siç e cekëm më herët, kjo fjalë rrjedh nga fjala “*haurun*”, që do të thotë “*larja dhe zbardhja*”. U

¹ “...ai i thirri të dymbëdhjetë dishepujt e vet dhe u dha pushtet...”

Emrat e dymbëdhjetë apostujve janë: i pari Simoni, i quajtur Pjetër dhe vëllai i tij, Andrea; Jakobi, i biri i Zebedeusit dhe vëllai i tij, Gjoni; Filipi, Bartolomeu, Toma, Mateu, Jakobi, i biri i Alfeut, Tadeu, Simon Kananen dhe Juda Iskarioti; “Ungjilli sipas Mateut”, K. 10, Numri 1, f. 15.

Në Ungjillin e Lukës thuhet: “...dhe të nesërmen në mëngjes i thirri nxënësit e vet pranë vetes dhe përzgjedhi dymbëdhjetë prej tyre, të cilët i quajti apostuj (i dërguar): Simon Pjetrin, Andrean, vëllain e tij, Jakobin, të birin e Zebedeusit dhe Gjonin, vëllain e tij, Filipin, Bartolomeun, Tomën, Mateun, Jakobin, të birin e Alfeut, Tadeun, Simon Kananen dhe Juda Iskariotin.

“Ungjilli i Lukës”, K. 6, f. 98, “Dhiata e Re”, 13-17.

përdorën këto emra, ngaqë ata patën zemra dhe shpirtra të pastra, si dhe gjithë jeta e tyre ishte përpjekje e vazhdueshme për larjen e shpirtit. Nisur nga ko, edhe të tjerët që ishin në këtë linjë jetese, u quajtën kështu.

Në disa hadithe hasim se Profeti Isa (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*) dërgoi secilin prej tyre, në cilësinë e përfaqësuesit të tij, në zona të ndryshme të botës. Ata ishin njerëz të sinqertë, me shpirt luftarak dhe dinjitoz, të gatshëm për flijim dhe e dashuronin tej mase Profetin Isa (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*).

Në librat e të krishterëve thuhet se njëri prej tyre, i quajtur Gjon Iskarioti, në fund e tradhtoi Profetin Isa (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*) dhe u përjashtua.

Në lidhje me këtë, mund të lexoni më shumë në komentimin e ajetit 52 të sures "Ali Imran".

Në një hadith tjetër thuhet: I Dërguari i nderuar i Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), kur u takua në "Akabe" me një pjesë prej banorëve të Medines, që kishin ardhur për t'i dhënë atij besëlidhjen, deklaroi: "Zgjidhni 12 persona prej vetes suaj dhe m'i prezantoni. Këta le të jenë përfaqësues të popullit, ashtu siç apostujt ishin kohën e Profetit Isa (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*), djalit të Merjemit."¹ Kjo gjë tregon pozitën e lartë të këtyre njerëzve fisnikë.

O Zoti im! Na mundëso që në këtë tregti të pashembullt dhe shumëfitimprurës që e ke siguruar për të afërmit e tu, të kemi pjesë edhe ne dhe të shfrytëzojmë nga bereqetet e pafundme të saj.

¹ Tefsiri "Ed Durrul Menthur", vëll. 6, f. 214.

O Zoti im! Grindjet, përçarjet dhe mosmarrëveshjet i kanë dobësuar radhët e myslimanëve të botës.

Na dhuro një vetëdije dhe zgjim, saqë të gjithë myslimanët e kësaj bote të rreshtohen si një godinë e çeliktë përballë armiqve gjakatarë!

O Zot, Feja Jote nuk do të mbetet pa ndihmës dhe pa përkrahës, ndaj na ndero të jemi edhe ne nga ndihmësit dhe përkrahësit e saj!

Amin ja Rabbil Alemin

Sure “El Xhumua”

Zbritur në Medine

Ajete 11

Përmbajtja e sures “El Xhumua”

Kjo sure trajton dy çështje kryesore:

Çështja e parë, kushtimi i vëmendjes ndaj njëjtësisë së All’llahut dhe cilësive të Tij, qëllimi i dërgimit të Profetit të Islamit dhe çështja e Ringjalljes.

Çështja e dytë është falja e së premtes, dobitë e jashtëzakonshme të saj dhe disa nga veçoritë e këtij adhurimi të veçantë.

Nga një këndvështrim tjetër mund të ndajmë përmbajtjen e kësaj sureje në ca pjesë:

- 1- Madhërimi i përgjithshëm i krijesave.
- 2- Qëllimi i dërgimit të Profetit të Islamit, nga pikëpamja e arsimimit dhe e edukimit.
- 3- Tërheqja e vërejtjes së besimtarëve, që të mos largohen nga parimet e fesë së vërtetë, ashtu siç ndodhi me hebrenjtë.
- 4- Vigjilimi në lidhje me ligjin e përgjithshëm të vdekjes, e cila është një dritare drejtë Botës së Amshuar.
- 5- Urdhër i rreptë për të kryer obligimin e faljes së ditës së premtë, duke hequr dorë nga puna dhe tregtia për të marrë pjesë në të.

Mirësitë e leximit të kësaj sureje

Për dobitë e këndimit të sures “Xhumua” ekzistojnë shumë transmetime, qoftë si lexim më vete, qoftë si lexim në faljet e përditshme.

Në një hadith nga i Dërguari i All'llahut thuhet: *“Çdokush që lexon suren ‘Xhumua’, All'llahu do t'i japë atij dhjetë mirësi, shumëzuar në numrin e njerëzve që marrin pjesë në faljen e së premtes (xhumasë) apo që nuk marrin pjesë në të, në tërë tokat islame (kudo që jetojnë myslimanët).”*¹

Në një hadith tjetër, transmetuar nga Imam Xhafer Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) lexojmë: *“Për secilin besimtar nga shi'at tanë është e nevojshme që natën e së premtes të lexojë suren ‘Xhumua’ dhe ‘Sebbih ismi rabbikel eala’, kurse në pasditen e së premtes të lexojë suren ‘Xhumua’ dhe suren ‘Munafikun’. Ai që e zbaton këtë këshillë, është sikur ka kryer veprën e të Dërguarit të Zotit, si dhe shpërblimi dhe mirësia e tij nga All'llahu është Xhenneti.”*²

Është theksuar që në faljen e së premtes, të këndojnë suren “Xhumua” dhe “Munafikun” .

Në disa transmetime thuhet: *“Të mos heqë dorë nga leximi i sures ‘Xhumua’ brenda mundësive.”*³

¹ “Mexhmaul Bejan” fillim i sures “Xhumua”; “Nuruth Thekalejn”, vëll. 5, f. 320

² I njëjti burim

³ “Nuruth Thekalejn”, vëll. 5, f. 321.

Megjithatë, kalimi nga surja “Ikhlas” (Et Teuhid) dhe “El Kafirun” në suret e tjera gjatë faljes së namazit (në këndimin e sures) nuk është e lejuar. Por kjo gjë është përjashtuar veçanërisht për faljen e së premtës dhe kalimi nga këto dy sure (zëvendësimi i tyre) në suret “Xhumua” dhe “Munafikun” është e lejuar. Madje konsiderohet si një vepër e pëlqyeshme.

E gjithë kjo thekson rëndësinë e madhe të kësaj sureje të Kur’anit.

Ajetet 1 - 4

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ
الْحَكِيمِ، هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ
وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ
مُّبِينٍ، وَعَآخِرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ، ذَلِكَ
فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ،

Me Emrin e All'Ilahut, të Gjithëmëshirshmin, Mëshirëplotin!

“All'Ilahun e përlëvdon gjithçka që gjendet në qiej dhe në Tokë. Ai është Sunduesi, i Shenjti (i pastër nga çdo e metë), i Plotfuqishmi dhe i Urti.”

“Është Ai që u solli analfabetëve një të Dërguar nga gjiri i tyre, për t'u lexuar atyre Shpalljet e Tij, për t'i pastruar e për t'u mësuar Librin dhe Urtësinë, ndonëse ata më parë ishin vërtet në humbje të plotë.”

“Ai do ta dërgojë atë edhe tek të tjerë (myslimanë) nga ata, të cilët ende nuk u janë bashkuar. Ai është i Plotfuqishmi dhe i Urti.”

“Kjo është mirësia e All’llahut; Ai ia jep atë kujt të dojë. All’llahu zotëron mirësi të madhe.”

Komentimi

Qëllimi i dërgimit të Profetit

Edhe kjo sure, fillon me madhërimin dhe lartësimin e Krijuesit të Gjithësisë, duke përmendur një pjesë prej cilësive të Madhështisë dhe hijeshisë së All’llahut, si dhe Emrat e bukur të Tij, që në realitet është prolog për temat në vijim: **“All’llahun e përlevdon gjithçka që gjendet në qiej dhe në Tokë....”**.

Në këtë mënyrë, së pari, diskuton mbi “zotërimin dhe pushtetin e Tij”. Më pas, mbi faktin se “Ai është i pastër nga çdo lloj shpifje, padrejtësie dhe të mete. Duke u nisur nga fakti se sunduesit dhe mbretërit shquhen për padrejtësitë e panumërta që kryejnë, fjala “sundimtar” shoqërohet me kuptime negative, por të gjitha ato pastrohen me fjalën “e shenjtë”.

Nga ana tjetër, ajeti mbështetet te “fuqia” dhe “dituria”, që janë dy shtyllat kryesore të pushtetit. Siç do të vërejmë, këto dy cilësime kanë një lidhje tepër të ngushtë me temat në vijim të kësaj sureje dhe tregojnë që përzgjedhja e cilësive të All’llahut në ajetet e ndryshme të Kur’anit bëhet në bazë të një rregulli, ligjshmërie dhe marrëdhënieje të veçantë.

Rreth madhërimit universal të krijesave të botës, më gjerësisht, kemi diskutuar në diskutimet e kaluara.¹

Pas kësaj përmbledhjeje të shkurtër dhe shumë domethënëse në lidhje me çështjen e njëjtësisë së All'llahut dhe cilësive të Tij, Kur'ani flet për çështjen e dërgimit të Profetit të Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe qëllimit të këtij misioni madhështor të këtij mesazh, të lidhur ngushtë me të Plotfuqishmin, të Urtin e të Shenjtin. Kur'ani thotë **“Është Ai që u solli analfabetëve një të Dërguar nga gjiri i tyre, për t’u lexuar atyre Shpalljet e Tij...”**.

Në sajë të këtij leximi, All'llahu i Lartësuar i pastron ata nga çdo lloj politeizmi, mosbesimi, devijimi dhe korrumpimi dhe u mëson librin dhe urtësinë: **“...për t’i pastruar e për t’u mësuar Librin dhe Urtësinë...”**, sepse ata **“....më parë ishin vërtet në humbje të plotë...”**.

Është për të theksuar se dërgimi i Profetit të Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) me ato veçori që nuk mund të interpretohen, sqarohen vetëm përmes mrekullisë, është shenjë për madhësinë e All'llahut dhe argument për ekzistencën e Tij: **“All'llahu i është ai që dërgoi një Profet të tillë dhe krijoi mbi tokë një kryevepër si Profeti.”**

Fjala *“ummijjin”* do të thotë *“analfabet”* që i atribuohet *“umm”* - *“nënës”*, që tekstualisht do të thotë nuk ka parë ndonjë shkollë përpos shkollës së prehrit të nënës.

¹ Tefsiri “Namune”, vëll. 2, ajeti 44 i sures “El Isra” dhe ajeti 41 i sures “En Nur”, vëll. 14, f. 497.

Disa kanë supozuar se “*ummijjin*” do të thotë “*banor i Mekës*”, ngaqë Meka ndryshe quhet edhe “*ummel kubra*” - “*nëna e vendbanimeve*”. Por kjo është një mundësi e largët, sepse as Profeti i Zotit nuk ishte dërguar vetëm për “*banorët e Mekës*” e as surja “*Xhumua*” nuk ka zbritur në Mekë.

Ka dhe komentues që e kanë interpretuar fjalën “*ummijjin*” si “*popullin arab*”, përballë hebrenjve dhe të tjerëve, duke sjellë si dëshmi ajetin 75 të sures “*Ali Imran*”: “**...Ne nuk kemi kurrfarë përgjegjësie ndaj të të paditurëve (arabëve analfabetë)...**”.

Hebrenjtë thanë se ne nuk kemi përgjegjësi karshi jo hebrenjve, pra, nëse pranojmë këtë interpretim, është për shkak se hebrenjtë e konsideronin veten si njerëz të librit dhe të shkolluar, kurse popullin arab si injorant dhe analfabet.

Për pasojë, komentimi i parë është më i përshtatshëm.¹

Duhet pasur parasysh fakti: Profeti i Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) është ngritur nga mesi i po këtij grupi dhe populli të paarsimuar dhe analfabet, në mënyrë që të bëjë të qartë madhështinë e misionit (profetësisë) së tij dhe të jetë argument për besnikërinë e tij (pra, vërtetësinë), sepse një libër si Kur’ani Famëlartë, me këtë përmbajtje të thellë, me përmasa titanike, si dhe një kulturë si ajo e Islamit është e pamundur ta ketë zanafillën te mendimi njerëzor, sidomos të një njeriu që as vetë as nuk ka shkollë, as nuk është rritur në një mjedis që njeh dijen dhe diturinë. Kur’ani është dritë që shkëlqen nga errësira, kopsht i lulëzuar që çeli në gjoksin e shkretëtirës. Vetë kjo

¹ Rreth kuptimit të fjalës “*ummi*” kemi dhënë më shumë sqarime në ajetin 157 të sures “*El A’raf*”. Shih vëllimin e gjashtë të po këtij tefsiri, f. 400.

është një mrekulli e dukshme dhe dokument i qartë për vërtetësinë e tij.

Ajetin në diskutim e ka përmbledhur qëllimin e dërgimit të Profetit në tre çështje. Njëra prej tyre është premisë. E ajo është leximi i ajeteve të Kur'anit. Ndërsa dy çështjet e tjera, edukimi e pastrimi shpirtëror dhe mësimi i "librit dhe urtësisë", përbëjnë qëllimin përfundimtar e madhështor.

Po, ky Profet ka ardhur me mision që t'i edukojë njerëzit, si në sferën e diturisë dhe të shkencës, ashtu edhe në fushën e etikës (moralit) dhe të vepruarit e sjelljes, në mënyrë që, me anë të këtyre dy krahëve (dijes dhe moralit), të fluturojnë në qiellin e lumturisë, dhe të përshkojë udhën që të çon tek All'llahu.

Është për t'u përmendur fakti se në disa prej ajeteve të Kur'anit "pastrimi" e paraprin "mësimin", kurse në disa tjera "mësimi vjen para "pastrimit". Konkretisht, nga katër raste, në tri raste "edukimi" përmendet para "mësimit (shkollimit) dhe vetëm në një rast "mësimi" përmendet para "edukimit".

Kjo shprehje tregon se këto dy çështje kanë lidhje me njëra-tjetrën dhe ndërveprojnë (moralit është produkt i diturisë, ashtu siç dituria rrjedh nga moralit), përcakton parimin e edukimit. Ndërkaq këtu bëhet fjalë për dituritë e vërteta dhe jo terminologjitë nën petkun e diturisë.

Ndryshimi midis Librit (*el kitabu*) dhe Urtësisë (*hikmetit*) mund të jetë se i pari nënkupton Kur'anin, kurse i dyti sunnetin e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), të cilat quhen synet apo traditë.

Po ashtu, ka mundësi që me fjalën “Libër” të shënohen vetë dispozitat e Islamit, kurse me fjalën “hikmet”, filozofia dhe fshehtësitë e tyre.

Po ashtu, i duhet kushtuar vëmendje se fjala “hikmet”, si kuptim kryesor, ka ndalimin me qëllim përmirësimin, prandaj dhe frerën e kafshëve e quajnë “hikmet”, sepse me anë të tij e ndalojnë ose e pengojnë kafshën, pra, e drejtojnë në rrugën e drejtë.

Sipas kësaj, domethënia e tij janë argumentet racionale. Prej këtuj bëhet e qartë se përmendja e Librit dhe e Urtësisë, njëra pas tjetrës, mund të jetë shënim për dy burimet e mëdha të njohjes, që janë Shpallja dhe intelekti. Thënë ndryshe, dispozitat qiellore dhe doktrinat islame, në të njëjtën kohë që burojnë nga Shpallja hyjnore, mund të peshohen dhe të perceptohen dhe me peshoren e intelektit (këtu kemi parasysh dispozitat e përgjithshme).

Sa për shprehjen “*dhelalun mubin*” - “**humbje e plotë**”, që është përmendur në fund të ajetit, përmendet si precedenti i popullit arab, është një aludim mjeshëtor dhe shumë domethënës për periudhën e injorancës (paganizmit), ku devijimi mbizotëronte në tërë shoqërinë e tyre. Cili devijim mund të jetë më i qartë dhe më i keq se ky fakt: Idhujt që i gdhendnin me duart e tyre, mbi gurin dhe drurin, i adhuronin dhe kërkonin strehim dhe ndihmë nga këto qenie të pandërgjegjshme.

Vajzat e veta i varrosnin të gjalla me duart e tyre. Duke mos mjaftuar me këtë, tregoheshin krenarë me këtë vepër të shëmtuar, me pretendimin se nuk kemi lejuar që nderi ynë të bjerë në duart e të huajve.

Rituali i faljes dhe i lutjes së tyre përbëhej nga duartrokitjet dhe fishkëllima. Gratë bënin tavaf në Qabe duke qenë plotësisht lakuriq dhe këtë vepër e konsideronin si adhurim.

Lloje të ndryshme besëtytnish dhe sajesh sundonin mbi mendimet e tyre, kurse lufta, gjakderdhja dhe grabitja ishin gjëra që ngjallnin krenari te ata.

Gruaja, në mesin e tyre, ishte një mall i pavlerë dhe ndonjëherë loznin bixhoz mbi të. Ajo nuk gëzonte as të drejtat më elementare.

Mëritë dhe armiqësitë, baballarët i lënin si trashëgimi dhe ua kalonin fëmijëve të tyre. Për këtë arsye, gjakderdhja, vrasja ishte kthyer në një zakon dhe çështje e përditshme.

I Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) erdhi dhe i shpëtoi nga kjo "humbje e madhe" me bereqetin e Librit dhe të Urtësisë, i arsimoi dhe i edukoi. Me të vërtetë, depërtimi dhe ndikim në një shoqëri aq të devijuar është një nga dëshmitë e madhështisë së Islamit dhe mrekullia e pakundërshtueshme e Profetit tonë të madh (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Meqenëse Profeti i Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) nuk ishte dërguar vetëm për këtë popull të paarsimuar dhe analfabet dhe thirrja e tij përfshin të gjithë botën, në ajetin në vijim thuhet: **"Ai do ta dërgojë atë edhe tek të tjerë (myslimanë) nga ata, të cilët ende nuk u janë bashkuar..."**.

Popujt e tyre, që erdhën në këtë botë pas shokëve të Profetit të Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen*

e tij!) morën edukimin e tyre në shkollën edukative dhe arsimore të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe e shuan etjen e tyre nga burimi i dëlirë i Kur'anit dhe traditës Muhammedane, kështu që edhe ata u përfshin në këtë thirrje të madhe.

Në këtë mënyrë, ajeti i lartpërmendur i përfshin të gjithë popujt që kanë ardhur në jetë pas shokëve të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), përfshirë arabët dhe jo arabët.

Në një hadith lexojmë: “Kur i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e lexoi po këtë ajet e pyetën: “Kush janë këta (njerëz)?”

Profeti i Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e vuri dorën e vet mbi supet e Selmanit dhe tha: “Në qoftë se besimi është në **thurejja** (një yll i largët, që në këtë kontekst është fjalë e urtë) burrat nga populli i tij (iranianët), do ta arrijnë atë.”¹

Ngaqë të gjitha këto çështje burojnë nga Fuqia dhe Urtësia e All'llahut, në fund të ajetit lexojmë: “**...Ai është i Plotfuqishmi dhe i Urti.**”

Më pas, duke aluduar në këtë begati të madhe, pra, dërgimin e Profetit të fundit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin*

¹ Këtë hadith e ka transmetuar Tabrasij në “Mekhmaul Bejan”, Al'lame Tabatabai në “El Mijzan”, Sujuti në “Ed Durrurul Menthur”, Zamakhsheri në “El Keshshaf”, Kurtubij në komentimin e tij, Meragij në komentimin e vet, si dhe Sejid Kutub në “Fi Dhilalil Kur'an”, në po të njëjtin ajet. Në thelb, hadithi në fjalë është marrë nga “Sahih” Bukhari.

mbi të dhe mbi familjen e tij!) dhe programin e tij didaktik dhe arsimor thotë: **“Kjo është mirësia e All’llahut; Ai ia jep atë kujt të dojë. All’llahu zotëron mirësi të madhe.”**

Në realitet, ky ajet është i ngjashëm me ajetin 164 të sures “Ali Imran” ku deklarohet: **“Është e vërtetë se All’llahu u dha dhuratë të madhe besimtarëve, kur ndër ta, nga mesi i tyre dërgoi të Dërguar që atyre t’u lexojë Shpalljen e Tij, t’i pastrojë ata, t’ua mësojë Kur’anin dhe Sheriatin, edhe pse më parë ata ishin krejtësisht të humbur.”**

Të gjithë rastet e tij, pothuajse, ngjasojnë me ajetet në fjalë.

Disa kanë menduar se shprehja *“dhalike fedhlull’llah”* - **“Kjo është mirësia e All’llahut.”** aludon në pozitën e Profetit, që All’llahu këtë pozitë ia jep atij që e meriton.

Komentimi i parë është më i përshtatshëm, edhe pse një sintezë midis dy pikëpamjeve është e mundshme, në mënyrë që edhe udhëheqja e Profetit të nderuar (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) është mirësi e All’llahut për popullin, edhe pozita e Profetit për Muhammedin (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Është e qartë se shprehja *“men jessa”* - **“Ai ia jep atë kujt të dojë...”** nuk do të thotë që Zoti ia jep mirësinë dhe mëshirën e vet çdokujt, pa asnjë llogari, por këtu dëshira e Tij është shoqëruar me urtësinë, ashtu siç cilësimi i All’llahut si i Pathyeshëm dhe i Urtë, në ajetin e parë të kësaj sureje, e ka bërë të qartë këtë fakt.

Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*), rreth kësaj mirësie të madhe të All’llahut, ka thënë: *“...tani shikoni Rahmetin e All’llahut ndaj tyre, kur u dërgoi Pejgamberin, i cili mori prej*

tyre betimin mbi besnikërinë e tyre dhe i bashkoi me thirrjen e tij. Në ç'mënyrë ky bekim i hap krahët e veta mbi ta dhe i jep rrjedhë lumit të begatisë së tij? E gjithë bashkësia e tyre u mbulua me përparim të dobishëm për ta. Prandaj ata u mbuluan me begatinë e saj dhe u kënaqen me të jetuarit në prani të saj...".¹

Hulumtim

Mirësia e All'llahut bazohet mbi kriteret

Në një hadith lexojmë: Një grup njerëzish të varfër nga Medina erdhën te Profeti i nderuar (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe i thanë: "O i Dërguar i All'llahut! Të pasurit kanë mallra për të bërë bamirësi ndaj njerëzve, kurse ne nuk kemi asgjë. Ata kanë mundësi për të shkuar në Haxh, kurse ne nuk kemi. Ata kanë mjete financiare për të liruar skllevërit, kurse ne nuk kemi."

I Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) iu përgjigj: "Përsëritja 100 herë e shprehjes 'All'llahu Ekber', është më e mirë se çlirimi i një skllavi. Ai që thotë 100 herë 'Subhanell'lah', vepron më mirë se sa ai që përgatit 100 kuaj për luftë dhe ai që thotë 100 herë "La ilahe ilall'lah", vepra e tij është më superiore se të gjithë njerëzit në atë ditë, përveç nëse dikush thotë më shumë se ai."

¹ "Nehxhul Balaga", Hutbeja 192.

Kur të pasurit e dëgjuan këtë thënie, filluan të praktikojnë këtë porosi të Profetit. Të varfrit sërish shkuan te Profeti i Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe i thanë: “Rekomandimi juaj është dëgjuar nga të pasurit dhe ata kanë filluar ta praktikojnë.” I Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) tha: “Kjo është mirësia e All'llahut! Ia jep atij kujt të dëshirojë. (duke e bërë të qartë që ky rekomandim ishte për njerëz si ju, që keni dëshirë të bëni bamirësi, por nuk keni mjetet e nevojshme për këtë. Por për ata që janë të pasur, rruga dhe mënyra për tu afruar tek mirësia hyjnore është përmes dhënies së një pjese prej pasurisë së tyre).”¹

Ky hadith është një dëshmi dhe provë e qartë për atë që thamë më lart, që mirësia hyjnore bazohet mbi urtësinë dhe kriteret e qarta.

¹ Tefsiri “Mexhmaul Bejan”, vëll. 10, f. 284.

Ajetet 5 - 8

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا
 بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا بِبَايَةِ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
 الظَّالِمِينَ. قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِن زَعَمْتُمْ أَنكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِن دُونِ
 النَّاسِ فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ. وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمْت
 أَيْدِيَهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ. قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ
 مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عِلْمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
 تَعْمَلُونَ.

“Shembulli i atyre, që iu besua Teurati, por pastaj nuk e zbatuan atë, i shëmbëllen gomarit, që vetëm sa i mbart librat. Sa i keq është shembulli i atyre që mohojnë Shpalljet e All’Ilahut! All’Ilahu nuk i udhëzon (në Rrugën e Drejtë) keqbërësit.”

“Thuaju hebrenjve: ‘Në qoftë se ju pretendoni se jeni të vetmit miq të All’Ilahut nga të gjithë njerëzit, atëherë dëshirojeni vdekjen, po të jeni të sinqertë!’”

“Por ata kurrë nuk do ta dëshirojnë vdekjen, për shkak të veprave që kanë bërë duart e tyre. All’Ilahu i njeh mirë keqbërësit. “

“Thuaj: ‘Vdekja prej së cilës po ikni, do t’ju arrijë. Pastaj, ju do të ktheheni tek Ai, i Cili e di të padukshmen dhe të dukshmen dhe Ai do t’ju njoftojë ju për atë që keni bërë.’”

Komentimi

Gomari që mban libra!

Në disa transmetime thuhet: Hebrenjtë thoshin, nëse Muhammedi është caktuar si Profet, misioni i tij nuk na përfshin neve, prandaj ajeti 5 u tërheq vërejtjen atyre se, nëse do e kishin lexuar Librin e tyre qiellor dhe do ta praktikonin atë, nuk do të thoshit një gjë të tillë, sepse lajmi për ardhjen e Profetit të Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) është shënuar në të.

Ajeti 5 thotë: **“Shembulli i atyre, që iu besua Teurati, por pastaj nuk e zbatuan atë, i shëmbëllen gomarit, që vetëm sa i mbart librat...”**.

Ai nga libri nuk ndien asgjë përveç peshës së rëndë. Për të nuk ka dallim në është ngarkuar me gur, dru apo libra, të cilat përmbajnë informacionet më të holla për enigmat e krijimit, si dhe programet më të dobishme të jetesës.

Ky popull i vetëkënaqur, që u mjaftua vetëm me emrin e Teuratit apo vetëm me leximin e tij, duke anashkaluar plotësisht meditimin në përmbajtjen e tij dhe zbatimin në praktikë, është si

po kjo kafshë, që është bërë shembulli më i mirë, për të sjellë dijetarin pa vepër, që e mban mbi supe rëndesën e përgjegjshmërisë së diturisë, por nuk e shfrytëzon bereqetin e saj. Njerëzit që i njohin mirë shprehjet e Kur'anit, por nuk kanë dijeni rreth përmbajtjes dhe programeve praktike të tij (dhe sa shumë janë këta njerëz në radhën e myslimanëve) janë objekt i qortimit të këtij ajeti.

Ekziston mundësia që çifutët, duke i dëgjuar ajetet e para të kësaj sureje dhe ajete të ngjashme me to, ku flitet për mirësitë dhe ndikimet pozitive të dërgimit të Profetit, të kenë thënë: "Edhe ne jemi njerëz të Librit dhe jemi të nderuar me përcaktimin e Profetit Musa (*Paqja e All'llahut qoftë mbi të!*) si Profet."

Kur'anit u përgjigjet: "Çfarë dobie?! Se i keni anashkaluar urdhëresat e Teuratit dhe kurrë nuk e vutë atë në zbatim në jetën tuaj të përditshme?"

Sidoqoftë, ky është edhe një paralajmërim për të gjithë myslimanët, që të bëjnë kujdes dhe të mos kenë fat të ngjashëm me hebrenjtë. Kjo mirësi e madhe hyjnore që u ka ardhur atyre dhe ky Kur'an Famëlartë që u ka zbritur atyre, nuk është që të vihet në një qoshe të shtëpisë dhe të mbulohet i tëri me pluhur dhe as të përdoret për t'u mbrojtur nga syri i keq dhe praktika të ngjashme që e ulin shumë vlerën e Kur'anit.

Po ashtu, përpjekja e fundit e tyre të mos jetë vetëm leximi i drejtë dhe i bukur i Kur'anit, si dhe memorizimi i tij. Duke qenë se nuk ka asnjë lidhje me jetën private dhe shoqërore të tyre, nuk vërehet asnjë gjurmë prej tij në normat dhe praktikatat e tyre jetësore.

Në vazhdim të këtij shembulli All'llahu thotë: **“Sa i keq është shembulli i atyre që mohojnë Shpalljet e All'llahut!”**.

Si mundet që ata të mos i ngjajnë gomarit që i mbart librat, në një situatë kur mohuan ajetet hyjnore jo vetëm në praktikë, por dhe gojarisht?! Këtë e lexojmë për hebrenjtë në ajetin 87 të sures “El Bekare”: **“Ne i patëm dhënë Musait librin dhe pas tij patëm dërguar shumë Pejgamberë. Isait, birit të Merjemes i dhamë argumente (mrekulli) dhe e fuqizua me (Xhibrilin) shpirtin e shenjtë. E sa herë që u erdhi ndonjë i Dërguar me çka nuk u pëlqeu juve, a nuk u bëtë kryelartë dhe disa prej tyre i përgënjeshtruat e disa i mbytët?”**.

Në fund të këtij ajeti, me një fjali të shkurtër, por shumë domethënëse, deklaron: **“...All'llahu nuk i udhëzon (në Rrugën e Drejtë) keqbërësit.”**.

E vërtetë që udhëzimi është çështje e All'llahut, por atij duhet përgatitur terreni dhe rrethanat. Këto rrethana, që përbëhen nga shpirti i kërkimit të së vërtetës dhe zbulimi i së vërtetës, duhet të sigurohen nga ana e njeriut. Por ç'mund të bëhet se njerëzit zullumqarë qëndrojnë shumë larg prej këtyre etapave?!

Thamë se hebrenjtë e konsideronin veten si popull i përzgjedhur apo, siç thuhet ndryshe, *“ne jemi më superior ndaj të tjerëve”*. Ndonjëherë pretendonin se janë fëmijë të Zotit dhe ndonjëherë e quanin veten miq të përzgjedhur të All'llahut. Kjo gjë përmendet në ajetin 18 të sures “El Maide”: **“Jehuditët dhe të Krishterët thanë: ‘Ne jemi bijtë e All'llahut dhe të dashurit e Tij...’”**.

Kur'ani karshi këtyre pretendimeve të pambështetura në argument dhe nga një popull që vërtet e mbart Librin hyjnor, por

nuk e praktikon atë në jetën e përditshme, i thotë: **“Në qoftë se ju pretendoni se jeni të vetmit miq të All’Ilahut nga të gjithë njerëzit, atëherë dëshirojeni vdekjen, po të jeni të sinqertë!”**, sepse miku gjithnjë ka dëshirë të madhe për takimin e mikut. Takimi shpirtëror në Ditën e Gjykimit, ndodh kur pengesat e botës materiale do të zhduken, pluhurat e dëshirave, të lakmive dhe epsheve do të çaktivizohen, perdet do të hiqen dhe njeriu, me syrin e zemrës, do të shikojë hijeshinë magjepsëse të të dashurit (All’Ilahut), saqë do të ecë në udhën e afrimit me Të. Në bazë të ajetit: **“Në një vend të kënaqshëm, te Sunduesi i Plotfuqishëm (te All’Ilahu)”**, njeriu do të arrijë në praninë e All’Ilahut.

Nëse ju, me të vërtetë, pretendoni se jeni miq të përzgjedhur të All’Ilahut, atëherë pse jeni aq të dhënë pas kësaj bote?

Pse keni kaq shumë frikë nga vdekja? E gjithë kjo është argument që ju nuk jeni të sinqertë me fjalët tuaja.

Kur’ani ka kumtuar të njëjtin kuptim, por me një shprehje tjetër. Në suren “El Bekare”, ajeti 96 thotë: **“Është e sigurt se njerëzit më lakmues për të jetuar, ti ke për të gjetur ata (jehuditë), madje edhe më lakmues se idhujtarët. Ndonjëri prej tyre dëshiron të jetojë një mijë vjet, por edhe sikur të jetojë, ajo (jeta e gjatë) nuk do ta shpëtojë atë prej dënimit. All’Ilahu sheh çka veprojnë ata.”**.

Më pas e përmend arsyen kryesore të trishtimit të tyre nga vdekja: **“...ata kurrë nuk do ta dëshirojnë vdekjen, për shkak të veprave që kanë bërë duart e tyre...”**.

Por All’Ilahu i njeh më së miri keqbërësit: **“All’Ilahu i njeh mirë keqbërësit.”**

Në fakt, druajtja dhe frika e njeriut nga vdekja është për njërën nga këto dy shkaqe: ose nuk i beson Jetës pas vdekjes dhe vdekjen e konsideron si asgjësim, vendërrësirën e mosqenies. Në këtë rast, është e natyrshme që njeriu të arratiset nga mosqenia dhe inekzistenca apo që nuk i beson Jetës pas vdekjes; ose është i bindur për ekzistencën e saj, por dosjen e veprave të tij e konsideron aq të errët dhe të zezë, sa që ka një trishtim të madh nga paraqitja në atë Gjyq të madh. Hebrenjtë i besonin Ahiretit dhe Jetës pas vdekjes, natyrisht arsyeja e frikës së tyre ishte shkaku i dytë.

Shprehja "*dhalimijn*" ka një kuptim tepër të gjerë, sepse *dhulmi* përfshin të gjitha veprat e shëmtuara të hebrenjve, që nga vrasja e të Dërguarve të mëdhenj të All'Ilahut, përlyerja e tyre me lloje të ndryshme veprash imorale dhe jo etike, deri te zaptimi dhe plaçkitja e pronave, mallrave të njerëzve, duke shkelur të drejtat e tyre.

Por s'ka dyshim se ky trishtim dhe frikë nuk zgjidh asnjë problem. Vdekja është një deve që ka fjetur në pragun e të gjithë njerëzve, prandaj Kur'ani thotë: **"Thuaj: 'Vdekja prej së cilës po ikni, do t'ju arrijë. Pastaj, ju do të ktheheni tek Ai, i Cili e di të padukshmen dhe të dukshmen dhe Ai do t'ju njoftojë ju për atë që keni bërë.'"**

Ligji i vdekjes është një prej ligjeve më të gjithanshme dhe më gjithëpërfshirëse në këtë botë. Edhe Profetët e mëdhenj, bashkë me engjëjt më të afërt me All'Ilahun, që të gjithë do të vdesin. Vetëm All'Ilahu është Ai që do të mbetet në këtë botë. **"Çdo gjë që është në të (tokë) është e zhdukur. E do të mbetet vetëm Zoti yt që është i Madhëruar dhe i Nderuar."**¹

¹ Sure "Er Rrahman" ajetet 26-27.

Ashtu si vdekja është një nga ligjet e qarta të kësaj bote, po ashtu është e qartë paraqitja në gjyqin e drejtë të All'llahut dhe llogaritja e veprave, ashtu siç është e sigurt që All'llahu është plotësisht i dijshtëm për të gjitha veprat e robëve të Tij.

Si rrjedhojë, e vetmja rrugë për t'i dhënë fund kësaj druajtje dhe trishtimi është pastrimi i veprave dhe pastrimi i zemrës nga pislleku i mëkatit, sepse çdokush që llogarinë e ka të pastër, pse të ketë frikë nga Llogaridhënia?

Vetëm në këtë rast, që është i ngjashëm me Imam Aliun (*Paqja qoftë mbi të!*) mund të thuhet: "...kurse sa larg është kjo nga e vërteta?! Për All'llahun, biri i Ebu Talibit është më i afërt me vdekjen se foshnja me sisën e nënës së tij..."¹

Në momentin që balli i tij u çua me goditjen e njeriut më të lig, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*), me bindje të plotë, tha: "*Betohem në Zotin e Qabes se unë fitova!*".

Hulumtime

1- Dijetari pa vepër

Pa dyshim që përfitimi i diturisë arrihet me shumë vështirësi, por këto vështirësi, pavarësisht se sa janë, duken të pakonsiderueshme në krahasim me dobitë dhe begatitë që sjell dituria.

¹ "Nehxhul Belaga", Fjalimi 5.

Mjerimi më i madh për njeriun do të jetë atë ditë që ai, me gjithë sakrificat në rrugën e përvetësimit të diturisë, të mos përfitojë asgjë nga bereqetet e saj.

Në këtë situatë, ai do të jetë si një katërkëmbësh, që e ndien mbi kurriz rëndesën e ngarkesës me libra, por që nuk shfrytëzon aspak nga përmbajtja e tyre.

Në disa prej krahasimeve, dijetari pa vepër është krahasuar me pemën pa fruta, si dhe me retë që nuk lëshojnë shi, apo si një qiri i ndezur, që të tjerëve u bën dritë dhe vetë digjet, apo si kafshën që e lidhin në mulli dhe gjithnjë përpiqet të gjejë një rrugëdalje, por meqenëse rrotullohet rreth vetes, asnjëherë nuk ndërmerr ndonjë rrugë dhe nuk mbërrin asgjëkund. Ka dhe përngjasime të tjera, që secila më vete tregon një aspekt të fatit të keq të dijetarit pa vepër.

Në transmetimet islame, po ashtu hasemi me shprehje rrëqethëse në qortimin e dijetarëve. Ndër to mund të përmendim:

Është transmetuar nga i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) që ka thënë: "*Çdo personi që i shtohet dija, por njëkohësisht udhëzimi i tij nuk pëson ndryshim, atij i shtohet vetëm largësia me All'llahun.*"¹

Në një transmetim tjetër nga Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojmë: "*Dituria është e shoqëruar me vepra. Prandaj, ai që di, vepron, sepse dituria fton në veprim. Nëse ka përgjigje për këtë, është mirë, në të kundërtën, ajo ikën nga ai.*"²

¹ "El Mehexhxeul Bejdha", vëll. 1, f. 125 -126.

² "Nehxhul Belaga", Fjalët e urta 376.

Në thelb, nga disa prej transmetimeve bëhet e qartë se personi nuk bëhet “dijetar”, derisa të veprojë në bazë të dijes së tij.¹

Po madje më keq se aq, ai do të mbajë të gjitha përgjegjësitë e dijetarit, ndonëse nuk do të shfrytëzojë asnjërën nga epërsitë e diturisë. Prandaj në një hadith nga Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*), lexojmë: *“O njerëz, kur përvetësoni ndonjë dituri, vijeni atë në jetë (praktikojeni atë) që të udhëzoheni, sepse dijetari që vepron përkundrejt dijes së tij, është si një injorant i hutuar, i cili kurrë nuk do të shpëtojë nga injoranca e tij. Unë gjykoj që përgjegjësia e tij është më e madhe, kurse keqardhja është më e vazhdueshme.”*²

Pa dyshim që pranija e një dijetari të tillë mund të jetë fatkeqësia më e madhe për një shoqëri nëse nuk e vë në zbatim apo nëse nuk e praktikon dijen. Nuk do të ishin me fat ata njerëz të cilët do t’i kishin dijetarët e tyre jo praktikant, një popull i tillë do ishte në rrëzik. Një poet e ka përshkruar në mënyrë të shkëlqyeshme çështjen e dijetarit duke e krahasuar atë me bariun:

“Bariu i shpëton delet nga ujku.

Mjerë ato dele kur barinjtë e tyre janë ujçer!”

2- Pse të frikësohemi nga vdekja?

Zakonisht shumica e njerëzve kanë frikë nga vdekja. Janë vetëm një pakicë e rrallë që i buzëqeshin vdekjes dhe e përqafojnë atë duke e shtrënguar fort në kraharor. Ata e zëvendësojnë këtë botë pa vlerë, duke përfituar një jetë të amshueshme.

¹ “Usulul Kafij”, vëll. 1, f. 45.

² “Usulul Kafij”, vëll. 1, K. “Isti’malul ilm”, Hadithi i 6.

Tani të shohim se pse vdekja dhe manifestimet e saj, madje dhe përmendja e saj është e dhimbshme për një grup njerëzish.

Arsyeja kryesore është se ata nuk i besojnë Jetës pa vdekjes. Në qoftë se kanë një farë besimi, ky besim nuk është shndërruar në një bindje të thellë, që mbizotëron mbi mendimet dhe ndjenjat, pra, emocionet e tyre.

Frika e njeriut nga asgjësimi dhe mosqenia është një gjë e natyrshme. Njeriu ka frikë, madje nga errësira e natës, sepse terri është mosekzistenca apo mungesa e dritës. Nganjëherë njeriu ka frikë nga i vdekuri, sepse edhe ai qëndron në rrugën e asgjësimit.

Por, nëse njeriu beson me gjithë qenien e vet, që: *“Bota është burg për besimtarin dhe Parajsë për jobesimtarin”*¹, nëse beson që ky trup tokësor është një kafaz për shpendin e shpirtit të tij, i cili, kur kafazi thyhet, lirohet dhe fluturon drejt të dashurit në qiell. Nëse beson vërtet që: *“Mbulesa e fytyrës së shpirtit bëhet pluhuri i trupit”*, pa dyshim që në çdo moment ai do të jetë në pritje të çastit kur do ta heqë mbulesën e kësaj fytyre. Nëse beson se *“është zog i kopshtit të botës qiellore, dhe nuk i takon botës tokësore, “dhe që i është ndërtuar një kafaz për dy a tri ditë”*. Në këtë rast, pa asnjë mëdyshje, pra, kur, njeriu ka një këndvështrim të tillë ndaj vdekjes, kurrë nuk do të ketë trishtim nga vdekja, edhe pse e do edhe jetën, për ta tejkaluar udhën e përsosmërisë. Prandaj në hadithin kushtuar Ditës së Ashures lexojmë: *“Sa më shumë ngushtohet rrethimi i armiqve dhe presioni i tyre ndaj Imam Husejnit (Paqja qoftë mbi të!) dhe shokëve të tij, aq më shumë lulëzonte dhe ndriçonte fytyra e*

¹ “Sefinetul Bihar”, vëll. 1, f. 603.

tyre. Madje disa prej të moshuarve luftëtarë, në mëngjesin e Ditës së Ashures buzëqeshnin.

Kur i pyesnin se pse qeshnin, përgjigjeshin: “Kanë ngelur vetëm ca orë dhe do të pimë sherbetin e të rënit dëshmor dhe do të përqafojmë hyritë sybukura.”¹

Arsye tjetër për të pasur frikë nga vdekja është dhënia e tepërt pas kësaj bote, pasi, në këtë rast, vdekja krijon ndarje midis njeriut dhe të dashurit të tij. Heqja dorë nga të gjithë këto oportunitizma, që ia ka bërë fati për një jetë të qetë, të pasur dhe pasionante, është jashtëzakonisht e vështirë për njeriun.

Arsyeja apo shkakku i tretë është fakti se, në dosjen e veprave të tij, kolona e veprave të mira është bosh karshi faktit që kapitulli me veprat e liga në dosjen e tij është i mbushur përplot.

Në një hadith lexojmë: “Një njeri erdhi pranë të Dërguarit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe e pyeti. ‘O i Dërguar i All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), pse unë i frikësohem vdekjes?’”.

Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e pyeti: “A ke pasuri?”.

Tha: “Po.”

Sërish Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e pyeti: “A ke dërguar diçka nga pasuria jote para vetes?”.

¹ “Maktelul Husein i autorit El Mukarram”, f. 264.

Tha: "Jo."

I Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) iu përgjigj: "*Kjo është arsyeja pse nuk e do vdekjen: Dosjen e veprave e ke të zbrazur prej veprave të mira.*"⁶⁶

Dikush e pyeti Ebu Dherin se, pse ne kemi frikë nga vdekja.

Ai ia ktheu: "Ju e keni mirëndërtuar botën, por e keni prishur Ahiretin dhe keni frikë që të zhvendoseni nga e mirëndërtuara te e prishura."¹

¹ "El Mehexhxeul Bejdha", vëll. 8, f. 258.

Ajetet 9 - 11

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ
اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ، فَإِذَا قُضِيَتِ
الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا
لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ، وَإِذَا رَأَوْا تِجْرَةً أَوْ لَهْوًا أَنفَضُوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا
قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجْرَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّزَاقِينَ»

“O ju që keni besuar, kur të thirreni për (të falur) namazin (e xhumasë) në ditën e premte, nxitoni për ta përmendur All’Ilahun dhe pezulloni tregtinë! Kjo, që ta dini, është më mirë për ju!”

“Dhe, kur të përfundojë namazi, atëherë shpërndahuni nëpër tokë, kërkoni nga mirësitë e All’Ilahut dhe përmendeni shumë All’Ilahun, në mënyrë që të shpëtoni.”

“Mirëpo, sa herë që ata shohin ndonjë tregti ose lojë, shkojnë tek ajo e të lënë ty në këmbë. Thuaj: ‘Ajo që është tek All’Ilahu, është më e mirë nga argëtimi e nga tregtia.’ All’Ilahu është Dhuruesi më bujar.”

Shkaku i zbritjes

Për shkakun e zbritjes, sidomos për ajetin 11 janë transmetuar tekste të ndryshme. Që të gjithë bëjnë me dije: Një vit, kur banorët e Medines vuanin nga uria, për shkak të thatësisë, që kishte sjellë me vete rritjen e çmimeve, Dehijjetu ibn Khalifetu, erdhi nga Shami me karvanin e vet për shitur vaj. Hyrja e tij në Medine ndodhi ditën e premte. I Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) në këtë kohë po mbante hytben e ditës së xhuma.

Siç e kërkonte zakoni, për të lajmëruar ardhjen e karvanit përdorshin daullet. Disa të tjerë, madje përdorën vegla të tjera muzikore. Me të dëgjuar daullen, njerëzit vrapuan dhe u mblodhën në treg.

Muslimanët që kishin shkuar në xhami për të falur namazin e xhumasë, e braktisën xhaminë (lanë hytben) dhe vrapuan drejt tregut, për të plotësuar nevojat e tyre ushqimore. Në xhami mbetën vetëm dymbëdhjetë burra dhe një grua. Ndërkohë zbriti ajeti dhe i qortoi hapur muslimanët për këtë veprim. Profeti i nderuar (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) deklaroi: "Nëse edhe ky grup i vogël do të ishte larguar, nga qielli do t'ju binin gurë."¹

Komentimi

¹ Tefsiri "Mexhmaul Bejan", vëll. 9, f. 287.

Tubimi më i madh fetaro -politik në javë

Në ajetet e kaluara u trajtuan në mënyrë të përmbledhur tema rreth monoteizmit, profetësisë, jetës pas vdekjes, si dhe qortimi i hebrenjve të dhënë pas kësaj bote. Në këto ajete, 9-11, përqendrimi është në një nga detyrimet më të rëndësishme të Islamit, i cili ndikon jashtëzakonisht në formën e shtyllave të besimit dhe, nga një anë, trajtuam qëllimin kryesor të sures, pra, çështjen e faljes të së premtes, bashkë me disa prej rregullave të saj.

Në fillim, duke iu drejtuar të gjithë myslimanëve, thotë: **“O ju që keni besuar, kur të thirreni për (të falur) namazin (e xhumasë) në ditën e premtë, nxitoni për ta përmendur All’llahun dhe pezulloni tregtinë! Kjo, që ta dini, është më mirë për ju!”**.

Fjala *“nudije”* rrjedh nga fjala *“nida”*, që do të thotë *“thirrje”*, kurse këtu është me kuptimin e ezanit, sepse në Islam nuk kemi ndonjë thirrje për namazin përveç ezanit. Këtë e lexojmë në ajetin 58 të sures *“El Maide”*: **“...edhe thirrjen (ezanin) tuaj për namaz ata e marrin për tallje e lojë. Me këtë vërtetojnë se janë popull që nuk kupton.”**

Në këtë mënyrë, kur hapësira mbushet me zërin e ezanit të faljes të së premtes, njerëzit janë të detyruar të lenë pas dore tregtinë dhe punën dhe të nxisojnë drejt namazit, i cili është përmendja më e rëndësishme e All’llahut.

Fjalja *“dhalikum hajrulekum”* - **“Kjo që ta dini është më mirë për ju.”**, tregon se organizimi i faljes të së premtes, duke pushuar aktivitetet e tjera, si tregtia, etj, ka dobi të mëdha për myslimanët, nëse mendojmë në mënyrë të përshtatshme rreth saj. Në të

kundërtën Zoti nuk ka nevojë për askënd dhe është i dhimbshëm ndaj të gjithëve.

Kjo fjali, po ashtu, hedh dritë mbi filozofinë dhe përfitimet e faljes të së premtes, që, me lejen e Zotit, do të ndalemi te ato në pjesën e hulumtimeve.

Është e qartë se heqja dorë nga shitblerja ka një kuptim të gjerë, që përfshin çdo aktivitet.

Pse dita e premte është emëruar pikërisht "*xhuma*"? Arsyja është për shkak të tubimit të njerëzve në këtë ditë për të falur namazin. Kjo çështje ka një parahistori, që do të flasim në pjesën e hulumtimeve rreth saj.

Duhet të kemi parasysh se në disa transmetime islame për faljen e përditshme thuhet: "Kur të organizohen falje (faljet e përditshme) nuk duhet të vraponi për të marrë pjesë në to, pra, nuk duhet të nxitoni."¹

Por në lidhje me faljen e ditës së premtes, ajeti thotë: "*feseu*" - "*nxitoni*". Kjo tregon rëndësinë e jashtëzakonshme të faljes të së premtes.

Me përmendjen e All'llahut (*dhikrull'llah*), në radhë të parë, synohet "*namazi*" - "*falja*". Por dihet që edhe në hytben e faljes të së premtes, që gërshetohen me kuptimin e Zotit, në fakt, përbëjnë një pjesë prej faljes të së premtes, për pasojë duhet të nxitojmë që të marrin pjesë dhe në dëgjimin e tyre.

¹ Tefsiri "*Ruhul Meanij*", vëll. 28, f. 90.

Në ajetin vijues shton: **“Dhe, kur të përfundojë namazi, atëherë shpërndahuni nëpër tokë, kërkoni nga mirësitë e All’liahut dhe përmendeni shumë All’liahun, në mënyrë që të shpëtoni.”**.

Fjalja *“...ueb tegu min fadhilah...”* - **“...kërkoni nga mirësitë e All’liahut...”** dhe shprehje të ngjashme me to, në Kur’an përdoren në kuptimin e kërkimit të riskut dhe të tregtisë.

Është e qartë se kuptimi i kësaj fjalie është i gjerë, ku puna dhe shitblerja është një nga objektet e saj. Prandaj disa komentues e kanë interpretuar si vizitën tek i sëmuri, takimin me vëllanë besimtar apo nxënien e diturisë dhe të shkencës. Por sidoqoftë, nuk përkufizohet vetëm me këtë.

Po ashtu, bëhet e qartë se urdhri për shpërndarjen dhe kërkimin e riskut nuk është një urdhër i prerë, por, siç quhet shkencërisht, është shfuqizimi i urdhrit për ndalimin dhe pengimin dhe është argument për lejimin. Disa nga këto shprehje kanë arritur në përfundimin se përfitimi i riskut, pas kryerjes së faljes të së premtes, është më i madh. Në një hadith thuhet: *“I Dërguari i All’liahut (Paqja dhe bekimet e All’liahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!), pas namazit të së premtes, e frekuentonte tregun.”*.

Fjalja *“uedhkurull’lilaha kethira”* - **“...dhe përmendeni shumë All’liahun...”**, do të thotë përmendja e All’liahut përballë të gjithë atyre begative me të cilat është furnizuar njeriu.

Ka komentues që fjalën **“përmendeni”** e kanë interpretuar si *“të menduar”*, duke u bazuar në një hadith ku thuhet: *“Përsiatje njëorëshe është më mirë se sa adhurimi një vjeçar.”*¹

Disa të tjerë, gjithashtu, e kanë interpretuar si çështjen e vëmendjes ndaj All'llahut në tregje gjatë kryerjes së tregtisë, si dhe mos devijim nga parimet e vërteta dhe drejtësia.

Është e qartë se ajeti i lartpërmendur ka një kuptim më gjithëpërfshirës, që i përfshin të gjitha këto.

Gjithashtu, është e qartë se shpirti i *“të përmendurit”* është *“mendja”* dhe pa dyshim që të përmendurit pa mendje nuk është gjë tjetër veçse lëvizje buzësh. Shkak i shpëtimit dhe i çlirimit është vetëm përmendja e ndërthurur me të menduarit në të gjitha gjendjet.

Në fakt, vazhdimi i *“përmendjes”* bëhet shkaku që kujtimi i All'llahut të depërtojë thellë në zemrën e njeriut. Nga ana tjetër, të djegë rrënjët e shpërfilljes dhe të injorancës, që është shkaku kryesor i çdo mëkati dhe njeriun ta udhëzojë në rrugën e shpëtimit dhe të çlirimit. Në këtë mënyrë arrihet te e vërteta e *“lealekum tuflihun”* - **“në mënyrë që të shpëtoni”**.

Në ajetin 11, janë qortuar në mënyrë të ashpër ata persona që e braktisën Profetin (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) gjatë faljes së namazit të ditës së premte dhe nxituan për në treg për të blerë nga një karvan i ri, i sapoardhur: **“Mirëpo, sa herë që ata shohin ndonjë tregti ose lojë, shkojnë tek ajo e të lënë ty në këmbë. Thuaj: ‘Ajo që është tek All'llahu, është**

¹ Tefsiri *“Mekh Maul Bejan”*, vëll. 10, f. 289.

më e mirë nga argëtimi e nga tregtia.'. All'Ilahu është Dhuruesi më bujar."

Shpërblimi dhe shpagimi hyjnor, përfitimet e marra prej faljes të së premtes, dëgjimi i predikimeve dhe këshillave të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe trajnimi shpirtëror, që të gjitha kthehen te ju dhe nuk krahasohen me asnjë gjë tjetër. Nëse keni frikë që ju humbet pasuria, gaboheni. All'Ilahu i Madhëruar është Furnizuesi më mirë.

Shprehja "*lehvun*" - "**lojë**" përmendet për daullen dhe mjete të tjera muzikore, që i përdornin gjatë hyrjes së karvanit të ri në qytetin e Medines. Rënia e tyre shërbente si lajmërim dhe shpallje, si dhe ishin mjete për argëtim dhe reklama të mallrave, ngjashëm me ditët e sotme, ku në dyqanet me stil perëndimor vërehen shembuj të tillë.

Shprehja "*enfedhdhu*" ka kuptimin e shpërndarjes, të ikjes nga namazi i xhumasë dhe shkuarjes drejt karvanëve. Është cekur dhe te shkakut i zbritjes së muslimanët e braktisën Profetin në kohën që po mbante hytben e xhumasë dhe iu bashkuan njerëzve të tjerë rreth karvanit të Duhijjetu, i cili nuk e kishte përqaftuar Islamin, dhe në xhami qëndruan vetëm trembëdhjetë veta apo më pak, siç thuhet në transmetime të tjera.

Përemri "*ilejha*" - "**te ajo**" ka për qëllim tregtinë, që do të thotë, nxituan në drejtim të "mallit të tregtisë". Loja nuk ishte qëllimi kryesor i tyre, por ishte një sinjal për të paralajmëruar ardhjen e karvanëve ose argëtimin dhe reklamimin e mallit.

Shprehja "*kaimen*" - "**në këmbë**" tregon se Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) gjatë leximit

të hytbes në ditën e premtë, qëndronte në këmbë. Këtë e vërejmë edhe në një hadith të transmetuar nga Xhabir bin Semere: “Asnjëherë nuk e kam parë Profetin (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) që të ketë mbajtur hytben e ditës së premtë ulur. Çdokush që e pohon një gjë të tillë, mohojeni atë.”¹

Gjithashtu është transmetuar: “E pyetën Abdullah bin Mes'udin, që a mbante Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) hytben në këmbë dhe ai iu përgjigj: ‘A nuk ke dëgjuar që Zoti i Madhëruar ka thënë: “...**ty të kanë lënë në këmbë...?”**’”²

Në komentimin “Ed Durr'rrul Menthur” thuhet: “Personi i parë që ka mbajtur hytbe ulur në ditën e premtë ka qenë Muavija!”³

Hulumtime

1- Namazi i parë i xhumasë në Islam

Në disa transmetime islame thuhet: Myslimanët e Medines, para shpërnguljes së Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), kishin biseduar me njëri-tjetrin:

¹ Tesfsiri “Mexhmaul Bejan”, vëll. 10, f. 286.

² Tesfsiri “Mexhmaul Bejan”, vëll. 10, f. 286.

³ Tefsiri “Ed Durr'rrul Menthur”, vëll. 6, f. 222. Këtë hadith e kanë transmetuar dhe komentues të tjerë, si Alusi në “Ruhul Meanij” dhe Kurtubij në komentimet te tyre.

Jehuditët një ditë gjatë javës mblidhen me njëri-tjetrin, (ditën e shtunë); edhe ensarët, gjithashtu, një herë në javë mblidhen (ditën e hënë). Prandaj është mirë që dhe ne të përcaktojmë një ditë, që të mblidhemi gjatë javës për ta falënderuar dhe për ta lavdëruar All'llahun e Madhëruar.

Ata zgjodhën për këtë qëllim ditën para së shtunës, që në atë kohë quhej “jeumul urubeti”. Shkuan te Es’ad ibn Zuraretu (që ishte person me rëndësi në Medine) dhe e falën namazin të gjithë së bashku. Më pas ai i këshilloi në lidhje me këtë. Kjo ditë u quajt “dita e xhumasë”, sepse ishte dita e parë e tubimit së myslimanëve.

Es’adi urdhëroi të prisnin një dele dhe mishin e saj e gatuan për drekë dhe darkë, duke ngrënë të gjithë së bashku. Vlen të përmendet se myslimanët, në atë kohë, ishin shumë të pakët në numër. Kjo ishte e premtja e parë e myslimanëve që u mblodhën së bashku.

Kurse e premtja e parë ku Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u mblodh me shokët e tij ishte në kohën kur u shpërngul për në Medine dhe më datë dymbëdhjetë Rabi’ul Evel, në kohën e drekës, hyri në Medine. Katër ditë qëndruan në Kuba dhe ndërtuan xhaminë e Kubasë. Më pas, ditën e premtje u nis në drejtim të Medines (largësia mes Kubasë dhe Medines është shumë e vogël. Sot Kubaja është një prej zonave brenda Medines). Në kohën e namazit të drekës arriti në vendin e quajtur Beni Salim dhe aty falën, të gjithë së bashku, namazin e xhumasë. Ky ishte namazi i parë i xhumasë, që Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e fali me xhemat (përbashkët). Po ashtu, mbajti dhe një hytbe që

konsiderohet si hytba e parë e Profetit të nderuar (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) në Medine.¹

Një prej transmetuesve të haditheve, Abdurrahman ibn Ka'bi, ka thënë: “Sa herë që babai im e dëgjonte ezanin e namazit në ditën e premte, e uronte Es'ad ibn Zuraretun. Kur i kërkova arsyen e kësaj çështjeje, më tha: ‘Ai është personi i parë që e fali namazin e ditës së xhuma (premtë) me ne.’”.

E pyeta: “Sa vetë ishit atë ditë?”.

U përgjigj: “Vetëm dyzet veta.”.²

2- Rëndësia e namazit të xhumasë

Para se gjithash, argumenti më i rëndësishëm për këtë obligim të madh islam janë ajetet e po kësaj sureje, që i urdhëron të gjithë myslimanët dhe besimtarët, që sapo të dëgjojnë ezanin e ditës së premte, të nxitojnë drejt xhamisë dhe të heqin dorë prej çdo lloj vepre, përfitimi apo programi që pengon shkuarjen në xhami (ditën e xhuma). Madje edhe në kushtet kur njerëzit vuajnë nga mungesa e ushqimit në një vit thatësire, madje, kur karvani që mbart me vete nevojat e tyre, nuk duhet të shkojnë pas tij, por të vazhdojnë me faljen e namazit të xhumasë.

Në transmetimet islame, gjithashtu, është theksuar shumë kjo çështje, si p.sh. mund të përmendim hytben që e kanë transmetuar të gjithë (pajtuesit dhe mospajtuesit) nga i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*): “All'llahu i Madhëruar e ka bërë obligim për ju faljen e ditës së xhumasë. Çdokush që e nënolerëson ose e mohon gjatë jetës ose qoftë pas

¹ Tefsiri “Mekhmail Bejan”, vëll. 10, f. 286.

² Tefsiri “Ruhul Meanij”, vëll. 28, f. 88.

vdekjes sime, All'llahu atë do ta lërë në gjendje të vështirë dhe të pikëlluar dhe nuk do t'i dhurojë bereqet punës së tij. Dijeni se namazi i një person të tillë nuk pranohet. Vini re se zekati i tij nuk pranohet. Kini parasysh se Haxhi i tij nuk pranohet, as veprat e mira të tij (nuk do të pranohen), derisa nuk pendohet nga kjo vepër.”¹

Në një hadith tjetër nga Imam Bakiri (Paqja qoftë mbi të!) lexojmë: *“Namazi i xhumasë është një obligim dhe mbledhja për faljen e saj së bashku me Imamin është obligim. Sa herë që një burrë nuk merr pjesë për tre xhuma me radhë, pa ndonjë justifikim, ai nuk ka kryer obligimin e tij ndaj All'llahut. Askush nuk heq dorë prej tre obligimeve, pa ndonjë arsye, përpos hipokritit.”²*

Në një hadith tjetër, të transmetuar nga i Dërguari i All'llahut (Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!), lexojmë: *“Ai që merr pjesë në namazin e xhumasë, duke qenë besimtar dhe për hir të Zotit, mëkatet e tij do të falen dhe dosja e veprave të tij do ta fillojë nga e para.”³*

Një person erdhi pranë Profetit të nderuar (Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!) dhe e pyeti: *“O i Dërguari i All'llahut! Unë disa herë jam përgatitur të shkoj në Haxh, por nuk më është dhënë mundësia.”*

Profeti (Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!) tha: *“Faleni namazin e xhumasë që është Haxhi i*

¹ “Uesailul Shi’ah”, vëll. 5, K. “Vuxhubul salate xhume”, Hadithi 28, faqe 7.

² “Uesailul Shi’ah”, vëll. 5, Hadithi 8, f. 4.

³ Po aty, f. 10

nevojtarëve” (Shumë prej dobive të “kongresit” të madh islam të Haxhit ekzistojnë dhe në mbledhjen e përbashkët të faljes së xhumasë.)”¹

Janë bërë qortime të ashpra për anashkalimin dhe heqjen dorë prej namazit të xhumasë. Refuzuesit e xhumasë janë konsideruar si hipokritë. Namazi i xhumasë është detyrim i patjetërsueshëm gjatë kohës së pranisë së Imamit të pafajshëm. Por kur ai është i fshehur, në bazë të asaj që është obligim i tjetërsueshëm, pra, fakultativ, njeriu është i lirë të përzgjedhë njërin, midis namazit të xhumasë dhe namazit të drekës. Po ashtu, mos falja nuk është shenjë e nënçmimit dhe e mohimit. Si rrjedhim, ai nuk do të përfshihet në këto qortime, sado që madhështia e namazit të xhumasë dhe rëndësia e jashtëzakonshme e tij, edhe në këtë rast është e mbrojtur.

3- Filozofia fetaro-politike e namazit të xhumasë

Para së gjithash, namazi i xhumasë është një adhurim i madh kolektiv dhe ka po ato ndikime të përgjithshme të adhurimeve të tjera, si: lartësimi i shpirtit dhe stilizimi i zemrës, pastrimi i zemrës nga përlyerja e mëkateve, shërimi i “plagëve” të zemrës, të shkaktuara nga mëkati. Duhet pasur parasysh që në fillim, ka dy hytbe që përbëhen nga lloje predikimesh, këshillash dhe urdhrash për devotshmëri dhe përkushtim fetar.

Por nga pikëpamja shoqërore dhe politike, namazi i xhumasë është një kongres i madh javor, që pas kongresit vjetor të Haxhit, llogaritet si kongresi më i madh islam.

¹ Po aty, Hadithi 17, f. 5.

Pikërisht për këtë, në transmetimin e lartpërmendur nga i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), u tha që: “*Xhumaja është për ata persona që janë në pamundësi për të marrë pjesë në Haxh.*”.

Në realitet, Islami i kushton rëndësi tre tubimeve islame:

Tubimeve të përditshme, që krijohen në namazin me xhemat (kolektiv).

Bashkimi i tubimeve javore, në namazin e ditës së premtës dhe tubimi vjetor, në Haxh, pranë shtëpisë së All'llahut.

Në këtë mes, namazi i xhumasë luan një rol shumë të rëndësishëm, sidomos për faktin se hatibi (oratori) në hytbet e namazit të xhumasë parashtron çështje të rëndësishme politike, shoqërore dhe ekonomike dhe, si rrjedhojë, ky tubim i madh dhe i famshëm mund të jetë burim i begative të poshtëpërmendura:

a) Informimi i njerëzve me njohuritë islame dhe ngjarjet e rëndësishme shoqërore dhe politike.

b) Krijimi sa më i madh i solidaritetit në radhë të myslimanëve, në mënyrë që armiqtë të terrorizohen dhe t'u hyjë frika prej tyre.

c) Ripërtëritja e shpirtit fetar dhe vitalitetit shpirtëror për masat e gjera të myslimanëve.

d) Nxitja e bashkëpunimit për zgjidhjen e problemeve të përbashkëta.

Kjo është edhe arsyeja, se pse armiqtë e Islamit gjithnjë kanë pasur frikë nga namazi i xhumasë, që plotëson të gjitha kushtet dhe urdhëresat islame dhe që zbatohet me përpikëri.

Gjithashtu, për këtë arsye, namazi i xhumasë ka qenë si një instrument i fuqishëm politik në dorën e qeverive. Por, ndërkohë që qeveritë e drejta, siç është pushteti i Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), nxirrnin përfitime të mëdha në dobi të Islamit, pushtet zullumqare, si pushteti i Beni Umejes (abuzonte me namazin e xhumasë), duke kërkuar forcimin e bazave të mbretërisë së tyre.

Gjatë historisë hasim në shumë raste, ku çdokush që ka tentuar kryengritje antiqeveritare, në fillim nuk merrte pjesë në namazin e xhumasë së tij. Këtë e lexojmë në ngjarjen e Ashures: Një grup njerëzish ishin mbledhur në shtëpinë e Sulejman bin Sured Kyzait dhe i dërguan një letër Imam Hysejnit nga Kufeja. Në letër shkruhej: “Numan bin Beshiri, guvernatori i Beni Umejes në Kufe, është i izoluar dhe ne nuk marrim pjesë në namazin e xhumasë së tij. Nëse vihemi në dijeni se jeni nisur në drejtimin tonë, ne do ta dëbojmë atë nga Kufe.”¹

Në përmbledhjen me lutjet “Sahife Sexhadije” nga Imam Sexhadi (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojmë: “O Zot! (Ky është aludim për namazin e xhumasë dhe të Kurban Bajramit.) Ky është një vend që u përket vetëm khalifëve, të përzgjedhurve dhe të besueshmeve më të lartë të Tu, që e veçove posaçërisht për ta. Por për fat të keq,

¹ “Biharul Enuar”, vëll. 44, f. 333.

khalifët zullumqarë dhe shtypës të Beni Umejes, e morën atë me forcë nga dora e të dashurve të Zotit dhe e pushtuan.”¹

Ndonjëherë ndodh që armiqtë e Islamit, për një javë të tërë, të bëjnë propaganda helmuese. Por me një hytbe të namazit të xhumasë, festimin madhështor dhe gjallërues të tij, të gjitha ato neutralizohen, një frymë e re hyn në organizëm dhe një gjak i freskët lëviz në enët e gjakut.

Sipas jurisprudencës shi’ite, ka kufij dhe largësi që duhen zbatuar. Nuk është e lejueshme më shumë se një namaz xhumaje. Njerëzit që ndodhen në largësi (afërsisht 11 kilometra) nga vendi i faljes së xhumasë, duhet të marrin pjesë në namazin e xhumasë në një xhami, pra nuk kanë të drejtë të organizojnë një falje në një tjetër xhami. Kjo do të thotë që praktikisht në çdo qytet të vogël ose të madh dhe në rrethinat e tij, nuk do të mbahet më shumë se një namaz i xhumasë. Si rrjedhojë, shoqëria formon tubimin më madhështor të asaj zone.

Por, me plot keqardhje, ky ritual fetaro-politik, që mund të jetë burim i një lëvizjeje të madhe në shoqëritë islame, për shkak të ndikimit të qeverive të korruptuara, në disa shtete islame, ka ngelur aq e shkretë dhe e pashpirt, saqë praktikisht nuk prodhon asnjë efekt pozitiv. Ka mbetur vetëm si diçka formale dhe kryhet si një traditë, ndërkohë që, realisht, ajo është një fuqi e madhe, që, për humbjen dhe neglizhimin e tij, duhet derdhur lot të shumtë.

Namazi i xhumasë më i rëndësishëm i vitit është ai që kryhet të premtën para shkuarjes në Arafat, në Mekë. Në këtë namaz marrim pjesë të gjithë Hanxhinjtë, të ardhur nga të katër anët e

¹ “Sahifeje Sexhadije”, Lutja 48.

botës, të cilët janë përfaqësues të vërtetë të të gjitha shtresave myslimane, në tërë rruzullin tokësor. Është e rekomandueshme që për mbajtjen e hytbes së këtij namazi aq të ndjeshëm, një numër i madh dijetarësh të studiojnë javë dhe muaj të tërë. Në fund, frytin e saj ua paraqesin myslimanëve në atë ditë kritike, në formën e një fjalimi historik, që do të mbahet të premtën para Arafatit. Nuk ka dyshim që bereqeti dhe dobia e saj mund t'i japë shoqërisë myslimane shumë njohuri dhe të mira, të cilat mund të ndikojnë jashtëzakonisht në zgjidhjen e çështjeve të rëndësishme që shqetësojnë shoqëritë dhe shtete islame.

Por për fat të keq, në ditët tona trajtohen çështje të parëndësishme dhe pothuajse çështje që të gjithë kanë njohuri për to, duke lënë mënjanë çështje parimore, të dorës së parë, të cilat as që diskutohen dhe as trajtohen.

Vallë, a nuk duhet qarë për humbjen e mundësive dhe të fuqive të tilla të mëdha? A nuk duhet të ngrihemi në këmbë për të ndryshuar këtë gjendje?

4- Rregullat e namazit të xhumasë dhe përmbajtja e hytbeve

Falja e namazit të xhumasë është i obligueshëm për të gjithë meshkujt e rritur (në moshën e pjekurisë), të shëndoshë, që kanë fuqi të marrin pjesë në namaz. Për mysafirët dhe pleqtë e vjetër nuk është i obligueshëm, por pjesëmarrja e tyre është e pëlqyeshme. Po ashtu, edhe femrat mund të marrin pjesë në namazin e xhumasë, por nuk është e obligueshme për to.

Numri më i vogël i burrave që mund të marrin pjesë në namazin e xhumasë është pesë meshkuj.

Namazi i xhumasë ka dy rekate dhe falet në vend të namazit të drekës, ku dy hytbet që mbahen para faljes së namazit të xhumasë, në realitet, janë në vend të dy rekateve të tjera.

Namazi i xhumasë është i njëjtë me namazin e sabahut dhe është e pëlqyeshme që surja “Hamd” dhe surja tjetër të lexohen me zë të lartë. Gjithashtu, është e pëlqyeshme që në rekatën e parë të lexohet surja “Xhumua” dhe në rekatën e dytë surja “Munafikun”.

Në namazin e xhumasë është e pëlqyeshme të lexohen dy kunute, njëri para rukusë së rekatit të parë dhe tjetri pas rukusë së rekatit të dytë.

Para faljes së namazit të xhumasë është e obligueshme të mbahen dy hytbe. Gjithashtu, është e obligueshme që hatibi (ligjëruesi) gjatë mbajtjes së hytbes të qëndrojë në këmbë. Ai që ligjëron, patjetër, duhet të jetë dhe Imam i namazit të xhumasë.

Ligjëruesi i namazit të xhumasë duhet të ngrejë zërin, në mënyrë që zërin e tij ta dëgjojnë të gjithë falësit e tjerë të namazit dhe të gjithë të informohen për përmbajtjen e ligjëratës.

Gjatë mbajtjes së hytbes, duhet qëndruar qetë, të dëgjojmë fjalët e ligjëruesit (hatibit) dhe të ulemi përballë tij.

Është e pëlqyeshme që ligjëruesi (hatibi) i namazit të xhumasë të jetë njeri elokuent, i informuar për gjendjen e myslimanëve, të jetë në dijeni për interesat dhe dobitë e shoqërisë islame, i fortë, trim, i sinqertë dhe i vendosur në deklarinimin e së vërtetës. Vepra dhe sjellja e tij të përforcojnë ndikimin e fjalëve të tij, kurse personaliteti i tij të jetë i tillë që t’i bëjë njerëzit ta kujtojnë All’llahun e Madhëruar.

Është e pëlqyeshme që ligjëruesi të veshë rrobat më të pastra, të parfumohet dhe të ecë me dinjitet dhe bindje. Gjatë ngjitjes për në minber, t'i përshëndesë të pranishmit me selam dhe të qëndrojë në këmbë përballë tyre dhe të mbështetet në shpatë, hark ose shkop. Në fillim të ulet në minber dhe të qëndrojë derisa të mbarojë thirrja e ezanit. Më pas të fillojë me hytben (ligjëratën).

Sa për përmbajtjen e hytbes, në fillim duhet të falënderojë All'llahun e Madhëruar dhe Profetin e Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Është e pëlqyeshme që kjo pjesë të thuhet në gjuhën arabe, por pjesa e tjetër lexohet në gjuhën e të pranishmëve. Më pas i këshillon njerëzit në devotshmërinë hyjnore dhe lexon një sure të shkurtër nga Kur'ani Famëlartë. Këtë gjë e zbaton në të dy hytbet. Në hytben e dytë, pas falënderimit të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), lutet për myslimanët dhe bën istigfar (kërkim faljeje) për ta.

Gjithashtu, është e pëlqyeshme që gjatë mbajtjes së ligjëratës (hytbes) të trajtojë çështje të rëndësishme, që lidhen me çështjet e fesë dhe me jetën e myslimanëve, si dhe me atë që është e nevojshme për myslimanët, qofshin brenda apo jashtë vendeve islame (atij rajoni) me dhënien përparësi të çështjeve politike, shoqërore, ekonomike dhe fetare.

T'i informojë dhe t'i vërë në dijeni njerëzit për komplotet e armiqve, si dhe t'u kujtojë atyre organizimin (zbatimin) e programeve afatgjata dhe afatshkurtra në mbrojtjen e shoqërisë islame, në përballjen dhe anulimin e planeve të armiqve.

Thënë shkurt, hatibi, predikuesi, duhet të jetë shumë vigjilent, i zgjuar, dijetar dhe studiues i çështjeve islame. Ta

shfrytëzojë në maksimum këtë pozitë, në drejtim të zbatimit të programit madhështor të përparimit, kah qëllimeve sublime të Islamit dhe myslimanëve. ¹

Në një hadith nga Imam Ali ibn Musa Riza (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojmë: *“Hytba, pra, fjalimi, është përcaktuar në ditën e xhuma, sepse fjala e së premtes është një tubim i përgjithshëm. All’llahu dëshiron që udhëheqësi i myslimanëve të ketë mundësinë t’i këshillojë njerëzit dhe t’i nxitë për nënshtrimin ndaj Tij. Po ashtu, t’i frikësojë nga mëkatimi ndaj All’llahut, si dhe t’i bëjë me dije për atë që është në favorin fetar dhe material të tyre. Po ashtu, t’i informojë me lajmet dhe ngjarjet e rëndësishme që i vijnë atij nga vende të ndryshme, të cilat ndikojnë në përfitimin, jetesën dhe dëmtimin e interesave të tyre.*

All’llahu ka bërë dy hytbe të namazit të ditës xhuma, sepse në njërën prej tyre të madhërojë, të lartësojë, të shenjtërojë All’llahun e Madhëruar dhe në tjetrën të komunikojë nevojat, paralajmërimet dhe lutjet, si dhe t’u shpalli urdhrat, rekomandimet dhe ndalesat, që lidhen me mirëqenien dhe dobësimin e shoqërisë islame.”²

5-Kushtet e detyruara të faljes së namazit të xhumasë

Pa asnjë dyshim që Imami i faljes së ditës së premtes duhet të jetë njeri i drejtë (sipas kushteve të fesë). Pyetja është kjo: A ka kushte shtesë mbi këtë apo jo?

¹ Sigurisht që për veçoritë dhe hollësitë e dispozitave të namazit të xhumasë dhe hytbeve të saj, ekzistojnë mospajtime të pjesshme në fetvatë e juristëve. Ajo që u cek më lart është një pasqyrë e përgjithshme të fetvave të ndryshme.

² “Vesailul Shi’ah”, vëll. 5, f. 49.

Disa janë të mendimit se kjo falje është nga detyrat e Imamit të pagabueshëm apo përfaqësuesit e posaçëm të tij. Thënë ndryshe, ka të bëjë me kohën e pranisë së Imamit të pagabueshëm.

Shumë nga studiuesit pajtohen me faktin se ky është kusht i obligueshmërisë së patjetërsueshme apo fakultative. Ky kusht nuk është i domosdoshëm, kështu që edhe në kohën e mospranisë së Imamit të pagabuar mund të falet falja e xhumasë, duke u zëvendësuar me namazin e drekës. Kjo është pikëpamja e qëlluar, madje çdo herë që shteti islam formohet me kushtet e nevojshme, nga ana e zëvendësit të përgjithshëm të Imamit, gjasat janë që Imami i faljes së namazit të së premtes duhet të caktohet nga ana e tij dhe myslimanët të marrin pjesë në faljen e së premtes.

Në lidhje me këtë çështje dhe çështje të tjera që kanë të bëjnë me faljen e së premtes, ka shumë për të thënë. E gjithë kjo është jashtë mundësisë së një leksioni të interpretimit të Kur'anit, kështu që për më shumë informacion duhet shikuar në librat e legjislacionit islam dhe të përmbledhjeve të hadithit.¹

O Zot! Na jep mundësinë, që, me mëshirën Tënde, të shfrytëzojmë maksimalisht këto programe shumë domethënëse islame për edukimin e njerëzve dhe për shpëtimin e myslimanëve nga kthetrat e armiqve!

Zoti im! Na bëj prej njerëzve dashamirës ndaj të takimit Tënd dhe të mos kemi frikë nga vdekja.

Krijuesi ynë! Mos na hiq asnjëherë begatinë e besimit, të edukimit dhe të diturisë së Profetëve.

Amin ja rabbel alemin

¹ Dijetari i njohur, Al'lame Mexhlisij, këtë çështje të rëndësishme dhe veçori të tjera të namazit të xhumasë i ka përmendur në veprën "Biharu Enuar", vëll. 89-90.

Sure “El Munafikun”

Zbritur në Medine

Ajete 11

Përmbajtja e sures "Munafikun"

Surja "Munafikun" është një prej sureve me përmbajtje të gjerë. Boshti kryesor i diskutimeve të saj janë çështjet e ndjeshme në lidhje me hipokritët. Ajetet në vijim i këshillojnë myslimanët në fusha të ndryshme.

Në përgjithësi, përmbajtja e saj mund të përmbliidhet në katër pjesë:

1- Veset e hipokritëve, që vetë ato ndahen në disa pjesë.

2- Paralajmërimi i besimtarëve ndaj kompleteve të hipokritëve, si dhe domosdoshmëria e kujdesit të vazhdueshëm në këtë fushë.

3- Këshillimi i besimtarëve, që të mos jepen tepër pas të mirave të kësaj bote, duke lënë pas dore obligimet ndaj All'llahut.

4- Këshillimi që të bëjnë bamirësi në Rrugën e All'llahut dhe të shfrytëzojnë pasurinë para se t'u vijë vdekja, gjë që do t'i çojë në dëshpërim.

Arsyeja e emërimit të kësaj sureje me emrin "Munafikun" nuk është e paqartë.

Duhet pasur parasysh: Në bazë të asaj që e thamë dhe në komentimin e sures "Xhumua", një prej rregullave të namazit të xhumasë është që në rekatën e parë të sures "Xhumua" të lexohet surja "Xhumua" dhe në rekatën e dytë të saj të lexohet sure "El Munafikun", me qëllim që myslimanët në këtë tubim të madh fetaro-politik, në fund të javës, të rikujtojnë komplotet e hipokritëve dhe gjithnjë të jenë të kujdesshëm nga lëvizjet e tyre nxitëse, përçarëse, si dhe ndaj planeve të tyre ogurzeza.

Mirësitë e leximit të kësaj sureje

Në një hadith të transmetuar nga i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) thuhet: “Çdokush që e lexon suren ‘Munafikun’ pastrohet prej çdo lloj hipokrizie.”¹

Në një hadith nga Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojmë: “Çdo besimtar që na ndjek neve (shiia) duhet të lexojë suren ‘Xhumua’ dhe suren ‘Ala’ çdo natë të premtë, kurse në namazin e xhumasë të lexojë suret ‘Xhumua’ dhe ‘Munafikun’. Ai që vepron në këtë mënyrë, thuhet ka kryer veprën të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe All'llahu do ta shpërblejë atë me Xhennet.”²

Në mënyrë të përsëritshme, pas përmendjes së virtyteve të sureve të ndryshme, thamë se këto virtyte dhe ndikime të rëndësishme nuk mund të arrihen thjesht me leximin e sures së dhënë, pa menduar dhe pa vepruar në bazë të saj. Transmetimet e lartpërmendura janë dëshmi e kësaj çështjeje, sepse asnjëherë leximi i kësaj sureje, pa e zbatuar atë në jetën e përditshme, nuk e largon shpirtin e hipokrizisë nga njeriu.

¹ Tefsiri “Mekhmail Bejan”, fillimi i sures “El Munafikun”.

² “Theuabul A’amal”, marrë nga tefsiri “Nuruth Thekalejn”, vëll. 5, f. 331.

Ajetet 1- 4

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءَكَ الْمُنْفِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ
لِرَسُولِهِ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنْفِقِينَ لَكَاذِبُونَ، اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً
فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ، ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ ءَامَنُوا
ثُمَّ كَفَرُوا فَطَعَّ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَأَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ۗ وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ
تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشْبٌ مُسْنَدٌ
يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى
يُؤْفَكُونَ؛

Me Emrin e All'Ilahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

“Kur vijnë tek ti hipokritët, thonë: ‘Ne dëshmojmë se ti je vërtet i Dërguari i All'Ilahut!’. All'Ilahu e di se ti je i Dërguari i Tij, por Ai dëshmon se hipokritët janë gënjeshtarë!”

“Ata i përdorin betimet e tyre si maskë dhe i largojnë (njerëzit) prej Rrugës së All'Ilahut. Vërtet, shumë të mbrapshta janë punët e tyre!”

“Kjo, sepse ata fillimisht besuan, pastaj mohuan, kështu që zemrat e tyre u vulosën dhe si pasojë ata nuk kuptojnë më.”

“Kur i shihni ata, pamja e tyre e bukur ju mahnit e, nëse flasin, ju i dëgjoni fjalët e tyre. E megjithatë, ata janë si trungje të mbështetura. Ata kujtojnë se çdo thirrje që dëgjojnë është kundër tyre. Ata janë armiqtë e vërtetë, andaj ruajuni prej tyre! All’llahu i vraftë! Sa shumë që janë larguar (nga e vërteta)?!”

Komentimi

Burimi i hipokrizisë dhe veset e hipokritëve

Para se të fillojmë komentimin e këtyre ajeteve, në fillim është e nevojshme të përmendim një premisë: Çështja e hipokrizisë dhe e hipokritëve në Islam është trajtuar që në kohën kur i Dërguari i All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u shpërngul në Medine, ku u forcuan themelet e Islamit dhe u bë e qartë fitorja e tij. Në Mekë nuk kishte ngelur ndonjë hipokrit, sepse kundërshtarët e fuqishëm flisnin lirisht dhe hapur, sa dëshironin, kundër Islamit. Nuk kishin frikë nga askush dhe nuk kishin nevojë të silleshin si hipokritë.

Por në kohën kur euforia dhe përhapja e Islamit i bëri të pafuqishëm dhe i dobësoi tepër armiqtë në Medine, atëkohë ishte e vështirë dhe ndonjëherë e pamundur shfaqja e armiqësisë në mënyrë të hapur, si rrjedhojë armiqtë humbën dhe u detyruan që, për të vazhduar programet e tyre shkatërruese, ta ndryshojnë

sjelljen. Ata, në dukje, radhiteshin në rreshtat e myslimanëve, por fshehur vazhdonin me praktikatat e tyre.

Në thelb, natyra e çdo revolucioni është e tillë: Pas korrjes së fitores së thellë dhe të rëndësishme vjen radha për përballjen me hipokritët, armiq të vendosur dhe të fortë të djeshëm, si faktorë ndikues të sotshëm shfaqen nën petkun e miqësisë. Nga këtu mund të kuptojmë dhe arsyen, se pse gjithë këto ajete, në lidhje me hipokritët, kanë zbritur në Medine dhe jo në Mekë.

Të mos harrojmë pa përmendur dhe faktin se çështja e hipokrizisë dhe e hipokritëve nuk i përket vetëm periudhës së Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), por me këtë çështje përballlet çdo shoqëri, veçanërisht shoqëritë revolucionare. Për këtë arsye, analizat dhe shqyrtimet e Kur'anit, në lidhje me këtë çështje, nuk duhet të shqyrtohen vetëm si një çështje historike, por si një çështje aktuale, si dhe të frymëzohemi prej tij, për ta luftuar shpirtin e hipokritëve në shoqëritë e sotme islame.

Gjithashtu, duhet të njohim më së miri veset e tyre, të cilat Kur'ani i ka përmendur gjerësisht dhe të parapërgatitemi për t'u përballur me rreshtat dhe planet e tyre.

Pika tjetër e rëndësishme është se për çdo shoqëri, rreziku i hipokritëve është më i madh se sa rreziku i çdo armiku (të jashtëm), sepse, së pari, njohja e tyre është më e vështirë. Së dyti, janë armiq të brendshëm dhe nganjëherë ndikojnë aq shumë në themelin e shoqërisë, sa që largimi i tyre është një punë shumë e vështirë.

Së treti, lidhjet e ndryshme të tyre me anëtarë të tjerë të shoqërisë e vështirësojnë punën e luftimit me ta.

Për këtë arsye, Islami gjatë gjithë historisë së vet, goditjet më të mëdha i ka marrë nga hipokritët. Gjithashtu, për këtë arsye, sulmet më të vështira i ka bërë ndaj hipokritëve dhe, sa i ka shtypur ata, nuk ka shtypur asnjë armik tjetër.

Me këtë hyrje që trajtuam, do t'i rikthehemi komentimit dhe interpretimit të ajeteve:

Thënia e parë që e diskuton Kur'ani këtu për hipokritët është shfaqja e besimit të rremë të tyre, që përbën dhe bazën themelore të hipokrizisë: **“Kur vijmë tek ti hipokritët, thonë: ‘Ne dëshmojmë se ti je vërtet i Dërguari i All’lilahu!’.** All’lilahu e di se ti je i Dërguari i Tij, por Ai dëshmon se hipokritët janë gënjeshtarë!”.

Këtu bëhet i qartë vesi i parë i hipokrizisë, që është dyfytërsia e tyre. Pra, fakti që tjetër gjë fshihnin në zemrat e tyre dhe ndryshe vepronin. Me gojë deklarorin se ishin myslimanë, por me zemër e me shpirt ishin armiq të Islamit. Kjo dyfytërsi dhe ky mashtrim, ky dualizim i brendshëm dhe i jashtëm përbën boshtin kryesor të hipokrizisë.

Duhet të kemi parasysh se e vërteta dhe gënjeshtria janë dy lloje: e para është “e vërteta dhe gënjeshtria në njohje” dhe e dyta është gënjeshtria dhe e vërteta në raportim”.

Në llojin e parë, kriter është të qenët në pajtim apo në kundërshtim me realitetin.

Te lloji i dytë bëhet fjalë për përputhje apo kundërshtim me besimin, që do të thotë se, nëse njeriu jep një lajm që përputhet me realitetin dhe të vërtetën, por është në kundërshtim me bindjen e

tij, në këtë rast ajo quhet gënjeshtër “në njohje”, kurse, në qoftë se është në përputhje me bindjen e tij, atëherë quhet e vërteta.

Në bazë të kësaj, dëshmia e hipokritëve se Muhammedi ishte Profet dhe i Dërguar i All'llahut t, nga pikëpamja e njohjes, asnjëherë nuk ka qenë gënjeshtër, ishte një e vërtetë dhe realitet. Por nga pikëpamja e folësit dhe e raportuesit, konsiderohej një gënjeshtër, sepse ishte në kundërshtim me bindjet e tyre. Prandaj Kur'ani thotë: **“Ti je i Dërguar i Zotit, por këta gënjejnë!”**.

Thënë ndryshe, hipokritët nuk dëshironin të shpalosnin të vërtetën që Profeti është i Dërguari i All'llahut, por përkundrazi dëshironin të “dëshmonin” për profetësinë e tij në bazë të bindjeve të tyre. Pa dyshim që në këtë dëshmi dhe informim ishin gënjeshtarë.

Gjithashtu, duhet pasur parasysh se fjala “*munafik*” - “hipokrit”, në thelb, rrjedh nga fjala “*nefek*”, që do të thotë ndikim dhe depërtimim. Fjala “*nefek*” është me kuptimin e kanaleve dhe të tuneleve që hapen poshtë tokës, që përdoren për t’u arratisur ose për t’u fshehur.

Disa nga komentuesit e Kur'anit thonë se shumë prej kafshëve, si: miu i fushës, bretkosa dhe të tjera kafshë, për folenë e tyre ndërtojnë dy vrime: një e dukshme, që e përdorin për hyrje-dalje dhe një tjetër, e padukshme, që e përdorin vetëm në rast rreziku. Këtë vrimë të fshehtë dhe të padukshme e quajnë “*nafekah*”.¹

Në këtë mënyrë, hipokrit është ai që për vete ka zgjedhur një rrugë të fshehtë dhe misterioze, në mënyrë që vjedhurazi dhe

¹ Tefsiri “Ruhul Bejan”, vëll. 9, f. 529.

fshehurazi të ndikojë në shoqëri, ndërkohë që në momentin kur përballet me rrezikun, arratiset nga një rrugë tjetër.

Ajeti vijues vë në pah vesin e dytë të tyre: **“Ata i përdorin betimet e tyre si maskë dhe i largojnë (njerëzit) prej Rrugës së All’lilaut. Vërtet, shumë të mbrapshta janë punët e tyre!”**

Ata në dukje shfaqeshin si besimtarë, por në zemër ishin jobesimtarë dhe krijonin pengesa në rrugën e udhëzimit të njerëzve në Fenë e Vërtetë. Vallë, a ka vepër më të shëmtuar dhe më të keqe se sa kjo?

Fjala “*xhunne*” rrjedh nga fjala “*xhen*”, që ka kuptimin e fshehjes së një gjëje nga shqisat. (fshehje për t’u mbrojtur; mbulesë)

Edhe fjalës “*xhin*”, duke qenë se është një krijesë e padukshme, ia kanë përcaktuar këtë cilësi. Ngaqë njeriu e përdor mburojën për t’u mbrojtur nga goditjet e armëve të armikut, në fjalorin arab (në anën leksikore të gjuhës arabe) atë e quajnë “*xhunne*”.

Po ashtu, edhe kopshtet e mbushura me pemë, për shkak se e mbulojnë tokën e tyre e quajnë “*xhennet*”.

Sidoqoftë, një prej gjurmëve të hipokritëve është se veten e tyre e maskojnë në emër të shenjtërisë së All’lilaut. Nga ana tjetër, bëjnë betime të forta dhe të vrazhda, me qëllim që të fshehin fytyrat e tyre të vërteta, të tërheqin drejt vetes emocionet dhe vëmendjen e njerëzve. Në këtë mënyrë i mashtrojnë njerëzit, derisa i largojnë prej Rrugës së All’lilaut.

Kjo shprehje, nga ana tjetër, na e bën të qartë se ata gjithnjë dhe vazhdimisht janë në luftë dhe përleshje me myslimanët.

Asnjëherë nuk duhet të mashtrohemi nga pamja e tyre e jashtme ose të folurit e tyre elokuent, sepse mbajtja e mburojës përdoret vetëm në fushëbeteja.

Është e qartë se në disa raste njeriu nuk ka rrugë tjetër përpos betimit, ose së paku betimi e ndihmon që ta shprehë rëndësinë e çështjes së dëshiruar, por jo betim të rrejtshëm dhe për çdo gjë dhe për çdo vepër, se kjo është metodë e hipokritëve.

Në ajetin 74 të sures "Et Teube" lexojmë: **"Hipokritët betohen për All'llahun se nuk thanë asgjë (të keqe). Por në të vërtetë ata thanë fjalën e mosbesimit, mohuan pas (pranimi) të Islamit dhe synuan të bënin gjëra të paarritshme..."**.

Komentuesit e Kur'anit shprehjen **"...i largojnë njerëzit prej Rrugës së All'llahut...."** e kanë interpretuar në dy mënyra:

E para: Kundërshtimi i Rrugës së All'llahut.

E Dyta: Pengimi i të tjerëve nga kjo rrugë. Edhe pse është i mundur bashkimi i të dy kuptimeve në ajetin në fjalë, por për shkak se ata përdornin betime të rreme, kuptimi i dytë konsiderohet më i përshtatshëm, sepse qëllimi prej këtyre betimeve është mashtrimi i njerëzve.

Nga njëherë grumbulloheshin te Mesxhidu Dirar. Kur i pyesni: Çfarë qëllimi keni me këtë qëndrim në këtë xhami, ata betoheshin dhe thonin: Qëllimi ynë është veçse për mirë, siç thuhet në ajetin 107 të sures "Teube": **"(Hipokritë) janë edhe ata që ndërtuan një xhami për t'u shkaktuar dëm (besimtarëve), për ta forcuar mohimin dhe për të krijuar përçarje në mesin e besimtarëve, duke iu shërbyer atyre si pusi, që qysh më parë luftonin kundër All'llahut dhe të Dërguarit të Tij. Dhe vërtet, ata**

betohen: ne kishim për qëllim që të bënim vetëm një vepër të mirë! ...”.

Herë tjetër ata shprehnin gadishmërinë e tyre për të marrë pjesë në betejat e afërta, të thejshta, ku supozohej të merrnin plaçë luftime. Por kur u ftuan të merrnin pjesë në betejën e vështirë të Tebukut, ata shpiknin arsytetime justifikime dhe betoheshin në All’llahun dhe thonin se nëse do kishin mundësi do të merrnim pjesë me ju, siç thuhet në Kur’an: **“Sikur fitorja të ishte e afërt dhe udhëtimi i shkurtër, ata do të të pasonin ty, por iu duk rrugë e largët. Dhe ata do të betohen në All’llahun ‘sikur të kishim mundur, me siguri do të dilnim bashkë me ju’ dhe kështu ata e shkatërrojnë vetveten...”**¹

Në ditën e Hashrit, munafikët u strehuan te e njëjta metodë në betim të rrejshëm, siç është thënë dhe në ajetin 18 të sures “Muxhadile”: **“Ditën, kur All’llahu t’i ringjallë të gjithë, ata do t’i betohen Atij, ashtu siç të betohen ty tani, duke menduar se kjo do t’iu sjellë dobi. Në të vërtetë, pikërisht ata janë gënjeshtarë!”**.

Kjo tregon se veprimi i tyre është shndërruar në pjesë përbërëse të ekzistencës së tyre, saqë nuk heqin dorë nga ajo as përpara All’llahut, madje as në Ditën e Ringjalljes.

Ajeti në vijim trajton shkakun kryesor të veprave të tilla, të palejueshme dhe të ndaluara: **“Kjo, sepse ata fillimisht besuan, pastaj mohuan, kështu që zemrat e tyre u vulosën dhe si pasojë ata nuk kuptojnë më.”**.

¹ Po aty, ajeti 42.

Një grup prej komentuesve të Kur'anit janë të mendimit: Me fjalën **“besim”** këtu synohet besimi në pamje të jashtme, ndërkohë që në zemër ishin hipokritë dhe jobesimtarë.

Në pamje të parë, ajeti bën të qartë se ata, në fillim, vërtet, u bënë besimtarë. Por, pasi shijuan besimin dhe panë shenjat e vërtetësisë së Islamit dhe të Kur'anit, e përzgjedhën rrugën e mosbesimit dhe të mohimit, e shoqëruan me hipokrizi dhe jo në mënyrë të qartë dhe hapur. Kjo mënyrë e të vepruarit u bë shkak që All'illahu i Madhëruar t'i privojë nga udhëzimi i Tij dhe t'u mohohet konceptimi i drejtë i realitetit, sepse, në qoftë se nuk do e kishin perceptuar që në fillim të vërtetën, atëherë kishin të drejtë të sillnin justifikime. Por pas perceptimit të së vërtetës dhe pranimit të besimit, nëse sërish ia kthejnë shpinën All'illahut, Ai patjetër do t'i privojë nga suksesi.

Hipokritët ndahen në dy grupe: grupi i parë, besimi i tyre që në fillim ishte formal dhe sipërfaqësor; grupi i dytë, në fillim kishte besim të vërtetë (ishin besimtarë të vërtetë). Më pas përzgjedhën rrugën e mohimit dhe të mosbesimit. Ajeti në fjalë flet për grupin e dytë.

Në thelb, ky ajet është i ngjashëm me ajetin 74 të sures “Et Teube”: **“...po në të vërtetë ata thanë fjalën e mosbesimit, mohuan pas (pranimit) të Islamit ...”**.

Sidoqoftë, ky është vesi i tretë i tyre që zakonisht janë të privuar nga perceptimi i të vërtetave të qarta. Është më se e qartë se kjo asnjëherë nuk çon në determinizëm, sepse parakushtet e saj janë përgatitur po nga ata.

Më pas përmenden më shumë vese të tyre: **“Kur i shihni ata, pamja e tyre e bukur ju mahnit.”**

Përveç kësaj, flasin ëmbël dhe bukur: “...e, nëse flasin, ju i dëgjoni fjalët e tyre...”.

Kur thuhet se vetë Profeti ndikohet nga joshja e fjalëve të tyre, gjendja e të tjerëve është tepër qartë.

Kjo, përsa i përket anës së jashtme. Por për nga ana e brendshme janë: “... E **megjithatë, ata janë si trungje të mbështetura...**”.

Trupat e pajetë kanë forma të pakuptimta dhe struktura të boshatisura, as nuk kanë nga vetja ndonjë liri, as nuk kanë brenda vetes ndonjë dritë dhe kënaqësi, si dhe nuk kanë as vullnet, as besim dhe as vendosmëri të fortë. Është më se e drejtë të themi se ngjasojnë me trungje të mbështetura në mur.

Disa nga komentuesit e Kur’anit kanë transmetuar: Abdullah ibn Ubej ibn Selul, udhëheqësi i hipokritëve ishte një njeri i pashëm, i zhvilluar fizikisht, madje dhe orator i mirë, saqë, kur hynte në kuvendin (mbledhjen) e Profetit, së bashku me njerëzit e tij, shokët befasoheshin me pamjen e tyre të jashtme dhe i dëgjonin me kujdes fjalimet e tyre. Ata (për shkak të mendjemadhësisë dhe arrogancës që kishin) uleshin afër murit dhe mbështeteshin në të, duke joshur dhe duke mashtruar të pranishmit në kuvend me anë të pamjes së tyre të jashtme dhe rrjedhshmërisë së të folurit.¹

Ajeti i lartpërmendur ka zbritur për gjendjen e tyre.

Ata janë aq shumë bosh brenda vetes së tyre, pa asnjë mbështetjeje te Zoti dhe besimi, saqë: “**Ata kujtojnë se çdo thirrje që dëgjojnë është kundër tyre.**”.

¹ Tefsiri “Kesh’shaf”, vëll. 4, f. 450.

Një frikë dhe trishtim i çuditshëm gjithnjë mbizotëron në zemrat dhe shpirtrat e tyre. Gjendja e dyshimit çon në një situatë të mosbesimit mbyttës, në një pesimizëm vrasës. Duke u bazuar te shprehja: “tradhtari është i frikësuar” (*el khainu khaifun*), kanë frikë nga çdo gjë, madje edhe nga hija e tyre, del një tjetër prej shenjave dhe veseve të tyre.

Në fund të ajetit e këshillon Profetin (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*)¹: **“Ata janë armiqtë e vërtetë, andaj ruajuni prej tyre!”**.

Më pas shton: **“All'Ilahu i vraftë! Sa shumë që janë larguar (nga e vërteta)?!”**.

Është e qartë se kjo shprehje nuk është një lajm, por është në formën e një mallkimi dhe është përmendur për qortimin, ndëshkimin dhe mospërfilljen e këtij grupi. Ngjashëm me shprehjet që njerëzit i përdorin në jetën e përditshme për njëri-tjetrin. Edhe Kur'ani u flet njerëzve me vetë gjuhën e tyre.

Në këtë mënyrë, në ajetin në fjalë janë përmendur shenja të tjera të hipokritëve, si: gjendja mashtruese e pamjes së jashtme, duke qenë përbrenda bosh, frika, trishtimi dhe dyshimi ndaj çdo gjëje dhe çdo incidenti.

¹ “Trungje të mbështetura”: në kuptimin që ata janë të fortë vetëm në dukje dhe që në fjalimet e tyre nuk ka aspak zgjuarsi.

Ajetet 5 - 8

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّأُ رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ
يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ
لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ هُمُ الَّذِينَ
يَقُولُونَ لَا تَنْفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّىٰ يَنْفَضُوا ۗ وَاللَّهُ خَزَائِنُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ الْمُنْفِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ۗ يَقُولُونَ لِنِ رَجَعْنَا
إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ ۗ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ ۗ
وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالَّذِينَ الْمُنْفِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۗ

“Kur u thuhet atyre: ‘Ejani, se i Dërguari i All’liahut do të kërkojë falje për ju’, ata tundin kokat e tyre dhe i sheh ata të kthehen me mendjemadhësi.”

“Njësoj është, u lute për faljen e tyre apo nuk u lute, All’liahu kurrsesi nuk do t’i falë. Në të vërtetë, All’liahu nuk e udhëzon popullin e pabindur.”

“Ata thonë: ‘Mos u jepni kurrjë atyre që janë me të Dërguarin e All’liahut, me qëllim që të largohen prej tij!’. Por All’liahut i takojnë thesaret e qiejve dhe të Tokës, ndonëse hipokritët nuk kuptojnë.”

“Ata thonë: ‘Nëse kthehemi në Medine, pa dyshim që të fuqishmit do t’i dëbojnë të dobëtit nga ajo!’. Në të vërtetë, Fuqia është e All’liahut, e të Dërguarit të Tij dhe e besimtarëve, por hipokritët nuk e dinë.”

Shkaku i zbritjes

Rreth ajeteve të lartpërmendura është folur dhe është diskutuar në mënyrë të detajuar në librat e historisë, të haditheve dhe të komentimeve të Kur’anit. Në librin “El Kamilu fi Tariikh” thuhet: Pas betejës së Beni Mustalikëve, që ndodhi në vitin e gjashtë të hixhretit, në tokën e quajtur Kadid, dy myslimanë, ku njëri ishte prej grupit të ensarëve dhe tjetri prej grupit të muhaxhirëve, u konfliktuan me njëri-tjetrin gjatë nxjerrjes së ujit nga pusi. Njërit i erdhi në ndihmë një prej grupit të ensarëve (medinasve), kurse tjetrit i erdhi në ndihmë një prej muhaxhirëve (mekasve). Po ashtu, Abdullah ibn Ubej ibn Selul, udhëheqësi i hipokritëve i erdhi në ndihmë ensari, sa që plasi një grindje e ashpër mes të dyve.

Abdullah ibn Ubej ibn Selul u zemërua ashpër dhe e shfrytëzoi rastin duke u thënë të tijve: “A e shihni çfarë bëjnë këta? Është e vërtetë fjala e të parëve tanë: ‘Nëse e ushqeni mirë qenin, ai të ha ty!’”, duke aluduar me këtë muhaxhirët. Më pas tha: “Betohem në All’liah, nëse kthehemi në Medine, të fuqishmit do të dëbojnë të dobëtit.”. Me fjalën “të fuqishmit” nënkuptonte veten dhe medinasit, kurse me “të dobëtit” synonte muhaxhirët.

Më pas ai u kthye nga të pranishmit dhe tha: “Ky është rezultati i punës suaj, që ia bëtë vetes. Këtë grup e strehuat në

qytetin tuaj dhe i ndatë pasuritë tuaja me ta. Po të mos i kishit ushqyer me ushqimin tuaj njerëzit, si p.sh: këtë burrin këtu (duke bërë me shenjë nga burri muhaxhir), ata nuk do të kishin ardhur pas jush, do të ishin larguar nga tokat tuaja dhe do t'u ishin bashkangjitur fiseve të tyre.”.

Zejd ibn Erkam, që në atë kohë ishte një adoleshent, u drejtua nga Abdullah ibn Ubeji dhe tha: “Betohem në All’llah! Ti je i dobët dhe i mjerë! Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) është krenaria e All’llahut dhe i dashuri i myslimanëve! Betohem në All’llah! Unë këtej e tutje nuk do të dua tjetër!”.

Abdullahu thirri me zë të lartë: “Hesht! Ti duhet të jesh duke lozur o djalosh i vogël!”.

Zejd ibn Erkami shkoi pranë Profetit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe e vuri në dijeni për ngjarjen.

Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) shkoi te Abdullahu dhe i tha: “Ç’janë këto që keni thënë për mua?”.

Abdullahu tha: “Betohem në All’llahun që të ka dërguar Librin Qiellor, unë nuk kam thënë asnjë gjë! Zejdi po gënjen.”.

Një grup ensarësh që ishin të pranishëm thanë: “O i Dërguar i All’llahut, Abdullahu është i nderuari i ynë dhe mos i prano fjalët e një djaloshi të vogël që ka folur kundër tij. Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u kërkoi ndjesë atyre. Fisi ensar e qortoi Zejd in Erkamin.”.

Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) donte të kthehej. Një prej të mëdhenjve të ensarve erdhi prani tij dhe i tha: “O i Dërguari i All'lahut, po niseni në një kohë jo të përshtatshme.”.

Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) tha: “Po, a nuk e dëgjove shokun tënd Abdullahun, se çfarë ka thënë? Ai ka thënë se, kur të kthehen në Medine të fuqishmit, do t'i përzënë të dobëtit.”.

Esedi tha: “Ti o i Dërguari i All'lahut, nëse dëshiron, e përzë atë. Me të vërtetë, ti je i fuqishmi dhe ai është i dobëti. O i Dërguari i All'lahut, tregohu tolerant ndaj tij!”.

Djali i tij dëgjoi fjalët e Abdullah ibn Ubejdes dhe erdhi pranë Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe tha: “Dëgjova se do ta vrisnit babain tim. Nëse është kështu, më urdhëroni mua për vrasjen e tij. Do ta sjell kokën e tij. Populli më njeh mua, se jam i drejtë karshi prindërve të mi. Kam frikë se, në qoftë se e vret dikush tjetër, unë të mos kem fuqi ta takoj. Na ruajttë All'lah, të humbas durimin tim dhe ta vras atë. Në këtë mënyrë kam vrarë një besimtar dhe do të shkoj në ferr.”.

Profeti i nderuar i Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) tha: “Çështja nuk ka arritur deri aty sa të diskutojmë se kush do ta vrasë babain tënd. Gjersa të jetë në mesin tonë, do të sillemi butë e mirë me të.”.

Më pas Profeti dha urdhër që të gjithë bashkudhëtarët të vazhdonin rrugën. Në mëngjes, kur lindi dielli, dha urdhër të ndalonin. Ushtria ishte shumë e lodhur. Sapo u ulën të pushojnë, menjëherë i zuri një gjumë i thellë. (Qëllimi i Profetit (*Paqja dhe*

bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!) ishte: Njerëzit të harronin ngjarjen e djeshme dhe fjalët e Abdullah ibn Ubejdit.)

Më në fund Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) arriti në Medine. Zejd ibn Erkami thotë: "Nga hidhërimi dhe turpi i madh që kisha, qëndrova në shtëpi dhe nuk dola nga shtëpia."

Në këtë kohë zbriti surja "Munafikun", e cila e shfajësoi Zejdin, duke e nxjerrë të pafajshëm, kurse Abdullahun e përgënjeshtroi. Profeti i kapi veshin Zejdit dhe tha: "O djalosh! All'llahu i Madhëruar i vërtetoi fjalët e tua. Po ashtu, All'llahu i Madhëruar zbriti ajete rreth atyre gjërave që ti kishe dëgjuar dhe i kishe pohuar."

Në këtë kohë Abdullah ibn Ubeji kishte arritur në afërsi të Medines. Kur donte të hynte brenda qytetit, erdhi djali i tij, e ndaloi dhe i tha: "Babi, mjerë për ty! Çfarë je duke bërë?"

Betohem në All'llah, nuk mund të hysh në Medine përpos me lejen e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). A e kupton sot se kush është i dobëti dhe kush është i fuqishmi?"

Abdullahu u ankua për djalin e tij te Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Profeti i dërgoi një mesazh djalit, duke i thënë: "Lëreni babain tënd të hyjë në qytet (Medine)."

Me të marrë mesazhin, djali tha: "Tani që Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dha leje për hyrjen tënde, mund të futesh në qytet."

Abdullahu hyri në qytet. Nuk kaloi shumë kohë, gjendja e tij shëndetësore u përkeqësua dhe vdiq.

Në kohën që zbritën këto ajete, u bë e qartë gënjeshtria e Abdullahut. Disa i thanë atij: “Kanë zbritur ajete të ashpra rreth teje, nga ana e All’llahut. Shko te i Dërguari (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) që të lutet për ty.”.

Abdullahu lëvizi kokën dhe tha: “Mua më thatë beso dhe unë besova. Pastaj më thatë jep zekatin dhe unë e dhashë. Nuk ka ngelur gjë tjetër për të më thënë, pos asaj që të bie në sexhde për Profetin!”.

Këtu ishte momenti kur zbriti ajeti: “**...kur u thuhet atyre ejani...**”.¹

Komentimi

Shenja të tjera të hipokritëve

Këto ajete, gjithashtu, vazhdojnë me çështjen e trajtuar dhe diskutojnë veprat e hipokritëve, si dhe shenjat e ndryshme të tyre: **“Kur u thuhet atyre: ‘Ejani, se i Dërguari i All’llahut do të kërkojë falje për ju’, ata tundin kokat e tyre dhe i sheh ata të kthehen me mendjemadhësi.”.**

¹ Tefsiri “Mexhmaul Bejan”, ajeti në fjalë, “El Kamil i ibn Ethijr”, vëll. 2 , f. 192; “Siretu ibn Hisham”, vëll. 3, f. 302. (me pak ndryshime)

Kur ata kryejnë gabime dhe kanë mundësinë e pendimit dhe të kompensimit të tyre, arroganca dhe mendjemadhësia e tyre nuk i lejon të kërkojnë falje dhe të pendohen. Shembulli më tipik i kësaj është Abdullah ibn Ubejde. Ngjarjen e çuditshme të tij e trajtuam më lart, në diskutimin që zhvilluam rreth shkakut të zbritjes së ajeteve në fjalë.

Kur ky hipokrit tha këto fjalë të shëmtuara dhe të padrejta rreth Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe muhaxhirëve, se kur të kthehemi në Medine, të fuqishmit do të largojnë nga qyteti të dobëtit, zbriten ajetet e Kur'anit. Ai u qortua shumë ashpër nga ana e Zotit. Kur vepra e tij e shëmtuar u përsërit, në momentin kur besimtarët e rekomanduan të shkonte te Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), që të kërkojë ndihmë prej tij, që Zoti ta fali atë, ai sërish nuk heshti, por tha një fjalë tjetër të padrejtë dhe të shëmtuar. Kuptimi i fjalës së tij ishte: "Kur ju më thatë, të besoja, unë besova; më thatë të jepja zekatin, unë e dhashë atë. Nuk ngeli gjë tjetër pa më thënë, përpos që t'i bëj sexhde Profetit!".

Është e qartë se fryma e Islamit është dorëzimi karshi të Vërtetës (All'llahut). Mendjemadhësia dhe arroganca gjithnjë është pengesë e këtij dorëzimi. Pikërisht për këtë arsye, disa prej shenjave të hipokritëve, ose prej motiveve të hipokrizisë mund të konsiderohen me egoizmin, mendjemadhësinë dhe vetëpëlqimin.

Fjala "leu'uu" rrjedh nga fjala "li", që ka kuptimin (përdredhja e litarit). Për këtë arsye, ka edhe kuptimin e tundimit ose lëkundjes së kokës.

Fjala “*jessudune* يَصَّدُونَ”, ashtu siç e thamë dhe më lart, ka dy kuptime: “*pengim*” dhe “*refuzim, mohim*”. Kuptimi i dytë është i përshtatshëm me ajetin në fjalë, kurse kuptimi i parë është i përshtatshëm me ajetin e mësipërm.

Në ajetin vijues, për të larguar çdo paqartësi, në këtë drejtim, thotë: **“Njësoj është, u lute për faljen e tyre apo nuk u lute, All’Ilahu kurrsesi nuk do t’i falë.”**

Argumenti i saj, gjithashtu, është: **“Në të vërtetë, All’Ilahu nuk e udhëzon popullin e pabindur.”**

Thënë ndryshe, kërkimi i faljes së Profetit (nga All’Ilahu) nuk është me patjetër që do t’u falen gabimet, thënë në gjuhën e logjikës, nuk është shkak i plotë, por një nga kërkesat e shkakut, që do të thotë se kërkimi i faljes vetëm atëherë ka efekt, kur janë të pranishme kushtet e përshtatshme dhe aftësia e nevojshme. Nëse ata pendohen, ndryshojnë rrugën, heqin dorë nga mendjemadhësia dhe arroganca, si dhe nënshtrohen dhe i dorëzohen të Vërtetës (All’Ilahu), në këtë gjendje dhe në këto rrethana, sigurisht që kërkimi i lutjes së Profetit (nga All’Ilahu) dhe ndërmjetësimi i tij do të ketë ndikim dhe do të japë rezultat, përndryshe nuk do të ketë asnjë dobi.

Ngjashëm me këtë kuptim është edhe ajeti 80 i sures “Et Teube”, që tregon rreth një grupi tjetër hipokritësh: **“Kërko falje për ta ose mos kërko (është e njëjtë) e edhe nëse kërkon falje shtatëdhjetë herë, All’Ilahu nuk do t’ua falë, sepse ata mohuan All’Ilahun dhe të Dërguarin e Tij, e All’Ilahu nuk vë në Rrugë të Drejtë (të shpëtimit), ata që nuk respektojnë.”**

Është e qartë se numri shtatëdhjetë shërben për të theksuar çështjen, që do të thotë se, sado që të lutesh, nuk do të ketë ndonjë ndikim dhe dobi për ta.

Kjo gjë është e qartë. Fjala “i shthurur” e “i pabindur”, nuk përfshin të gjithë të fajshmit dhe gjynahqarët, sepse Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka ardhur për shpëtimin e të fajshmëve dhe të mëkatarëve. Por qëllimi dhe synimi është për ata mëkatarë dhe të shthurur, që këmbëngulin në kryerjen e mëkateve, janë kryeneçë dhe në përballje me All’llahun tregohen mendjemëdhenj.

Më pas vazhdon me përmendjen e një prej thënieve të tyre, më të shëmtuara, që konsiderohet si dëshmia më e qartë e hipokrizisë së tyre: **“Ata thonë: ‘Mos u jepni kurrgjë atyre që janë me të Dërguarin e All’llahut, me qëllim që të largohen prej tij!’. Por All’llahut i takojnë thesaret e qiejve dhe të Tokës, ndonëse hipokritët nuk kuptojnë.”**.

Por, këta të dobët dhe të gjorë nuk janë në dijeni se çdokush, çdo gjë që ka, ia ka dhënë All’llahu i Madhëruar. Të gjithë robtë e Tij ushqehen nga sofa e Tij e madhe. Fakti që ensarët (vendasit e Medines) do t’i strehonin muhaxhirët, ata që erdhën me të Dërguarin e All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe iu dhanë atyre nga pasuria e tyre, ishte krenaria më e madhe që u ishte dhënë atyre. Prandaj ata, jo vetëm që nuk duhet t’i jepnin fund kësaj krenarie, por duhej ta falënderonin All’llahun për këtë begati dhe sukses të madh. Ashtu siç e lexuam dhe në shkakun e zbritjes së këtij ajeti, duket që hipokritët e Medines kishin një logjikë tjetër.

Më tutje citohet një shprehje tepër e ligë prej fjalëve të tyre: **“Ata thonë: ‘Nëse kthehemi në Medine, pa dyshim që të fuqishmit do t’i dëbojnë të dobëtit nga ajo!’”**.¹

Kjo është fjala që doli edhe nga goja e pisët e Abdullah ibn Ubej. Qëllimi i tij ishte ky: Ne vendasit e Medines, do ta dëbojmë Profetin dhe besimtarët muhaxhirë. Me rikthim në Medine aludohej rikthimi nga lufta e Beni Mustalikëve, për të cilën u fol në mënyrë të detajuar në shkakun e zbritjes.

Është e qartë se kjo fjalë doli nga goja e një personi, por meqë të gjithë hipokritët ndiqnin këtë rrugë dhe këtë linjë, Kur’ani u drejtohet atyre në shumës: **“... Ata thonë...”**.

Prandaj Kur’ani u jep një përgjigje të fortë atyre: **“Në të vërtetë, fuqia është e All’llahut, e të Dërguarit të Tij dhe e besimtarëve, por hipokritët nuk e dinë...”**.

Nuk ishin vetëm hipokritët e Medines ata që e thanë këtë fjalë karshi besimtarëve muhaxhirë. Para tyre dhe kryetarët, pra, paria e kurejshëve, në Mekë, deklaruan: “Nëse këtij grupi të vogël myslimanësh të varfër i vëmë sanksione ekonomike, ose i dëbojmë nga Meka, çdo gjë do të zgjidhet dhe çështja do të përfundojë.”.

Sot, qeveritë koloniale, me mendimin se zotërojnë thesaret e qiellit dhe të tokës, thonë: “Popujt që nuk na dorëzohen, duhet t’u

¹ Sipas komentuesve të Kur’anit, vargu i referohet fjalëve të kreut të hipokritëve në Medine, Abdullah ibn Ubej, gjatë një ekspedite të myslimanëve, ku ai kishte marrë pjesë sa për sy e faqe. Ibn Ubej nuk e kishte kuptuar ende se lidhjet fisnore ishin zëvendësuar nga vëllazëria e re midis besimtarëve dhe se tashmë pushteti i tij ishte venitur. Prandaj e mbante veten si “më i fuqishmi” dhe e tallte Profetin Muhamed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), duke e konsideruar si “më të dobëtin”.

vëmë sanksione ekonomike, derisa të ndryshojnë mendje dhe të na binden.”.

Këta të pandërgjegjshëm dhe shtypës, gjatë rrjedhës së historisë, metoda dhe stili i të cilëve ka qenë dhe është i njëjtë me ditët e sotshme, nuk e dinë se, me një shenjë nga ana e All’llahut, e gjithë pasuria dhe burimet e tyre do të zhduken, do të asgjësohen dhe dinjiteti i rremë i tyre do të shkatërrohet sa hap e mbyll sytë.

Sidoqoftë, kjo taktikë e të menduarit, ta quash veten të fuqishëm dhe të tjerët të dobët, ta konsiderosh veten si zotërues të bereqetit, kurse të tjerët nevojtarë, nuk është gjë tjetër veç një mendim hipokrit, që, nga një anë, buron nga mendjemadhësia dhe arroganca dhe, nga ana tjetër, nga ideja se ata janë të pavarur (fuqi me vete) karshi Zotit. Nëse ata do të kishin njohuri për dinjitetin e vërtetë dhe do të të dinin se sunduesi e zotëruesi i çdo gjëje është All’llahu i Madhëruar, asnjëherë nuk do të ngatërroheshin në çështje të tilla me kryerjen e padrejtësive aq të rrezikshme.

Duhet pasur parasysh se në ajetin pararendës rreth hipokritëve është përdorur shprehja **“nuk kuptojnë”**, kurse në këtë ajet është përdorur shprehja **“nuk e dinë”**. Ky ndryshim i shprehjes mund të jetë bërë për shkak të shmangies së përsëritjes, që bie në kundërshti me elokuencën, ose tregon se konceptimi i dominimit dhe i zotërimit të Zotit, të gjitha pasuritë e tokës dhe të qiellit, është një çështje e ndërlikuar, që ka nevojë për më shumë vëmendje dhe reflektim. Ndërkohë që referimi i dinjitetit dhe i krenarisë ndaj Zotit, Pejgamberit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe besimtarëve nuk është gjë e fshehur dhe e panjohur për askënd.

Hulumtime

1- Dhjetë shenja të hipokritit

Si rrjedhojë, në ajetet e lartpërmendura, vërejmë shenja të shumta të hipokritëve, që mund t'i klasifikojmë në dhjetë:

1- Gënjeshtër e qartë dhe e drejtpërdrejtë **“All’Ilahu dëshmon se hipokritët janë gënjeshtarë.”**. (Ajeti 1.)

2- Përdorimi i betimeve të rreme për devijimin e njerëzve **“...ata i përdorin betimet e tyre si maskë dhe i largojnë njerëzit prej Rrugës së All’Ilahut.”**. (Ajeti 2.)

3- Moskonceptimi i së vërtetës, nën efektin e braktisjes së fesë së Vërtetë, pasi e kanë njohur atë. **“nuk kuptojnë”**. (Ajeti 3.)

4- Të qenët të pashëm, të hijshëm dhe elokuent, pavarësisht se janë bosh nga ana e brendshme. **“...kur i shihni ata pamja e tyre e bukur iu mahnit e nëse flasin ju i dëgjoni fjalët e tyre.”**. (Ajeti 4.)

5- Plogështia shoqërore dhe mungesa e reflektimit karshi Zotit, ngjashëm me një copë druri të thatë **“...e megjithatë ata janë si trungje të mbështetura.”**. (Ajeti 5.)

6- Pasja e dyshimit, e frikës, e panikut prej çdo ndodhie dhe prej çdo gjëje, për shkak se ishin tradhtarë. **“...ata kujtojnë se çdo thirrje që dëgjojnë është kundër tyre.”**. (Ajeti 6.)

7- Të vërtetën e morën si tallje dhe magji **“...ata tundin kokat e tyre.”**. (Ajeti 7.)

8- Kryerja e mëkateve dhe të qenët të shthurur **“Zoti nuk e udhëzon popullin e pa bindur.”**. (Ajeti 8.)

9- Vetën e tyre e konsideronin sundimtarë dhe pronarë të çdo gjëje. Të tjerët i mendonin si nevojtarë të tyre **“...kur u thuhet atyre: ‘ejani se i Dërguari i All’lilahun do të kërkojë falje për ju.’”**. (Ajeti 9.)

10- Vetën e imagjinonin si të fuqishëm dhe të tjerët si të dobët. **“...pa dyshim që të fuqishmit do t’i dëbojnë të dobëtit nga ajo.”**. (Ajeti 8.)

Pa asnjë dyshim, shenjat e hipokritit nuk mbarohen vetëm me pikat të lartpërmendura. Në vende të tjera në Kur’an, transmetimet islame dhe në “Nehxhul Belaga”, gjithashtu, janë përmendur shenja të shumta të tyre. Madje dhe në komunikimet e përditshme mund të vërejmë veçoritë dhe cilësitë e tyre. Por karakteristikat e tyre që janë përmendur në këtë sure, janë më të rëndësishmet dhe u duhet kushtuar më shumë vëmendje.

Në “Nehxhul Belaga” ekziston një fjalim i posaçëm, që i përshkruan cilësitë e hipokritëve në mënyrë të shkëlqyer. Ky fjalim plotëson diskutimet e lartpërmendura.

Në një pjesë të këtij fjalimi thuhet: *“Po ju lë amanet, o rob të All’lilahun, që të jeni të vetëdijshëm për All’lilahun dhe po ju paralajmëroj për hipokritët. Ata kanë humbur rrugën dhe mashtrojnë të tjerët, bëjnë mëkat dhe nxitin të tjerët të bëjnë mëkat. Ata ngjyrosen me shumë ngjyra dhe marrin rrugë të ndryshme. Ju përkrahin me të gjitha mënyrat e përkrahjes dhe ju rrinë pranë, duke ju pritur në çdo vend të vëzhgimit. Zemrat e tyre janë të sëmura, ndërsa fytyrat i kanë të pastra. Ecin fshehurazi dhe paraqiten si shëruesit e sëmundjes. Të folurit e tyre është*

ilaç, fjalët e tyre janë shërim, ndërsa vepra e tyre është si sëmundja e pashërueshme. Janë xhelozë për mirëqenie, shtojnë vuajtjen dhe rrënojnë shpresat. Viktimat e tyre janë të shtrira në çdo rrugë, gjersa synojnë t'i afrohen çdo zemre dhe kanë lot për çdo pikëllim. Njëri-tjetrin e lavdërojnë dhe presin shpërblim prej njëri-tjetrit. Kur kërkojnë diçka, janë të vendosur në këtë. Kur qortojnë, turpërojnë; kur gjykojnë, e turpërojnë. Për çdo të vërtetë ata kanë përgatitur gënjeshtër, për çdo gjë të mëkëmbur, atë që është e përkulur, për çdo qenie të gjallë, vrasës, për çdo derë, çelës dhe për çdo natë, kandile. Lakmojnë, por pa shpresë, se me këtë do të forcojnë tregjet e tyre dhe se njerëzve do t'ua bëjnë të këndshme ofertat e tyre tregtare. Flasin dhe shkaktojnë dyshime. Përshkruajnë dhe mashtrojnë. Së pari, ofrojnë rrugë të lehtë, pastaj ngushtojnë. Prandaj ata janë grup i shejtanit dhe thithma të zjarrit. Ata janë pjesëtarë të shoqërisë së shejtanit. Eh, vërtet, ata janë pjesëtarë të shoqërisë së shejtanit, të cilët me të vërtetë do të jenë të poshtëruar.”.

2- Rreziku i hipokritëve

Ashtu siç e cekëm dhe në hyrje të këtij diskutimi, hipokritët janë njerëzit më të rrezikshëm të çdo shoqërie, sepse:

Së pari, jetojnë brenda shoqërisë dhe janë në dijeni për çdo gjë.

Së dyti, njohja e tyre nuk është gjithnjë një punë e lehtë, ndonjëherë vishen aq bukur, saqë me të vërtetë i mashtrojnë të tjerët me anë të stilit të veshjes së tyre.

Së treti, ngase shumica e njerëzve nuk janë në dijeni për fytyrën e tyre të vërtetë, përballja dhe “çarmatimi” i drejtpërdrejtë i tyre është tepër i vështirë.

Së katërti, ata kanë lidhje të ndryshme me besimtarët (lidhje farefisnore, martesore, etj.). Ekzistimi i këtyre lidhjeve e vështirëson dhe e bën më të ndërlikuar luftimin dhe përballjen me ta.

Së pesti, ata të godasin nga prapa dhe goditjet e tyre janë të papritura.

Këto shkaqe dhe qasje të tjera bëhen shkak që shoqëritë të pësojnë humbje të pariparueshme. Për shkatërrimin e sherrit të tyre duhet të planifikohet dhe të përgatitet program i detajuar dhe i gjerë.

Në një hadith të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) lexojmë: *“Unë ndaj ymetit tim, nuk frikësohem, as nga besimtarët dhe as nga idhujtarët. Sa për besimtarin, besimi i tij është pengesë e dëmit të tij. Përsa i përket idhujtarit, All'llahu e dënon (përbuz) atë për hir të shirkut të tij, kurse unë i frikësohem hipokritit ndaj jush, se nga gjuha e tij rrjedh dituri (dhe në zemër është injorant dhe jo besimtar), thotë fjalë të atilla që për ju janë të këndshme, por kryejnë vepra të këqija dhe të shëmtuara.”*¹

Thënë shkurt, janë të pakët grupet e njerëzve që Kur'ani t'i ketë përmendur, t'i ketë trajtuar kaq shumë dhe të jetë përqendruar mbi shenjat, veprat dhe rreziqet e tyre. Ky përkushtim i madh i Kur'anit rreth tyre është argument për rrezikshmërinë e jashtëzakonshme të hipokritëve.

¹ “Sefinetul Bihar”, vëll. 2, f. 606, kreu “Nefeke”. Ngjashëm me këtë kuptim është përmendur dhe në “Nehxhul Belaga, Letra 27.

Rreth hipokritëve kemi diskutime të tjera, të detajuara në: Sure “El Bekare”, ajetet 8-16; Sure “Et Teube”, ajetet 60-85; Sure “Ahzab”, ajetet 12-17; Sure “Et Teube”, ajetet 43-45. f. 428-456.

3- Hipokriti është i pashpirt dhe i thyeshëm

Gjatë jetës shfaqen stuhi dhe sprova të ndryshme.

Besimtarët, me anë të besimit, mbështetjes së tyre te All'llahu dhe planeve të sakta, ndonjëherë përballen me luftëra dhe sulme të njëpasnjëshme. Më në fund, korrin fitore, kurse hipokriti, duke qenë kokëfortë dhe kryeneç, tregon rezistencë, derisa pëson humbjen.

Në një hadith nga Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) thuhet: *“Besimtari është si kërcelli i bimës, që era e shtrin përtokë. Me kalimin e kohës drejtohen në këmbë, gjithnjë u rezistojnë ngjarjeve dhe ndodhive të papritura, kurse hipokriti është si pema e plepit, që nuk përkulet dhe nuk lakohet, por tregon rezistencë, derisa e shkulin nga rrënjët.”*¹

4- Krenaria i përket vetëm All'llahut dhe robëve të dashur të Tij

Në gjuhën perse, fjala “izzet” është me kuptimin e respektit, të nderit, ose konsiderohet me vlerë. Në fjalorin arab, kuptimi i

¹ “Sahih Muslim”, vëll. 4, f. 2164, kreu “Methelul mumin ke zer’u”. Ngjashëm me këtë kuptim, me pak ndryshim, është transmetuar dhe në tefsirin “Ruhul Bejan”, vëll. 9, f. 553.

kësaj fjale ndryshon dhe do të thotë “fuqi e pathyeshme”. Çfarë do të thotë që në ajetet e lartpërmendura dhe në ajetin 10 të sures “Fatir” fjala “izzet” - “krenaria, pathyeshmëria” i përket vetëm All’liahut, kurse në ajetet që po diskutojmë thuhet: “...ndërsa e tërë krenaria i takon All’liahut, të Dërguarit të Tij dhe besimtarëve...”?

Pikërisht për këtë arsye, kjo çështje është theksuar dhe në transmetimet islame, që besimtari nuk duhet të sigurojë mjetet e përlësisë dhe të nënshtrimit të vet, All’llahu ka dashur që ai të jetë i dashur dhe krenar, kështu që njeriu duhet të përpiqet ta ruajë këtë krenari.

Në komentimin e ajetit në fjalë, në një hadith nga Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) thuhet: “Besimtari është i dashur. Asnjëherë nuk është i poshtëruar. Besimtari është më i fortë dhe më i qëndrueshëm se mali, sepse malin mund ta cungojmë me kazmë apo me makinë, copa-copa, ndërsa besimi i besimtarit asnjëherë nuk cenohet.”¹

Në një transmetim tjetër nga po ky Imam lexojmë: “Nuk është e drejtë që besimtari ta poshtërojë dhe ta përlulë veten e tij.”. E pyetën Imam Sadikun (Paqja qoftë mbi të!): “Si e përlul veten e vet besimtari?”.

Imam Sadiku (Paqja qoftë mbi të!) u përgjigj: “Shkon pas kryerjes së një pune që nuk është i aftë për kryerjen e saj.”²

Në lidhje me këtë çështje, kemi zhvilluar një diskutim tjetër në ajeitn 10 të sures “Fatir”.

¹ “Usulul Kafij”, vëll. 5, f. 63, Hadithi 1.

² “Usulul Kafij”, vëll. 5, f. 64, Hadithi 6.

Ajetet 9 - 11

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُلْهِكُمْ ءَأْمَوَالُكُمْ وَلَا ءَأَوْلَادُكُمْ عَن ذِكْرِ ءَأَلَّهِ
 وَمَن يَفْعَلْ ذَءَلِكْ فَأُوءَلِيكْ هُمُ الْءَخْسِرُونَ، وَأَنفِقُوا مِن مَّا رَزَقْنَاكُمْ
 مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِي أَحَدَكُمُ ءَأَمُوتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَآ أَخَّرْتَنِي إِلَى ءَأَجَلٍ
 قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّءَلِحِينَ، وَلَن يُؤَخَّرَ ءَأَلَّهِ نَفْسًا إِذَآ جَآءَ
 ءَأَجَلُهَا ءَأَلَّهِ خَيْرٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ»

“O ju që keni besuar, mos lejoni që pasuria dhe fëmijët tuaj t’ju largojnë nga të përmendurit e All’Ilahut. Ata që e bëjnë këtë, do të humbin.”

“Prandaj jepni prej atyre mirësive që ju kam dhënë Unë, para se t’i vijë vdekja ndonjërit, e ai të thotë: ‘O Zoti im, sikur të më kishe lënë edhe një kohë të shkurtër në jetë, do të kisha dhënë lëmoshë dhe do të bëhesha ndër të mirët!’”

“Por All’Ilahu nuk ia shtyn afatin asnjë shpirti, që i vjen koha (e vdekjes); All’Ilahu e di mirë gjithçka që bëni ju.”

Komentimi

Pasuria dhe fëmijët tuaj të mos ju shmangin prej adhurimit të All'Ilahut!

Duke pasur parasysh që një prej faktorëve të rëndësishëm të hipokrizisë është dhënia pas kësaj bote dhe interesi, dashuria e tepërt ndaj fëmijëve dhe pasurisë, këto ajete që janë dhe ajetet e fundit të sures "Munafikun" i parandalojnë myslimanët nga kjo dashuri e tepërt: **"O ju që keni besuar, mos lejoni që pasuria dhe fëmijët tuaj t'ju largojnë nga të përmendurit e All'Ilahut."**

Ata që veprojnë në këtë mënyrë, janë të dështuar: **"...Ata që e bëjnë këtë, do të humbin."**

Është më se e drejtë që pasuria dhe fëmijët janë prej mirësisë dhe begatisë së All'Ilahut, por deri aty që të merret ndihmë nga ata në Rrugën e All'Ilahut dhe për të arritur lumturinë. Në të kundërt, nëse interesi ekstrem ndaj tyre krijon një pengesë mes njeriut dhe Zotit, kjo gjë konsiderohet një prej shqetësimeve më të mëdha për njeriun. Ashtu siç e pamë dhe në ngjarjen e hipokritëve në ajetet e kaluara, një prej faktorëve të devijimit të tyre ishte dhënia pas kësaj bote.

Në një hadith, të transmetuar nga Imam Bakiri (*Paqja qoftë mbi të!*), ky kuptim është përshkruar dhe është ilustruar në formën më të mirë: *"Dy ujqër të ashpër në një kope deleësh pa bari. Njëri ndodhet në njërën anë të kopesë dhe tjetri në anën e kundërt të saj. Nuk bëjnë aq*

shumë dëm sa dëmi që shkakton dhënia pas pasurisë dhe ambicieve të kota ndaj fesë së besimtarit.”¹

Për kuptimin e shprehjes “*dhikrullah*”, “**të përmendurit e All’llahut**”, komentuesit e Kur’anit kanë përmendur variante të ndryshme. Ndër to mund të citojmë:

- Disa e kanë komentuar si pesë kohët e faljes së namazit.
- Disa e kanë komentuar si falënderim ndaj begatisë së All’llahut durimit karshi shqetësimeve dhe pëlqimit ndaj caktimit të All’llahut.
- Disa e kanë komentuar si kryerjen e Haxhit, dhënien e zekatit dhe këndimin e Kur’anit.
- Dhe disa e kanë interpretuar si të gjitha obligimet.

Është e qartë se adhurimi i All’llahut përmban një domethënie të gjerë, që përfshin të gjitha këto dhe përveç tyre, prandaj komentimi i çështjeve të lartpërmendura nuk është gjë tjetër veçse përmendje e disa prej adhurimeve konkrete.

Shprehja “*khasiru*” - “*humbësit*” tregon se dhënia pas kësaj bote aq shumë e argëton njeriun, sa që ai, gjithë kapitalin e ekzistencës së vet, e shpenzon në rrugën e kënaqësive të paqëndrueshme, duke vrapuar pas iluzioneve dhe shpresave të kota dhe në fund largohet nga kjo botë duarbosh. Ndërkohë, edhe pse ka pasur shumë pasuri, ai nuk ka bërë ndonjë gjë për Jetën e Amshueshme, pra, e ka humbur kohën duke e privuar veten nga begatitë e Jetës së Amshueshme.

¹ “Usulul Kafij”, vëll. 2, f. 315, kreu “Hubbu Dunja”, Hadithi 3.

Në vazhdim të këtij paralajmërimi aq të ashpër ndaj besimtarëve, Zoti urdhëron për dhurimin e pasurisë në Rrugën e All'llahut: **“Prandaj jepni prej atyre mirësive që ju kam dhënë Unë, para se t’i vijë vdekja ndonjërit, e ai të thotë: ‘O Zoti im, sikur të më kishe lënë edhe një kohë të shkurtër në jetë, do të kisha dhënë lëmoshë dhe do të bëhesha ndër të mirët!’”**.

Edhe pse disa urdhrin **“jepni prej mirësive që ju kam dhënë Unë...”** e kanë interpretuar në mënyrë të nxituar si obligimi i dhënies së zekatit, është e qartë që domethënia e ajetit përfshin çdo lloj dhënieje, pra, dhurimi prej mirësive, qofshin ato të obligueshme apo të pëlqyeshme, të cilat janë mjet për shpëtimin e njeriut në Ahiret, në jetën dhe në Botën e Përtejme.

Është interesant fakti se në fund të ajetit thuhet: **“do të kisha dhënë lëmoshë dhe do të bëhesha ndër të mirët!”**. Kjo shprehje është për të sqaruar ndikimin e thellë të dhurimit (bamirësisë) në Rrugën e All'llahut, në të qenët njeri i drejtë. Disa “të qenët njeri i drejtë” e kanë interpretuar me kryerjen e Haxhit. Në disa transmetime të tjera, gjithashtu, është thënë qartë se çfarë kupton kjo shprehje. Të gjithë këta komentues kanë përmendur disa nga adhurimet konkrete, por jo në mënyrë shteruese.

Fjalja: **“...para se t’i vijë vdekja ndonjërit...”** aludon për këtë: Njeriun e kaplon vdekja dhe i shfaqen shenjat e saj. Këto fjalë njeriu nuk i thotë pas vdekjes, por në pragun e saj.

Shprehja: **“....prandaj jepni prej atyre mirësive që ju kam dhënë Unë...”**, pra, përveç asaj që i përket pasurisë, duke përfshirë të gjitha të mirat dhe begatitë, aludon se të gjitha këto janë nga dikush tjetër, vetëm që për një periudhë të shkurtër kohore, si

amanet janë në dispozicionin tonë. Atëherë çfarë kuptimi ka koprracia këtu?

Janë të shumtë ata që në prag të vdekjes dhe në momentet e fundit të jetës u hiqen përpara syve perdet e mospërfilljes dhe të pakujdesisë. Ata e shohin hapur që duhet t'i lënë mënjane pasuritë dhe kapitalet e tyre dhe të largohen nga kjo botë, duke mos pasur mundësi të marrin ndonjë rezervë dhe furnizim me vete për këtë udhëtim të gjatë të tyre. Kështu që bëhen pishman, zjarri i keqardhjes, i pendimit hyn në zemrat e tyre dhe bëjnë kërkesën për rikthim në këtë jetë, sado i shkurtër dhe kalimtar që të jetë rikthimi, me qëllim që të kompensojnë veprat e tyre. Por mbi gjokset e tyre tashmë është vënë dora e refuzimit, sepse sipas traditës hyjnore, kjo rrugë s'ka kthim.

Kështu në ajetin 11, me një vendosmëri të plotë, thotë: **“Por All’Ilahu nuk ia shtyn afatin asnjë shpirti, që i vjen koha (e vdekjes); All’Ilahu e di mirë gjithçka që bëni ju.”**

Madje nuk bëhet fjalë as për një orë para ose prapa. Edhe në vende të tjera në Kur’an është theksuar ky fakt, si për shembull: në ajetin 34 të sures “El Araf”: **“Çdo popull ka afatin e vet. Kur t’i vijë koha e fundit, ata nuk mund ta shtyjnë, qoftë edhe për një çast dhe as nuk mund ta shpejtojnë.”**

Ajeti mbyllet me fjalët: **“...All’Ilahu e di mirë gjithçka që bëni ju.”**

All’Ilahu i ka shënuar të gjitha veprat tuaja, në mënyrë që të shpërbleheni, ose të ndëshkoheni nga ana e Tij.

Hulumtime

1- Rruga për kapërcimin e shqetësimeve

Rreth gjendjes së dietarit të madh, i ndjeri Abdullah Shushterij, që ishte bashkëkohës i “Al’lame Mexhliij”, ka shkruar: Kishte një fëmijë që e donte shumë. Ky fëmijë u sëmur rëndë. Babai i tij, i ndjeri Abdullah Shushterij, në kohën kur erdhi për faljen e namazit të xhumasë, ishte shumë i shqetësuar. Pasi këndoi suren “Munafikun” (sipas rregullave të Islamit), në rekatin e dytë të namazit të xhumasë, arriti te ky ajet: **“O besimtarë, mos lejoni që pasuria dhe fëmijët tuaj t’ju largojnë nga të përmendurit e All’Ilahut...”**.

E përsëriti disa herë të njëjtin ajet. (është e lejueshme përsëritja e ajeteve në namaz). Pas mbarimit të namazit, disa nga shokët e pyetën se cila ishte arsyeja e kësaj përsëritjeje. Ai iu përgjigj: “Gjatë këndimit të këtij ajeti, m’u kujtua im bir. Me përsëritjen e tij dëshiroja të mposhtja shpirtin tim. Luftova shumë me shpirtin tim. Për një moment imagjinova sikur im bir kishte vdekur dhe xhenazja e tij ndodhej përballë meje. Unë nuk isha indiferent ndaj Zotit. Vetëm atëherë nuk e përsërita më ajetin.”¹

¹ “Sefinetul Bihar”, vëll. 2, f. 131, Neni “Abd”. Ky dietar i shquar ishte autor dhe specialist në fusha të ndryshme të shkencave. Ka vdekur në mëngjesin e datës 26 të muajit Muharrem. I ndjeri Sejid Damad, me një grup dietarësh të tjerë, ia falën namazin e xhenazes.

2- Hipokrizia “ideologjike” dhe “praktike”

Hipokrizia ka një kuptim dhe domethënie të gjerë, që përfshin në vetvete çdo lloj dualiteti të brendshëm dhe të jashtëm. Shembulli i qartë i saj është “hipokrizia ideologjike”, që ajetet e sures “Munafikun”, zakonisht, lidhen me atë. Kjo ka të bëjë me ata individë, që, në pamje të jashtme, duken si besimtarë, por në zemër fshehin mosbesimin dhe politeizmin.

Kurse në lidhje me “hipokrizinë praktike”, kjo gjë ka të bëjë me ata njerëz, ku besimi i tyre i brendshëm është Islami, por në praktikë kryejnë vepra, që janë në kundërshti me urdhëresat dhe dispozitat islame, njeri që tregon dualitetin e aspektit të brendshëm dhe të jashtëm, si p.sh: i pabesë, gënjeshtar, i korruptuar.

Lidhur me këtë, në një hadith nga Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), thuhet: “Çdokush që ka këto tre vese, është hipokrit: edhe pse është praktikant i fesë, fal namazin, agjëron dhe veten e konsideron si besimtar të mirëfilltë. Tre veset janë: Ai që bën korrupsion, gjatë bisedës me të tjerët, gënjen dhe sa herë që premtion, e thyen premtimin.”¹

Në një hadith tjetër është transmetuar: “Sa më shumë të shtohet përulësia e jashtme ndaj asaj që është në zemrën tuaj, ky veprim konsiderohet veprim hipokriti.”²

Në një transmetim nga Imam Ali ibn Husejn (*Paqja qoftë mbi të!*) thuhet: “Hipokriti ndalon të keqen, por vetë nuk heq dorë prej saj. Udhëzon për të mirë, por vetë nuk kryen vepra të mira.”³

¹ “Sefinetul Bihar”, vëll. 2, f. 605; “Usulul Kafij”, vëll. 2, f. 190.

² “Usulul Kafij”, vëll. 2, K. “Sefhun Nifak”, Hadithi 6.

³ Po aty, Hadithi 3.

Një prej degëve të rëndësishme të hipokrizisë në praktikë është politeizmi. Hipokrizia, në transmetimet islame, është trajtuar gjerësisht.

O Zoti Im! Fusha e hipokrizisë është e gjerë dhe gjithëpërfshirëse dhe përpos me anë të mëshirës dhe mirësisë Tënde nuk kemi rrugë tjetër për shpëtimin prej saj! Na udhëzo ne në këtë rrugë plot kthesa dhe përdredhje!

O Zoti Im! Na bë prej atyre njerëzve që, në momentin e largimit nga kjo botë, nuk do të digjemi në zjarrin e pendimit dhe të keqardhjes dhe nuk do të lutemi që të rikthehemi në këtë botë!

O Zoti Im! Thesaret e Qiejve dhe të Tokës janë nga Ti! Krenaria të përket vetëm Ty dhe të dashurve të Tu! Na mëshiro ne me begatinë e besimit! Na bëj të dashur dhe na furnizo me thesaret e Tua të pafundme!

Sure “Et Tegabun”

Zbritur në Medine

Ajete 18

Përmbajtja e sures "Et Tegabun"

Rreth origjinës së kësaj sureje, është medinase apo mekase ka shumë diskutime në mesin e komentuesve të Kur'anit.

Edhe pse kjo sure njihet si medinase, disa e kanë konsideruar si mekase, kurse disa të tjerë vetëm tre ajetet e fundit të saj i konsiderojnë si medinase, ndërsa ajetet e tjera mekase.

Sigurisht, toni i ajeteve të fundit të kësaj sureje përputhet me suret medinase, kurse ajetet e para të saj përputhen më shumë me suret mekase. Sidoqoftë, në bazë të asaj që është e njohur, ne këtë sure do ta konsiderojmë si medinase.

Ebu Abdullah Zinxhanij, në librin e çmuar "Tarijkhul Kur'an", nga Fehres i Ibn Nadijm, transmeton: Surja "Et Tegabun" është surja e njëzetë e tre që ka zbritur në Medine. Duke pasur parasysh faktin se suret medinase gjithsej janë 28, mund të themi se kjo sure është surja e fundit që i ka zbritur Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).¹

Për nga përmbajtja, këtë sure mund ta klasifikojmë në disa pjesë:

1- Fillimi i sures trajton çështje për monoteizmin, cilësitë dhe veprat e All'lahut.

2- Pastaj, duke përdorur dijen e All'lahut, i paralajmëron njerëzit, që të jenë të kujdesshëm ndaj veprave të tyre, të fshehura dhe të dukshme, si dhe të mos harrojnë fatin e popujve të kaluar.

¹ "Tarijkhul Kur'an", f. 54-61.

3- Pjesa tjetër e sures trajton çështjen e Ringjalljes, prandaj dhe kjo sure quhet “Et Tegabun”, që është një nga emrat e Ditës së Kiametit, Dita e Tegabunve. Pra, mashtrimi dhe dështimi i një grupi dhe fitorja e grupit tjetër.

4- Në një pjesë tjetër të ajeteve flitet rreth urdhrut për respektimin e All'llahut dhe të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), si dhe përforcon parimet bazë të profecisë.

5- Pjesa e fundit e sures ka të bëjë me nxitjen e njerëzve për të ecur në Rrugën e All'llahut, duke i këshilluar, që të mos shkojnë dhe të mos mashtrohen pas pasurisë, fëmijëve dhe grave. Surja përfundon me përmendjen e cilësive të All'llahut, ashtu siç fillon në fillim të saj.

Mirësitë e leximit të kësaj sureje

Në një hadith nga Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) lexojmë: “Çdokush që e lexon suren ‘Et Tegabun’ shpëton nga vdekja e paparalajmëruar.”¹

Në një hadith nga Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) thuhet: “Ai që e lexon suren ‘Et Tegabun’ në namazet e obligueshme, Dita e Gjykimit do të jetë ndërmjetëse e tij dhe do të jetë dëshmitare e drejtë ndaj atyre personave që e lejon ndërmjetësimin e tij. Më pas nuk ndahet nga All'lahu, derisa të hyjë në Xhennet.”¹

Është e qartë se leximi duhet të shoqërohet me reflektim dhe përsiatje, në mënyrë që përmbajtjen e saj ta praktikojmë në jetën e përditshme. Të gjitha këto ndikime dhe mirësi të mbizotërojnë ndaj tij.

¹ Tefsiri “Mexhmaul Bejan”, vëll. 10, f. 296.

Ajetet 1 - 6

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ
 عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ
 وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ
 فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ
 مَا تُسْرُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِدَاتِ الصُّدُورِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبُؤُ
 الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ذَلِكَ
 بِأَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا
 وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

Me Emrin e All'Ilahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit

“All’Ilahun e përlëvdon gjithçka, që gjendet në qiej dhe në Tokë. Atij i takon pushteti epror dhe lavdia. Ai është i Fuqishëm për çdo gjë!”

“Është Ai që ju krijoi juve, e megjithatë, disa prej jush janë mohues e disa besimtarë. Por All’Ilahu e sheh mirë çdo gjë që bëni.”

“Ai i ka krijuar qiejt dhe Tokën me të vërtetën, ju ka dhënë format tuaja dhe jua ka bërë ato të bukura; të gjithë tek Ai do të ktheheni.”

“Ai di gjithçka që përmbajnë qiejt dhe Toka. Ai i di të fshehtat tuaja dhe ato që i bëni haptazi. All’Ilahu i di të gjitha ç’keni në zemrat tuaja.”

“A nuk keni dëgjuar për ata që kanë mohuar më parë dhe i kanë shijuar pasojat e veprave të tyre? Për ata do të ketë dënim të dhembshëm.”

“Sepse, kur të Dërguarit e tyre sillnin prova të qarta, ata thoshin: ‘Vallë, vdekatarë si ne do të na udhëheqin?’. Dhe kështu mohuan e ia kthyen kurrizin (besimit). Por All’Ilahu nuk ka nevojë (për ata). All’Ilahu është i Vetëmjaftueshëm dhe i Denjë për çdo lavd.”

Komentimi

All’Ilahu është në dijeni për sekretet e fshehura në zemra

Edhe kjo sure, gjithashtu, fillon me lavdërimin dhe adhurimin e All’Ilahut të Madhëruar, i Cili është i Gjithëfuqishëm për çdo gjë dhe Mbizotërues në tërë universin: “All’Ilahun e

përlëvdon gjithçka, që gjendet në qiej dhe në Tokë. Atij i takon pushteti epror dhe lavdia. Ai është i Fuqishëm për çdo gjë!”.

Meqë shpeshherë kemi folur dhe kemi diskutuar për lavdërimin dhe madhërimin e krijesave të botës, si dhe kemi përmendur komentime të shumta për këtë temë, nuk është e nevojshme të diskutojmë tjetër për këtë çështje.

Ky lavdërim dhe madhërim i All'Ilahut tregon domosdoshmërinë e fuqisë së Tij mbi çdo gjë që ekziston, si dhe i tërë pushteti i takon vetëm Atij. Të gjitha cilësitë e bukurisë dhe të shkëlqimit të All'Ilahut janë të fshehura në këto dy çështje.

Më pas vazhdon me aludimin e çështjes së krijimit, që është domosdoshmëri e fuqisë: **“Është Ai që ju krijoi juve...”**.

Edhe pse ju dha juve begati të lirë dhe liri, **“...disa prej jush janë mohues e disa besimtarë...”**.

Në këtë mënyrë, sprovat dhe fatkeqësitë hyjnore u bënë më të ashpra. Për këtë gjë, Zoti i Madhëruar tha: **“...Por All'Ilahu e sheh mirë çdo gjë që bëni...”**.

Më pas vazhdon me diskutimin e çështjes së krijimit, me më shumë detaje, duke aluduar qëllimin e krijimit: **“Ai i ka krijuar qiejt dhe Tokën me të vërtetën...”**.

Në krijimin e All'Ilahut ekziston një sistem i drejtë dhe i saktë (përpiktë). Gjithashtu, ka qëllim madhështor dhe urtësi të lartë. Janë këto cilësi që përmenden edhe në ajetin 27 të sures “Sad”:
“Ne nuk e krijuam qiellin e as Tokën dhe çka ka në mes tyre, pa qëllim (shkel e shko) ai është mendim i atyre që nuk besuan...”.

Më tutje vazhdon diskutimin për krijimin e njeriut dhe na fton nga “udhëtimi i brendshëm” në udhëtimin e jashtëm: **“Ai juve ju dha formën, e formën tuaj e bëri të bukur...”**.

Po, njeriut i dha pamje të jashtme të bukur dhe anë të brendshme të zbukuruar, i dha mendje të ndritur, mençuri dhe urtësi të fortë. Krijoi shembuj për ekzistencën e tij (në këtë botë të madhe), duke e përmbledhur universin.

Në fund të ajetit shprehet: **“...të gjithë tek Ai do të ktheheni.”**.

Po, njeriu që përbën një pjesë të gjithësisë, për nga pikëpamja e krijimit, është në koordinim dhe përputhshmëri me të gjithë qëllimin e botës. Ka filluar lëvizjen nga nivelet më të ulëta, drejt pafundësisë, që është ekzistenca e pafundme e së Vërtetës dhe e afrimit me All’llahun.

Shprehja: **“ju ka dhënë format tuaja dhe jua ka bërë ato të bukura...”**, përfshin pamjen e jashtme dhe të brendshme, si nga pikëpamja trupore, ashtu edhe shpirtërore. Në realitet, shikuar në një pikëpamje të përgjithshme, për krijimin e trupit dhe të shpirtit të njeriut, thotë se është shembulli më i bukur i botës ekzistuese. All’llahu i Madhëruar, në krijimin e kësaj krijese, ka treguar gjithë forcën e Vet dhe nuk ka anashkaluar asnjë detaj.

Duke pasur parasysh faktin se njeriu është krijuar për një qëllim dhe synim të madh, duhet të jetë gjithnjë nën mbikëqyrjen e All’llahut, i Cili është në dijeni për gjendjen e jashtme dhe të brendshme të tij. Prandaj në ajetin në vijim thotë: **“Ai di gjithçka që përmbajnë qiejt dhe Toka. Ai i di të fshehtat tuaja dhe ato që i bëni haptazi. All’llahu i di të gjitha ç’keni në zemrat tuaja.”**.

Ky ajet bën një përshkrim të diturisë së pafund të Zotit në tre faza:

Së pari, dija e Tij ndaj të gjitha krijesave dhe gjallesave të qiellit dhe të tokës.

Së dyti, dija e Tij ndaj të gjitha veprave të njeriut, qofshin ato të fshehta apo të dukshme.

Fraza e tretë, mbështetet veçanërisht jo vetëm mbi besimin e brendshëm dhe cilësisë së qëllimeve, por edhe ndaj asaj që mbizotëron në zemrën dhe shpirtin e njeriut.

Pasja e njohurisë ndaj kësaj diturie të gjerë hyjnore ka një ndikim dhe dobi edukimi të jashtëzakonshëm te njeriu dhe e paralajmëron atë: Cilido qofsh dhe kushdo qofsh, kudo që të arrish, çdo mendim në kokë dhe çdo besim në zemër, si dhe çdo sjellje që ekziston brenda zemrës tënde, që të gjitha, janë të qarta përpara dijes së pafundme të All'Ilahut. Pa dyshim që kushtimi i vëmendjes ndaj këtij realiteti ndikon jashtëzakonisht në rregullimin dhe edukimin e njeriut. Këto janë mësimet që e përgatisin njeriun për bashkimin me qëllimin, për synimin e krijimit dhe ligjin e përsosmërisë.

Duke pasur parasysh se kushtimi i vëmendjes ndaj popujve të kaluar është një nga mjetet më ndikuese dhe rrugë paralajmërimi, ajeti në vijim hedh një vështrim të përgjithshëm mbi jetën e tyre. Më pas u drejtohet njerëzve: **“A nuk keni dëgjuar për ata që kanë mohuar më parë dhe i kanë shijuar pasojat e veprave të tyre? Për ata do të ketë dënim të dhembshëm.”**¹

¹ Fjala “vebalun” rrjedh nga fjala “vebl” dhe “vebal”, që ka kuptimin e shiut të fuqishëm. Për çdo çështje të rëndësishme që njeriu ka frikë, quhet “vebal”.

Ju gjatë rrugës për në Sham dhe në zona të tjera kaloni afër qyteteve të shkatërruara dhe të rrënuara dhe i shihni nga afër rezultatet, pasojat e politeizmit, të shtypjes dhe të rebelimit të tyre. Informacionet e tyre i lexoni në histori. Jeta e tyre ishte e ndërthurur me uragane, përmytje ose rrufe. Themelet e jetës së tyre i kaploi zjarri, ose tërmete të fuqishme u bënë shkak që të fshihen thellë në tokë (i gëlltiti toka).

Erërat e forta dhe të fuqishme i gjuanin ata sa në një anë në një tjetër, si një gjethe peme. Kjo ishte tortura dhe dënimi i tyre në këtë botë, në Ahiret, në Botën Tjetër, gjithashtu, i pret një torturë dhe dënim i madh dhe i rrezikshëm.

Në ajetin 6 thekson burimin kryesor dhe thelbësor të këtij fati të rrezikshëm të këtyre njerëzve: **“...kur të Dërguarit e tyre sillnin prova të qarta, ata thoshin: ‘Vallë, vdekatarë si ne do të na udhëheqin?’”**.

Me këtë logjikë të formuar prej kashte, u ngritën kundër tyre, u bënë jobesimtarë dhe u larguan nga e vërteta: **“...Dhe kështu mohuan e ia kthyen kurrizin (besimit)...”**.

Ndërkohë që All’lahu i Madhëruar nuk kishte nevojë as për besimin e tyre, as për bindjen e tyre: **“... Por All’lahu nuk ka nevojë (për ata).”**.

Nëse ata i urdhëroi në besim, në bindje dhe në përmbajtje nga mëkati, kjo ishte vetëm për të mirën e tyre, për lumturinë dhe për shpëtimin e tyre në këtë botë dhe në Botën Tjetër.

All’lahu i Madhëruar është i panevojshëm dhe është i denjë për çdo lëvdim dhe madhërim: **“All’lahu është i Vetëmjaftueshëm dhe i Denjë për çdo lavd...”**.

Nëse i gjithë universi kthehet në jobesimtar, madhështia e All'llahut nuk do të cenohet asnjë grimcë, ashtu sikur të gjitha krijesat të bëhen besimtarë dhe i binden urdhrave të All'llahut, përsëri madhështisë së Tij nuk i shtohet gjë. Jemi ne ata që kemi nevojë për këto programe edukuese, formuese dhe integruese.

Shprehja: **“Por All'llahu nuk ka nevojë (për ata)”** është aq e qartë, saqë panevojshmëria e Tij, madje përfshin besimin dhe bindjet e njerëzve, në mënyrë që njerëzit të mos imagjinojnë se e gjithë kjo këmbëngulje për besim dhe bindje ndaj All'llahut bëhet që Ai të përfitojë diçka nga kjo bindje. All'llahu asnjëherë nuk ka krijuar krijesa që të përfitojë prej tyre, por ka dashur të tregohet bujar me robtë e Vet.

Disa të tjerë, fjalinë: **“Por All'llahu nuk ka nevojë (për ata).”**, e kanë komentuar në një mënyrë tjetër: All'llahu i Madhëruar ka dërguar aq shumë shenja, argumente të qarta, këshilla dhe porosi të mjaftueshme për ata, që të tregojë se nuk ka nevojë për askënd dhe asgjë.

Ajetet 7 - 10

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا
 عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَىٰ اللَّهِ يَسِيرٌ ۖ فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ ۚ وَالنُّوْرَ الَّذِي
 اَنْزَلْنَا وَاَللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ۙ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ۗ ذٰلِكَ يَوْمُ
 التَّعَابِيْنِ ۗ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صٰلِحًا يُكْفِرْ عَنْهُ سَيِّاْتِهٖ
 وَيُدْخِلْهُ جَنَّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا اَبَدًا ۗ ذٰلِكَ الْفَوْزُ
 الْعَظِيْمُ ۙ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِآيٰتِنَاۙ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۗ خٰلِدِيْنَ
 فِيْهَا ۗ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۙ

“Mohuesit kujtojnë se nuk do të ringjallen kurrsesi. Thuaju: ‘Po, për Zotin tim, me siguri që do të ringjalleni e pastaj do të njoftoheni për atë ç’keni bërë!’. Dhe kjo është e lehtë për All’llahun.”

“Prandaj besoni në All’llahun, në të Dërguarin e Tij dhe në dritën (Kur’anin), që ju kemi zbritur. All’llahu e di mirë çdo gjë që bëni ju.”

“Dita, kur Ai do t’ju mbledhë, dita, kur të gjithë do të grumbulloheni, do të jetë Dita e humbjes dhe e fitimit. Atij që beson në All’llahun dhe bën vepra të mira, All’llahu do t’ia falë gjynahet dhe do ta shpjerë në kopshte, nëpër të cilët rrjedhin

lumenj e ku do të qëndrojë përgjithmonë. Kjo është fitorja e madhe.”

“Ndërsa ata që nuk kanë besuar dhe i kanë mohuar Shpalljet Tona, do të jenë banorë të Zjarrit, ku do të qëndrojnë përherë. Eh, sa fund i tmerrshëm është ai!”

Komentimi

Dita e Kiametit dhe zbulimi i mashtrimeve

Në vazhdimësi të çështjeve që i diskutuam në ajetet e lartpërmendura rreth qëllimi të krijimit, në këto ajete do të flitet dhe do të diskutohet rreth çështjes së Ditës së Gjykimit dhe të Ringjalljes, duke përmbyllur kështu çështjen e qëllimit të krijimit.

Ajeti 7 fillon me pretendimet e pabaza të mohuesve të Ringjalljes: **“Mohuesit kujtojnë se nuk do të ringjallen kurrësi...”**.

Fjala *“zeame”* rrjedh nga fjala *“za'mun”* dhe ka kuptimin e shprehjes, e cila ose është e vërtetë, ose me siguri është gënjeshtër. Ndonjëherë është quajtur dhe mendim i gabuar. Në këtë ajet ka për qëllim kuptimin e parë.

Nëse i referohemi disa fjalëve të leksikologëve, mund të themi se kjo shprehje gjithashtu ka ardhur edhe në kuptimin e lajmeve në mënyrë absolute.¹

¹ Tefsiri “Mekhmail Bahrej”, lënda “za'munm”.

Nga rastet e përdorura për këtë fjalë, si dhe nga fjalët e interpretuesve mund të arrijmë në këtë përfundim: Kjo fjalë është e ndërlidhur me kuptimin e gënjeshtërs. Prandaj kanë thënë: “Çdo gjë ka një pseudonim dhe ‘zeeme’ është pseudonim i gënjeshtërs.”.

Sidoqoftë, Kur’ani, në pasimin e kësaj fjale, e urdhëron Profetin (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*): **“Thuaju: ‘Po, për Zotin tim, me siguri që do të ringjalleni e pastaj do të njoftoheni për atë ç’keni bërë!’”**.

Pretendimet e kota dhe të pabaza të mohuesve të Ditës së Gjykimit i mohon me një ton të vendosur, kritik dhe të përzier me betim, që tregon bindjen (besimin) e vendosur dhe të prerë të folësit, pra, të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Më pas e argumenton atë me anë të shprehjes: **“Dhe kjo është e lehtë për All’llahun.”**.

E gjithë kjo shpjegohet për shkak të dyshimit të madh të mohuesve për Ringjalljen, sepse ata nuk besonin që kockat dhe eshtrat e trupit të ringjallen, pasi të jenë kalbur dhe pasi janë bërë pluhur.

Ajeti i lartpërmendur thotë: Përderisa puna është prej dorës së All’llahut të Plotfuqishëm, nuk do të ekzistojë ndonjë problem. Meqenëse ata i krijoi në fillim nga asgjëja, edhe ringjallja e të vdekurve është më e lehtë për Të.

Disa pretendojnë se betimi **“Për Zotin Tim”** tregon për argumentin e Ringjalljes, sepse cilësia e Zotit *“rabbun”* nuk lejon, që kjo lëvizje zhvilluese e njeriut të mbetet e pafrytshme në suazat e jetës së pavlerë të kësaj bote.

Thënë ndryshe, nëse nuk e pranojmë çështjen e Ringjalljes, atëherë çështja hyjnisë së Allahut nuk do të kishte kuptim për njeriun.

Disa prej komentuesve të Kur'anit janë të mendimit se fjalia: **“Dhe kjo është e lehtë për All’llahun.”**, ka të bëjë me informacionet dhe lajmet e Zotit rreth veprave të njeriut në Ditën e Gjykimit, që është përmendur dhe në fjalinë paraardhëse. Por, në realitet, duket se kjo ka të bëjë me gjithë përmbajtjen e ajetit.

Më pas, në ajetin në vazhdim arrin në një përfundim: **“Prandaj besoni në All’llahun, në të Dërguarin e Tij dhe në dritën (Kuranin), që ju kemi zbritur. All’llahu e di mirë çdo gjë që bëni ju.”**.

Në këtë mënyrë, urdhëron që të përgatitet vetja jonë për Ditën e Ringjalljes me anë të besimit dhe të veprave të mira.

Besimi këtu duhet të përqëndrohet tre parime: All’llahun, Profetin (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe Kur'anin. Në këto parime përfshihen parime të tjera.

Shprehja *“nur”* është përmendur shpesh në Kur'an, kurse shprehja *“unzilna”* - **“që ju kemi zbritur”** është një dëshmi tjetër ndaj saj. Edhe pse në shumë hadithe dhe transmetime, që na janë transmetuar nga Ehli Bejti, shprehja *“nur”* në ajetin në fjalë është interpretuar si ekzistenca e Imamit. Ky interpretim dhe komentim mund të jetë, ngaqë ekzistenca e Imamit konsiderohet personifikim praktik i Librit të All’llahut. Ndonjëherë Profetin (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe Imamin e quajnë dhe *El Kur'anun Natik* (Kur'ani që flet).

Në një prej këtyre transmetimeve nga Imam Bakir (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojmë çfarë ka thënë rreth Imamëve: *“Ata janë njerëz të tillë, që në zemrat e besimtarëve dhurojnë dritë dhe ndriçim.”*¹

Ajeti 9 përshkruan Ditën e Gjykimit: **“Dita, kur Ai do t’ju mbledhë, dita, kur të gjithë do të grumbulloheni...”**.

Një prej emrave të Ditës së Gjykimit është *“jeumel xhem”* - *“Dita e tubimit”*, që në Kur’an është përsëritur disa herë, me kuptime të ndryshme, si p.sh: në ajetin 49-50 të sures “El Uakia” lexojmë: **“Thuaju (o Muhammed) me siguri, edhe të parët, edhe të mbarmët, do të tubohen në një ditë të caktuar.”**

Nga kjo bëhet e qartë se Ringjallja e të gjithë njerëzve do të bëhet në një ditë të caktuar.

Më pas shton: **“...do të jetë Dita e humbjes dhe fitimit...”**. Ajo është dita ku do të njihet humbësi dhe fituesi. Në këtë ditë do të bëhet e qartë se cilët persona, në tregtinë e tyre në këtë botë, janë përfshirë në humbje dhe mashtrim.

Është dita kur banorët e Xhehennemit i shohin vendet e tyre bosh në Xhennet dhe ndiejnë keqardhje, ndërsa banorët e Xhennetit shohin vendet e tyre bosh në Xhehennem dhe gëzohen. Në hadith thuhet: *“Çdokush ka një vend në Xhehennem dhe një vend në Xhennet. Sa herë që shkon në Xhennet, vendi i Xhehennemit u lihet banorëve të Xhehennemit dhe, sa herë që hyn në Xhehennem, vendi i Xhennetit u lihet banorëve të Xhennetit.”*²

Fjala **“trashëgimi”**, në ajetet e Kur’anit, ka mundësi të tregojë për këtë çështje.

¹ Tefsiri “Nuruth Thakalejn”, vëll. 5, f. 341.

² Tefsiri “Nuruth Thakalejn”, vëll. 3, f. 532.

Kështu që, një prej emrave të tjerë të Ditës së Gjykimit është edhe *“jeume tegabun” - “dita e shfaqjes së mashtrimeve”*.¹

Më pas trajton gjendjen e besimtarëve në atë Ditë: **“Atij që beson në All’Ilahun dhe bën vepra të mira, All’Ilahu do t’ia falë gjynahet dhe do ta shpjerë në kopshte, nëpër të cilët rrjedhin lumenj e ku do të qëndrojë përgjithmonë. Kjo është fitorja e madhe.”**.

Në këtë mënyrë, në kohën kur arrihen dy kushtet kryesore, pra, besimi dhe vepra e mirë, këto begati të pafundme do të vijnë pas tyre, *“falja e mëkateve”*, që më shumë se çdo gjë e angazhon mendjen e njeriut. Pas faljes së mëkateve vjen radha e *“hyrjes në Xhennetin e përhershëm”* dhe dëshira për të arritur fitoren e madhe. Si rrjedhojë, çdo gjë sillet në boshtin e besimit dhe të veprës së mirë, që janë kapitalet kryesore të po këtyre. Këta janë ata që në atë *“ditën e humbjes dhe të fitimit”* jo vetëm që nuk janë humbës, por kanë arritur fitore të madhe.

Më pas shton: **“Ndërsa ata që nuk kanë besuar dhe i kanë mohuar Shpalljet Tona, do të jenë banorë të Zjarrit, ku do të qëndrojnë përherë. Eh, sa fund i tmerrshëm është ai!”**.

Edhe këtu, gjithashtu është trajtuar çështja e faktorit të fatkeqësisë dhe e mjerimit të dy gjërave, pra, i *“politeizmit”* dhe i *“përgënjeshtimit të ajeteve kur’anore”*, që janë në kundërshtim me *“besimin”* dhe *“veprën e mirë”*. Nëse në ajetet e mëparshme flitet rreth Xhennetit të përhershëm, këtu flitet dhe diskutohet rreth

¹ Fjala *“tegabun”* përdoret zakonisht për ato vepra që janë të dyanshme, si p.sh: konflikti dhe grindja. Ky kuptim rreth Kiametit ka mundësi të shpjegohet me konfliktin e një grupi besimtarësh dhe politeistësh në Ditën e Gjykimit. Rezultati i saj bëhet i qartë. Në realitet, Dita e Kiametit është quajtur ndryshe dhe Dita e shfaqjes dhe e zbulimit të mashtrimeve.

Xhehennemit të përhershëm, atje arrihet fitore e madhe, kurse këtu arrihet fund i tmerrshëm.

I vetmi ndryshim që ekziston te këto dy ajete, mes banorëve të Xhennetit dhe banorëve të Xhehennemit është:

Së pari, te banorët e Xhennetit falja e mëkateve është përmendur para çdo gjëje, ndërsa te banorët e Xhehennemit nuk diskutohet kjo çështje.

Së dyti, përjetësia në Xhennet është theksuar dhe me fjalën “përgjithmonë”, kurse rreth banorëve të Xhehennemit ka mjaftuar vetëm me fjalën “asnjëherë” .

Ky ndryshim i shprehjes ka mundësi të jetë: mes banorëve të Xhehennemit të ketë politeistë, që çështjen e besimit dhe të politeizmit ta kenë përzier së bashku. Në fund, për shkak të besimit të tyre, të shpëtojnë nga tortura. (Kështu fjala “përgjithmonë” nuk i përfshin të gjithë) ose mund të jetë kuptojë mbizotërimin e mëshirës së All’llahut ndaj zemërimit.

Por, disa nga interpretuesit e Kur’anit janë të mendimit se fjala “asnjëherë” në ajetin e dytë të jetë hequr, meqë është përmendur në ajetin e parë.

Ajetet 11 - 13

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَّغُ الْمُبِينُ ۝ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ۝

“Çdo fatkeqësi që i bie njeriut, ndodh me vullnetin e All’Ilahut. Ai ia udhëzon zemrën kujtdo që i beson Atij. All’Ilahu di mirë çdo gjë.”

“Bindjuni All’Ilahut dhe bindjuni të Dërguarit! Nëse ju i ktheni shpinën të Dërguarit Tonë, dini se ai ka për detyrë vetëm që t’ju shpjegojë qartë.”

“All’Ilahu është i vetmi Zot i vërtetë, prandaj, vetëm tek Ai le të mbështeten besimtarët.”

Komentimi

Çdo gjë që na godet neve është me urdhrin e All'Ilahut!

Në ajetin 11 diskutohet rreth një parimi të përgjithshëm, për fatkeqësitë dhe ngjarjet e dhimbshme të kësaj bote. Kjo mund të jetë për këtë arsye: Gjithnjë ekzistenca e fatkeqësive ka qenë një shkak për politeistët për mohimin e drejtësisë në këtë botë. Ose mund të jetë, që gjatë realizimit të veprave të mira gjithnjë përballemi me vështirësi dhe probleme. Nëse besimtari nuk reziston karshi tyre, nuk ia arrin qëllimit dhe nuk do të ketë sukses. Në këtë mënyrë bëhet e qartë dhe lidhja e këtyre ajeve me ajetet e lartpërmendura.

Në fillim thotë: **“Çdo fatkeqësi që i bie njeriut, ndodh me vullnetin e All'Ilahut...”**.

Pa asnjë dyshim që të gjitha fatkeqësitë e kësaj bote ndodhin me vullnetin e All'Ilahut. Në bazë të parimit të “monoteizmit në të vepruar”, që sundon mbi të gjithë universin, asnjë gjë nuk realizohet pa vullnetin e të Vërtetit. Ngaqë fatkeqësitë gjithnjë kanë shkaktuar shumë pyetje në mendjet e njerëzve, prandaj është theksuar dhe është folur më shumë mbi to.

Sigurisht që synimi i “vullnetit”, në këtë ajet, është vullneti krijues i All'Ilahut dhe jo vullneti i ligjëvënies.

Këtu lind një pyetje e rëndësishme: Shumë prej këtyre fatkeqësive shfaqen me anë të dhunës së shtypësve dhe vullnetit të tiranëve, ose për shkak të vet injorancës së njeriut dhe nën efektin e padijes së një vepre, ose për shkak të përlyerjes me mëkate, vallë, të gjitha këto ndodhin me vullnetin e All'Ilahut?

Për t'iu përgjigjur kësaj pyetjeje të kthehemi te grupi i ajeteve që flasin për këtë temë. Ajetet i paraqesin fatkeqësitë në dy lloje:

Së pari: Fatkeqësitë që burojnë nga natyra e njeriut dhe vullneti i njeriut nuk ka ndikimin më të vogël në të, si p.sh: vdekja dhe një pjesë prej fatkeqësive të rrezikshme natyrore.

Së dyti: Fatkeqësitë të cilat vijnë prej neglizhencës së njeriut dhe prej punëve që ai bën e ai ka ndikim bazë në ardhjen e atyre fatkeqësive. Këtë e thotë edhe Kur'anin: në njëfarë mënyre, ka një rol te ato: Çdo fatkeqësi që i bie, ndodh për shkak të veprave tuaja.¹

Si rrjedhojë, me këtë justifikim, të gjitha fatkeqësitë janë nga ana e All'llahut. Askush nuk mund të qëndrojë indiferent kundër tiranëve dhe shtypësve, të mos ngrihet për rezistencë ndaj shtypjes, apo të heqë dorë prej luftimit me sëmundjet, fatkeqësive, varfërisë dhe injorancës.

Sigurisht, këtu ekziston dhe një çështje tjetër: Madje dhe në ato fatkeqësi, ku vetë njeriu ka rol tek to, ndikimi i këtyre mjeteve, nga ana e All'llahut, është me vullnetin dhe urdhrin e Tij. Nëse Ai dëshiron, çdo gjë realizohet.

Në vazhdim të ajetit, i përgëzon besimtarët, që çdokush që beson në All'llahun e Madhëruar, All'llahu e udhëzon zemrën e tij: **"...Ai ia udhëzon zemrën kujtdo që i beson Atij..."**.

Ky udhëzim hyjnor e bën njeriun të jetë falënderues përballë begative, durimtar karshi fatkeqësive, si dhe i nënshtruar ndaj përcaktimit hyjnor.

¹ Referohu: ajetit 22 të sures "El Hadijd, ajetit 30 të sures "Shura" dhe ajetit 165 të sures "Ali Imran". Më shumë për këtë fushë është diskutuar në vëllimin 23 të po këtij komentimi, te surja "El Hadijd".

Duhet pasur parasysh që udhëzimi i zemrës ka një kuptim të gjerë. Ky durim, falënderim, nënshtrim dhe pohim: *“Inna lil’lahi ue inna ilejhi raxhiun”*, (Të Allahut jemi dhe te Ai do të kthehemi) secila nga këto është një nga degët e tij.

Edhe pse disa komentues të Kur’anit e kanë përmendur posaçërisht njëren nga këto çështje, nuk do të thotë që është kuptimi i plotë i ajetit, por vetë shpalosja e një aspekti të qartë. Në fund të ajetit thotë: **“...All’llahu di mirë çdo gjë.”**.

Kjo shprehje mund të tregojë për filozofinë e fatkeqësive dhe gjëmave. All’llahu i Madhëruar, duke u bazuar në diturinë dhe në dijen e Tij të pafundme dhe për qëllime, të ndryshme, si: edukimi i robëve, zgjimi i tyre dhe luftimi i çdo lloj mburrjeje dhe mospërfillje, i ballafaqon njerëzit me këto fatkeqësi në çaste të ndryshme të jetës së tyre, në mënyrë që të mos kaplohen nga gjumi i harresës e të mos harrojnë statutin e tyre në këtë botë, që të mos rebelohen kundrejt Krijuesit.

Njohja e Krijuesit dhe e vendkthimit në Botën Tjetër, u trajtua në ajetet pararendëse. Ndikimi i pashmangshëm i kësaj njohjeje është përpjekja e vazhdueshme për t’iu bindur All’llahut dhe të Dërguarit të Tij (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Në ajetin vijues thotë: **“Bindjuni All’llahut dhe bindjuni të Dërguarit!”**.

Është e qartë se bindja ndaj Profetit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) është pjesë e bindjes ndaj All’llahut, sepse Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) nuk thotë asgjë nga vetja e tij. Përsëritja e fjalës **“bindjuni”** shënon po këtë fakt, që të dyja “bindjet” nuk

janë të pavarura nga njëra-tjetra, por njëra buron nga tjetra. Përveç kësaj, bindja ndaj All'llahut ka të bëjë me parimet e ligjeve dhe ligjvënien hyjnore, kurse bindja ndaj Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ka të bëjë me interpretimet dhe çështjet ekzekutive. Si rrjedhojë, njëra është parësore dhe tjetra dytësore.

Më pas shton: **“Nëse ju i ktheni shpinën të Dërguarit Tonë, dijeni se ai ka për detyrë vetëm që t’ju shpjegojë qartë.”**.

Po, i Dërguari është i detyruar të komunikojë kumtesën dhe llogaria juaj është te All'llahu Kjo shprehje është një farë kërcënimi serioz dhe i fshehtë.

Në ajetin 13 bëhet fjalë për çështjen e monoteizmit në adhurim, që është argument për domosdoshmërinë e bindjes: **“All'llahu është i vetmi Zot i vërtetë, prandaj, vetëm tek Ai le të mbështeten besimtarët.”**.

Përveç All'llahut, askush nuk është i denjë për adhurim, sepse sundimi, forca, dituria dhe pasuria, që të gjitha i takojnë Atij. Çdo gjë që kanë njerëzit, e kanë prej Tij. Pikërisht për këtë fakt, nuk duhet të ulim kokën në shenjë nënshtrimi përballë diçkaje tjetër përveç Tij. Për këtë arsye, për të zgjidhur çdo problem, duhet të kërkojmë ndihmën e All'llahut dhe vetëm Atij t'i mbështetemi.

Ajetet 14 - 18

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ
فَأَحْذَرُوهُمْ وَإِن تَعَفَوْا وَتَصَفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ١٤ إِنَّمَا
أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ١٥ فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا
اسْتَطَعْتُمْ وَأَسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِّأَنْفُسِكُمْ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ
نَفْسِهِ ١٦ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ١٦ إِن تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُّضْعِفْهُ
لَكُمْ وَيَغْفِرَ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ١٧ عَلِيمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ١٨

“O ju që keni besuar! Në të vërtetë, ju keni armiq në radhët e grave tuaja dhe të fëmijëve tuaj, andaj ruajuni prej tyre! Por, nëse nuk i vini re fyerjet e tyre dhe ua falni, ta dini se All’Ilahu është vërtet Falës dhe Mëshirëplotë.”

“Pasuria dhe fëmijët tuaj janë vetëm sprovë për ju. All’Ilahu ka shpërblim të madh.”

“Prandaj frikësojuni All’Ilahut sa të mundeni, dëgjoni e binduni dhe shpenzoni për bamirësi në të mirën tuaj. Ata që e ruajnë veten nga lakmia e saj, pikërisht ata janë të fituarit.”

“Nëse i jepni All’llahut një hua të bukur, Ai jua kthen shumëfish atë dhe ju fal. All’llahu është Mirënjohës dhe nuk nxiton në dënime.”

“Ai është Njohësi i të padukshmes dhe së dukshmes, i Plotfuqishmi dhe i Urti.”

Shkaku i zbritjes

Komentuesit e Kur’anit kanë thënë: Domethënia e ajetit në fjalë është: Kur disa prej burrave besimtarë dëshironin të shpërnguleshin në Medine, djemtë dhe bashkëshortet e tyre u dilnin përpara dhe i ndalonin, duke u thënë: “Për All’llahun tuaj! Mos u shpërngulni!”, duke u sjellë justifikime të shumta, si p.sh: “Nëse ju shpërnguleni, ne do të ngelemi pa kryetar të familjes.”.

Disa prej tyre i pranonin kërkesat e grave dhe të fëmijëve të tyre dhe zgjidhnin që të qëndronin në shtëpitë e tyre, pra, nuk shpërnguleshin. Por disa të tjerë nuk i dëgjonin.

Këtu zbriti ajeti i lartpërmendur dhe i ndaloi ata të pranonin propozime të tilla, duke iu bindur grave dhe fëmijëve të tyre për këtë çështje.

Por disa të tjerë tregoheshin mospërfillës ndaj fjalëve të tyre dhe shpërnguleshin. Familjes i thoshin: “Betohemi në All’llah! Nëse nuk shpërnguleni me ne në Medine, pastaj vini te ne në (*darul hixhre*) në Medine, ne nuk do t’ju pranojmë juve.”.

Ata u urdhëruan që të shkojnë me bashkëshortët në çdo kohë dhe ta harrojnë të kaluarën. Fjalja: **“Por, nëse nuk i vini re**

fyerjet e tyre dhe ua falni, ta dini se All'Ilahu është vërtet Falës dhe Mëshirëplotë." është paraqitje e po këtij kuptimi.¹

Komentimi

Pasuria dhe fëmijët tuaj janë mjet i sprovës suaj

Në ajetet e kaluara, All'Ilahu kishte urdhëruar që t'i bindemi Atij dhe të Dërguarit të Tij pa kusht dhe, se një prej pengesave më të rëndësishme në këtë rrugë është dashuria e tepërt ndaj bashkëshorteve dhe fëmijëve, në ajetet e lartpërmendura i paralajmëron dhe i qorton myslimanët për këtë çështje.

Në fillim thotë: **"O ju që keni besuar! Në të vërtetë, ju keni armiq në radhët e grave tuaja dhe të fëmijëve tuaj, andaj ruajuni prej tyre!"**.

Shenjat e kësaj armiqësie nuk janë të pakta.

Ndonjëherë dëshironi të ndërmerri një vepër të rëndësishme, siç është shpërngulja, ju dalin përpara dhe ju pengojnë nga kjo begati dhe bujari e madhe. Ndonjëherë presin vdekjen tuaj, me qëllim që të bëhen pronarë të pasurisë suaj.

¹ Tefsiri "Ali ibn Ibrahim", sipas transmetimit të "Nuruth Thakalejn", vëll. 5, f. 342, Hadithi 20. Po këtë kuptim, me një përmbledhje të shkurtër, e kanë transmetuar në tefsirin "Ed Durrul Menthur" dhe në komentime të tjera nga Ibn Abasi. Por asnjëra prej tyre nuk është e plotë, siç është transmetimi i lartpërmendur.

Pa dyshim, jo të gjithë fëmijët dhe bashkëshortet janë të tillë. Prandaj dhe në ajet është përdorur shprehja **“disa”**, që vetëm disa prej tyre janë të tilla dhe ruhuni prej tyre.

Kjo armiqësi ndonjëherë kryhet nën petkun e miqësisë dhe me mendimin e shërbimit, ndonjëherë kryhet me synime të këqija, që ka për qëllim armiqësinë dhe ndonjëherë për shkak të interesave personale.

E rëndësishme është kjo: Kur njeriu ndodhet në mes të dy rrugëve, që njëra rrugë e fton drejt All'llahut dhe tjetra drejt bashkëshortes dhe fëmijëve, edhe pse këto dy rrugë mund të jenë të ndarë nga njëra-tjetra, nuk duhet t'i japë rrugë dyshimit në marrjen e vendimit. Para se gjithash, të vlerësojë pëlqimin e Zotit, sepse shpëtimi nga kjo botë dhe nga Bota Tjetër ndodhet në Të.

Prandaj në ajetin 23 të sures **“Et Teube”** lexojmë: **“O ju që keni besuar, mos u ofroni miqësi (dashuri) prindërve tuaj, as vëllezërve tuaj, nëse ata vlerësojnë mosbesimin kundër besimit. E kush prej jush miqësohet me ta, ata janë mizorë.”**. Por ka mundësi që ky urdhër të përdoret si justifikim për dhunë, hakmarrje nga ana e baballarëve dhe e bashkëshortëve. Menjëherë pas kësaj, për ndryshimin e tyre, në vazhdimësi të ajetit thotë: **“Por, nëse nuk i vini re fyerjet e tyre dhe ua falni, ta dini se All'llahu është vërtet Falës dhe Mëshirëplotë.”**

Si rrjedhojë, nëse ata janë bërë pishman për veprat e tyre dhe kërkojnë falje, ose pas shpërnguljes, bashkohen me ju, mos i largoni nga vetja juaj (mos i flakni tutje), falini ato ashtu siç prisni që All'llahu t'ju falë ju.

Në tregimin e **“el ifku”** të Aishes, në komentimin e sures **“Nur”** lexojmë: **“Kur në Medine u shtuan thashethemexhinjtë, disa prej besimtarëve, familjarë të cilëve ishin përfshirë në**

thashetheme, u betuan në Zotin që të ndërprisnin çdo lloj ndihme financiare ndaj tyre. Ndërkohë zbriti ajeti 22 i po asaj sureje: **“Të ndershmit dhe të pasurit nga ju, të mos betohen se nuk do t’u japin të afërmve, të varfërve dhe atyre që për hir të All’lilaut lanë vendlindjet e tyre, po le t’ua falin (gabimin) dhe të mos ua zënë për të madhe. A nuk dëshironi që All’lilahu t’ju falë ju? All’lilahu fal dhe mëshiron shumë.”**.

Por cili është ndryshimi mes fjalëve *afoun* “عفو”, “*es safhu*” “الصفح” dhe “*el gufranu*” “الغفران”?

Nëse i referohemi kuptimit leksikor të fjalëve, bëhet e qartë se përshkruhet seria e etapave të faljes së mëkatit. Fjala “*el afou*” “العفو” ka kuptimin e moskushtimit të vëmendjes ndaj ndëshkimeve, kurse “*es safhu*” “الصفح” ka një kuptim më të lartë se kjo, që do të thotë, heqja dorë prej çdo lloj fajësimi. Fjala “*el gufranu*” “الغفران” është me kuptimin e mbulimit të mëkateve dhe lënien në harresë të tyre.

Në këtë mënyrë, njerëzit besimtarë, duke ruajtur në mënyrë të vendosur parimet e veta ideologjike dhe duke mos iu dorëzuar fjalëve të bashkëshorteve dhe fëmijëve të tyre, të cilët i ftojnë në rrugë të gabuar, duhet të mos ndiejnë keqardhje, brenda mundësive të tyre. Të gjitha këto janë mjet për edukimin dhe rikthimin e tyre në rrugën e bindjes së All’lilaut.

Në ajetin në vazhdim ka theksuar një tjetër parim të rëndësishëm për pasuritë dhe fëmijët: **“Pasuria dhe fëmijët tuaj janë vetëm sprovë për ju.”**.

Nëse nga kjo sprovë dalin të suksesshëm, te All’lilahu ka shpërblim të madh (për ju): **“All’lilahu ka shpërblim të madh.”**.

Në ajetin e lartpërmendur u diskutua vetëm për armiqtë e “disa” prej bashkëshorteve dhe fëmijëve që e largoi atë nga rruga e bindjes ndaj All’llahut, e tërhoqi drejt mëkatit dhe ndonjëherë drejt politeizmit. Në këtë ajet bëhet fjalë për “të gjithë” fëmijët dhe bashkëshortet, të cilat janë mjet sprovimi.

Në realitet, All’llahu i Madhëruar, për ta edukuar njeriun, gjithnjë e vë në furrat e nxehta të sprovës dhe e sprovon atë me anë të çështjeve të ndryshme. Por këto të dyja, (pasuria dhe fëmijët) përbëjnë sprovën më të rëndësishme për njeriun, sepse lakmia e pasurisë, nga njëra anë dhe dashuria dhe mëshira ndaj fëmijëve, nga ana tjetër, krijon një forcë tërheqëse te njeriu, saqë, kur pëlqimi i All’llahut ndahet nga pëlqimi i tij, njeriu ndodhet përballë një presioni të vështirë.

Shprehja “innema” - “s’ka dyshim”, që zakonisht përdoret në kuptimin e frenimit, tregon se këto dy çështje, më shumë se çdo gjë tjetër, janë mjet i sprovimit. Në lidhje me këtë, në një hadith, të transmetuar nga Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu, lexojmë: *“Asnjë prej jush të mos deklarojë: ‘O All’llahu im, vërtet Ty të mbështetëm nga sprovat!’, sepse nuk ka njeri që nuk është përfshirë nga sprovat. Ai që mbështetet, le të mbështetet nga sprovat që e çojnë në rrugë të gabuar, meqë All’llahu i Madhëruar thotë: ‘...dijeni se pasuritë dhe fëmijët tuaj janë vetëm sprovë!’”*¹

Po këtë domethënie, me pak ndryshim, e vërejmë edhe në ajetin 27 të sures “Enfal”. (Fragmenti i përmendur në fund të thënies së Imam Aliut, në transmetimin e mësipërm, është shprehja e përmendur në suren “Enfal”.)

¹ “Nehxhul Belaga”, Fjalë të urta, 93.

Shumë prej komentuesve dhe transmetuesve kanë thënë: “Një ditë Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) po mbante fjalim në xhami. Nderkohë hynë Imam Hasani dhe Imam Hysejni. Në atë kohë ishin fëmijë të vegjël dhe mbanin veshur këmisha me ngjyrë të kuqe. Ndonjëherë, gjatë ecjes, këmbët e tyre rrëshqisnin dhe rrëzoheshin për tokë. Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), sapo pa gjendjen e tyre, e ndërpreu fjalimin, shkoi pas tyre, i përqafoi, i ngjiti lart në foltore dhe i uli në prehrin e tij. Më pas tha: Zoti i Madhëruar ka thënë të drejtën: ‘...s’ka dyshim se pasuria juaj dhe fëmijët tuaj janë vetëm sprovë...’.

Unë, kur pashë këta dy vogëlushë që po ecnin dhe u rrëzuan, nuk durova, por e ndërpreva fjalimin dhe i mora afër vetes dhe më pas e vazhdova fjalimin.”¹

Duhet të kemi parasysh se “sprovimi”, ndonjëherë është sprovë e dobishme, ndonjëherë sprovë e dëmshme.

Në ajetin e lartpërmendur mund të jetë sprovë e dobishme, që All’llahu dëshiron ta sprovojë Profetin (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), që gjatë mbajtjes së fjalimit, a ka mundësi të tregohet i pavëmendshëm ndaj gjendjes së këtyre dy foshnjave, që janë drita e syve e Hazreti Fatimes dhe secili prej tyre në të ardhmen do të ketë një pozitë të lartë, apo dinjiteti dhe madhështia e fjalimit do e pengonin atë të shprehte dashurinë dhe ngrohtësinë ndaj tyre.

¹ Tefsiri “Mexhmaul Bejan”, vëll. 10 f. 301, te po këto ajete që diskutuam. Të njëjtin transmetim Kurtubij e ka përmendur në tefsiri i tij. Gjithashtu, me pak ndryshim është cekur dhe në tefsiret “Ruhul Meanij”, “Fi Dhilalil Kur’an” dhe “El Mijzan”.

Është më se e qartë se Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) asnjëherë nuk do të tregohej mospërfillës karshi kujtimit të All'llahut, kryerjes së përgjegjësisë së madhe të propagandës islame dhe udhëzimit, për hir të dashurisë ndaj fëmijëve.

Sidoqoftë, ky veprim i Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ishte një paralajmërim për të gjithë myslimanët, që të njihnin pozitën e këtyre dy fëmijëve të Imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe Hazreti Fatimes.

Në një hadith, që është transmetuar në burimet e Ehli Syneetit lexojmë: Bera'e ibn Azib (një shok i njohur i Profetit) thotë: "Imam Hasanin, të birin e Aliut, e pashë mbi supet e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), ndërkohë që po thoshte: 'O All'llah! Unë e dua atë, edhe Ti duaje atë!'"¹

Në një transmetim tjetër thuhet: "Ndonjëherë vinte Hysejmi dhe gjatë sexhdes së Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), hipte mbi supet e tij dhe Profeti nuk e ndalonte atë."²

Këto të gjitha janë shenjë e madhështisë së pozitës së këtyre dy Imamëve.

Në ajetin e tretë, si përfundim thotë: "**Prandaj frikësojuni All'llahut sa të mundeni, dëgjoni e binduni dhe shpenzoni për bamirësi në të mirën tuaj.**"

Në fillim urdhëron që t'u shmangemi mëkateve (për arsye se devotshmëria më shumë është vëzhgim prej qëndrimit larg mëkateve). Pas kësaj, urdhëron për bindje të urdhrave dhe dëgjim,

¹ "Sahihu Muslim", vëll. 4, K. "Fedhaiul Hasan uel Husein", Hadithi 58, f. 1883.

² "Biharul Enuar", vëll. 43, , Hadithi 57, f. 296.

që është premisë e kësaj bindjeje. Në mes bindjeve, më shumë mbështetet mbi çështjen e shpenzimit dhe të dhënies në Rrugën e Zotit, që është prej sprovave më të rëndësishme hyjnore. Në përfundim thotë se i gjithë fitimi i saj i rikthehet vetë njeriut.

Disa nga komentuesit e Kur'anit fjalën "*khajrin*" e kanë komentuar në kuptimin e "*pasurisë*", që është mjet për të arritur veprat e dobishme dhe pozitive, ashtu siç thuhet në ajetin (e testamentit): **"Ju është urdhëruar që, nëse ndonjërit prej jush i afrohet vdekja dhe ka pasuri për të lënë pas, atëherë të lërë testamentin në mënyrë të drejtë për prindërit dhe farefisin; ky është detyrim për besimtarët e devotshëm."**¹

Një grup tjetër, gjithashtu, shprehjen "*khajrun*" e ka përmendur me një kuptim më të gjerë dhe nuk e ka quajtur kushtëzim të "*bamirësisë*". Midis të tjerave thonë se i përket gjithë ajetit dhe qëllimi i përmendjes së kësaj fjale është: Bindja e të gjitha këtyre çështjeve është në dobinë tuaj. (Ky komentim vërehet si më i përshtatshëm.)

Gjithashtu, është e rëndësishme dhe përmendja e kësaj çështjeje, që urdhri për devotshmëri, brenda mundësive, nuk bie aspak në kundërshtim me ajetin 102 të sures "*Ali Imran*": **"O ju që keni besuar! Kijeni frikë All'Ilahun ashtu si i takon Atij dhe vdisni vetëm duke qenë myslimanë!"**.

Këto dy ajete janë plotësuese e njëra-tjetrës, sepse, një herë thotë: **"...kijeni frikë All'Ilahun ashtu si i takon Atij..."** dhe në një vend tjetër thotë: **"...ky është detyrim për besimtarët e devotshëm."**

¹ Sure "*El Bekare*", ajeti 180.

Është e qartë se dhënia e së drejtës së devotshmërisë është në sajë të fuqisë dhe mundësisë së njeriut, sepse detyrimi përtej mundësive të njeriut nuk ka kuptim. Synimi i përdorimit të këtyre fjalëve është se njeriu duhet të bëjë përpjekje të mëdha në këtë rrugë.

Prandaj, ata persona që e kanë përjashtuar ajetin në fjalë nga ajeti i sures “Ali Imran”, kanë gabuar.

Në fund të ajetit, për ta theksuar dhe më shumë çështjen e bamirësisë në Rrugën e Zotit, thotë: **“Ata që e ruajnë veten nga lakmia e saj, pikërisht ata janë të fituarit.”**

Fjala “shuhhe” është me kuptimin e koprracisë, e shoqëruar me lakminë. Dimë se këto dy vese janë pengesat më të mëdha të shpëtimit të njeriut, si dhe është pengesa më e madhe e bamirësisë në Rrugën e All'llahut dhe në kryerjen e veprave të mira. Nëse njeriu vë dorën në mëshirën hyjnore dhe me gjithë ekzistencën e vet i lutet All'llahut, përpiqet në vetëformimin dhe pastrimin e shpirtit, që të shpëtojë nga këto dy vese, në këtë mënyrë e ka siguruar lumturinë e tij.

Në disa transmetime nga Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) thuhet: *“Ai që jep zekatin, ka shpëtuar nga lakmia dhe koprracia.”*¹

Këto transmetime janë shembuj konkretë të heqjes dorë nga lakmia dhe koprracia, edhe pse nuk është e gjithë domethënia e ajetit.

Në një hadith tjetër lexojmë: Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) nga mëngjesi deri në mbrëmje bëri tauaf në shtëpinë e All'llahut dhe gjithnjë thoshte: *“Më ruaj nga koprracia dhe lakmia ime!”*.

¹ Tefsiri “Mexhamul Bejan”, vëll. 10, f. 301.

Një nga të pranishmit e pyeti: “Sonte nuk dëgjova ndonjë lutje tjetër nga ju përveç kësaj lutjeje!”.

Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) u përgjigj: “Cila gjë është më e rëndësishme te njeriu se sa koprracia dhe lakmia, ndërkohë që All’llahu thotë: ‘**Ata që e ruajnë veten nga lakmia e saj, pikërisht ata janë të fituarit.**’”¹

Më pas, për të nxitur bamirësinë dhe për të parandaluar koprracinë dhe lakminë e shpirtit, thotë: “**Nëse i jepni All’llahut një hua të bukur, Ai jua kthen shumëfish atë dhe ju fal. All’llahu është Mirënjohës dhe nuk nxiton në dënime.**”.

Çfarë shprehje e çuditshme është shprehja “**dhënia për hir të Zotit!**”! Kjo shprehje është përsëritur shumë herë në Kur’anin Famëlartë. Si është e mundur që All’llahu, Krijuesi i origjinës, i trungut dhe i degëve të qenies sonë, dhuruesi i të gjitha begative, Ai që ka gjithçka, të kërkojë nga ne hua?! Dhe kundrejt kësaj premton “shpërblim të shumëfishtë”, falje, mëshirë dhe dashuri që nuk mund të imagjinohet, bujari, si dhe na falënderon. Përtej kësaj, kush dhe çfarë jemi ne, që t’i japim Atij hua? Pse të shpërblehemi me një shpërblim të shumëfishtë?

Të gjitha këto, nga njëra anë, a nuk tregojnë rëndësinë e çështjes së “dhënies për hir të All’llahut” dhe, nga ana tjetër, mirësinë e pafund të All’llahut rreth robëve të Vet?

Fjala “*kardhun*” ka kuptimin e “*prerjes*” dhe kur shoqërohet me fjalën “*hasen*”, tregon ndarjen e pasurisë nga vetja dhe dhënien e saj në rrugën e bamirësisë.

¹ Tefsiri “Nuruth Thakalejn”, vëll. 5, f. 346.

Fjala “*judaiifu*” rrjedh nga fjala “*di’fun*”. Ashtu siç e kemi thënë më lart, nuk është vetëm me kuptimin e dyfishimit, por përfshin shumëfishimin; fjala “*infak*” - “*dhënia në Rrugën e All’liahut*”, do të thotë shtatëqind herë dhe më shumë se kaq. Në Kur’an është përmendur, në ajetin 261 të sures “El Bekare”: **“Ata që shpenzojnë pasurinë e vet në Rrugë të All’liahut, i shëmbëlajnë atij që mbjell një kokërr nga e cila dalin shtatë kallinj, ku secili kalli ka nga njëqind kokrra. All’lahu ia shton (shpërblimin) edhe më tepër kujt të dëshirojë; All’lahu është Mirëbërës i madh dhe i Gjithëdijshëm.”**

Ndërkohë fjalia “*jegfirlekum*” - “**...dhe ju fal...**” është argument se dhënia e pasurisë është një prej mjeteve të faljes së mëkateve.

Shprehja “*shekurun*”, që është dhe një prej cilësive të All’liahut, është argument se All’lahu i Madhëruar i falënderon robtë e Vet me anë të shpërblimeve të shumëfishta. Të qenët “*halijm*” - “*i butë*” flet për çështjen e faljes së mëkateve dhe mos nxitimin në ndëshkimin e robëve.

Në përfundim, në ajetin e fundit thotë: **“Ai është Njohësi i të padukshmes dhe i së dukshmes, i Plotfuqishmi dhe i Urti.”**

All’lahu i Madhëruar është i informuar për të gjitha veprat e robëve të Tij, veçanërisht rreth veprës së tyre, të shpenzimit në Rrugën e Tij, i të fshehtës dhe i të dukshmes. Nëse nga ata kërkon ndonjë hua, nuk është nevojtar ose i pafuqishëm, por e kërkon për shkak të mirësisë dhe të dashurisë. Nëse e jep gjithë këtë shpërblim të madh kundrejt kësaj vepre, pra, dhënies në Rrugën e All’liahut, kjo, gjithashtu, është rrjedhojë e urtësisë së Tij.

Në këtë mënyrë, pesë cilësitë e All’liahut të Madhëruar, që u përmendën në ajetin e lartpërmendur dhe ajetin pararendës, në

një farë mënyre, kishin një lloj lidhjeje me çështjen e shpenzimit në Rrugën e All'llahut. Kushtimi i vëmendjes ndaj këtyre pesë cilësive të Zotit, përveç çështjes së nxitjes ndaj dhënies në Rrugën e All'llahut, në përgjithësi, e bën njeriun më të vendosur në çështjen e bindjes ndaj All'llahut dhe të vetëpërmbajtur ndaj çdo lloj mëkati, si dhe i dhuron atij fuqi në zemër, forcë në vullnet dhe shpirt të devotshëm.

Hulumtim

Një hadith i rëndësishëm

Në një hadith nga Profeti i Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) thuhet: “Asnjë foshnje nuk lind pa qenë të shkruar pesë ajetet e sures ‘Et Tegabun’ në rrjetën e trurit të tij.”¹

Ka mundësi që këto pesë ajete të jenë ajetet e fundit të kësaj sureje, që flasin rreth pasurisë dhe fëmijëve. Shkrimi i këtyre pesë ajeteve në rrjetën e trurit të fëmijës thekson edhe një herë pashmangshmërinë e kësaj çështjeje, çfarë do të thotë përmbajtja e këtyre ajeteve, përfshin, pa përjashtim, të gjithë fëmijët e Ademit (*Paqja qoftë mbi të!*).

Fjala “shebabik” është shumësi i fjalës “shubbak” që ka kuptimin e “rrjetës” dhe ka mundësi të jetë aludim për kockat e

¹ Tefsiri “Ruhul Bejan”, vëll. 10, f. 24.

kokës që pjesët e saj janë të ndërthurura me njëra tjetrën, ose të jetë aludim për thurjet e trurit.

Sidoqoftë është argument për ekzistimin e këtyre gjendjeve shpirtërore te njerëzit.

O Zoti Im! Na ndihmo në këtë provë të madhe të pasurisë, të fëmijëve dhe të bashkëshortëve!

O Zoti im! Na bëj që të qëndrojmë larg koprracisë, lakmisë!

O Zoti im! Në Ditën e Gjykimit, ditën ku do të dalin në shesh mashtrimet dhe dëmet e robëve mëkatarë të Zotit, në sajë të mirësisë Tënde, na shpëto nga ky dëm i madh!

Amin Ja rabbel Alemin

Sure “Et Talak”

Zbritur në Medine

Ajete 12

Përmbajtja e sures “Et Talak”

Çështja më e rëndësishme që trajtohet në këtë sure, ashtu siç vërehet dhe nga emërtimi i saj, është çështja e shkurorëzimit, rregullat, veçoritë dhe rrjedhojat e saj. Më pas trajton çështjen e Krijimit, të Ringjalljes, të Profetësisë, të përgëzimit dhe të paralajmërimit.

Përmbajtjen e kësaj sureje mund ta klasifikojmë në dy pjesë kryesore:

Pjesa e parë, ka të bëjë me shtatë ajetet e para të sures, që diskuton rreth shkurorëzimit dhe çështjeve që kanë të bëjnë me të. Ka përmendur edhe detajet e këtyre çështjeve me shprehje të shkurtra, por shumë domethënëse, në mënyrë të saktë dhe të përpiktë, në mënyrë që njeriu duke e marrë në konsideratë atë, e shikon vetveten plotësisht të vetëmjaftueshëm.

Pjesa e dytë, që në realitet është nxitje e zbatimit të pjesës së parë, diskuton rreth madhësisë së All'llahut, madhësisë së pozitës së Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), të shpërblimit të të drejtëve dhe ndëshkimit të të këqijve. Paraqet një model dhe strukturë koherente dhe të kuptueshme për sigurimin e zbatimit të kësaj çështjeje të rëndësishme shoqërore.

Përveç kësaj, kjo sure ka dhe emra të tjetër, si “En Nisa Sugra”karshi sures së njohur “En Nisa”, që ndryshe njihet dhe si surja e madhe.

Mirësitë e leximit të kësaj sureje

Në një hadith nga Profeti i Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) thuhet: “Çdokush që e lexon suren ‘Et Talak’, (dhe atë ta bëjë pjesë të jetës së vet të përditshme), do të largohet nga kjo botë si person që i përmbahet sunetit të Profetit.”¹

¹ Tefsiri “Mexhmaul Bejan”, vëll. 10, f. 302.

Ajeti 1

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ
وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يُخْرَجْنَ إِلَّا أَنْ
يَأْتِيَنَّ بِفَحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ
ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا

Me emrin e All'Ilahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

“O Profet! Nëse i ndani gratë, ndajini ato para kohës së tyre të pritjes. Llogaritni kohën e tyre të pritjes dhe frikësojuni All'Ilahut, Zotit tuaj. Mos i dëboni ato prej shtëpive të tyre, por edhe ato të mos dalin, me përjashtim të rastit kur shkelin martesën haptazi. Këto janë urdhërimet e All'Ilahut; kushdo që i kapërcen kufijtë e All'Ilahut, i ka bërë dëm vetvetes. Ti nuk e di se pas kësaj All'Ilahu mund të sjellë ndonjë rrethanë tjetër.”

Komentimi

Rregullat e shkurorëzimit

Ashtu siç e thamë dhe më lart, shkurorëzimi është çështja më e rëndësishme që trajtohet në këtë sure. Ajeti i parë fillon duke folur rreth Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) si udhëheqësi i madh i myslimanëve. Më pas trajton një dispozitë të përgjithshme, në numrin shumë: **“O Profet! Nëse i ndani gratë, ndajini ato para kohës së tyre të pritjes...”**.

Kjo është dispozita e parë prej pesë dispozitave që janë përmendur në këtë ajet. Në bazë të interpretuesve të Kur'anit, kuptimi është: Shkurorëzimi i gruas duhet të kryhet, pasi gruaja të jetë pastruar nga menstruacionet dhe të mos ketë kryer marrëdhënie intime me bashkëshortin. Në bazë të ajetit 228, të sures “El Bekare”, gratë e shkurorëzuara janë të detyruara të presin tri menstruacione.

Në ajetin 1 të sures “Et Talak” theksohet se lëshimi i grave duhet të jetë në vigjilje të fillimit të pritjes së tyre. Kjo është e mundur vetëm nëse lëshimi kryhet, kur ato janë të pastra nga menstruacionet dhe të mos kenë kryer marrëdhënie intime me bashkëshortët. Në qoftë se lëshimi i tyre kryhet gjatë periudhës së menstruacionit, fillimi i tyre i pritjes ndahet nga fillimi i lëshimit dhe fillimi i tyre i pritjes duhet të fillojë, pasi ato të jenë pastruar nga menstruacionet.

Gjithashtu, edhe nëse gjatë kohës së pastërtisë ka kryer marrëdhënie intime me bashkëshortin, pa dyshim që ndarja e kohës së fillimit të pritjes, nga koha e lëshimit është e qartë, sepse

një pastrim i tillë, për shkak të kryerjes së marrëdhënieve intime, nuk është argument për mosekzistimin e spermës në mitrën e gruas.

Sidoqoftë, kjo është dispozita e parë rreth shkurorëzimit.

Në shumë hadithe është transmetuar nga Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*): *“Çdokush që e divorcon gruan e vet gjatë periudhës së menstruacioneve, nuk duhet ta konsiderojë si të divorcuar atë, por të kthehet derisa gruaja të pastrohet. Më pas, nëse dëshiron ta lëshojë atë, le të veprojë.”*¹

Po ky kuptim është përsëritur disa herë në hadithet e Ehli Bejtit, madje është përmendur dhe si komentim i ajetit.²

Më pas vazhdon me dispozitën e dytë, që është koha e tyre e pritjes (*el iddetu*): **“Llogaritni kohën e tyre të pritjes...”**. Shihni me kujdes, gruaja është pastruar tri herë nga menstruacionet, pra, ka kaluar tri menstruacione. Në kohën kur e përfundon periudhën e tretë të pastërtisë dhe hyn në periudhën e tretë të menstruacioneve, ka arritur koha e tyre e pritjes dhe koha ka përfunduar.

Nëse nuk i kushtojmë rëndësi kësaj çështjeje, ka gjasa që koha e tyre e pritjes të llogaritet më shumë se koha e nevojshme dhe në këtë mënyrë gruas t'i shkaktohet humbje dhe dëm, sepse e ndalon atë nga martesja me një tjetër (rimartesa). Nëse llogaritet më pak, nuk është zbatuar qëllimi kryesor i kohës së tyre të pritjes, që është ruajtja e intimitetet nga martesja e parë dhe çështja e moslëshimit të spermës në mitër.

¹ Ky transmetim është përmendur në librin “Et Talak” nga “Sahihu Muslim”, vëll. 2, f. 1903 e tutje.

² “Uesailul Shi’ah”, vëll. 15, kreu “Kejfejetu Talakul id’ deti”, f. 348.

Fjala “*ehsua* احصوا” rrjedh nga fjala “*el ihsa* الإحصاء ” dhe ka kuptimin e llogaritjes. Në thelb është marrë nga fjala “*hesa*” që ka kuptimin e “*guralecit*”. Shumë prej njerëzve, në të kaluarën, ngaqë nuk dinin shkrim lexim i përdornin guralecët për llogaritje të çështjeve të ndryshme.

Duhet të kemi parasysh se burrat duhet t’i kryejnë llogaritjet e kohës së pritjes, sepse jo vetëm çështja e mirëmbajtjes dhe e strehimit është përgjegjësi e tyre, por edhe drejta e mbështetjes është në anën tyre. Gratë, nga ana e tyre, duhet të llogarisin vetë në mënyrë të saktë kohën e pritjes, për të bërë të qartë detyrimet e tyre.

Pas këtij urdhërimi, të gjithë njerëzit i fton në devotshmëri dhe ndershmëri: “...**dhe frikësojuni All’llahun, Zotit tuaj...**”.

Ai është All’llahu dhe mbikëqyrësi ynë, urdhrat e Tij janë siguri për lumturinë tuaj, prandaj zbatojini urdhrat e Tij dhe qëndroni larg kryeneçësisë dhe mosbindjes ndaj Tij. Veçanërisht tregohuni të kujdesshëm në çështjen e shkurorëzimit dhe në kohën e tyre të llogaritjes.

Më pas trajton dispozitën e tretë dhe të katërt. Njëra ka të bëjë me burrat dhe tjetra me gratë: “**Mos i dëboni ato prej shtëpive të tyre, por edhe ato të mos dalin...**”.

Edhe pse shumë njerëz, duke qenë të painformuar dhe të pavetëdijshëm, nuk e zbatojnë aspak këtë urdhër dhe dispozitë islame gjatë shkurorëzimit dhe sapo bëjnë divorcin, burri përzë nga shtëpia gruan. Nga ana tjetër, edhe gruaja e ndien veten të lirë që të dalë nga shtëpia e burrit dhe të kthehet te të afërmit e saj sa më shpejt të jetë e mundur.

Ky urdhër islam ka një filozofi shumë të rëndësishme, sepse, përveç ruajtjes së respektit të femrës, ndonjëherë bën të mundur

krijimin e mjedisit për rikthimin e bashkëshortit, që të heqë dorë prej shkurorëzimit dhe të forcohet jeta bashkëshortore.

Refuzimi dhe shkelja e kësaj dispozite të rëndësishme islame, që është përmendur edhe në Kur'an, bëhet shkak që shumë prej divorceve të shkojnë në divorce të përhershme. Ndërkohë që, nëse zbatohet kjo dispozitë, zakonisht mund të përfundojë në pajtim dhe të hiqet dorë nga lëshimi i gruas.

Por, duke pasur parasysh se ndonjëherë mbajtja e gruas në shtëpi, pas shkurorëzimit, është e padurueshme, ka përmendur dispozitën e pestë, në mënyrë të përjashtuar: **"...me përjashtim të rastit kur shkelin martesën haptazi."**

Rasti i tillë është, kur mes tyre ka papajtueshmëri, sillet ashpër, përdor gjuhë fyese dhe ofenduese karshi gruas dhe familjes së saj, saqë vazhdimi i qëndrimit të saj në shtëpi, çdo ditë dhe më shumë bëhet problematike.

Kjo çështje është transmetuar në shumë hadithe nga Ehli Bejti.¹

Sigurisht synimi i përdorimit të fjalëve "mospajtim" dhe "mospërputhje" nuk janë konfliktet dhe kundërshtimet e vogla;

Kur përdoret fjala "*fahishtune*", shoqëruar edhe me fjalën "*mubejjinetun*", bëhet fjalë për një vepër shumë të shëmtuar.

Ekziston edhe kjo mundësi: synimi i përdorimit të fjalës "*el fahishetu*" të jetë me kuptimin e "*imoralitetit*". Kjo është transmetuar edhe në një hadith nga Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*). Synimi i dëbimit të tyre, në këtë rast, është nxjerrja e tyre nga shtëpia, për zbatimin e dënimit përkatës dhe më pas rikthimi në shtëpi.

¹ Tefsiri "Nuruth Thakalejn", vëll. 5, f. 350-351, Hadithet 17-20.

Por është e mundur gjithashtu dhe bashkimi i këtyre dy kuptimeve.

Më pas, në vazhdim të shpjegimit të kësaj dispozite, si për ta theksuar çështjen thotë: **“Këto janë urdhërimet e All’llahut; kushdo që i kapërcen kufijtë e All’llahut, i ka bërë dëm vetvetes.”**.

Këto ligje dhe rregulla hyjnore janë siguri e interesave të partnerëve dhe shkelja e tyre, qoftë nga ana e burrit, qoftë nga ana e gruas, dëmton lumturinë e tyre.

Në fund të ajetit, duke bërë një aludim domethënës për filozofinë e *“el iddetu”* - *“koha e pritjes”* dhe moslargimin e grave nga shtëpia dhe vendqëndrimi i tyre thotë: **“Ti nuk e di se pas kësaj All’llahu mund të sjellë ndonjë rrethanë tjetër.”**.

Me kalimin e kohës, furtuna e hidhërimit dhe e nervozizmit, e cila zakonisht bëhet shkak për marrjen e vendimeve të nxituara për shkurorëzimin dhe ndarjen, dobësohet. Prania e vazhdueshme e gruas në shtëpi pranë bashkëshortit gjatë kohës së *“el iddetu”* - *“dy-tre periudhave të menstruacionit pas divorcit”*, shoqëruar me rikujtimin e pasojave të shëmtuara të divorcit, sidomos kur pjesëtarë të familjes janë fëmijë dhe shfaqja e dashamirësisë ndaj njëri-tjetrit, përgatit rrethanat për ribashkimin e çiftit.

Ky zhvillim zakonisht e largon vetë zemërimin dhe armiqësinë nga *“qielli”* i jetës së tyre bashkëshortore dhe ndikon pozitivisht.

Në një hadith nga Imam Bakiri (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojmë: *“Gruaja e divorcuar, në periudhën e pritjes (dy periudhat e menstruacionit) mund të zbukurohet, të bëjë makijazh, të përdorë parfum dhe të veshë rrobat që i ka qejf”*, sepse All’llahu thotë: **“Ti nuk e di se**

pas kësaj All'lahu mund të sjellë ndonjë rrethanë tjetër.”. Ka mundësi që gruaja, në këtë mënyrë, ta rrëmbejë sërish zemrën e burrit dhe ai të marrë vendim për ribashkim.¹

Ashtu siç e cekëm, vendimi për ndarjen dhe shkurorëzimin zakonisht merret nën ndikimin e emocioneve të paqëndrueshme, por që gradualisht dhe me shoqërimin e vazhdueshëm të burrit dhe gruas për një periudhë relativisht të gjatë (periudha e dy menstruacioneve pas shpalljes së divorcit), krahas reflektimit për pasojat përfundimtare, situata ndryshon krejtësisht. Shumë nga ndarjet rezultojnë me ribashkim, por me kusht që rekomandimet e lartpërmendura të Islamit, domethënë, qëndrimi i gruas në periudhën e dy menstruacioneve pas divorcit, në shtëpinë e bashkëshortit, të zbatohen saktësisht.

Me lejen e All'lahut, në vazhdim do t'i cekim të gjitha këto çështje, për të ashtuquajturin divorc i kthyeshëm.

Hulumtime

1- Divorci është hallalli (vepra e lejuar) më e urryer (te All'lahu)

Pa dyshim, kontrata e martesës është një kontratë ku duhet të merret parasysh edhe ndarja, sepse ndonjëherë, ndodhur përballë disa shkaqeve, vazhdimi i jetës bashkëshortore bëhet i pamundur. Nëse këmbëngulet, që kontrata martesore të jetë e

¹ Tefsiri “Nuruth Thekalejn”, vëll. 5, f. 352, Hadithi 24.

përhershme, kjo gjë bëhet burim i shumë problemeve. Prandaj Islami ka vendosur me çështjen e divorcit dhe shkurorëzimit.

Ndërkohë, vërejmë që ndalimi i divorcit te shoqëritë e krishtera shkakton probleme për shumë prej burrave dhe grave, ndikuar nga ligji i devijuar i fesë krishtere për divorcin, të cilin e konsiderojnë si një vepër të ndaluar. Hasim në shumë raste kur ligjërisht gruaja dhe burri figurojnë si bashkëshortë, por në jetën e tyre të përditshme jetojnë të ndarë nga njëri-tjetri, madje secili prej tyre ka një bashkëshort/e të jashtëligjshëm/e për vete.

Prandaj, çështja e divorcit është një ligj i domosdoshëm, por një domosdoshmëri që duhet të zvogëlohet, në mënyrë që, kur ekziston rruga për vazhdimin e jetës bashkëshortore, askush të mos ndjekë rrugën e divorcit.

Pavarësisht nga këto që thamë, në hadithet dhe transmetimet islame çështja e divorcit është qortuar ashpër, saqë shkurorëzimi është përmendur si hallalli (vepra e lejuar) më i urryer te All'Ilahu.

Në një hadith të transmetuar nga Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) lexojmë: “Vepra më e shëmtuar te All'Ilahu i Madhëruar është prishja e themeleve të një familjeje në Islam me anë të ndarjes (divorcit).”¹

Po në një hadith tjetër, të transmetuar nga Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) thuhet: “Nuk ka asgjë më të urryer prej veprave të lejuara te All'Ilahu se sa divorci.”²

¹ “Uesailul Shi’ah”, vëll. 15, f. 226, Hadithi i 1; vëll. 22 f. 8, Botim i shtëpisë botuese “Ehli Bejt”.

² Po aty, Hadithi 5; vëll. 22, f. 8, Botim i shtëpisë botuese “Ehli Bejt”.

Përsëri në një hadith tjetër, po nga Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) thuhet: “Martohuni dhe mos u divorconi, sepse divorci bën që të dridhet Arshi (froni) i All'lahut.”¹

Përse të mos jetë kështu, përderisa divorci shkakton shumë probleme për familjet, burrat, gratë dhe veçanërisht për fëmijët? Ne këtu do t'i klasifikojmë në tre pjesë problemet që rrjedhin prej divorcit:

a- Probleme emocionale

Pa dyshim, burri dhe gruaja, që kalojnë disa muaj ose disa vite së bashku dhe më pas ndahen nga njëri-tjetri, dëmtohen nga ana emocionale. Në martesën e tyre të dytë, kujtesa e martesës së parë gjithnjë do t'i shqetësojë, madje në të ardhmen bashkëshortin tjetër e shohin me një pesimizëm dhe dyshim. Ndikimet e dëmshme të kësaj çështjeje nuk janë të fshehura për askënd. Prandaj kemi vërejtur shumë raste ku gra dhe burra të tillë heqin dorë përgjithnjë nga martesë.

b- Probleme shoqërore

Shumë prej grave të shkurorëzuara nuk kanë shumë shanse për një martesë të dytë, ashtu si ato e dëshirojnë dhe e meritojnë. Prandaj gjithnjë ndihen në humbje të madhe. Edhe burrat, gjithashtu, pas divorcit me gruan e parë, kanë më pak fat të bëhen të lumtur, duke u martuar me gruan e dëshiruar, veçanërisht nëse

¹ “Uesailul Shí’ah”, vëll. 15, f. 268, Hadithi 7; vëll. 22, f. 8, Botim i shtëpisë botuese “Ehli Bejt”.

kanë dhe fëmijë nga martesat e parë, kështu që zakonisht detyrohen të mbyllin përgjithnjë derën e martesës. Në këtë mënyrë vuajnë gjer në fund të jetës së tyre.

c- Problemet e fëmijëve

Prej gjithë këtyre problemeve, problemi i fëmijëve është më i rëndësishmi. Vërehet shumë rrallë ose aspak që njerëzit të jenë më të dashur dhe më të dhimbshme se sa vetë nëna e fëmijës, apo të kenë mundësinë të mbushin boshllëkun emocional të fëmijëve që janë ndarë nga gjiri plot dashuri i nënës. E njëjta gjë ndodh edhe me gruan e ndarë, e cila merr me vete fëmijën.

Sigurisht që ekzistojnë burra dhe gra që janë të dashur dhe besnikë ndaj fëmijëve të, bashkëshortit ose bashkëshortes, por nuk vihet në dyshim fakti që numri i tyre është shumë i kufizuar. Për këtë arsye, fëmijët janë ata që vuajnë pas divorcit të prindërve dhe goditen në shumë aspekte. Ndodh që ndonjëherë humbasin shëndetin e tyre mendor, duke u dëmtuar gjer në fund të jetës së tyre.

Kjo është një plagë jo vetëm për familjen, por për gjithë shoqërinë, sepse fëmijë të tillë, që rriten pa dashurinë prindërore, në mënyrë të pandërgjegjshme bëhen të rrezikshëm, pasi te ata formohet fryma e hakmarrjes dhe hakmarrjen e tyre e marrin ndaj gjithë shoqërisë.

Islami i ka kushtuar rëndësi të madhe çështjes së divorcit, sepse ndikimet e dëmshme të tij vërehen në dimensione të ndryshme.

Po ashtu, për këtë arsye Kur'ani urdhëron shprehimisht, që, sa herë mes burrit dhe gruas ndodhin mosmarrëveshje dhe keqkuptime, prindërit e të dy palëve duhet të ndërhyjnë për rregullimin e çështjes, që me anë të formimit të “gjykatës së paqes në familje” çështja të mos rëndohet dhe të mos i drejtohen gjykatës së Sheriatit ose çështjeve familjare te shtetet laike.¹

Gjithashtu, po për këtë shkak, çdo gjë që ndihmon në lumturinë e burrit dhe të gruas, përforcon themelet e dashurisë familjare, është e pëlqyeshme sipas Islamit, ashtu si çdo gjë që bëhet shkak i zbehjes së saj, është e urryer dhe e përbuzur.

2- Shkaqet e divorcit

Divorci, ashtu si çdo dukuri tjetër shoqërore ka shkaqe të ndryshme. Pa hulumtim të imët dhe pa ballafaqimin me to, parandalimi i një “incidenti” të tillë është i vështirë, kështu që, para se gjithash, duhet të shkojmë pas faktorëve që çojnë te divorci dhe t'i kurojmë rrënjët e saj në shoqëri. Këta faktorë janë të shumtë. Ne do të përmendim më të rëndësishmit prej tyre:

a- Pritshmëria dhe shpresa ekstreme e burrit ose e gruas është faktori më i rëndësishëm i divorcit. Secili prej tyre sa më shumë i kufizon pritjet, largohet nga bota e imagjinatës dhe e iluzioneve, tregon mirëkuptim me atë që ka përballë vetes, duke pretenduar aq sa i lejojnë mundësitë, zhduk rrënjët e divorcit. Kjo është mënyra për të parandaluar shumë prej divorceve.

¹ Përshkrimin “Mehkemetu Sulhi” e kemi cekur në vëllimin e tretë, faqe 375 e tutje, në ajetin 35 të sures “En Nisa”.

b- Faktori tjetër i rëndësishëm që çon në divorc është mbizotërimi i jetës luksoze, shpenzimet dhe harxhimet e tepërta në familje, sidomos të grave, të cilat janë ato që tregohen gjithnjë të pakënaqura, saqë në fund, me anë të paraqitjes së lloj-lloj justifikimeve vendosin të shkurorëzohen.

c- Ndërhyrjet e pa vend të familjareve, farefisit dhe të njohurve ndaj jetës private të dy bashkëshortëve, sidomos në mosmarrëveshjet e tyre, konsiderohet si faktori tjetër i rëndësishëm në marrjen e vendimit për divorc.

Përvoja ka treguar se, në kohën e shfaqjes së mosmarrëveshjeve mes dy bashkëshortëve, qëndrimi larg tyre dhe mosndërhyrja në punët e tyre, pa e mbrojtur njërin ose tjetrin, parandalojnë acarimin e situatës dhe rëndimin e gjendjes. Zakonisht, nëse lihen qetë, gjendja do të përmirësohet vetvetiu. Por ndërhyrja e të tjerëve në problemin e dy bashkëshortëve, që zakonisht është e shoqëruar me paragjykime dhe dashuri jo të sinqertë, e vështirëson dhe e ndërlikon më shumë punën e tyre.

Sigurisht, kjo nuk do të thotë që familjarët të qëndrojnë gjithnjë larg këtyre mosmarrëveshjeve. Synimi është që të mos ndërhyjnë në problemet e vogla të tyre, por sa herë që mes tyre krijohen mosmarrëveshje serioze dhe të mëdha, kanë për detyrë të ndërhyjnë për zgjidhjen e problemit, duke u përkujdesur për interesin e të dy palëve, duke u shmangur prej çdo lloj miratimi të njëanshëm dhe paragjykimi, si dhe duke krijuar rrethana të përshtatshme për pajtimin e tyre.

d- Mosrespektimi i dëshirave të njëri-tjetrit, veçanërisht ato që kanë të bëjnë me gjendjen emocionale dhe seksuale.

Secili burrë dëshiron që gruaja e tij të jetë e pastër dhe tërheqëse, gjithashtu secila grua dëshiron të ketë një burrë të tillë. Këto çështje zakonisht shpërfillen nga njerëzit dhe shpesh bashkëshortët nuk i kushtojnë rëndësi pamjes së tyre të jashtme, qëndrojnë të palarë dhe janë të çrregullt, duke harruar që prej këtej shfaqet mosrespektimi i palës së kundërt, saqë bashkëshorti/ja vendos të heqë dorë nga një martesë e tillë, veçanërisht atëherë kur në mjedisin e jetës së tyre ekzistojnë persona që i zbatojnë këto rregulla, pra, kujdesen për pamjen e tyre të jashtme, ndërkohë që vetë ata tregohen të pakujdesshëm karshi kësaj çështjeje.

Prandaj në hadithet islame i është kushtuar një rëndësi e madhe kësaj çështjeje. Në një hadith nga Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojmë: “Nuk është e pëlqyeshme që gruaja të heqë dorë prej zburimit dhe rregullimit të pamjes së jashtme për bashkëshortin e vet.”¹

Gjithashtu, në një hadith tjetër, po nga Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojmë: “Shumë gra kanë dalë nga rruga e dëlirësisë. Nuk kanë pasur ndonjë arsye tjetër përpos faktit që bashkëshortët e tyre nuk kujdeseshin për pamjen e jashtme.”²

e- Mospërshtatja e kulturës familjare dhe gjendja shpirtërore e njëri-tjetrit, është një prej faktorëve të rëndësishëm të divorcit.

Kësaj çështjeje i duhet kushtuar rëndësi para martesës, që burri dhe gruaja, përveç anës fetare, duhet të jenë “të dy myslimanë”, edhe nga ana e traditës duhet të përputhen me njëri-tjetrin, që do të thotë se duhet të përshtaten me njëri-tjetrin në drejtime të ndryshme. Në të kundërt, nuk duhet të befasohen nga prishja e martesave të tilla.

3- Filozofia e mbajtjes së “el iddetu”

Pa dyshim që koha e pritjes së pasrimit nga menstruacionet “*el iddetu*” ka dy filozofi thelbësore, të cilat janë përmendur në Kur’anin Famëlartë dhe në hadithet islame.

Së pari, çështja e ruajtjes së pastër të gjeneratës dhe përcaktimi i gjendjes së gruas nga pikëpamja e të qenit shtatzënë.

Së dyti, ekzistimi i një mjeti për t’iu rikthyer martesës së parë dhe zhdukja e faktorëve të ndarjes (divorcit).

Në ajetin e lartpërmendur ishte bërë një aludim i bukur për këtë. Islami këmbëngul mbi këtë, që gratë gjatë kohës së pritjes së pastrimit nga menstruacionet “*el iddetu*” duhet të qëndrojnë në shtëpi të bashkëshortit të divorcuar. Natyrisht, duke qenë në shoqërimin e njëri-tjetrit për disa muaj, u jep atyre hapësirë, kohë dhe mundësi që ta rishikojnë çështjen e ndarjes, duke qenë larg emocioneve kalimtare.

Divorci i kthyeshëm,¹ ku rikthimi te marrëdhënia bashkëshortore nuk ka nevojë për asnjë lloj formaliteti, pasi çdo vepër ose deklaram që tregon afrimin e burrit, pa rikthimin te bashkëshortja, konsiderohet rifillim i martesës. Madje në rast se e vendos dorën mbi trupin e femrës, qoftë me epsh apo jo, duke mos dashur rikthimin, konsiderohet rikthim.

Në këtë mënyrë, nëse gjatë kësaj periudhe, me kushtet e lartpërmendura, koha e caktuar kalon, por ata nuk pajtohen me

¹ Me togfjalëshin *et talaku er rexi’ij* “divorc të kthyeshëm” kuptojmë divorcin që ka ndodhur me këmbëngulje për herë të parë, ose për herë të dytë nga ana e burrit.

njëri-tjetrin, atëherë përfundimisht bëhet e qartë që nuk janë në gjendje të vazhdojnë jetën e tyre bashkërisht. Është në interesin e të dyve që të ndahen nga njëri-tjetri.

Në lidhje me këtë kemi dhënë një përshkrim tjetër në vëllimin 22 të po këtij tefsiri, në interpretimin e ajetit 228 të sures “El Bekare”.

Ajetet 2 - 3

فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ
 وَأَشْهِدُوا ذَوَىٰ عَدْلٍ مِّنكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ
 مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا
 وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ۗ إِنَّ
 اللَّهَ بَلِغُ أَمْرِهِ ۗ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ۝۳

“Dhe, kur të mbushet afati i caktuar, i mbani ato si ka hije ose ndahuni me to në mënyrë të pëlqyeshme. Merrni dy dëshmitarë të ndershëm prej jush dhe jepni dëshminë tuaj para All’Ilahut! Kjo është këshillë për ata që i besojnë All’Ilahut dhe Ditës së Fundit. Atij që i frikësohet All’Ilahut, Ai do t’i gjejë rrugëdalje (nga çdo vështirësi).”

“Dhe do t’i japë risk prej nga nuk e pret. All’Ilahu i mjafton kujt do që mbështetet tek Ai. All’Ilahu e përmbush me siguri vendimin e Tij dhe për çdo gjë Ai ka caktuar masë.”

Komentimi

Ose pajtim, ose ndarje e pëlqyeshme

Në vazhdimësi të diskutimeve për divorcin, që u përmendën më lart, në ajetin 2 citohen disa dispozita të tjera:

Ajeti 2 nis me një dispozitë: **“Dhe, kur të mbushet afati i caktuar, i mbani ato si ka hije ose ndahuni me to në mënyrë të pëlqyeshme...”**.

Synimi i përdorimit të fjalës *“bulugul exhel”* - **“kur të mbushet afati i caktuar”** nuk tregon përfundimin plotësisht të kohës së tyre të pritjes, por priten në përfundim të periudhës së menstruacionit. Në të kundërt, rikthimi pas përfundimit të kohës së tyre të pritjes nuk është i lejuar. Vetëm në rast të kurorëzimit (lidhjes së aktit) të ri. Ky kuptim vështirë mund të nxirret nga ajeti dhe duket shumë larg domethënies së ajetit.

Sidoqoftë, në këtë ajet është parashtruar një prej dispozitave më të rëndësishme për jetën bashkëshortore, pra, burri dhe gruaja, ose duhet të jetojnë me njëri-tjetrin, siç u ka hije, ose të ndahen me njëri-tjetrin në mënyrë të pëlqyeshme.

Ashtu si jeta bashkëshortore duhet të jetë në bazë të parimeve të drejta, sjelljes njerëzore dhe në mënyrë të mirëfilltë, po ashtu edhe ndarja duhet të bëhet në mënyrë të pëlqyeshme, pa ndonjë sakatim gjymtyre, grindje, fyerje, abuzim dhe shkelje të të drejtave të njeriut.

Është e rëndësishme, ashtu sikur bashkimi kryhet në paqe dhe qetësi, edhe ndarja duhet të shoqërohet me mirëkuptim, sepse ka mundësi, që në të ardhmen, po ky burrë dhe po kjo grua, të

kthejnë mendje dhe t'i rikthehen jetës së tyre bashkëshortore. Kurse sjellja e keqe gjatë ndarjes vetëm e tensionon situatën dhe çorienton mendjen e tyre, duke mbyllur kështu përfundimisht rrugën e rikthimit për ta. Madje, nëse dëshirojnë të martohen sërish, nuk mund të krijojnë kushte dhe rrethana të përshtatshme mendore dhe emocionale.

Nga ana tjetër, ngaqë që të dy janë myslimanë dhe i përkasin të njëjtës shoqëri, edhe ndarja, e shoqëruar me grindje dhe konflikte, nuk ndikon vetëm te ata, por përfshin familjet e të dy palëve. Në konflikte të tilla vërehen tendenca dhe reagime të dëmshme, që shpesh çojnë në shkatërrimin e çdo lloj bashkëpunimi midis tyre në të ardhmen.

Sa mirë do të ishte që, jo vetëm në jetën bashkëshortore, por në çdo lloj tubimi dhe aktiviteti kolektiv, njeriu të përpiqet të ruhet nga sjellje komprometuese për të vazhduar bashkëpunimin. Në të kundërt, nëse njerëzit nuk ia dalin të ndahen nga njëri-tjetri në mënyrë të pëlqyeshme, do të ketë pasoja negative për ta. Vetë ndarja “në mënyrë të pëlqyeshme” është një lloj fitoreje dhe suksesi për të dy palët.

Nga ato që thamë më lart, u bë e qartë se “mbajtja si ka hije” dhe “ndarja në mënyrë të pëlqyeshme” ka kuptim të gjerë, përfshin çdo lloj kushti të obligueshëm, si dhe programet morale. Pasqyron në mendjen e njeriut një sërë rregullash islame dhe etike.

Më pas përmendet dispozita e dytë: **“Merrni dy dëshmitarë të ndershëm prej jush...”**, në mënyrë që, nëse në të ardhmen përballeni me ndonjë mosmarrëveshje, asnjë nga palët të mos mohojë faktet.

Disa nga komentuesit e Kur'anit kanë gjykuar: Marrja e dy dëshmitarëve është edhe për ndarjen, edhe për rikthimin. Por marrja e dy dëshmitarëve gjatë rikthimit, përkundrejt martesës, nuk është domosdoshmërisht e obligueshme. Prandaj, nëse supozojmë që kuptimi i ajetit të lartpërmendur përfshin edhe rikthimin, në këtë rast kjo gjë është një çështje e pëlqyeshme.

Në dispozitën e tretë, përgjegjësinë e dëshmitarëve e shpreh në këtë mënyrë: **“...dhe jepni dëshminë tuaj para All'Ilahut!...”**.

Në këtë dispozitë të tretë u drejtohet dëshmitarëve, duke i këshilluar që dashuria që kanë në zemër për njëren palë, të mos bëhet pengesë e dëshmisë së drejtë. Pra, në gjykimin e tyre nuk duhet të ndikojë asnjë tundim tjetër përpos synimit të All'Ilahut. Dëshmitarët duhet të jenë njerëz të ndershëm dhe të drejtë. Por, edhe pse janë të drejtë, nuk është e pamundur kryerja e mëkatit apo largimi i tyre nga drejtësia. Pikërisht për këtë arsye, i këshillon ata që të jenë të kujdesshëm, që të mos largohen nga Rruga e Drejtë, qoftë me vetëdije apo pavetëdije.

Shprehja *“dheua adlun minkum”* - **“të ndershëm prej jush”** argumenton se dy dëshmitarët duhet të jenë **“të ndershëm”**, myslimanë dhe burra.

Në fund të ajetit, për t'i theksuar të gjitha dispozitat e lartpërmendura, thotë: **“Kjo është këshillë për ata që i besojnë All'Ilahut dhe Ditës së Fundit...”**.

Disa, shprehjen *“dhalikum”* - **“për ata”** e kanë konsideruar si adresim për çështjen e kushtimit të vëmendjes ndaj All'Ilahut, si dhe zbatimin e drejtësisë nga ana e dy dëshmitarëve. Por e vërteta është se kjo shprehje ka një kuptim të gjerë dhe përfshin të gjitha dispozitat e lartpërmendura për divorcin.

Sidoqoftë, kjo shprehje është argument për rëndësinë e jashtëzakonshme të këtyre dispozitave. Nëse ndonjë nuk i zbaton ato, ose nuk merr këshilla nga ato, thuajse nuk beson All'llahu dhe Ditën e Gjykimit.

Duke pasur parasysh se, ndonjëherë çështjet për jetën bashkëshortore dhe jetesën e ardhshme, ose probleme të tjera familjare, bëhen shkak që dy bashkëshortë gjatë divorcit ose rikthimit, ose dy dëshmitarë, gjatë dhënies së dëshmisë, të devijojnë nga Rruga e Drejtë, në fund të ajetit thuhet: **“Kjo është këshillë për ata që i besojnë All'llahut dhe Ditës së Fundit. Atij që i frikësohet All'llahut, Ai do t'i gjejë rrugëdalje (nga çdo vështirësi).”**.

All'llahu e furnizon njeriun në mënyra të ndryshme, kur nuk pret: **“Dhe do t'i japë risk prej nga nuk e pret...”**.

Çdokush që mbështetet te All'llahu dhe punët e veta i lë në dorën e Tij, All'llahu i mjafton atij: **“All'llahu i mjafton kujtdo që mbështetet tek Ai...”**.

Për arsye se All'llahu i Madhëruar është i Plotfuqishmi Absolut, urdhri i Tij është i vlefshëm për të gjithë dhe çdo vepër që Ai dëshiron, kryhet: **“All'llahu e përmbush me siguri vendimin e Tij...”**.

All'llahu i Madhëruar, për çdo vepër dhe për çdo gjë ka përcaktuar masë dhe llogari: **“...dhe për çdo gjë Ai ka caktuar masë.”**.

Në këtë mënyrë, gratë, burrat dhe dëshmitarët i këshillon që të mos kenë frikë nga problemet, të jenë zbatues të së drejtës dhe të kërkojnë nga All'llahu zgjidhjen e punëve të ngelura peng, sepse

All'llahu ka siguruar se do të zgjidhë problemet e punëmirëve dhe do t'u japë risk prej nga s'e presin.

All'llahu i Madhëruar ka siguruar që çdokush që mbështetet te Ai, nuk ngelet në rrugë. All'llahu është i Plotfuqishëm në realizimin e kësaj sigurie.

Është e drejtë që këto ajete kanë zbritur për divorcin dhe dispozitat e tij, por kanë një kuptim shumë më gjithëpërfshirës dhe përfshijnë shumë raste të tjera, si dhe është një premtim shpresëdhënës nga ana e All'llahut ndaj gjithë mirëbërësve, të devotshmëve dhe mbështetësve të tij. Në fund, ata do t'i përfshijë mëshira e All'llahut duke ua zgjidhur problemet, do t'i udhëzojë ata drejt horizontit ndriçues të lumturisë dhe do t'ua largojë problemet e jetesës.

Fjalja: “**...dhe për çdo gjë Ai ka caktuar masë...**” është një aluzion i bukur për rendin që mbizotëron mbi ligjet (hyjnore) dhe krijimin (e botës), domethënë urdhrat apo normat që All'llahu i shpalos për divorcin dhe çështje të tjera. Të gjitha janë të mirëllogaritura, me masë dhe të bazuara në urtësi. Po ashtu, vështirësitë e hasura gjatë jetës së njeriut, qofshin në çështjen e martesës apo në çështje të tjera, secila ka një masë, normë, përlllogaritje, funksionim dhe përfundim. Njerëzit nuk duhet të kapen në befasi, kur ndodhin ngjarje të pakëndshme e as të ankohen, apo për zgjidhjen e problemeve të përdorin metoda të gabuara dhe kriminale, por, me forcën e devotshmërisë dhe të vetëpërmbajtjes, duhet t'i luftojnë vështirësitë dhe të kërkojnë prej All'llahut zgjidhjen përfundimtare të tyre.

Hulumtime

1- Devotshmëria dhe shpëtimi nga problemet

Ajetet e përmendura janë prej ajeteve më shpresëdhënëse të Kur'anit Famëlartë. Leximi i tyre e mbush zemrën me ngrohtësi, e ndriçon dhe ndrit shpirtin, i gris "perdet" e mërzisë dhe të ankthit, duke e "bombarduar" zemrën me rrezet jetëdhënëse të shpresës dhe duke u dhënë të gjithë njerëzve të dëlirë dhe me devotshmëri premtimin për shpëtim dhe zgjidhje të problemeve.

Në një hadith, transmetuar nga Ebu Dherr Gifarij, prej të Dërguarit të All'llahut, thuhet: *"Unë njoh një ajet, që nëse njerëzit kapen pas tij, do të jetë i mjaftueshëm për zgjidhjen e problemeve të tyre: '...All'llahu i mjafton kujtdo që mbështetet tek Ai...'* dhe e përsëriti disa herë ajetin."¹

I Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) për komentimin e këtij ajeti, ka thënë: *"All'llahu i Madhëruar i çliron të devotshmit nga dyshimet e botës dhe gjendjet e vështira gjatë momentit të vdekjes, si dhe nga vuajtjet e Ditës së Gjykimit."*²

Kjo shprehje është argument se lehtësimi i vështirësive të devotshmëve nuk është vetëm për këtë botë, por përfshin edhe Ditën e Gjykimit.

Në një hadith, tjetër, po nga i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), transmetohet: *"Çdokush që bën shumë falje (istigfar) dhe pllakën e shpirtit e pastron nga*

¹ Tefsiri "Mexhmaul Bejan", vëll. 10 f. 306.

² Tefsiri "Nuruth Thakalejn", vëll. 5, f. 356, Hadithi 44.

plaga e mëkatit, All'llahu i Madhëruar i hap rrugën te çdo trishtim dhe çdo dileme, i jep një rrugëzgjdhje."¹

Një grup komentuesish ka thënë: "Ajeti 2 ka zbritur për Auf ibn Malikin, i cili ishte prej shokëve të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Armiqtë e Islamit i kishin arrestuar të birin. Ai menjëherë erdhi dhe u ankua te Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Profeti iu përgjigj: 'Bëhu i devotshëm, i durueshëm dhe lexo shumë herë lutjen: "*La haule ue la kuvete il'la bil' lah!*". Veproji në këtë mënyrë. Kur ishte ulur në shtëpinë e tij, papritur i hyri i biri. Ai ishte arratisur, duke shfrytëzuar një çast pavëmendje të armikut. Madje kishte marrë me vete edhe devenë e armikut. (Këtu zbriti ajeti i lartpërmendur dhe ia zgjidhi problemin këtij personi të devotshëm, si dhe e informoi për riskun prej nga ai nuk e priste.)"²

Duhet të theksojmë se kjo çështje duhet të kuptohet qartë dhe saktë. Njeriu duhet të përpiqet gjatë gjithë jetës së tij dhe jo të rrijë duarkryq, duke menduar se duke thënë lutjen "*La haule ue la kuvete il'la bil'lah!*", do t'i vijë risku.

Synimi i ajetit është devotshmëria dhe dëlirësia, e shoqëruar me përpjekje. Nëse, pavarësisht përpjekjeve, njeriut i mbyllen dyert, All'llahu i Madhëruar ka siguruar hapjen e tyre.

Në një hadith lexojmë: "Një prej shokëve të Imam Sadikut (*Paqja qoftë mbi të!*), Omer Ibn Muslim, për një periudhë kohe nuk

¹ Tefsiri "Nuruth Thakalejn", vëll. 5, f. 357, Hadithi 45.

² Tefsiri "Mexhmaul Bejan", vëll. 10, f. 306. I njëjti komentim është përmendur dhe në tefsirin e "Fakhrul Rrazij" dhe në "Ruhul Bejan", me pak ndryshime. Disa prej tyre, numrin e deveve e kanë shënuar 100.

erdhi te ai. Imami u interesua për gjendjen e tij dhe i thanë se ai ka hequr dorë nga tregtia dhe është i zënë me adhurimin e Zotit.”.

Imami tha: “Mjerë ai! Vallë, a nuk është në dijeni se ai që heq dorë nga përpjekja dhe kërkimi i riskut, nuk i pranohet lutja?”.

Më pas shtoi: “Një grup prej shokëve të Profetit, në kohën që zbriti ajeti: ‘**Ai do t’i gjejë rrugëdalje** (nga çdo vështirësi) **dhe do t’i japë risk prej nga nuk e pret**’, hoqën dorë nga puna dhe thoshin se All’llahu i Madhëruar na ka premtuar për riskun tonë.”.

Lajmi i kësaj ngjarjeje arriti te Profeti (Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!), i cili dërgoi dikë për t’i pyetur ata, se pse kanë vepruar në këtë mënyrë.

Ata i thanë: “O i Dërguari i All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Ngaqë All’llahu i Madhëruar na ka siguruar riskun tonë, ne kemi vendosur vetëm të lutemi.”.

Profeti (Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!) tha: “Çdokush që vepron në këtë mënyrë, nuk i pranohet lutja. Rrofshi ju që shkoni pas kërkimit të riskut dhe bëni përpjekje.”¹

2- Shpirti i mbështetjes te All’llahu

Me shpirtin e mbështetur te All’llahu duhet të kemi parasysh njeriun aktiv, që gjithë punët e veta i lë në duart e All’llahut dhe zgjidhjen e problemeve të veta i kërkon po nga Ai.

¹ “Usulul Kafij”, vëll. 5, f 84.

All'lahu është në dijeni për të gjitha nevojat e njeriut, është i mëshirshëm dhe i dashur ndaj tij dhe Ai është i Plofuqishëm për zgjidhjen e çdo problemi.

Ai që ka shpirt mbështetës, asnjëherë nuk i lejon vetes dëshpërimin dhe humbjen e shpresës. Gjatë hasjes së vështirësive, nuk ndihet i dobët dhe i shtypur. Karshi ngjarjeve dhe ndodhive të vështira është i qëndrueshëm. Po kjo kulturë dhe ky besim i jep aq shumë fuqi shpirtërore, saqë mund të dominojë ndaj problemeve dhe të arrijë sukses ndaj tyre.

Nga ana tjetër, ndihmat e padukshme që u janë premtuar mbështetësve, vijnë në ndihmë të tyre dhe i çlirojnë nga dështimi dhe paaftësia.

Në një hadith nga Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) është transmetuar: *“Nga lajmëtari i shpalljes së All'lahut, Xhebraili, pyeta: Ç'është mbështetja në All'lahun?”*.

Tha: *“Mbështetja është: Njeriu duhet të dijë se është një krijesë që nuk shkakton as dëm, as dobi, as nuk dhuron, as nuk ndal. Sytë e shpresës i ka drejt Krijuesit dhe jo drejt krijesave të Tij. Kur njeriu jeton në këtë mënyrë, çdo punë që kryen, e bën për hir të All'lahut, nuk shpreson te askush përveçse te All'lahu, nuk ka frikë ndaj askujt përpos Tij dhe nuk e lidh zemrën me askënd përpos me All'lahun.”*¹

“Et teuekkel” “mbështetja te All'lahu”, me këtë përmbajtje shumë të thellë, i dhuron njeriut një personalitet të ri dhe ndikon në të gjitha veprat e tij. Në një hadith lexojmë: Profeti (Paqja dhe

¹ “Biharu Enuar”, vëll. 69, f. 374, Hadithi 19.

bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!), në natën e Miraxhit e pyeti All'llahun: "O Zot! Cila vepër është më e mirë prej të gjitha veprave?".

All'llahu i Madhëruar iu përgjigj: "Nuk ka gjë më të pëlqyeshme dhe më me vlerë te Unë sesa mbështetja te Unë dhe kënaqja me atë çfarë ju kam dhënë Unë!"¹

Është më se e qartë që mbështetja, me këtë kuptim, gjithnjë duhet të shoqërohet me përkushtim, përpjekje dhe jo me përtaci dhe shmangie nga përgjegjësitë.

Sqarim tjetër për këtë kemi dhënë në vëllimin e dhjetë, të po këtij komentimi, në ajetin 12 të sures "Ibrahim".

¹ "Sefinetul Bihar, vëll. 2, f 683, lënda "Teuekkul".

Ajetet 4 - 7

وَاللّٰى يَيْسِّنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِّسَائِكُمْ اِنْ اُرْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةَ
 اَشْهُرٍ وَاللّٰى لَمْ يَحِضْنَ ۗ وَاُولٰٓئِ اَلْاَحْمَالُ اَجَلُهُنَّ اَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ
 وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهٗ مِنْ اَمْرِهٖۙ يُسْرًا ۗ ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلَهٗۗ وَاِلَيْكُمْ
 وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَكْفِرْ عَنهُ سَيِّاَتِهٖۙ وَيُعِظْمْ لَهٗۗ وَاَجْرَاهُ اسْكُوهُنَّ مِنْ
 حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِّنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُوهُنَّ لِتُضَيِّقُوْا عَلَيِهِنَّ ۗ وَاِنْ كُنَّ
 اُولٰٓئِ حَمَلٍ فَاُنْفِقُوْا عَلَيِهِنَّ حَتّٰى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۗ فَاِنْ اَرْضَعْنَ لَكُمْ
 فَاُتُوهُنَّ اُجُوْرُهُنَّ وَاُتْمِرُوْا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوْفٍ ۗ وَاِنْ تَعَاَسَرْتُمْ فَسْتَزِيْعُ
 لَهٗۗ وَاٰخَرٰىۗ لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهٖۗ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهٗۗ فَلْيُنْفِقْ
 مِمَّا ءَاتٰهُ اللّٰهُ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا مَا ءَاتٰهَا سَيَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ
 عُسْرِ يُسْرًا ۗ

“Nëse dyshoni për ato gra tuajat, të cilave u janë ndërprerë zakonet, mësoni se koha e tyre e pritjes është tre muaj. Njësoj është edhe për ato që nuk u kanë ardhur ende zakonet. Kurse, për gratë shtatzëna, afati i tyre është deri në lindjen e fëmijës. Atij që i frikësohet All’Ilahut, Ai do t’ia lehtësojë çështjen.”

“Ja, këto janë urdhërimet që All’llahu i ka zbritur për ju. Atij që i frikësohet All’llahut, Ai do t’ia shlyejë veprat e këqija dhe do t’ia rrisë shpërblimin.”

“Gratë e ndara në periudhën e pritjes, le të banojnë aty ku banoni edhe ju, sipas mundësive tuaja dhe mos u bini në qafë për t’i detyruar (të largohen). Nëse janë shtatzëna, shpenzoni për ato derisa të lindin. Nëse fëmija ushqehet me gjirin e nënës, paguajuni atyre shpërblimin dhe merruni vesh me të mirë. Por, nëse keni vështirësi të merreni vesh, atëherë le ta ushqejë me gji një (mëndeshë) tjetër.”

“Pasaniku le të shpenzojë sipas pasurisë që ka, ndërsa i varfri le të shpenzojë sipas asaj që i ka dhënë All’llahu; All’llahu nuk e ngarkon askënd mbi sa i ka dhënë. Pas vështirësisë, Ai sjell lehtësimin.”

Komentimi

Rregullat e grave të divorcuara dhe të drejtat e tyre

Ndër dispozitat që u cekën nga ajetet më lart, është domosdoshmëria e ruajtjes së kohës së tyre të pritjes (tre cikle të menstruacionit). Pas divorcit, në ajetin 228 të sures “El Bekare” është bërë i qartë rregulli i grave që vërejnë menstruacione në çështjen e “el iddetu” - “koha e pritjes së tyre”. Gratë duhet të pastrohen tri herë radhazi, përgjatë tre menstruacioneve dhe vetëm kur pastrohen për herë të tretë, “ideja” - “koha e pritje së tyre” ka përfunduar.

Por ka dhe gra të tjera që, për shkak të shtatzënisë së tyre, ose për shkaqe të ndryshme, nuk vërejnë menstruacione. Ajetet e lartpërmendura kanë përcaktuar rregullat e personave të tillë dhe kështu plotësohet çështja e diskutimit për *“el iddetu”*.

Në ajetin 4 thotë: **“Nëse dyshoni për ato gra tuajat, të cilave u janë ndërprerë zakonet, mësoni se koha e tyre e pritjes është tre muaj...”**.

Po ashtu, edhe ato gra, të cilat akoma nuk u kanë ardhur zakonet, duhet të presin tre muaj të plotë: **“Njësoj është edhe për ato që nuk u kanë ardhur ende zakonet.”**

Më pas i drejtohet grupit të tretë: **“...Kurse, për gratë shtatzëna, afati i tyre është deri në lindjen e fëmijës...”**.

Në këtë mënyrë, në ajetin 4 u përcaktua dispozita e tre grupeve të tjera prej grave. Dy grupe duhet të presin tre muaj *“el iddetu”* dhe grupi i tretë, pra, gratë shtatzëna, me lindjen e fëmijës përfundon koha e tyre e pritjes, qoftë një orë pas divorcit, ose shtatë muaj pas divorcit.

Për qëllimin e përdorimit të fjalisë *“in irtebtum”* - **“Nëse nuk e keni ditur...”** janë përmendur tre mundësi:

1- Dyshimi në ekzistimin e shtatzënisë. Nëse pas menopauzës (fillimi i menopauzës është moshë 50 vjeçare deri në moshën 60 vjeçare, që ndryshe njihet si *“menopauzë e vonshme”*) ka mundësi në ekzistimin e shtatzënisë, duhet të kryejë kohën e pritjes (*el iddetu*). Kjo gjë ka ndodhur me raste të rralla. (Fjala *“rejbbetu”*, që është me kuptimin e *dyshimit në shtatzëni*, është përsëritur gjithnjë në hadithet dhe thëniet e juristëve islamë.)¹

¹ Shih *“El Xheuahir”*, vëll. 32, f. 249; *“Uesailul Shí'ah”*, vëll. 15, kreu 4, Hadithi 7.

2- Ose ka për qëllim gratë që, në realitet, nuk janë në dijeni që kanë arritur moshën e menopauzës.

3- Ose ka si qëllim dyshimin në dispozitën e kësaj çështjeje. Prandaj në ajet thuhet: **"...nëse nuk e keni ditur koha e pritjes së tyre është tre muaj..."**.

Prej gjithë këtyre komentimeve, komentimi i parë është më i përshtatshmi, sepse kuptimi i shprehjes **"...nëse dyshoni për ato gratë tuaja..."** është ky: Këto gra kanë arritur në moshën e menopauzës. Grave që u ndërpriten menstruacionet nën ndikimin e ndonjë sëmundjeje apo faktorëve të tjerë, përfshihen në këto dispozita dhe rregulla. Pra, do të presin tre periudha të menstruacionit. (Këtë dispozitë mund ta përdorim nga rregulli i përgjithshëm, ose nga përfshirja e fjalës së ajetit.)¹

Fjalja **"...Njësoj është edhe për ato që nuk u kanë ardhur ende zakonet..."** ka mundësi të ketë këtë kuptim: Bëhet fjalë për ato femra, që edhe pse kanë arritur moshën e pubertetit, nuk u kanë ardhur ende zakonet. Në këtë rast, pa dyshim që duhet të presin zakonet - **" koha e pritjes së tyre është tre muaj"**.

Mundësia tjetër, që është dhënë në komentimin e këtij ajeti, është: Të gjitha gratë, që nuk kanë parë asnjëherë zakone, qoftë para moshës së pubertetit ose pas moshës së pubertetit, duhet të zbatojnë kohën e tyre të pritjes.

¹ Midis juristëve njihet mendimi: Kur gruaja arrin moshën e menopauzës, absolutisht nuk ka kohë pritjeje. Por krahas kësaj thënieje, një grup i vogël prej shokëve të vjetër besojnë në kohën e pritjes së tyre. Disa prej transmetimeve janë dëshmi e kësaj, edhe pse transmetime të tjera janë në kundërshtim me to. Ajeti dhe mendimet e juristëve bashkohen në një pikë: Gratë shtatzëna kanë kohë pritjeje. Për këtë çështje mund t'u referohuni librave të fik'hut.

Por, ajo që është e njohur në mesin e juristëve "fukehave" tanë është: Nëse femra nuk ka arritur akoma moshën e pubertetit, pas divorcit nuk ka "el iddetu" - "kohë pritje për të". Por ka dhe kundërshtarë, të cilët kanë argumentuar disa transmetime për këtë çështje. Në pamje të parë, edhe kuptimi i ajetit 4 përputhet me këtë ide. (Një përshkrim më të gjerë për këtë çështje, mund ta studioni në librat e fik'hut.)¹

Gjithashtu nga shkakut e zbritjes, që është përmendur rreth fjalisë së fundit, përdoret komentimi i lartpërmendur. Ubej ibn Ka'bi iu drejtua Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*): "Në Kur'an nuk është përmendur koha e pritjes së disa grave, si p.sh: gratë para menopauzës, pas menopauzës dhe gratë shtatzëna.". Ndërkohë zbriti ajeti i lartpërmendur dhe shpalosi dispozitat e tyre.²

Ndërkohë "**koha e tyre e pritjes**" është kur ekziston mundësia e shtatzënisë të një grua, duke iu referuar grave pas menopauzës. Në këtë kuptim, rregulli është i njëjtë për të dyja.

Në përfundim, në fund të ajetit përsëri mbështetet te çështja e devotshmërisë: "**Atij që i frikësohet All'Ilahut, Ai do t'ia lehtësojë çështjen.**".

All'Ilahu i Madhëruar, me mirësinë e Vet, si në këtë botë, ashtu dhe në Botën Tjetër, i zgjidh problemet e njeriut, qofshin ato për çështjen e ndarjes dhe dispozitat e tij, qofshin për çështje të tjera.

Në ajetin në vazhdim, për ta theksuar më shumë çështjen e divorcit dhe të "el iddetu" - "kohën e tyre të pritjes", që u parashtrua

¹ Shih "Xheuahirul Kelam", vëll. 32, f. 232 dhe libra të tjerë të fik'hut.

² Tefsiri "Kenzul Urfan", vëll. 2, f. 260.

në ajetet e lartpërmendura, shton: **“Ja, këto janë urdhërimet që All’llahu i ka zbritur për ju. Atij që i frikësohet All’llahut, Ai do t’ia shlyejë veprat e këqija dhe do t’ia rrisë shpërblimin.”**

Disa nga komentuesit e Kur’anit kanë pohuar: Synimi i shprehjes *“sejjiat” - “veprat e këqija”*, në këtë ajet është me kuptimin e *“mëkateve të vogla”*. Synimi i fjalës *“tekua”* është qëndrimi larg *“mëkateve të mëdha”*. Në këtë mënyrë, qëndrimi larg mëkateve të mëdha bëhet shkak për faljen e mëkateve të vogla. E njëjta gjë është thënë në ajetin 31 të sures *“En Nisa”*.

Kuptimi i kësaj shprehje është: Kundërshtimi i dispozitave të lartpërmendura, në lidhje me divorcin dhe *“el iddetu” - “kohën e pritjes”*, konsiderohet si pjesë e mëkateve të mëdha.¹

Sigurisht është e vërtetë se fjala *“sejjiat”* ndonjëherë ka kuptimin e mëkateve të vogla. Por në shumë prej ajeteve të Kur’anit fjala *“sejjiat”* përfshin të gjitha mëkatet e vogla dhe të mëdha. Në ajetin 65 të sures *“El Maide”* lexojmë: **“Sikur ithtarët e librit të besonin dhe të ruheshin, Ne do t’ua shlyenim mëkatet e tyre dhe do t’i fusnim në Xhennete me përjetime të begatshme.”**. (Kjo domethënie, gjithashtu, është përsëritur dhe në ajete të tjera.)

Është e qartë se besimi dhe pranimi i Islamit bëhet shkak për faljen e të gjitha mëkateve të kaluara.

Ajeti 6 jep një sqarim më të detajuar për të drejtat e grave pas divorcit, si nga pikëpamja e strehimit, si nga ana e ushqimit, ashtu edhe nga pikëpamje të tjera.

¹ Tefsiri *“El Mijzan”*, vëll. 19, f. 367.

Në fillim, rreth mënyrës së strehimit të grave të divorcuara, thotë: **“Gratë e ndara në periudhën e pritjes, le të banojnë aty ku banoni edhe ju, sipas mundësive tuaja...”**.

Fjala *“uxhdun”* është me kuptimin e *aftësisë dhe mundësisë*. Disa nga komentuesit e Kur'anit kanë dhënë kuptime të tjera për këtë shprehje, që në rezultat është me po të njëjtin kuptim. Edhe Err Rragibu, në librin *“Mufredat”*, rreth kuptimit të shprehjes *“min uxhdikum”* - *“sipas mundësive tuaja”*, ka pohuar se kuptimi i saj është: Siguroni ushqim dhe strehim të përshtatshëm për gratë e divorcuara, sipas mundësive dhe aftësive tuaja.

Është e natyrshme se, kur strehimi i gruas është përgjegjësi e burrit, sigurisht që edhe shpenzimet e tjera janë përgjegjësi e tij. Vazhdimi i ajetit që diskuton rreth shpenzimeve të grave shtatzëna, gjithashtu është dëshmi e këtyre pretendimeve.

Më pas trajton dispozitën tjetër: **“...dhe mos u bini në qafë për t'i detyruar (të largohen)...”**.

Armiqësitë, urrejtjet dhe ligësitë nuk duhet t'ju largojnë nga Rruga e Drejtë, t'i privoni gratë nga të drejtat e tyre, në banim dhe shpenzim, duke u bërë presion që të heqin dorë prej çdo gjëje dhe të largohen.

Në dispozitën e tretë, rreth grave shtatzëna, thotë: **“...Nëse janë shtatzëna, shpenzoni për ato derisa të lindin...”**, sepse, për sa kohë që nuk janë shtatzëna, ato janë në kohën e pritjes *“el iddetu”*. Gjatë kësaj periudhe, strehimi dhe furnizimi i gruas është detyrë e bashkëshortit.

Në dispozitën e katërt, rreth *“grave që ushqejnë me gj”* fëmijën, thotë: **“Nëse fëmija ushqehet me gjirin e nënës, paguajuni atyre shpërblimin dhe merruni vesh me të mire...”**,

shpërblimi që është në përputhje me sasinë dhe kohën e ushqyerjes me gji, sipas zakonit dhe traditës. Kjo dispozitë është dhënë, sepse, pas ndarjes së dy bashkëshortëve, foshnjat dhe fëmijët përjetojnë probleme të shumta.

Në dispozitën e pestë sjell një urdhër të prerë: **“Por, nëse keni vështirësi të merreni vesh...”**.

Mosmarrëveshjet e dy bashkëshortëve dëmtojnë interesat e fëmijëve. Në këtë situatë, fëmijët pësojnë humbje, si nga pikëpamja trupore apo e jashtme, ashtu edhe nga pikëpamja emocionale. Ata privohen nga dashuria dhe dhembshuria e nevojshme prindërore. Prindërit janë përgjegjës, që t’i frikësohen All’llahut dhe të ruajnë interesat e foshnjave të tyre të pambrojtura, që të mos jenë viktimë e mosmarrëveshjeve dhe e mospajttimeve të tyre.

Shprehja *“etmiru”* - *“të merreni vesh”* rrjedh nga fjala *“itmarun”*, që është me kuptimin e *“pranimi të urdhrit”*. Ndonjëherë është me kuptimin e *“këshillimit”*. Kuptimi i dytë është më i përshtatshëm.

Kurse shprehja *“bi ma’ruf”* - *“ashtu si duhet”* është një interpretim gjithëpërfshirës, që përfshin çdo lloj marrëveshje dhe këshillimi me njëri-tjetrin, në mënyrë që të arrihet paqja dhe pajtimi.

Duke pasur parasysh se ndonjëherë pas divorcit, mes dy bashkëshortëve nuk arrihet ndonjë marrëveshje e duhur për ruajtjen e interesave të fëmijës apo për çështjen e gjdhënies, në dispozitën e gjashtë thotë: **“...atëherë le ta ushqejë me gji një (mëndeshë) tjetër.”**

Kjo dispozitë udhëzon prindërit që kanë mosmarrëveshje, se si duhet të veprojnë. Nëse mosmarrëveshjet e tyre zgjasin, të mos

e pengojnë veten e tyre dhe fëmijën t'ia dorëzojnë një mëndeshe tjetër.

Në nivelin e parë, e drejta e gruas ishte: Këtë fëmijë ta ushqejë me gji. Por, nëse kjo çështje nuk është e mundur për shkak të ashpërsisë dhe konfliktit, interesat e fëmijës nuk duhen lenë në harresë. Atë duhet ta lenë në dorën e një mëndeshe.

Ajeti i shtatë i kësaj sureje shpalos dispozitën e fundit për këtë çështje: **“Pasaniku le të shpenzojë sipas pasurisë që ka, ndërsa i varfri le të shpenzojë sipas asaj që i ka dhënë All'Ilahu; All'Ilahu nuk e ngarkon askënd mbi sa i ka dhënë...”**.

Vallë ky urdhër, pra, shpenzimi sipas mundësisë, a ka të bëjë me gratë që pas divorcit marrin në përgjegjësi ushqimin me gji të fëmijës, apo ka të bëjë me periudhën e *“el iddetu”* - **“kohën e tyre të pritjes”**, që u diskutua në mënyrë të hollësishme në ajetet e kaluara, apo ka të bëjë me të dyja këto?

Kuptimi i fundit duket disi më i përshtatshëm, edhe pse një grup prej komentuesve të Kur'anit kanë pohuar se kjo i përket vetëm grave gjdhënëse. Ndërkohë që në ajetet e lartpërmendura, për këtë është përdorur shprehja *“exhrun”* - *“shpërblim”* dhe jo *“nefeve”* dhe *“infak”* - *“ushqim dhe bamirësi”*.

Sidoqoftë ata që kanë mundësi të mjaftueshme, nuk duhet të tërhiqen dhe të tregohen të ashpër. Ata që e ndiejnë veten ngushtë nga pasuria, nuk janë të angazhuar përtej mundësive të veta dhe gratë nuk mund t'i fajësojnë ata.

Sipas kësaj, as ata që kanë, nuk duhet të tregohen koprracë dhe as ata që nuk kanë, nuk e meritojnë qortimin.

Në fund të ajetit, me qëllim që “varfëria” të mos bëhet shkak i daljes nga rruga e së vërtetës dhe e drejtësisë dhe asnjëri të mos ankohej, thotë: “...**Pas vështirësisë, Ai sjell lehtësimin.**”.

Pra, mos u brengosni, mos u shqetësoni, jeta nuk qëndron në një gjendje. Problemet e përkohshme dhe kalimtare të mos thyejnë rrënjët e qëndrësës dhe të durimit tuaj.

Kjo shprehje është premtim i gjithëkohshëm, jo vetëm për periudhën e zbritjeve të këtyre ajeteve, kur myslimanët jetonin në kushte shumë të vështira ekonomike.

Nga ana tjetër, është një paralajmërim për të ardhmen shpresëdhënëse për durimtarët. Nuk kaloi shumë kohë dhe All’llahu i Madhëruar i hapi dyert e mëshirës dhe të begatisë së Tij drejt tyre.

Hulumtime

1- Rregullat e “divorcit të kthyeshëm”

Ashtu siç e thamë edhe më lart, “*divorci i kthyeshëm*” (et *talak err rrexh’ij*) është: Për sa kohë që gruaja nuk e ka plotësuar periudhën e pritjes së menstruacionit, burri mund të kthehet kur të dojë dhe të kryejë marrëdhënie intime me të, pa qenë nevoja e lidhjes së një akti të ri martesor. Interesant është fakti se rikthimi realizohet me fjalën dhe veprën më të vogël, që është shenjë e rikthimit.

Disa prej rregullave që u përmendën në ajetet e lartpërmendura, si p.sh, strehimi dhe furnizimi, ka të bëjë veçanërisht me “divorcin e kthimit” dhe po ashtu me çështjen e moslargimit të gruas nga shtëpia e bashkëshortit gjatë kohës së saj të pritjes.

Kurse për “divorcin e pakthyesëm” - “*telake bain*” (si p.sh hera e tretë e divorcit) nuk ekziston në rregullat e lartpërmendura.

Vetëm rreth gruas shtatzënë është përcaktuar e drejta e strehimit dhe e ushqimit gjatë periudhës së shtatzënisë.

Shprehja: **“Ti nuk e di se pas kësaj All’lillahu mund të sjellë ndonjë rrethanë tjetër...”**, thekson se të gjitha, ose një pjesë e rregullave të lartpërmendura, kanë të bëjnë me “divorcin e kthyesëm”.¹

2- Zoti “nuk e ngarkon askënd mbi mundësinë e tij”

Jo vetëm ligji i arsyes, por ligji i Sheriatit, gjithashtu, dëshmon mbi këtë domethënie, që përgjegjësitë e njerëzve duhet të jenë në bazë të forcave të tyre. Shprehja: **“All’lillahu nuk e ngarkon askënd mbi sa i ka dhënë...”**, që u përmend në ajetin më lart, thekson këtë domethënie.

Por, në disa transmetime lexojmë: Synimi i fjalës “*ma etaha*” është “*ma ealamaha*”, që do të thotë se All’lillahuti Madhëruar çdo njeri e ngarkon me pak përgjegjësi, që atij ia ka shpallur.

¹ Për më shumë informacione shih: “Xheuahirul Kelam”, vëll. 32, f. 121 e tutje.

Komentuesit, për çështjen e parimit të pafajësisë dhe shkenca e parimeve kanë arritur në këtë përfundim: Nëse njeriu nuk është në dijeni për një rregull të caktuar, nuk ka përgjegjësi karshi atij rregulli.

Por, duke pasur parasysh faktin se padija dhe mosinformimi ndonjëherë bëhet shkak i pafuqisë, ka mundësi që të ketë për qëllim injorancën, që është burim i irritimit dhe i zhgënjimit.

Si rrjedhojë, ajeti mund të ketë një domethënie të gjerë, që përfshin pafuqinë dhe injorancën, që bëhen shkak e pafuqisë për kryerjen e veprës.

3- Rëndësia e sistemit familjar

Rregullat që duhet të ndiqen për gratë e divorcuara, si dhe ruajtja e të drejtave të tyre, nuk janë dhënë vetëm në këto ajete, por edhe në ajete të tjera. Duhet të kemi parasysh që Kur'ani është ligji themelor i Islamit, është një argument i qartë për rëndësinë që i ka kushtuar Islami sistemit të familjes dhe mbrojtjes së të drejtave të grave.

Divorcin e parandalon sa më shumë të jetë e mundur, duke i tharë rrënjët e tij. Por, nëse puna arrin në rrugë pa krye dhe nuk ka rrugëdalje tjetër përpos divorcit, nuk lejon të shkelen të drejtat e fëmijëve ose të grave. Madje dhe planin e ndarjes e sajton në mënyrë të tillë, që zakonisht të ekzistojë mundësia e rikthimit.

Urdhra të tillë, si: shpërblimi ashtu si duhet, ndarja në mënyrën e duhur, mosdëmtimi, diskriminimi, të qenit i butë me femrat, këshillimi i denjë për të përcaktuar të ardhmen e fëmijës

dhe të ngjashme me këto, për të ardhmen e fëmijës, që janë përmendur në ajetet më lart, janë dëshmi e kësaj domethënieje.

Por fatkeqësisht, mosinformimi i shumë prej myslimanëve për këto çështje, ose mos zbatimi i tyre, duke qenë në dijeni, është bërë shkak që, gjatë ndarjes, të krijohen shumë probleme për familjet, sidomos për fëmijët. E gjithë kjo ka ndodhur se njerëzit ia kanë kthyer shpinën udhëzimeve kur'anore.

P.sh: edhe pse Kur'ani, në mënyrë të qartë, thotë që gratë e divorcuara nuk duhet të largohen nga shtëpia e bashkëshortit gjatë periudhës së kohës së pritjes dhe burri gjithashtu nuk ka të drejtë ta përzërë atë nga shtëpia gjatë kësaj periudhe, janë të paktë ata myslimanë që e zbatojnë këtë urdhër. Nëse do të zbatohet ky urdhër, ka shumë shpresa që shumica e grave t'i rikthehen jetës bashkëshortore. Me të vërtetë, kjo është për të ardhur keq.

Ajetet 8 - 11

وَكَايِنٍ مِّن قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُّكَرًا ۖ فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا ۗ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ الَّذِينَ ءَامَنُوا قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ۗ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ ءَايَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۗ وَمَنْ يُؤْمِن بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقًا ۖ

“Sa shumë qytete u treguan kokëforta para urdhrave të Zotit të vet dhe të Dërguarve të Tij! Ne u kërkuam llogari të rreptë dhe i ndëshkuam me dënim të ashpër.”

“Ata i provuan pasojat e veprave të veta dhe fundi i tyre qe shkatërrim.”

“All’Ilahu ka përgatitur për ata dënim të rëndë, prandaj frikësojuni All’Ilahut, o njerëz të mençur, që keni besuar! All’Ilahu ju ka dërguar udhërrëfyesin!”

“Një të Dërguar, i cili ju lexon Shpalljet e All’Ilahut me shpjegime të qarta, për t’i nxjerrë ata që besojnë dhe bëjnë vepra të mira, nga errësira në dritë. Atë që beson All’Ilahun dhe bën

vepra të mira, Ai do ta shpjerë në kopshtet e Xhennetit, nëpër të cilët rrjedhin lumenj dhe ku do të qëndrojë përgjithmonë. Pa dyshim, All'illahu ka përgatitur për atë risk të mrekullueshëm."

Komentimi

Përfundimi i vështirë i kryeneçëve

Sipas metodës kur'anore, në shumicën e rasteve, pasi përmend një seri rregullash praktike, jep shembull nga gjendja e popujve të mëparshëm, në mënyrë që myslimanët të vërejnë rezultatin e "bindjes" dhe të "kryeneçësisë" nga e kaluara, si dhe çështja të ilustruhet me shembull konkret.

Prandaj edhe në këtë sure, gjithashtu, pasi përmend detyrat dhe përgjegjësitë e burrave dhe të grave gjatë kohës së divorcit dhe të ndarjes, e ndjek të njëjtën trajtë dhe i paralajmëron rebelët dhe kryeneçët.

Në fillim, në ajetin 8, thotë: **"Sa shumë qytete u treguan kokëforta para urdhrave të Zotit të vet dhe të Dërguarve të Tij! Ne u kërkuam llogari të rreptë dhe i ndëshkuam me dënim të ashpër."**

Ashtu siç e thamë më lart, domethënia e fjalës "*el karjetu*" është vendi ku mblidhen të gjithë njerëzit, duke përfshirë qytetarët dhe fshatarët. Dhe këtu në ajet, bëhet fjalë për këta banorë.

Shprehja "*atat عنت*" rrjedh nga fjala "*atoun عتو*" dhe është me kuptimin e *kryeneçësisë ndaj urdhrit të All'illahut*.

Kurse fjala “*nukrun*” është me kuptimin e punës së vështirë dhe e pa shoqe.

Shprehja “*hisaben shediida*” ose është me kuptimin e llogarisë së saktë e shoqëruar me rreptësi. Sidoqoftë tregon për ndëshkimin e popullit kryeneç të kësaj bote, që një pjesë e tyre u shkatërrua me anë të stuhisë, një grup tjetër me anë të tërmeteve shkatërruese, një grup tjetër me anë të vetëtimës dhe të ngjashme me këto. Qytetet dhe vendbanimet e tyre të shkatërruara kanë mbetur si shembull për të marrë mësim popujt e ardhshëm.

Kështu që në ajetin 9 thotë: **“Ata i provuan pasojat e veprave të veta dhe fundi i tyre qe shkatërrim.”**

A ka dëm më të madh se të humbasin kapitalet (dhuntitë) e dhëna nga ana e Zotit? Në këtë “tregun” e kësaj bote, jo vetëm që nuk blenë ndonjë mall, por u zhdukën me anë të ndëshkimit të All’llahut.

Disa janë të mendimit se togfjalëshat “*hisabun shadijd*” dhe “*adhaben nukra*” tregojnë për dënimin e Kiametit. Por nuk ekziston asnjë arsye për këtë. Rreth dënimit të Kiametit do të flitet në ajetin në vijim. Kjo është një dëshmi e gjallë se dënimi në këtë ajet i adresohet dënimit në këtë botë.

Më pas tregon në dënimin e tyre në Botën Tjetër (Jetën pas vdekjes): **“All’llahu ka përgatitur për ata dënim të rëndë...”**

Për ata, që tani në Xhehennem është përgatitur dënim i frikshëm, i ashpër, i tmerrshëm, poshtërues, nënçmues dhe i përhershëm.

Duke qenë kështu: **“...frikësojuni All’llahut.”**

Mendja dhe reflektimi nga njëra anë, besimi dhe ajetet kur'anore, nga ana tjetër, ju paralajmërojnë: Shihni fatin e popujve të pabindur dhe kryeneçë dhe merrni mësim nga ato. Mos u rreshtoni në rreshtat e tyre, sepse All'Ilahu i Madhëruar do t'ju dënojë me një dënim të paparë dhe të rëndë në këtë botë dhe në Botën Tjetër ju pret një dënim tepër i rëndë dhe i dhimbshëm.

Më pas u drejtohet besimtarëve të mençur: **“O njerëz të mençur, që keni besuar! All'Ilahu ju ka dërguar udhërrëfyesin.”**.

Juve ju dërgoi një të Dërguar, që t'ju këndojë ajetet e Kur'anit, me qëllim që njerëzit besimtarë dhe punëmirët t'i udhëzojë nga errësira drejt dritës: **“...një të Dërguar, i cili ju lexon Shpalljet e All'Ilahut me shpjegime të qarta, për t'i nxjerrë ata që besojnë dhe bëjnë vepra të mira, nga errësira në dritë.”**.

Rreth asaj se cili është synimi i fjalës *“dhikrun”* dhe cili është qëllimi i fjalës *“resulun”* ka debate mes komentuesve të Kur'anit.

Disa prej tyre, fjalën *“dhikrin”* e komentojnë me kuptimin e *“Kur'anit”*, ndërkohë që grupi tjetër e ka komentuar me kuptimin e *“të Dërguarit të All'Ilahut”*, sepse është diçka që ngjall rikujtimin dhe reflektimin e njerëzve.

Në bazë të këtij interpretimi, fjala *“resulen”*, që është përmendur pas saj, ka për qëllim vetë Profetin. (Nuk ka ndonjë fjali që mungon). Kurse qëllimi i fjalës **“u ka dërguar”**, në këtë ajet, ka për qëllim dërgimin e Profetit, ymetit nga ana e All'Ilahut.

Por nëse fjalën *“shukr”* e marrim me kuptimin e *“Kur'anit të Madhërishëm”*, atëherë fjalën *“resulen”* nuk mund ta konsiderojmë si shprehje plotësuese. (Në këtë fjali ekziston një shprehje që mungon.)

Në realitet është kështu: All'Ilahu ju ka dërguar juve një përkujtues, si dhe ju dërgoi Profet.

Disa, shprehjen “*resul*” e kanë interpretuar me kuptimin e “*Xhebrailit*”. Në këtë rast, zbritja e tij do të ishte zbritje e vërtetë, sepse zbriste nga qielli. Por ky interpretim bie ndesh me shprehjen “**...i cili ju lexon Shpalljet e All'Ilahut...**” sepse “*Xhebraili*” nuk e lexon Shpalljen e All'Ilahut në mënyrë të drejtpërdrejtë.

Por në përgjithësi, secili prej këtyre interpretimeve ka një “përparësi” dhe një “mangësi”. Interpretimi i parë (përmendja me kuptimin e Kur'anit dhe “*resulun*” me kuptimin e Profetit) është më i pranueshëm, sepse në shumë ajete kur'anore fjala “*dhikrun*” nënkupton Kur'anin, veçanërisht kur shoqërohet me fjalën “*inzaalun*”. Sa herë që thuhet “zbritja”, kjo fjalë shoqërohet me Kur'anin.

Në ajetin 44 të sures “En Nahl” lexojmë: “(Të Dërguarit i çuam) **me prova të qarta dhe libra. Ndërsa ty (o Muhammed) të zbritëm Përkujtesën (Kur'anin), me qëllim që t'u shpjegosh njerëzve atë që u është Shpallur dhe që ata e mendojnë.**”.

Në ajetin 6 të sures “El Hixhr” lexojmë: “**Ata (idhujtarët) thonë: 'O ti që të është shpallur Këshilla (Kur'ani) ti je vërtet i marrë!'**”.

Nëse në disa transmetime të Ehli Bejtit thuhet se fjala “*dhikr*” përdoret për të treguar të Dërguarin e All'Ilahut dhe se ata ishin “prej të përmendurve”, ka mundësi të jetë aludim për brendësinë e ajetit. Dimë se “*ehli dhikr*” - “*dijetarët e Librit*”, që është përmendur në ajetin “**...andaj pyetni dijetarët e Librit, nëse nuk e dinë**”

(këtë).”,¹ nuk i përket vetëm Ehli Bejtit. Shkaku i zbritjes së ajetit janë dijetarët e Librit.

Por, duke pasur parasysh faktin se fjala “*dhikr*” ka një kuptim të gjerë, që përfshin dhe të Dërguarin e All’llahut, kjo konsiderohet një prej shembujve të saj.

Sidoqoftë, qëllimi përfundimtar i dërgimit të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe i dërgimit të këtij Libri Qiellor është: Njerëzit t’i largojë nga errësira e politeizmit, e injorancës, e mëkatit dhe e shthurjes morale dhe t’i udhëzojë drejt dritës së besimit, monoteizmit dhe devotshmërisë, me anë të leximit të ajeteve kur’anore. Të gjitha objektivat e profecisë së Profetit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe të zbritjes së Kur’anit janë përmbledhur në një fjali: Largimi nga errësira drejt dritës.

Duhet pasur parasysh se fjala “*dhulumatun*” - “*errësiat*” është përmendur në numrin shumë, kurse fjala “*nurun*” - “*dritë*” në numrin njëjës. Arsyeja është e thjeshtë, sepse politeizmi, mosbesimi dhe korrupsioni, shthurja morale, janë faktorë të shpërndarë dhe të shumëllojshëm, ndërkohë që besimi, monoteizmi dhe devotshmëria janë faktorë të unitetit.

Në fund të ajetit tregon shpërblimin e atyre personave që janë besimtarë dhe vepërmirë: **“Atë që beson All’llahun dhe bën vepra të mira, Ai do ta shpjerë në kopshtet e Xhennetit, nëpër të cilët rrjedhin lumenj dhe ku do të qëndrojë përgjithmonë. Pa dyshim, All’llahu ka përgatitur për atë risk të mrekullueshëm.”**

¹ Sure “En Nahl”, ajeti 43.

Shprehja "ju'minu" - "ai që beson" dhe "je'amel" - "ai që bën vepra të mira" ka kuptimin se besimi dhe veprat e tyre të mira nuk i përkasin një kohe të veçantë, por, përkundrazi, përsëriten dhe kanë vazhdimësi.¹

Kurse shprehja "khalidijne" - "përgjithmonë" argumenton përhershmërinë e Xhennetit, prandaj përmendja e fjalës "ebeden" pas saj, konsiderohet si theksim i fjalës përgjithmonë.

Shprehja "rizkan" - "risku" në formën e papërcaktuar, është aludim për madhësinë dhe rëndësinë e risqeve të mrekullueshme, që All'Ilahu i Madhëruar ka përgatitur për këtë shoqëri. Në vetvete përmban një kuptim të gjerë, që përfshin çdo lloj mirësie të All'Ilahut jo vetëm në Botën Tjetër, por edhe në këtë botë, sepse rezultati i besimit dhe i devotshmërisë nuk i përket vetëm Botës Tjetër. Njerëzit besimtarë dhe të devotshëm, në këtë botë, kanë një jetë më të qetë, më të pastër dhe më të kënaqshme.

¹ Duhet të kemi parasysh se përemrat që janë përmendur në ajet, disa janë (khalidin) në shumës dhe disa në njëjës. Ka një qëllim se përse përdoret kjo mënyrë e të shprehurit: Aty ku është në numrin njëjës, është me kuptimin e shumësit.

Ajeti 12

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ
لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ
عِلْمًا ۝۱۲

“All’Ilahu është Ai, që ka krijuar shtatë qiej dhe po aq toka. Urdhrat e Tij zbresin përmes tyre, që ju ta dini se All’Ilahu është i Fuqishëm për çdo gjë dhe se Ai përfshin gjithçka në diturinë e Tij.”

Komentimi

Qëllimi i krijimit të botës është njohja

Ky ajet, që është ajeti i fundit i sures “Et Talak”, tregon shumë qartë madhësinë e fuqisë së All’Ilahut të Madhëruar në krijimin e qiejve dhe të tokës. All’Ilahu i Madhëruar ka pasur një qëllim përfundimtar për krijimin e tyre.

Ky ajet përfundon diskutimet e ajeteve të kaluara për premtimin e shpërblimit të madh për besimtarët e devotshëm. Është e qartë se All’Ilahu, i Cili ka fuqinë e këtij krijimi madhështor,

ka fuqinë e mbajtjes së premtimeve në këtë botë dhe në Botën Tjetër.

Ajeti nis: **“All’l-lahu është Ai, që ka krijuar shtatë qiej...”**.

Dhe gjithashtu po aq toka: **“...dhe po aq toka...”**. Ashtu siç ka krijuar shtatë qiej, ka krijuar dhe shtatë toka. Ky është i vetmi ajet kur’anor që aludon në krijimin e shtatë tokave.

Tani le të shohim se cili është qëllimi i krijimit të këtyre shtatë qiejve dhe tokave të ngjashme me to. Për këtë çështje kemi diskutuar hollësisht në vëllimin e parë, në suren “El Bekare”, ajeti 29 dhe në vëllimin 20, në ajetin 12 të sures “El Fussilet”. Prandaj këtu do të mjaftohemi me një shpjegim të përmbledhur:

Ka mundësi që përdorimi i numrit 7 të tregojë më shumë se kaq. Kjo shprehje, në Kur’anin Famëlartë dhe në vende të tjera, nganjëherë është përmendur në kuptimin e një numri të madh, si p.sh, kur themi: Nëse dhe shtatë dete do të sjellësh, përsëri nuk do të mjaftonte.

Prandaj, shtatë qiej dhe shtatë toka, ka për qëllim shumë planetë qiellorë dhe planetë të ngjashëm me Tokën.

Por nëse numrin “shtatë” e konsiderojmë si “numra” dhe “shumë” nënkupton ekzistimin e shtatë qiejve dhe, duke pasur parasysh ajetin 6 të sures “Es Saffat”: **“Vërtet, Ne e kemi stolitur qiellin më të afërt (të dynjasë) me bukurinë e yjeve.”**, bëhet e qartë se ajo që e shohim përreth, që përfshin shkencën dhe diturinë e njeriut, që të gjitha kanë të bëjnë me qiellin e parë. Përtej kësaj ekzistojnë dhe gjashtë botë të tjera, që janë larg diturisë sonë.

Kjo ishte përse i përket shtatë qiejve. Në lidhje me shtatë tokat, ka mundësi të tregojë për nivelet e ndryshme të kores së

Tokës, sepse sot është argumentuar se toka është e formuar nga disa seksione.

Një mundësi tjetër argumentimi mund të jetë për shtatë llojet klimaterike në tokë. Edhe në të kaluarën, edhe sot, koren e Tokës e kanë ndarë në shtatë "zona". Sigurisht ndryshon mënyra e ndarjes së të kaluarës nga e sotshmja. Sot toka është e ndarë në dy zona të ftohta, veriore dhe jugore, dy zona të buta dhe në dy rajone tropikale dhe ekuatoriale. Në të kaluarën, shtatë llojet e klimës ndaheshin në një formë tjetër.

Ka mundësi që edhe këtu, numri shtatë, që është përdorur nga shprehja "*mithlehunne*", "të theksojë numrin e madh" dhe të tregojë për toka të shumëfishta që ekzistojnë në botën ekzistuese.

Një numër i madh shkencëtarësh pohojnë se planetët që janë të ngjashëm me Tokën, rrotullohen rreth qiejve të kësaj bote të madhe. Janë së paku tre milionë planetë.¹

Nga informacionet e pakta që kemi për sistemin tonë diellor, është e vështirë dhënia e një numri të saktë për këtë. Sidoqoftë, shkencëtarë të tjerë këmbëngulin se në galaktikat, ku sistemi ynë

¹ Tefsiri "El Meragij", vëll. 28, f. 151. Në një hadith, që është transmetuar nga Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*), lexojmë: "Këto yje që janë në qiell, kanë qytete të ngjashme me qytetet që ekzistojnë në tokë." (Tefsiri "El Burhan", vëll. 4, f 15).

2- Ekziston dhe një mundësi e katërt në komentimin e këtij ajeti, që është më e gjerë nga ajo që u tha më sipër: Rreth kores së Tokës, nga çdo anë që të shikosh, vërehen yje dhe galaktika të tjera. Andaj, ashtu si ekzistojnë mbi ne shumë yje në qiell, ashtu ekzistojnë edhe poshtë këmbëve tona, pra, në anën tjetër të kores së Tokës. Në bazë të kësaj, *qielli* është me kuptimin mbi kokën tonë dhe *toka* është me kuptimin poshtë këmbëve tona dhe në çdo cep ekzistojnë botët shtatë lloje (botët e shumta). Një pjesë, në lidhje me ne, është qiell dhe një pjesë tjetër, në lidhje me ne, është tokë.

diellor bën pjesë, ekzistojnë me miliona planetë që ndodhen në kushte të ngjashme me Tokën dhe janë me gjallesa.

Sigurisht, ka gjasa që në të ardhmen, me përparimin e shkencës dhe të diturisë së njerëzimit, të na japin më shumë informacione rreth interpretimit të ajeteve të tilla.

Më pas, thekson çështjen e drejtimit të kësaj bote të madhe me anë të urdhrin të Zotit: **“Urdhrat e Tij zbresin përmes tyre...”**.

Nuk ka dyshim se me fjalën *“emrun”* - *“urdhër”* synohet udhëheqja dhe drejtimi i universit, i kësaj bote, i qiejve dhe i shtatë botëve, sepse All’Ilahu, gjithnjë, me urdhrin e Tij, i udhëheq dhe i drejton drejt një caku të mirëllogaritur.

Në fakt ky ajet ngjason me ajetin 5 të sures *“Sexhde”*: **“Ai është që udhëheq çështjen (e të gjitha krijesave) prej qiellit në tokë...”**.

Sidoqoftë, nëse drejtimi i All’Ilahut do të shmangej për një çast prej kësaj bote, rendi do të shpërbëhej tërësisht, duke marrë udhën e shkatërrimit.

Në përfundim, flet për qëllimin e këtij krijimi madhështor: **“...që ju ta dini se All’Ilahu është i Fuqishëm për çdo gjë dhe se Ai përfshin gjithçka në diturinë e Tij.”**.

Sa shprehje e çuditshme! Qëllimi i këtij krijimi madhështor e vetëdijeson njeriun për cilësitë e All’Ilahut, për diturinë dhe fuqinë e Tij, sepse njohja e këtyre dy cilësive është e mjaftueshme për edukimin e njeriut.

Njeriu duhet të dijë se All’Ilahu mbizotëron mbi të gjitha fshehtësitë e ekzistencës, si dhe është në dijeni për të gjitha veprat. Gjithashtu, njeriu duhet të dijë që premtimet e All’Ilahut, për

Ringjalljen, Ditën e Gjykimit, për shpërblimin dhe ndëshkimin dhe për premtimin e fitores së myslimanëve, janë të patjetërsueshme.

Po, All'llahu ka një "dituri" dhe "forcë" të tillë, që menaxhon sistemin e botës ekzistuese. Nëse ka përcaktuar rregulla dhe dispozita ndaj jetesës së njerëzve për divorcin dhe të drejtat e gruas, që të gjitha kryhen në bazë të një llogaritjeje të përpiktë dhe të mirëllogaritur.

Në lidhje me "qëllimin e krijimit" kemi diskutuar më gjerësisht në ajetin 56 të sures "Dhariat", në vëllimin 22 të po këtij tefsiri (komentimi).

Duhet të kihet parasysh fakti: Në ajete të ndryshme kur'anore janë bërë aluzione për qëllimin e krijimit të njeriut ose tërësinë e kësaj bote, që në shikim të parë mund të duket e ndryshme, por me një shikim më të thellë, vërejmë se të gjitha i kthehen një realiteti.

1- Në ajetin 56 të sures "Dhariat", qëllimin e krijimit të njeriut dhe të shejtanit e konsideron "adhurim": **"Xhindet dhe njerëzit i kam krijuar vetëm që të Më adhurojnë."**

2- Në ajetin 7 të sures "Hud" qëllimin e krijimit të njeriut dhe të tokës e paraqet si sprovim të njerëzimit: **"Është Ai që ka krijuar qiejt dhe Tokën për gjashtë ditë, teksa Froni i Tij ndodhej mbi ujë, për t'ju vënë në provë kush është më i mirë në vepra. Nëse ti u thua: 'Ju do të ringjallen pas vdekjes', mohuesit, me siguri do të thonë: 'Kjo nuk është asgjë tjetër, përveçse magji e kulluar!'".**

3- Në ajetin 119 të sures "Hud" qëllimin e konsideron si mëshirë hyjnore: **"Përveç atyre, që i ka mëshiruar Zoti yt. Për këtë qëllim Ai i krijoi ata. Do të plotësohet Fjala e Zotit tënd: 'Me të vërtetë që do ta mbush Xhehennemin me xhinde dhe njerëz bashkërisht!'".**

4- Dhe në përfundim, ajeti që trajtuam, qëllimin e quan informim të cilësisë së All'llahut: “...Fjala e Zotit tënd: ‘gjithsesi do ta mbushë Xhehennemin me të gjithë xhinët dhe njerëzit’, ka marrë fund.”.

Nëse u kushtojmë pak vëmendje këtyre ajeteve, vërejmë se disa janë premisë për disa ajete të tjera. Informimi dhe njohja është premisë për shërbim dhe adhurim. Kjo gjithashtu është premisë për sprovim dhe edukimin e njeriut, është premisë për përfitimin nga mëshira e All'llahut.

O Zot! Tani që na njohe me qëllimin e krijimit Tënd të përsosur, të lutem na ndihmo për të arritur këtë qëllim të madh!

O Zoti im! Fuqia, dituria dhe mëshira Jote është e pafund! Të lutem na furnizo dhe ne nga mëshira e Jote e pafund!

O Zoti im! Kur'anin dhe Profetin (Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!) i ke dërguar që t'i nxjerrësh besimtarët nga errësira në dritë, të lutem na nxirr ne nga errësira e mëkatit dhe e epshit, na ndriço zemrën tonë me dritën e besimit dhe të devotshmërisë!

Fundi i sures “Et Talak”

Sure “Et Tahrim”

Zbritur në Medine

Ajete 12

Përmbajtja e sures “Et Tahrir”

Kjo sure kryesisht është e përbërë nga katër pjesë:

Pjesa e parë, që përfshin nga ajeti 1-5, ka të bëjë me ngjarjet e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), në lidhje me disa prej grave të tij. Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ia ndaloi vetes disa ushqime hallall. Ndërkohë zbritën e ajetet e lartpërmendura dhe i qortoi gratë e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Me vullnetin e All’llahut, përshkrimin e saj do ta trajtojmë në vazhdim të shkaku i zbritjes.

Pjesa e dytë, që përfshin nga ajeti 6-8, u drejtohet të gjithë besimtarëve, duke u tërhequr vëmendje për çështjen e kujdesit dhe edukimit të familjes, si dhe nevojshmërinë e pendimit nga mëkatet.

Pjesa e tretë, që përfshin vetëm një ajet, ajetin 9, i drejtohet Profetit të Islamit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) në lidhje me xhihadin me politeistët dhe hipokritët.

Pjesa e katërt, që përbën dhe pjesën e fundit të sures, përfshin ajetet 10–12. All’llahu i Madhëruar, për të shpjeguar pjesët e lartpërmendura, paraqet historinë e dy grave besimtare (Hz Merjemi dhe bashkëshorten e Faraonit) dhe historinë e dy prej grave jo besimtare (bashkëshorten e Nuhit dhe të Lutit (*Paqja qoftë mbi të!*)).

I përgëzon gratë myslimane dhe veçanërisht gratë e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) që të përshtaten me grupin e parë dhe jo me të dytin.

Mirësitë e leximit të kësaj sureje

Prej Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) është transmetuar: “Çdokush që e lexon këtë sure, All'lahu i Madhëruar e bën prej penguesve të sinqertë.”¹

Në një hadith tjetër, nga Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojmë: “Çdokush që e lexon suren ‘Et Talak’ dhe ‘Et Tahrir’ në namazet e obligueshme, All'lahu i Madhëruar e mbron atë në Ditën e Gjykimit nga frika dhe pikëllimi, e shpëton nga zjarri i Xhehennemit dhe e vendos atë në Xhennet për shkak të leximit të kësaj sureje dhe këmbënguljes ndaj saj, sepse këto dy sure janë nga ana e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).”²

¹ Tefsiri “Mexhmaul Bejan”, vëll. 10, f. 311.

² “Theuabul A’mal”, sipas transmetimit të tefsirit “Nuruth Thakalejn”, vëll. 5, f. 367.

Ajetet 1 - 5

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَأْتِيهَا النَّبِيُّ لِمَ مُحَرَّمٍ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبَتَّغِي مَرَضَاتِ أَرْوَاجِكَ وَاللَّهُ
 غَفُورٌ رَحِيمٌ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ
 الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ، وَإِذْ أَسْرَ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَرْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ
 بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّأَهَا
 بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَذَا قَالَ نَبَّأَنِي الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ^٣ إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ
 فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ
 وَصَلِحِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةَ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ عَسَى رَبُّهُوَ إِنْ
 طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُبَدِّلَهُ أَرْوَاجًا خَيْرًا مِّنْكَنَّ مَسْلَمَاتٍ مُّؤْمِنَاتٍ قَلْبَتٍ
 تَيَّبَتِ عَبْدَاتٍ سَوَّحَتِ تَيَّبَتِ وَأَبْكَارَاهُ

Me Emrin e All'Ilahur, të Ghithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

“O Profet! Përse po ia ndalon vetes atë që ta ka lejuar All'Ilahu, duke kërkuar t'u bësh qejfin grave të tua?! All'Ilahu është Falës dhe Mëshirëplotë.”

“All’Ilahu ka përcaktuar një mënyrë për t’u liruar nga betimet tuaja. All’Ilahu është Mbrojtësi juaj; Ai është i Gjithëdijshti, i Urti.”

“Kur i Dërguari i tregoi një sekret njëres prej grave të tij, ajo e hapi këtë fjalë. All’Ilahu ia zbuloi këtë të Dërguarit, i cili një pjesë të këtij zbulimi ia tha (gruas që ia përhapi sekretin), kurse pjesën tjetër jo. Kur i Dërguari ia tregoi asaj të fshehtë, ajo e pyeti: ‘E kush të ka treguar ty?’. Ai i tha: ‘Ma tregoi i Gjithëdijshti, i Mirinformuari’.”

“Nëse ju të dyja ktheheni të penduara tek All’Ilahu, sepse vërtet që zemrat tuaja patën devijuar, All’Ilahu do t’ju falë. Nëse ju të dyja bashkoheni kundër tij, (dijeni se) All’Ilahu është Mbrojtësi i tij, Xhebraili dhe besimtarët e mirë. Veç kësaj, edhe engjëjt e mbështesin atë.”

“Në qoftë se ai ju ndan, Zoti i tij mund t’ju zëvendësojë me gra më të mira se ju: myslimane, besimtare, të bindura, të kthyer tek All’Ilahu me pendim, adhuruese (të All’Ilahut), agjëruese, të martuara më parë ose të virgjëra.”

Shkaku i zbritjes

Rreth shkakat të zbritjes së ajeteve 1-5 janë transmetuar shumë hadithe në librat e tefsirëve, të haditheve dhe të historisë shi’ite dhe synite. Ne kemi përzgjedhur më të rëndësishmet dhe më të përshtaturat prej tyre. Ato janë:

Kur Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) shkante ndonjëherë te Zejnb bintu Xhahsh (njëra nga

gratë e tij), ajo e mbante atë dhe i sillte mjaltin që e kishte ruajtur. Me kalimin e kohës, Aishja dëgjoi për këtë sjellje të Zejnebes dhe u shqetësua. Një ditë tha: “Unë me Hafsanë kishim vendosur që, sa herë të vinte Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) te ne, ta pyesnim nëse kishte ngrënë nga një lloj ushqimi që mbante arom jo të mirë. Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) kishte vendosur që asnjëherë të tjerët të mos nuhasnin nga goja apo rrobat e tij ndonjë erë e keqe, por përkundrazi këmbëngulte që gjithnjë të qëndronte me aromë të mirë dhe i parfumosur.”.

Kur Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) shkoi te Hafsaja, ajo e pyeti atë për këtë çështje.

Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) tha: “Unë nuk kam ngrënë ushqim me arom të keqe, por kam ngrënë mjaltë te Zejneb bintu Xhahsh. Betohem në Zot, që nuk do të ha më nga ai mjaltë. (Mos vallë, bleta që ka prodhuar këtë mjaltë të jetë ulur mbi ndonjë pemë të papërshtatshme?) Këtë mos ia trego askujt, të mos dëgjojnë njerëzit dhe më pas të thonë: “Përse Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ia ka ndaluar vetes një ushqimi hallall (të lejuar)? Në këtë mënyrë do të ndjekin veprimin tim, ose të të dëgjojë Zejnebja dhe të shqetësohet.”.

Ajo nuk e ruajti sekretin. Më pas u bë e qartë se thelbi i kësaj çështjeje ishte një komplot. Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) u shqetësua shumë. Ndërkohë zbritën ajetet e lartpërmendura dhe mbyllën tregimin, duke dhënë

një këshillë që vepra të tilla të mos përsëriten në shtëpinë e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).¹

Në disa hadithe të tjera, gjithashtu, thuhet: Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), pas kësaj ngjarjeje ka qëndruar larg grave të tij për një muaj të tërë,² madje u përhapën dhe thashetheme të tilla që Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) kishte vendosur të divorcohej nga gratë e tij, si ndëshkim për veprimin e tyre, që ato ta ndienin veten shumë ngushtë.³ Gratë u penduan për veprimin që kishin kryer.

Komentimi

Qortim i ashpër për disa nga gratë e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*)

Nuk ka dyshim se një figurë e madhe si Profeti i Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) nuk i përket vetëm vetes, por i takon gjithë shoqërisë islame dhe njerëzimit. Në qoftë se në gjirin e shtëpisë së Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) thuren komplete kundër tij, sido qofshin ato, të vogla dhe të parëndësishme, duhet t'i kushtohet gjithmonë vëmendje. Dinjiteti i Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen*

¹ Thelbin e këtij hadithi Bukhariu e ka transmetuar në vëllimin 6, faqe 194. Shpjegimet brenda kllapave janë marrë nga libra të tjerë.

² Tefsiri "Kurtubij" dhe tefsiret e tjera te ajetet përkatëse.

³ Tefsiri "Fi Dhilalil Kur'an", vëll. 8, f. 163.

e tij!) nuk duhet të nëpërkëmbet nga askush. Në qoftë se ndodh një gjë e tillë, ngjarja duhet të trajtohet me ashpërsi.

Ajetet e lartpërmendura tregojnë përballjen e rreptë të All'llahut të Madhëruar karshi një ngjarjeje të tillë, që synon mbrojtjen e personalitetit të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Në fillim All'llahu i drejtohet Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) duke thënë: **“O Profet! Përse po ia ndalon vetes atë që ta ka lejuar All'llahu, duke kërkuar t’u bësh qejfin grave të tua...”**.

Është e qartë se ky ndalim nuk është një ndalim ligjor apo islam, por, ashtu siç përftohet nga ajetet vijuese, ishte një betim nga ana e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Ne e dimë që betimi për të hequr dorë nga disa prej veprave të lejueshme nuk konsiderohet mëkat.

Si rrjedhojë, shprehja: **“Përse ia ndalon vetes...?”** duhet shikuar jo si qortim dhe tërheqje e vërejtjes, por një lloj dhembshurie.

Për ta ilustruar më mirë këtë shprehje, po japim një shembull. Një njeri punon shumë për të fituar para. Në fakt, nuk shijon asgjë nga ato që fiton. Duke parë këtë situatë, këtij personi i themi se, përse sforcohesh kaq shumë, duke mos shijuar frytet e punës tënde? Në fund të ajetit thuhet: **“All'llahu është Falës dhe Mëshirëplotë...”**.

Kjo falje dhe mëshirë është ndaj bashkëshorteve, të cilat qëndrojnë pas kësaj ngjarjeje. Në rast se pendohen me të vërtetë, do ta gjejnë mëshirën dhe faljen e All'llahut. Ky ajet mund të interpretohet ndryshe: Do të ishte më me vend që i Dërguari i

All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) të mos kishte bërë një betim të tillë, që gratë e tjera të tij, të mos merrnin guximin për të vepruar në mënyrë të tillë.

Në ajetin në vijim lexojmë: **“All'Ilahu ka përcaktuar një mënyrë për t'u liruar nga betimet tuaja...”**, duke paguar një çmim për betimin tuaj dhe të lironi veten tuaj.

Duhet pasur parasysh se, në rast se betimi është në lidhje me një vepër, që moskryerja e saj është më e preferuar, duhet të veprimet në bazë të betimit. Shkelja e saj është mëkat dhe duhet të kompensohet.

Por në qoftë se moskryerja e veprës nuk është e preferuar (si ajeti në fjalë), shkelja e betimit është e lejueshme. Për të ruajtur vlerën e betimit, është e pëlqyeshme të paguhet dhe ndonjë kompensim.

Më pas thuhet: **“All'Ilahu është Mbrojtësi juaj; Ai është i Gjithëdijshmi, i Urti.”**

All'Ilahu ua ka mundësuar mënyrën për të shpëtuar nga betime të tilla dhe në bazë të diturisë dhe urtësisë së Tij e ka zgjidhur problemin për ju.

Nga transmetime të ndryshme, përftohet se i Dërguari i All'Ilahut (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) pas zbritjes së këtij ajeti, liroi një skllav. Në këtë mënyrë u çlirua nga ajo që e kishte ndaluar përmes betimit.

Ajeti tjetër jep më shumë detaje rreth kësaj ngjarjeje: **“Kur i Dërguari i tregoi një sekret njëres prej grave të tij, ajo e hapi këtë fjalë. All'Ilahu ia zbuloi këtë të Dërguarit, i cili një pjesë të këtij zbulimi ia tha (gruas që ia përhap sekretin), kurse pjesën tjetër jo...”**

Por cili ishte sekreti që i Dërguari ua besoi disa prej grave të tij? Sipas asaj që e cekëm në shkakun e zbritjes së ajetit, sekreti përbëhej nga dy çështje. E para, ngrënia e mjaltit të bashkëshortja e tij, Zejneb bintu Xhahsh dhe e dyta, ndalimi i ngrënies së mjaltit për vete në të ardhmen.

Sa për bashkëshorten që nuk e mbajti sekretin, ajo ishte Hafsaja, që e dëgjoi këtë dhe e çoi te Aishja. I Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), meqë u informua me anë të Shpalljes për zbulimin e sekretit, e vuri në dijeni Hafsanë për një pjesë të informacionit. Por, ngaqë nuk desh që ajo të turpërohej më shumë, pjesën tjetër nuk e përmendi. (Ka mundësi që pjesa e parë të jetë ngrënia e mjaltit dhe pjesa e dytë ndalimi ndaj vetes.)

Këtë e sqaron më mirë ajeti **“Kur i Dërguari ia tregoi asaj të fshehtë, ajo e pyeti: ‘E kush të ka treguar ty?’. Ai i tha: ‘Ma tregoi i Gjithëdijsmi, i Mirinformuari’.”**

Nga tërësia e këtij ajeti kuptohet se, disa nga gratë e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) jo vetëm e ngacmonin me fjalët e tyre, edhe në çështjen e mbajtjes së sekreteve, që është nga cilësitë më të rëndësishme të një bashkëshorteje besnike, por e tradhtonin atë, duke e zbuluar sekretin.

Nga ana tjetër, sjellja e të Dërguarit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) me to, pavarësisht veprimeve të tyre jo të hijshme, ishte aq fisnike, saqë nuk ia lejoi vetes që t’ia tregojë në fytyrë të gjithë sekretin, që All’llahu i Gjithëdijsëm i kishte zbuluar, por përmendi vetëm një pjesë të tij.

Në një hadith nga Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) thuhet: “Njerëzit fisnikë, në kërkim të së drejtës së tyre personale nuk shkojnë deri te niveli i fundit. Këtë cilësi të Profetit të nderuar (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e ka theksuar All’llahu në Fjalën e Tij: ‘...ia bëri të qartë një pjesë prej tij dhe hoqi dorë prej pjesës tjetër.’”¹

Më pas, duke iu drejtuar dy bashkëshorteve, që ishin ngatërruar në këtë ngjarje, thotë: “**Nëse ju të dyja² ktheheni të penduara te All’llahu, sepse vërtet që zemrat tuaja patën devijuar, All’llahu do t’ju falë ju.**”

Këto dy gra, siç dëshmojnë të gjithë komentuesit e Kur’anit, syni dhe shiia, janë Hafsaja dhe Aishja, vajzat e halifëve, Omerit dhe Ebu Bekrit.

Fjala “*sagat*” rrjedh nga rrënja “*sagvun*”, që ka kuptimin e “*animit drejt diçkaje*”. Prandaj thuhet “*sagatin nuxhum*”, domethënë, yjet u anuan drejt perëndimit. Pikërisht për këtë, fjala “*isga*” përdoret në kuptimin e dëgjimit të fjalëve të të tjerëve.

Shprehja “*sagat kulubuna*”, që përdoret në këtë ajet, do të thotë “*largimi i zemrave të tyre nga e vërteta drejt mëkatit*”.

Pas kësaj, ajeti thotë: “**All’llahu do t’ju falë. Nëse ju të dyja bashkoheni kundër tij, (dijeni se) All’llahu është Mbrojtësi i tij, Xhebraili dhe besimtarët e mirë. Veç kësaj, edhe engjëjt e mbështesin atë.**”

¹ Tefsiri “El Mijzan”, vëll. 19, f. 392.

² Vargu bën fjalë për dy nga gratë e Profetit Muhamed (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), Hafsane dhe Aishen, të përfshira në ngjarjen e përhapjes së sekretit të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

Kjo shprehje tregon se deri në ç'masë kishte ndikuar kjo ngjarje në shpirtin madhështor të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*).

All'llahu e mori në mbrojtjen e Tij Profetin (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), si dhe, duke qenë se fuqia e All'llahut është plotësisht e mjaftueshme për çdo gjë, Ai shpall përkrahjen e Xhebrailit, besimtarëve të devotshëm dhe engjëjve të tjerë.

Është për t'u theksuar fakti se në "Sahihu Bukhari", nga Ibn Abasi transmetohet: "E pyeta Omerin se kush ishin ato dy bashkëshorte të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), që kishin vepruar kundër tij. Omeri tha: 'Hafsaja dhe Aishja'."

Më pas shtoi: "Betohem në All'llahu! Ne, në periudhën e injorancës, nuk kishim asnjë konsideratë për gratë, derisa All'llahu zbriti ajete rreth tyre dhe përcaktoi një sërë të drejtash, saqë ato morën guximin të vepronin."¹

Në tefsirin e Kur'anit "Ed Durrul Menthur" hasim në të njëjtin interpretim. Në një hadith të gjatë, transmetuar nga Ibn Abasi, ndër të tjera Halifi Omer thotë: "Pas kësaj ngjarjeje, mora vesh se i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), duke u izoluar nga të gjitha gratë e tij, ishte ngujuar në një vend, të quajtur Meshrebetun unun Ibrahimit. Unë shkova pranë tij dhe e pyeta: 'O i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*): A i divorcove gratë e tua?'".

¹ "Sahih Bukhari", vëll. 6, f. 195, sure "Et Tahrir".

I Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) tha: "Jo!".

I thashë: "All'llahu Ekber! Ne njerëzit e fisit kurejsh gjithnjë dominonim mbi gratë tona. Por, që nga koha që kemi ardhur në Medine, u ndeshëm me shoqëri, ku gratë dominojnë . Si rrjedhim, edhe gratë tona mësuan prej tyre.

Një ditë e pashë bashkëshorten time që po debatonte me mua. Këtë veprim unë e konsiderova si diçka të çuditshme dhe të shëmtuar."

Më tha: "Pse habitesh? Beto hem në All'llah! Edhe bashkëshortet e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) sillen në po këtë mënyrë! Madje ndonjëherë dhe hidhëroheshin me të."

Unë vajzën time e këshillova që kurrë të mos sillet në këtë mënyrë: "Nëse fqinja jote (që do të thotë Aishja) sillet në këtë mënyrë, ti mos vepro si ajo, sepse kushtet e saj ndryshojnë nga të tuat."¹

Për kuptimin e togfjalëshit "*salihun muminin*" - "*i devotshmi i besimtarëve*", nëse All'llahu na lejon, do të japim një sqarim në hulumtimet në vazhdim.

Në ajetin e fundit të kësaj serie, All'llahu, me një ton që i ngjason kërcënimit, u drejtohet të gjitha grave të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*): "**Në qoftë se ai ju ndan, Zoti i tij mund t'ju zëvendësojë me gra më të mira se ju: myslimane, besimtare, të bindura, të kthyer tek All'llahu me**

¹ Tefsiri "Ed Durrul Menthur", vëll. 6, f. 243.

pendim, adhuruese (të All'lahut), agjëruese, të martuara më parë ose të virgjëra."

Në këtë mënyrë u tërheq vërejtjen që të mos mendojnë se i Dërguari (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) asnjëherë nuk do t'i divorcojë, si dhe të mos të paramendojnë se, në qoftë se ndahet prej tyre, nuk do t'i zëvendësojë me gra më të mira se ato. U bën vërejtje që të heqin dorë nga thurja e kompleteve, e grindjeve dhe e ngacmimit se, përndryshe, do të privohen përgjithnjë nga krenaria e të qenit bashkëshortet e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'lahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Vendin e tyre do ta zënë gra më të mira dhe më të vyeshme.

Hulumtime

1- Cilësitë e bashkëshortes së merituar

Këtu Kur'ani përmend gjashtë cilësi për bashkëshortet e merituar, të cilat mund të jenë kriter për të gjithë myslimanët në zgjedhjen e bashkëshorteve. E para Islami, e dyta besimi, domethënë, besimi i mirëfilltë që depërton thellë në zemrën e njeriut.

E treta, ndjenja e lindshmërisë, domethënë, përlësia dhe bindja ndaj bashkëshortit.

E katërta, pendimi, domethënë, në qoftë se kryen ndonjë vepër të gabuar, të mos këmbëngulë mbi gabimin e vet, por, përkundrazi, të përpiqet të kërkojë falje.

E pesta, adhurimi i All'llahut, adhurim që e formon shpirtin dhe qenien e njeriut dhe e bën të pastër dhe të spastruar.

E gjashta, zbatimi i urdhrit të All'llahut dhe heqja dorë nga çdo lloj mëkati.

Shprehjen "*saihun*" shumë prej interpretuesve të Kur'anit e kanë marrë në kuptimin e agjërimit.

Rragib Isfehaniu, në librin "*Mufredat*", thotë se agjërimi është dy lloje: agjërimit i vërtetë, që do të thotë të heqësh dorë prej ushqimit dhe marrëdhënieve seksuale.

Agjërimit normativ, në kuptimin e parandalimit të gjymtyrëve të trupit nga kryerja e mëkateve. Këtu kemi të bëjmë me kuptimin e dytë të agjërimit. (Ky sqarim i Ragibit, duke pasur parasysh kontekstin, duket interesant. Por fjalën "*saihun*", përveç kuptimit "*agjërimit*", e kanë interpretuar edhe në kuptimin e personit që rrugëton në udhën e bindjes dhe të shërbimit të All'llahut.

Po ashtu është për t'i kushtuar vëmendje faktit se: Kur'ani nuk është bazuar mbi të qenët e virgjër apo jo. Të qenët e virgjër nuk e ka konsideruar si diçka të rëndësishme, sepse përkundrajt cilësive shpirtërore, që u përmendën, kjo çështje nuk ka ndonjë rëndësi të veçantë.

2- Çfarë synohet me shprehjen "i devotshmi i besimtarëve"?

Nuk vihet në dyshim fakti se i devotshmi i besimtarëve ka një kuptim shumë të gjerë dhe përfshin të gjithë besimtarët e denjë, të devotshëm dhe me besim të përsosur. Edhe pse fjala "i

devotshëm” këtu është në numrin njëjës dhe jo shumës, mbart kuptimin e tiparit, duke nënkuptuar shumësin.

Kush është shembulli më i plotë dhe më i përsosur i kësaj fjale? Nga shumë transmetime, që hedhin dritë mbi këtë çështje, përftohet se ky person është Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*).

Në një hadith të transmetuar nga Imam Bakiri lexojmë: “I Dërguari i All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ia prezantoi shokëve të tij dy herë Imam Aliun (*Paqja qoftë mbi të!*): Herën e parë kur tha: ‘Kushdo që më pranon mua si udhëheqës të vet, Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) është udhëheqësi i tij.’.

Hera e dytë ishte kur zbriti ajeti 4 i sures “Tahrim”: ‘**...ta dini All’llahu është Ai mbrojtësi i tij...**’. Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) e kapi dorën e Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe tha: ‘O Njerëz! Ky është i devotshmi i besimtarëve!’”¹

Të njëjtin kuptim kanë cituar shumë prej dijetarëve të Ehli Syneetit në librat e tyre, si p.sh: Al’lame Tha’lebij, Al’lame Genxhij në librin “Kefajetu et Talib” dhe Ebu Hajjan Andanesij, Sibte ibn El Xheuzij, etj.

Një pjesë prej komentuesve të Kur’anit, ndër ta Sujutij, në librin “Ed Durrul Menthur”, në komentimin e këtij ajeti, Kurtubij, në librin e tij të dytë të njohur, si dhe Alusij në “Ruhul Meanij” në interpretimin e këtij ajeti, e kanë cituar këtë hadith.

¹ Tefsiri “Mexhmaul Bejan” , vëll. 10, f. 316.

Autori i veprës “Ruhul Bejan”, pasi e transmeton këtë hadith nga Muxhahidi, thotë: “Miratuesi i këtij hadithi është hadithi i njohur i “menziletit”, ku i Dërguari i All’llahut (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) iu drejtua Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*), duke i thënë: “Pozita jote ndaj meje është si pozita e Harunit ndaj Musait.”.

Shprehja “salihine” në Kur’an, përdoret për Profetët, si p.sh: në ajetin: “**...dhe që të gjithë i bëjnë të mirë.**”¹

“...dhe më bashko me të mirë.”²

Në rastin e parë, fjala “salih” është përdorur për një grup prej Profetëve, kurse në rastin e dytë përdoret për Profetin Jusuf (*Paqja qoftë mbi të!*). Kur Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) është në pozitën e Harunit, edhe ai është një nga shembujt e njerëzve “Salih”.

Thënë shkurt, hadithet në lidhje me këtë janë të shumtë. Komentuesi i njohur i Kur’anit, Behraniu, në tefsirin e tij “El Burhan”, pasi citon një hadith për këtë çështje, përsërit thënien e Muhammed ibn Abasit, që ka mbledhur 52 hadithe në lidhje me këtë çështje, nëpërmjet librave synite dhe shi’ite. Më pas, vetë ai, citon një pjesë prej tyre.³

¹ Sure “El Enbija”, ajeti 72.

² Sure “Jusuf”, ajeti 101.

³ Tefsiri “El Burhan”, vëll. 4, f. 353, Hadithi 2.

3- Pakënaqësia e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) **me disa prej bashkëshortëve të tij**

Në historinë njerëzore hasim në shumë figura të rëndësishme, që nuk patën bashkëshorte të nivelit të tyre, që vuanin nga fakti se kushtet e nevojshme për një bashkëshorte, nuk plotësoheshin prej tyre. Edhe në Kur'anin Famëlartë jepen shembuj për gra të tilla të disa Profetëve të mëdhenj. Ajetet e lartpërmendura tregojnë se i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ishte në një pozitë të tillë me disa prej bashkëshorteve të tij.

Ato, për hir të rivaliteteve që kishin me njëra-tjetrën, ndonjëherë e acararin shpirtin e dëlirë të tij, ndonjëherë e kundërshtonin atë apo i zbulonin sekretet e fshehta, derisa All'llahu i qortoi ato për të mbrojtur Profetin e Vet me shprehjet më të theksuara.

Madje i kërcënoi me divorc. Ashtu siç e pamë, pas ngjarjes së përcjellë në ajetet e lartpërmendura, i Dërguari (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) qëndroi plot një muaj i zemëruar me bashkëshortet e tij, me shpresë se mos e korrigojnë veten e tyre.

Në thelb, jetëshkrimi i të Dërguarit të All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) na bën të qartë se disa nga bashkëshortet e tij, jo vetëm që nuk patën njohurinë e nevojshme për pozitën e Profetësisë, por nganjëherë e trajtonin si një person të zakonshëm, duke i kërkuar llogari, pasi mendonin se ato ishin njerëz të virtytshëm dhe të përsosur. (Na ruajttë All'llahu, e fyenin atë!)

Historia e Islamit tregon se kjo dukuri nuk i përkiste vetëm epokës së Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), por është përsëritur pas vdekjes së tij. Këtu nuk është vendi për shpjegimin e të gjitha këtyre çështjeve.

Në thelb, mënyra e shprehjes së ajeteve të lartpërmendura, (kur i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ju divorcon juve, All'llahu do t'i japë gramë të mira se ju, që i plotësojnë gjashtë cilësitë e përmendura në ajet.), tregon hapur realitetin, që disa prej bashkëshorteve të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) nuk i plotësonin kushtet e përmendura.

Ajetet e sures “Ahzab”, për bashkëshortet e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), e miraton pikëpamjen e sapopërmendur.

4- Nxjerrja e sekretit

Besnikëria dhe mbajtja e sekretit nuk është vetëm prej cilësive të besimtarit të vërtetë. Por çdo njeri me personalitet duhet t'i përmbahet zbulimit të sekretit. Kjo çështje fiton rëndësinë më të madhe për shokët e ngushtë dhe bashkëshortin/en.

Në ajetet e sapopërmendura, ne pamë se si All'llahu i Madhëruar i qortoi ashpër disa nga gratë e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), për shkak të mos ruajtjes së sekretit.

Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (*Paqja qoftë mbi të!*) në një hadith thotë: “E mira e kësaj bote dhe e Botës Tjetër është

përmbledhur në dy gjëra: Mbajtja e sekretit dhe miqësia me njerëzit mirëbërës. Edhe e keqja përmbledhet në dy gjëra: Zbulimi i sekretit dhe miqësimi me keqbërësit.

5- S' duhet t'ia bëni vetes haram, atë që All'Ilahu ua ka bërë hallall

Çështjet që janë të përcaktuara nga All'Ilahu si të ndaluara dhe të lejuara, të gjitha, janë në bazë të dobive dhe llogarive të përpikta. Prandaj nuk ka hapësirë që njeriu t'ia bëjë hallall vetes ndonjë punë të ndaluar dhe as të ndalojë vetë atë që është hallall dhe e lejuar për të. Madje, nëse ka bërë be në lidhje me këtë, ashtu siç përmendet në ajetet e lartpërmendura, atë betim mund ta shkelë. Po nëse puna e zakonshme, për të cilën betohet se do të heqë dorë prej tij, është një vepër e papëlqyeshme apo heqja dorë prej saj është e pëlqyeshme, në këtë rast betimi duhet të zbatohet.

Ajetet 6 - 8

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوًا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ
وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ
وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ۖ يَأْتِيهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَدِرُوا آلِيَوْمَ ۗ إِنَّمَا
تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۖ يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا تُبَوِّأُ إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً
تُصَوِّحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُم
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا
مَعَهُ ۗ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا
وَأَغْفِرْ لَنَا ۗ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۗ

“O ju, që keni besuar! Ruani veten dhe familjet tuaja nga zjarri, lënda djegëse e të cilit janë njerëzit dhe gurët. Atë e mbikëqyrin engjëj të fuqishëm e të ashpër, të cilët kurrë nuk i kundërshtojnë urdhrat e All’Ilahut, por i zbatojnë menjëherë ato.”

“O ju, që nuk keni besuar! Mos u shfajësoni sot (në Ditën e Gjykimit), sepse, me të vërtetë, dënoheni vetëm për veprat që keni bërë.”

“O ju, që keni besuar! Kthehuni tek All’llahu me një pendim të sinqertë, që Zoti juaj t’jua shlyejë gabimet e t’ju shpjerë në kopshte, nëpër të cilat rrjedhin lumenj, Ditën, kur All’llahu nuk do ta turpërojë Profetin dhe ata që besuan bashkë me atë. Drita e tyre do të shkëlqejë para tyre dhe në të djathtë të tyre. Ata do të thonë: ‘O Zoti ynë, përsose dritën tonë dhe falna ne! Vërtet Ti je i Fuqishëm për çdo gjë.’”

Komentimi

Shpëtoni familjen tuaj nga zjarri i Xhehennemit

Në ndjekje të paralajmërimit dhe të qortimit ndaj disa prej bashkëshorteve të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), All’llahu i Madhëruar, në ajetet në fjalë u drejtohet të gjithë besimtarëve dhe shpalos një sërë rekomandimesh rreth edukimit dhe kujdesit të bashkëshortes, fëmijëve dhe familjes.

Në fillim thotë: **“O ju, që besoni! Ruani veten dhe familjet tuaja nga zjarri, lënda djegëse e të cilit janë njerëzit dhe gurët...”**

Ruajtja e vetes realizohet me anë të shmangies së mëkateve, si dhe mosrënies pre e epsheve të vrullshme. Ruajtja e familjes bëhet me anë të kujdesit, edukimit, nxitjes ndaj veprave të mira dhe parandalimit nga veprat e liga, si dhe me anë të sigurimit të një mjedisi të çiltër dhe të spastruar nga çdo lloj ndotje.

Ky është programi që duhet filluar, guri i themelit të familjes, domethënë nga etapat para martesës, momenti i parë i

lindjes së fëmijës e në vazhdimësi. Të gjitha etapat duhet të shoqërohen me programim të mirëfilltë dhe të përpiktë.

Thënë ndryshe, e drejta e gruas dhe e fëmijës nuk mbyllet vetëm me sigurimin e jetesës së tyre, strehimit dhe sigurimin e ushqimit, sepse më me rëndësi se këto çështje, është ushqimi i shpirtit. Ky ushqim realizohet duke u mbështetur te parimet e mirëfillta të arsimimit dhe të edukimit.

Duhet pasur kujdes se shprehja "kuu قوا" - "**ruani**" tregon faktin se, në qoftë se ju i lini pas dore ata, me apo pa dashje, ata do të ecin drejt zjarrit të Xhehennemit. Ju do t'i ruani nga rënia në zjarrin e Xhehennemit.

Fjala "*uekudu*", ashtu siç e shpjeguam edhe më lart, tregon një material që merr flakë, ndizet (druri) dhe (jo në kuptimin e ndezjes së zjarrit, si shkrepësja, të cilën arabët e quajnë "*zennad*"). Për pasojë, zjarri i Xhehennemit nuk është si zjarri i kësaj bote. Flakët e tij fryhen nga brendësia e qenies së vetë njerëzve, nga brendësia e gurëve, jo vetëm nga gurët e sqfurit, siç kanë menduar disa nga komentuesit e Kur'anit, por nga të gjithë llojet e gurëve. Ajeti është me një kuptim të pakushtëzuar.

Dimë se çdo pjesë e gurit është e përbërë nga miliarda dhe miliarda grimca atomi. Në rast se energjia e fshehur në brendësi të tij lirohet, do të ndizet një zjarr i tillë që njeriu do të mbetet me gisht në gojë.

Disa interpretues të Kur'anit, fjalën "*hixhare*" - "*guri*", në këtë rast, e kanë interpretuar si idhuj të ndërtuar nga guri, që i adhuronin politeistët.

Më pas thotë: “...Atë e mbikëqyrin engjëj të fuqishëm e të ashpër, të cilët kurrë nuk i kundërshtojnë urdhrat e All’llahut, por i zbatojnë menjëherë ato.”.

Si rrjedhojë, nuk ekziston rrugë shpëtimi, nuk ndikojnë as të qarat, as lutjet, as përgjërimi apo rënkimi.

Është e qartë se çdo përgjegjësi që caktohet për një punë, duhet të ketë karakterin e nevojshëm për atë punë. Kështu që përgjegjësit e torturimit, natyrisht, që duhet të jenë të ashpër, sepse Xhehennemi nuk është vend i mëshirës, por qendra e zemërimit dhe e hidhërimit të All’llahut. Njëkohësisht, këta përgjegjës asnjëherë nuk i tejkalojnë kufijtë e drejtësisë dhe e zbatojnë urdhrin e All’llahut pa asnjë mangësi ose të metë.

Një pjesë nga komentuesit e Kur’anit këtu kanë parashtruar një pyetje: Si mund të përputhet shprehja “*mos rebelimi*” në ajetin e lartpërmendur me çështjen e “*mos ekzistimit të përgjegjësisë*” në Botën Tjetër?

Në përgjigje të kësaj pyetjeje duhet të kihet parasysh se bindja dhe mos rebelimi i engjëjve është një lloj bindje ekzistenciale dhe jolegjislative (fakultative). Bindja ekzistenciale gjithnjë ekziston, apo thënë ndryshe, ata janë krijuar në mënyrë të tillë, që i zbatojnë urdhrat e All’llahut me dëshirë dhe dashuri, duke qenë të lirë për këtë.

Ajeti vijues u drejtohet paganëve, pra, idhujtarëve dhe e shpjegon gjendjen e tyre në Ditën e Gjykimit: **“O ju, që nuk keni besuar! Mos u shfajësoni sot (në Ditën e Gjykimit), sepse, me të vërtetë, dënoheni vetëm për veprat që keni bërë.”.**

Pozicionimi i këtij ajeti pas ajetit të lartpërmendur, ku thirrja u drejtohej besimtarëve, shënon faktin se, në qoftë se ju nuk i

kushtoni vëmendje gjendjes së gruas, fëmijës dhe familjes suaj, ka mundësi që puna juaj të arrijë deri atje, sa në Ditën e Gjykimit t'ju drejtohen me këto fjalë: **“...me të vërtetë, dënoheni vetëm për veprat që keni bërë.”**.

Këto fjalë vërtetojnë këtë të vërtetë se ndëshkimi i mëkatbërësve në Botën Tjetër janë veprat e tyre, që do të mëshirohen para tyre dhe do t'i shoqërojnë.

Shprehja e ajetit të kaluar, që thoshte se zjarri i Xhehennemit do të marrë flakë nga brendësia e qenies së vetë njerëzve, miraton po të njëjtën domethënie.

Mospranimi i kërkesës së faljes, shpjegohet me faktin se kërkimi i faljes është një lloj pendimi, por pendimi është i realizueshëm vetëm në këtë botë dhe jo në Botën Tjetër e as pas hyrjes në Ferr.

Ajeti 8, në fakt, tregon rrugën e shpëtimit nga zjarri i Xhehennemit: **“O ju, që keni besuar! Kthehuni tek All'illahu me një pendim të sinqertë...”**.

Hapi i parë në drejtim të shpëtimit është pendimi nga mëkatet, pendimi që është i sinqertë nga çdo aspekt, pendimi që motivi i tij është urdhri i All'illahut dhe frika nga mëkati dhe jo trishtimi nga gjurmët shoqërore dhe jetësore të tij, pendimi që shkoqit njeriun përgjithnjë prej mëkatit dhe pendimi që është i pakthyeshëm.

Ne e dimë se realiteti i “pendimit” është bërja pishman dhe trishtimi nga mëkatet, që kërkon marrjen e vendimit për të hequr dorë në të ardhmen nga kryerja e mëkatit. Nëse ka qenë një vepër që mund të kompensohet, duhet të përpiqet ta kompensojë atë. Edhe kërkesa për falje korrespondon me po këtë kuptim. Në këtë

mënyrë, binarët e pendimit mund të përmbliidhen në pesë çështje: largimi prej mëkatit, bërrja pishman, vendimmarrja për të hequr dorë prej saj në të ardhmen, kompensimi i të kaluarës, kërkimi i faljes.

Fjala “*nesuh*” si kuptim kryesor ka “*kërkimi i mirësisë me sinqeritet*”. Prandaj mjaltin e pastër e kanë quajtur “*nasih*”. Ngaqë mirësia e vërtetë duhet të shoqërohet me vendosmëri, nganjëherë kjo fjalë e ka marrë dhe këtë kuptim. Si rrjedhojë, godinën e fortë e kanë quajtur “*nisah*”, rrobaqepësin e kanë quajtur “*nasih*”. E gjithë kjo tregon se në pendimin e sinqertë kërkohet të bashkohen të dy cilësitë, të qenët i sinqertë dhe i vendosur.

Ka pasur mendime të ndryshme se çfarë përfshihet te togfjalëshi “**pendimi i sinqertë**”. Sipas disave, numri i tyre shkon në 23.¹ Të gjitha këto interpretime mund të thuhet që i referohen një të vërtete. Ndër kushtet e ndryshme të pendimit mund të përmendim:

Pendimi i sinqertë “*nasuh*” është ai që i plotëson këto katër kushte: bërrja pishman me zemër, pendimi me gojë, heqja dorë prej mëkatit dhe vendimi për largimin prej mëkatit në të ardhmen.

Disa të tjerë kanë thënë se pendim i sinqertë është ai që i plotëson këto 3 kushte: frika nga mospranimi, shpresa që do të pranohet dhe vazhdimi i bindjes ndaj All’llahut.

Një mendim tjetër është: Pendim i sinqertë është të shikosh gjithnjë mëkatin para syrit tënd dhe të ndihesh i turpëruar me të. Pendimi i sinqertë realizohet kur njeriu kërkon të kompensojë dëmet e shkaktuara, i kërkon ndjesë dhe bërrjes hallall personit që i

¹ Tefsiri “Kurtubij”, vëll. 10, f. 6766.

ka bërë padrejtësi dhe duhet t'i përkushtohet adhurimit dhe bindjes ndaj All'llahut.

Sipas disave, pendim i sinqertë është ai që i ka këto 3 kushte: të flasësh pak, të ushqehesh pak dhe të flesh pak.

Po ashtu, është thënë se pendim i sinqertë është ai që shoqërohet me sy të përlotur, me zemër që urren mëkatën, etj. Të gjitha këto mendime janë degët dhe gjethet e një të vërtete, që pendimi i sinqertë është i përkryer.

Në një hadith nga Profeti i Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) lexojmë: "Kur Meadh ibn Xhebel e pyeti për pendimin e sinqertë, i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) iu përgjigje: 'Është pendimi ku i penduari, duke e shprehur pendimin, nuk kthehet më të ai mëkat, ashtu si qumështi nuk i kthehet më gjirit.'" ¹

Kjo shprehje e bukur dëshmon këtë të vërtetë: Pendimi i sinqertë shkakton një ndryshim rrënjësor dhe revolucionar brenda njeriut, që bllokton përgjithnjë rrugën për kthim mbrapa, ashtu si kthimi i qumështit në gji është i pamundur.

Këtë kuptim e hasim edhe në transmetime të tjera. Ky hadith shpjegon shkallën e lartë të pendimit të sinqertë, sepse në nivelet më të ulëta mund të ketë kthim prapa të mëkatit, që pas përsëritjes së pendimit në fund rezulton me largimin përfundimtar prej mëkatit.

Më pas ajeti flet për rrjedhojat e këtij pendimi të sinqertë: **"...që Zoti juaj t'ju shlyejë gabimet e t'ju shpjerë në kopshte, nëpër të cilat rrjedhin lumenj, Ditën, kur All'llahu nuk do ta**

¹ Tefsiri "Mekhmail Bejan", vëll. 10, f. 318.

turpërojë Profetin dhe ata që besuan bashkë me atë. Drita e tyre do të shkëlqejë para tyre dhe në të djathtë të tyre.”.

Ata do t'i drejtohen Zotit: **“Ata do të thonë: ‘O Zoti ynë, përsose dritën tonë dhe falna ne! Vërtet Ti je i Fuqishëm për çdo gjë.’”.**

Në realitet, ky pendim i sinqertë ka pesë rrjedhoja tepër të vlefshme:

Së pari, falja e ligësive dhe e mëkateve.

Së dyti, hyrja në Parajsën plot begati të All'llahut.

Së treti, mosdiskreditimi në atë Ditë, ku perdet hiqen mënjanë, të vërtetat dalin në shesh dhe gënjeshtarët keqberës përçmohen dhe diskreditohen. Pikërisht në atë Ditë i Dërguari i All'llahut (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) dhe besimtarët do të jenë kokëllartë, sepse ajo që thanë, u bë në realitet.

Së katërti, drita e besimit dhe e veprës së tyre do të lëvizë përpara, nga ana e djathtë e tyre dhe e ndriçon rrugën e tyre drejt Xhennetit. Disa nga komentuesit e Kur'anit dritën që do të ecë përpara e kanë konsideruar si dritën e veprës. Në lidhje me këtë, patëm një interpretim tjetër në komentimin e ajetit 12, të sures “Hadid”, në vëllimin 23 të po këtij tefsiri të Kur'anit.

Së pesti, afërsia e tyre me All'llahu bëhet më e theksuar, prandaj i drejtohen pranisë së Tij, duke i kërkuar plotësimin e dritës dhe faljen e plotë të mëkateve.

Dy hulumtime

1- Edukimi dhe kujdesi ndaj familjes

Urdhri për nxitjen drejt veprave të mira dhe parandalimi nga veprat e këqija, është një urdhër gjithëpërfshirës që të gjithë myslimanët kanë obligim ndaj njëri-tjetrit.

Nga ajetet e lartpërmendura dhe transmetimet për të drejtat e fëmijës dhe të ngjashme me to, që janë përmendur në burimet islame, përftohet se njeriu, karshi bashkëshortes dhe fëmijës së vet, ka një përgjegjësi më të madhe. Duhet të përpiqet me të gjitha mundësitë për ngritjen e nivelit të tyre etik, edukativ dhe arsimor. T'i ndalojë ata nga kryerja e mëkatit dhe t'i ftojë drejt të mirave, duke mos u mjaftuar vetëm me ushqimin e tyre trupor dhe fizik.

Në fakt, shoqëria e madhe përbëhet nga njësi të vogla, nga *"qeliza familje"*. Kujdesi ndaj këtyre njësive të vogla është më i lehtë. Duke kultivuar këto qeliza, e gjithë shoqëria reformohet. Kjo përgjegjësi, në radhë të parë, bie mbi supet e prindërve, sidomos në epokën tonë, ku dallgët shkatërruese të imoralitetit jashtë mjedisit familjar janë shumë të forta dhe të rrezikshme. Për neutralizimin e tyre përmes edukimit dhe përkujdesjes familjare duhet të kryhet një planifikim më thelbësor dhe më i detajuar. Jo vetëm zjarret e Kiametit, por edhe zjarret e kësaj bote burojnë nga brendësia e qenies së njerëzve. Çdokush është i detyruar të mbrojë familjen e vet nga këto zjarre.

Në një hadith thuhet: "Atëherë kur zbriti ky ajet, një nga shokët e Profetit i parashtrroi këtë pyetje: 'Si mund të ruajmë familjen tonë nga zjarri i Xhehennemit?'. I Dërguari i All'Ilahut

(Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!) ia ktheu: 'T'i urdhërosh ata për atë që ka urdhëruar Zoti dhe t'i ndalosh me atë që All'llahu i ka ndaluar. Në rast se binden, i ke ruajtur nga zjarri i Xhehennemit. Në qoftë se të kundërshtojnë, ti e ke kryer detyrën tënde'." ¹

Po ashtu, në një hadith universal dhe me kuptim interesant, nga i Dërguari i All'llahut (Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!) thuhet: "Vini re, të gjithë ju jeni përgjegjës dhe mbani përgjegjësi për njerëzit, jeni të ngarkuar me kujdesin ndaj tyre. Udhëheqësi dhe kryetari i shtetit islam është kujdestar i njerëzve dhe është përgjegjës ndaj tyre. Burri është kujdestar i familjes së vet dhe ka përgjegjësi ndaj tyre. Edhe gruaja është kujdestare ndaj familjes së bashkëshortit dhe fëmijëve dhe mban përgjegjësi ndaj tyre. Pra, dijeni, të gjithë ju jeni kujdestarë dhe mbani përgjegjësi për ata që keni nën kujdestari." ²

Këtë diskutim tepër të zgjeruar do ta mbyllim me një thënie nga Prijësi i besimtarëve, Imam Aliu (Paqja qoftë mbi të!), i cili, në komentimin e ajetit të lartpërmendur, tha: "Ajeti do të thotë: 'Ua mësoni familjarëve dhe vetes suaj mirësinë dhe mirësjelljen'." ³

2- Pendimi, një portë drejt mëshirës së All'llahut

Ndodh shpesh që njeriu, sidomos në fillim të edukimit dhe rrugëtimit drejt All'llahut, bën gabime. Në qoftë se dyert e rikthimit mbyllen për të, ai do të dekurajohet dhe përgjithnjë do të privohet nga ky rrugëtim. Prandaj në shkollën edukative të Islamit

¹ Tefsiri "Nuruth Thekalejn", vëll. 5, f. 372.

² "Maxhmueje Verram", vëll. 1, f. 6.

³ Tefsiri "Ed Durrul Menthur", vëll. 6, f. 244.

pendimi parashtrohet si një parim edukativ me rëndësi të jashtëzakonshme dhe i thërret të gjithë mëkatarët që të futen nga kjo derë, për të korrigjuar veten dhe për të kompensuar të kaluarën.

Imam Ali bin Hysejn (*Paqja qoftë mbi të!*), në “Munaxhatu Taibijne” *Përgjërimi i të penduarve*, i drejtohet All’llahut me këto fjalë: “O Zoti Im! Ti je ai që hape derën e faljes ndaj robëve të Tu, të cilën e quajte dera e pendimit. Më pas the të kthehemi te Ty me anë të pendimit të sinqertë. Çfarë justifikimi mund të ketë ai që e shpërfill hyrjen nga kjo derë, pasi i është hapur?!”.¹

Në lidhje me pendimin, kemi shumë rekomandime në transmetime. Në një hadith nga Imam Bakiri (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojmë: “*Sigurisht, All’llahu gëzohet shumë më shumë për pendimin e robit të Tij, se sa gëzohet njeriu që e ka humbur karvanin dhe pasurinë e tij në errësirën e mesnatës dhe më pas e gjen atë.*”²

Të gjitha këto shprehje janë të ndërthura me fisnikëri dhe synojnë nxitjen për këtë vepër të rëndësishme jetësore. Por duhet pasur parasysh se pendimi nuk është vetëm shqiptimi i një formule me gojë, si p.sh: “I kërkoj falje All’llahut!”, por ka kushte dhe shtylla mbi të cila ngrihet. (Këto i përmendëm në komentimin e pendimit të sinqertë, në ajetet e mësipërme.)

Sa herë që pendimi kryhet me plotësimin e këtyre kushteve, krijon një ndikim aq të mahnitshëm, saqë e zhduk përgjithnjë mëkatin dhe gjurmët e mëkatit nga shpirti dhe brendësia e njeriut. Në një thënie të Imam Bakirit (*Paqja qoftë mbi të!*) deklarohet: “*Ai që pendohet sinqerisht nga mëkati, është si njeriu që nuk ka kryer mëkat.*”

¹ “Biharul Enuar”, vëll. 94, f. 142.

² Tefsiri “Usulul Kafij”, vëll. 2, K. “Et Teube”, Hadithi 8.

Njeriu që e vazhdon mëkatin e vet, sado që kërkon falje për atë, është si personi që përqesh.”¹

Në lidhje me pendimin kemi zhvilluar diskutime të hollësishme në komentimin e ajetit 17 të sures “En Nisa”, dhe në ajetin 53 të sures “Ez Zumer”.

¹ Tefsiri “Usulul Kafij”, vëll. 2, K. “Et Teube”, Hadithi 10.

Ajetet 9 - 12

يَأْيُهَا النَّبِيُّ جَهْدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَأَعْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ
 وَيُسَسُ الْمَصِيرُ؛ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا أُمَّرَاتِ نُوحٍ وَأُمَّرَاتِ
 لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحِينَ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا
 عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّٰخِلِينَ ۝ وَضَرَبَ اللَّهُ
 مَثَلًا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا أُمَّرَاتِ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي
 الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ ۝ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ۝ وَمَرِيَمَ
 ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقَتْ
 بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتِبَ عَلَيْهَا إِذْ وَقَفْتَ عَلَى الْوَهْدَانِ ۝ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِنِينَ ۝

“O Profet! Luftoju të pafetë dhe hipokritët dhe bëhu i ashpër ndaj tyre! Vendbanimi i tyre do të jetë Xhehennemi. Eh, sa i shëmtuar është ai vendbanim!”

“All’Ilahu ka dhënë si shembull për ata që nuk besojnë, gruan e Nuhut dhe gruan e Lutit. Ato ishin të martuara me dy nga robtë Tanë të ndershëm dhe i tradhtuan ata. Prandaj, ata nuk mund t’i mbrojnë aspak nga All’Ilahu (Ditën e Gjykimit) e atyre të dyjave do t’u thuhet: ‘Hyni në zjarr, me ata që po hyjnë!’”

“All’Ilahu ka dhënë si shembull për besimtarët gruan e Faraonit, kur ajo tha: ‘O Zoti im! Ndërtomë një banesë tek Ti, në Xhennet; më shpëto nga Faraoni dhe veprat e tij dhe më shpëto nga populli keqbërës!’.”

“Edhe Merjemen, të bijën e Imranit, e cila ruajti virgjërinë e saj; Ne frymë brenda saj nga shpirti Ynë (shpirtin e Isait/*Paqja qoftë mbi të!*). Ajo u besoi Fjalëve të Zotit të saj dhe Librave të Tij e ishte nga të devotshmit!”

Komentimi

Shembuj për gratë besimtare dhe mosbesimtare

Hipokritët jo vetëm që ishin të lumtur nga shfaqja dhe zbulimi i sekretit brenda familjes së Profetit (*Paqja dhe bekimet e All’Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), ndodhisë së mosmarrëveshjeve dhe grindjeve mes bashkëshorteve të tij, e cila u citua në ajetet e mësipërme, por edhe kontribuonin në përhapjen e thashethemeve për këtë ngjarje.

Mbase për këtë shkak, në ajetin 10 urdhëron që Profeti (*Paqja dhe bekimet e All’Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) të tregohet i ashpër ndaj tyre: **“O Profet! Luftoji të pafetë dhe hipokritët dhe bëhu i ashpër ndaj tyre! Vendbanimi i tyre do të jetë Xhehennemi.”**

Ky luftim me të pafetë dhe hipokritët, ka mundësi të jetë në dy mënyra: i armatosur ose i paarmatosur. Lufta me hipokritët, pa dyshim, që nuk është me armë. Në asnjë histori të transmetuar,

Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) nuk ka luftuar me hipokritët me armë.

Në një hadith nga Imam Sadiku (*Paqja qoftë mbi të!*) lexojmë: “Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) asnjëherë nuk ka luftuar me ndonjë hipokrit, por gjithnjë përpiquej të fitonte zemrat e tyre.”¹

Si rrjedhojë, luftimi me ta, ka për qëllim qortimin, kritikimin, kërcënimin, paralajmërimin dhe përbuzjen e tyre. Në disa raste ka për synim zbutjen e zemrave të tyre.

Duhet të kemi parasysh se fjala “*xhihad*” ka një kuptim të gjerë dhe domethënës, që përfshin çdo lloj përpjekje. Shprehja “**dhe bëhu i ashpër ndaj tyre!**” flet për ashpërsinë në komunikim, demaskim, kërcënim dhe ngjashëm me këto.

Ky qëndrim i veçantë karshi hipokritëve, edhe pse ishin armiq të më të rrezikshëm të Islamit, ishte sepse ata, në dukje, flisnin rreth Islamit dhe kishin marrëdhënie të ngushta me myslimanët. Si rrjedhim, nuk kishte mundësi që të sillej me ta si me një jobesimtar.

Sigurisht, kjo ndodhte nëse ata nuk i preknin armët. Në të kundërt, nëse armatoseshin, pa dyshim që do të hakmerreshin ndaj tyre, sepse, në këtë rast, ata quheshin “luftëtarë”.

Kjo çështje nuk ndodhi në kohën e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), por në periudhën e Imam Aliut (*Paqja qoftë mbi të!*). Prijësi i besimtarëve i luftoi hipokritët e armatosur.

¹ Tefsiri “*Mexhmaul Bejan*”, vëll. 10, f. 319.

Disa të tjerë kanë pohuar se shprehja **“luftimi me hipokritët”**, në ajetin e lartpërmendur, ka për qëllim zbatimin e normave të Sheriatit, sepse shumica e njerëzve, për të cilët u përcaktuan zbatimet e normave të Sheriatit, ishin hipokritët. Pavarësisht nga kjo, nuk ekziston asnjë argument për një komentim të tillë apo për pretendime të tilla, që kufizimet fetare në atë kohë u përkisnin vetëm hipokritëve.

Duhet të kemi parasysh se ajeti i lartpërmendur është përmendur në mënyrë identike me ajetin 73 të sures **“Et Teube”**.

Më pas, i rikthehet edhe një herë tjetër ngjarjes së grave të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*). Në mënyrë që t' u japë atyre një mësim të përjetshëm, përmend fatin e dy prej grave jobesimtare, të cilat ishin në shtëpinë e dy prej Profetëve të mëdhenj, si dhe fatin e dy grave besimtare dhe të devotshme. Njëra prej tyre ishte në shtëpinë e një prej burrave më tiranë dhe më të pamëshirshëm.

Në fillim thotë: **“All'llahu ka dhënë si shembull për ata që nuk besojnë, gruan e Nuhut dhe gruan e Lutit. Ato ishin të martuara me dy nga robtë Tanë të ndershëm dhe i tradhtuan ata. Prandaj, ata nuk mund t' i mbrojnë aspak nga All'llahu (Ditën e Gjykimit) e atyre të dyjave do t' u thuhet: ‘Hyni në zjarr, me ata që po hyjnë!’.”**

Në këtë mënyrë, i paralajmëron dy gratë e Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), të cilat ishin përfshirë në ngjarjen e zbulimit të sekretit dhe e kishin zemëruar atë: Mos mendoni se duke qenë bashkëshorte të Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), mund të mos ndëshkoheni. Edhe gra të tjera janë ndëshkuar për veprat e tyre.

Edhe gratë e Profetit Nuh (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe Lut (*Paqja qoftë mbi të!*) u ndëshkuan rreptë për shkak të tradhtisë së tyre.

Ndërkohë që ky është një paralajmërim për të gjithë besimtarët, të të gjitha shtresave, që lidhjet e tyre me të dashurit e All'Ilahut, në rast mëkati dhe rebelimi, të mos i konsiderojnë si pengesë e ndëshkimit hyjnor.

Disa komentues të Kur'anit thonë: “Emri i gruas së Profetit Nuh (*Paqja qoftë mbi të!*) ishte Ualihatu, kurse emri i gruas së Profetit Lut (*Paqja qoftë mbi të!*) ishte Uali'atu.”¹

Disa të tjerë kanë thënë të kundërtën e kësaj. Emri i gruas së Profetit Nuh (*Paqja qoftë mbi të!*) ishte Uali'atu, kurse emri i gruas së Profetit Lut (*Paqja qoftë mbi të!*) ishte Ualihatu.²

Sidoqoftë, këto dy gra kishin tradhtuar këta dy Profetë të mëdhenj. Sigurisht, tradhtia e tyre asnjëherë nuk e kishte kaluar cakun e rrugës së delirësisë, pra, nuk ishin gra imorale dhe të pandershme, sepse asnjëherë, asnjë bashkëshorte e Profetit nuk është përlyer me imoralitet. Lidhur me këtë fakt, po japim një hadith nga Profeti i Islamit (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*): “Bashkëshortet e asnjë Profeti asnjëherë nuk ishin përlyer me ndonjë akt imoral, pra, nuk ishin imorale.”³

Tradhtia e bashkëshortes së Profetit Lut (*Paqja qoftë mbi të!*) ishte bashkëpunimi me armiqtë e bashkëshortit të saj, duke u treguar sekretet familjare. Edhe bashkëshortja e Profetit Nuh (*Paqja qoftë mbi të!*), gjithashtu, ishte e tillë.

¹ Tefsiri “Kurtubij”, vëll. 10, f. 6680.

² Tefsiri “Ruhul Meanji”, vëll. 28, f. 142. (Disa të tjerë gjithashtu emrin e bashkëshortes së Profetit Nuh (*Paqja qoftë mbi të!*) e kanë shkruar Uagiletu ose Ualigetu.)

³ Tefsiri “Ed Durrul Menthur”, vëll. 6, f. 245.

Ragibi në veprën “Mufredat” thotë: Tradhtia dhe hipokrizia janë një e vërtetë. Tradhtia përdoret kundrejt “premtimit dhe besimit”, kurse “hipokrizia” karshi “çështjeve fetare”.

Gjithashtu, marrëdhënia e këtij tregimi, me ngjarjen e zbulimit të sekreteve brenda familjes së Profetit (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*), e bën të nevojshme që synimi i tradhtisë të jetë po ky.

Sidoqoftë, ajeti i lartpërmendur, në mënyrë absolute, i ndërpret shpresat e rreme të atyre personave që pretendojnë se pasja e marrëdhënies me një njeri të madh, siç ishte Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) mund të jetë burim i shpëtimit të tyre (sado që të jenë të përlyer dhe në vepër). Me qëllim që askush të mos përjashtohet nga kjo pikëpamje, në fund të ajetit thotë: **“Hyni në zjarr, me ata që po hyjnë!”**, që do të thotë, se, nga kjo pikëpamje, nuk ekziston asnjë dallim mes jush dhe të tjerëve.

Më pas, përmend dy shembuj nga dy persona besimtarë: **“All'Ilahu ka dhënë si shembull për besimtarët gruan e Faraonit, kur ajo tha: ‘O Zoti im! Ndërtomë një banesë tek Ti, në Xhennet; më shpëto nga Faraoni dhe veprat e tij dhe më shpëto nga populli keqbërës!’”**.

Kjo është e njohur. Emri i bashkëshortes së Faraonit ishte Asije dhe emri i babait të saj ishte Muzahim. Në kohën kur vërejtji mrekullinë e Profetit Musa (*Paqja qoftë mbi të!*) karshi magjistarëve, në thellësi të zemrës së saj ndriçoi besimi. Që nga ai moment i besoi Profetit Musa (*Paqja qoftë mbi të!*). Ajo e fshihte gjithnjë besimin e vet. Por besimi dhe dashuria për All'Ilahun nuk mund të mbahet fshehur. Kur Faraoni e mori vesh për besimin e saj, e ndaloi disa herë atë dhe këmbëngulte që të hiqte dorë nga besimi i fesë së

Profetit Musa (*Paqja qoftë mbi të!*) dhe ta lërë mënjanë Zotin e tij. Por kjo grua e qëndrueshme dhe e durueshme asnjëherë nuk iu dorëzua dëshirës së Faraonit.

Si përfundim, Faraoni dha urdhër që t'ia lidhnin duart dhe këmbët me gozhdë dhe ta vendosnin nën diellin përvëlues dhe mbi gjoksin e saj të vinin një gur të madh. Në momentet e fundit të jetës, u lut: **“O Zoti im! Ndërtomë një banesë tek Ti, në Xhennet! Më shpëto nga Faraoni dhe veprat e tij dhe më shpëto nga populli keqbërës!”**.

All'llahu i Madhëruar e pranoi lutjen e kësaj gruaje të matur, besimtare dhe të devotshme dhe e vendosi atë në radhën e grave më të mira të botës, siç është Hazreti Merjemja (*Paqja qoftë mbi të!*).

Në një hadith nga Profeti (*Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) është transmetuar: *“Katër janë gratë më të mira të Xhennetit: Hatixheja, vajza e Khujledit, Hazreti Fatimja, vajza e Profetit (Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!), Hazreti Merjemja, vajza e Imranit dhe Asija, vajza e Muzahimit dhe bashkëshortja e Faraonit.”*¹

Interesant është fakti: Bashkëshortja e Faraonit, me anë të kësaj lutjeje, e poshtëron dhe e nënçmon pallatin madhështor të Faraonit karshi shtëpisë të Zotit. Në këtë mënyrë u përgjigjet atyre që e këshillonin që të mos i humbiste të gjitha këto objekte të rëndësishme, që janë në dispozicion të saj, duke qenë mbretëresha e Egjiptit, për shkak të besimit të një burri pastoral, siç ishte Profeti Musa (*Paqja qoftë mbi të!*).

¹ Tefsiri “Ed Durrul Menthur”, vëll. 6, f. 246.

Me anë të shprehjes: **“Më shpëto nga Faraoni dhe veprat e tij!”** e shpall urrejtjen e vet, si për Faraonin si mbret, ashtu edhe për veprimet e tij, shtypjet dhe krimet e tij.

Me anë të shprehjes: **“Më shpëto nga populli keqbërës!”**, nxjerr në pah papërputhshmërinë e ngjyrës së vet me mjedisin e përlyer dhe papajtueshmërinë e saj me krimet e tyre. Sa të çmueshme dhe të mirëllogaritura janë këto tre fjali, që i shqipton kjo grua e ditur dhe e qëndrueshme në pragun e vdekjes! Fjali që mund të jenë frymëzim për të gjitha gratë dhe burrat besimtarë të të gjithë botës, fjali që i zhduk justifikimet false të gjithë atyre personave që presionin ndaj shoqërisë apo gruas e konsiderojnë si të lejuar dhe të drejtë, për heqjen dorë nga bindja ndaj All’llahut dhe devotshmëria.

Pa dyshim, nuk ekzistonte ndonjë shkëlqim, lëvdim dhe madhështi më të mirë se sa pajisjet e Faraonit, ashtu sikur që nuk kishte ndonjë shtypje, presion dhe torturë më të madhe se sa torturat e Faraonit vrasës dhe zullumqar. Por as ai shkëlqim dhe as ky presion, shtypje dhe torturë nuk u bënë shkak që kjo grua besimtare t’i dorëzohej dhe t’i gjuhëzohej Faraonit, përkundrazi e vazhdoi drejtimin e vet në rrugën e pëlqimit të All’llahut, derisa sakrifikoi dhe dha shpirtin e vet në Rrugën e Tij.

Duhet të kemi parasysh se kjo grua e devotshme kërkon që All’llahu t’i ndërtojë një banesë në Xhennet dhe atë afër Tij. Të qenët në Xhennet tregon aspektin fizik të saj, ndërsa afër vetes tregon aspektin shpirtëror të saj. Të dyja këto shprehje i ka përmbledhur në një fjali të shkurtër.

Më pas, citon bashkëshorten e dytë me karakter, të cilën e konsideron si shembull për të gjithë njerëzit besimtarë: **“Edhe**

Merjemen, të bijën e Imranit, e cila ruajti virgjërinë¹ e saj; Ne frymë brenda saj nga shpirti Ynë² (shpirtin e Isait/Paqja qoftë mbi të!). Ajo u besoi Fjalëve të Zotit të saj dhe Librave të Tij e ishte nga të devotshmit!”.

Për nga pikëpamja e besimit, ishte në pozitën më të lartë dhe besonte në të gjitha Librat Qiellorë dhe urdhrat hyjnorë. Për nga pikëpamja e veprës, gjithnjë u bindej urdhrave hyjnorë, ishte një njeri, ku të gjitha gjymtyrët e trupit ishin nën urdhrin e All'llahut dhe i bindeshin plotësisht Atij.

Dallimi mes “*kalimat*” - “*fjalëve*” dhe “*kutub*” - “*librave*” është: Fjala “*kutub*” përfshin të gjithë Librat Qiellorë, të cilat u janë zbritur Profetëve, ndërsa fjala “*kalimat*” mund të jetë për Shpalljet që nuk kishin formën e librit qiellor.

Merjemja ishte shumë besimtare dhe e devotshme karshi këtyre Librave Qiellorë dhe Shpalljeve hyjnore. All'llahu në Kur'an, në ajetin 75 të sures “El Maide” e përmend atë si “të sinqertë” (shumë të sinqertë).

Në ajete të ndryshme në Kur'an vërehen raste të shumta për personalitetin e kësaj gruaje besimtare, të devotshme dhe pozitën e lartë të saj. Pjesa dërmuese e saj është përmendur në suren “Merjem”, e cila është emëruar dhe me emrin e saj. (Disa të tjerë, gjithashtu, fjalën “*sadike*” e kanë përkthyer si “*shumë të drejtë*”).

Sidoqoftë, Kur'ani, me anë të këtyre shprehjeve, e konsideron të pastër prehrin e hazreti Merjemes prej fjalëve të

¹ Rreth asaj se cili është kuptimi i fjalës “*ferxh*”, kemi dhënë një shpjegim më të detajuar në tefsirin e ajeti 91, sure “Enbija” po në këtë komentim.

² “nga shpirti Ynë”: pra, nga shpirti që është krijesa Jonë (e All'llahut).

paligjshme dhe të padrejta, që i thoshte një grup vrasës hebrejsh. Madje dhe personalitetin dhe dëlirësinë e saj e vinin në pikëpyetje, por pastërtija e sajë ishte një grusht i fortë për gojën e tyre të ndyrë.

Shprehja: “...**Ne frymë brenda saj nga shpirti Ynë...**”, ashtu siç e përmendëm dhe paraprakisht, ka si synim paraqitjen e një fryme madhështore dhe të lartë.

Thënë ndryshe, shtesa e “shpirtit” ndaj All’llahut është një “shtesë nxitëse”, që zakonisht përdoret për të shprehur madhështinë e një gjëje, si p.sh, shtesa e “shtëpisë” ndaj Zotit në shprehjen “shtëpia e All’llahut”. Në të kundërt, All’llahu as nuk ka shpirt, as nuk ka shtëpi.

Është i çuditshëm fakti se disa prej interpretuesve kanë transmetuar një hadith për gratë me personalitet dhe pozitë të lartë pranë All’llahut. Aishen e kanë konsideruar si më të mirën prej tyre. Sa mirë do të ishte që këtë hadith të mos e citonin në komentimin e sures “Et Tahrir”, sepse kjo sure, në mënyrë të dëgjueshme, jep një mesazh përkundër këtij hadithi të rremë dhe të sajuar.

Ashtu siç e thamë, shumë prej interpretuesve syni dhe historianë kanë deklaruar se dy gratë që u qortuan ashpër në ajetet e kësaj sureje, si dhe u bënë shkak i zemërimit të All’llahut dhe Profetit (*Paqja dhe bekimet e All’llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!*) ishin Hafsaja dhe Aishja. Ky kuptim është përmendur edhe në “Sahihu Bukhari”.¹

¹ “Sahih Bukhari”, vëll. 6, f. 195.

Ne, nga të gjithë ata njerëz që mendojnë lirshëm, kërkojmë që t'i rishikojnë edhe një herë ajetet e kësaj sureje. Më pas t'ju bëhet e qartë vlera e një hadithi të tillë.

O Zot! Të lutem, na ruaj nga dashuria, fanatizmi dhe urrejtja e paarsyeshme! Na bëj që t'i nënshtrohemi dhe t'i përulemi plotësisht ajeteve kur'anore!

O Zot! Të mos ndodhë, që në atë Ditë të Madhe, Profeti i Zotit (Paqja dhe bekimet e All'llahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!) të jetë i brengosur nga veprat tona dhe i pakënaqur nga mënyra e jetesës sonë!

O Zot! Të lutem na bëj neve aq durimtarë, në mënyrë që presionet dhe torturat faraone të kohës, në të gjithë universin të mos ndikojnë aspak në shpirtin dhe në besimin tonë!

Fundi i sures "Et Tahrir"

Përmbajtja

Sure “El Muxhadile”	5
Përmbajtja e sures.....	5
Mirësia e leximit të sures “El Muxhadile”	6
Ajetet 1 - 4.....	8
Shkaku i zbritjes.....	10
Komentimi.....	13
Dihari, punë e keqe e kohës së injorancës para Islamit.....	13
Hulumtime.....	22
Ajetet 5 - 7.....	27
Komentimi.....	28
Ata janë armiq të All’lلاهut.....	28
Hulumtim.....	35
Ajetet 8 - 10.....	37
Shkaku i zbritjes.....	38
Komentimi.....	40
Biseda në fshehtësi është prej djallit.....	40
Dy hulumtime.....	45
1- Llojet e bisedave të fshehta.....	45
2- Si është përshëndetja hyjnore?.....	47
Ajeti 11.....	49
Shkaku i zbritjes.....	49
Komentimi.....	51
Respekt ndaj besimtarëve të pare.....	51
Dy hulumtime.....	55
1- Pozita e dijetarëve.....	55
2- Edukata e kuvendit në Kur’anin Famëlartë.....	57
Ajetet 12 - 13.....	59

Komentim i Përsosur i Kur'anit.....	Xhuzi i njëzetetë
Shkaku i zbritjes.....	60
Komentimi.....	61
Dhënia e sadakasë para bisedës së fshehtë është një provim i admirueshëm.....	61
Hulumtime.....	64
1- I vetmi i përkushtuar në zbatimin e urdhrit të ajetit për dhënien e sadakasë, para bisedës së fshehtë.....	64
2- Filozofia e ligjërimit dhe e anulimit të dispozitës së kësaj sadakaje.....	66
3- A është zbatimi i sadakasë virtyt?.....	67
4- Kohëzgjatja e dispozitës dhe sasia e sadakasë.....	69
Ajetet 14 - 19.....	71
Komentimi.....	72
"Partia" e djallit.....	72
Ajetet 20 - 22.....	81
Komentimi.....	82
"Partia" e All'llahut dhe... ngadhënjimi i përhershëm.....	82
Dy hulumtume.....	91
1- Shenja ndarëse mes "palës, së All'llahut" dhe "palës së djallit".....	91
2- Shpërblimi i dashurisë për hir të All'llahut dhe i urrejtjes për hir të All'llahut.....	95
SURE "EL HASHR".....	97
Përmbajtja e sures.....	98
Mirësia e leximit të kësaj sureje.....	100
Ajetet 1 - 5.....	101
Shkaku i zbritjes.....	102
Komentimi.....	107
Fundi i komplotit të tribusë çifute Beni Nedhijr.....	107
Dy hulumtume.....	121
1- Ushtritë e padukshme hyjnore.....	121
2- Komplotet bashkëkohore të jehudive.....	124
Ajetet 6 - 7.....	126

Shkaku i zbritjes.....	127
Komentimi.....	128
Hulumtime.....	137
1- Burimet e llojeve të pasurive të marra pa luftë.....	137
2- Përgjigje për një pyetje.....	139
3- Tregimi i dhimbshëm (Fedeku).....	140
Ajetet 8 - 10.....	145
Komentimi.....	146
Karakteristika kryesore të muhaxhirëve, ensarëve dhe tabi'inëve...146	
Hulumtim.....	158
Sahabët në peshoren e Kur'anit e të histories.....	158
Ajetet 11 - 14.....	161
Shkaku i zbritjes.....	163
Komentimi.....	165
Roli i hipokritëve në ngatërresat që përhapnin jehuditët.....	165
Ajetet 15 - 20.....	173
Komentimi.....	174
Dredhitë e djallit dhe veprimet shkatërruese.....	174
Hulumtime.....	185
1- Bashkëpunimi shterp me hipokritët.....	185
2- Tregimi për adhuruesin Bersijsa.....	186
3- Ç' duhet bërë?.....	188
Ajetet 21 - 24.....	191
Komentimi.....	192
Sikur Ne ta zbrisnim këtë Kur'an mbi ndonjë mal.....	192
Dy hulumtime.....	205
1- Ndikimi i jashtëzakonshëm i Kur'anit Famëlartë.....	205
2- Madhështia e ajeteve të fundit të sures "El Hashr".....	206
Sure "EL MUMTEHINE".....	209
Përmbajtja e kësaj sureje.....	210
Mirësitë e leximit të kësaj sureje.....	211
Ajetet 1 - 3.....	212

Shkaku i zbritjes.....	213
Komentimi.....	217
Fundi i miqësimit me armiqtë All'Ilahut.....	217
Ajetet 4 – 6.....	221
Komentimi.....	222
Hulumtime.....	229
1- Shembuj të përhershëm.....	229
2- All'Ilahu nuk ka nevojë për të tjerët.....	231
3- Parimi themelor “dashuria për hir të All'Ilahut dhe urrejtja për hir të All'Ilahut”.....	232
Ajetet 7 – 9.....	233
Komentimi.....	234
Dashamirësia ndaj mosbesimtarëve, të cilët nuk synojnë luftë.....	234
Ajetet 10 – 11.....	239
Shkaku i zbritjes.....	240
Komentimi.....	241
Hulumtim.....	249
Drejtësi edhe për armiqtë.....	249
Ajeti 12.....	250
Komentimi.....	250
Kushtet e besëlidhjes së grave.....	250
Hulumtime.....	254
1- Raporti i besëlidhjes së grave me personalitetin e tyre islam.....	254
2- Historia e besëlidhjes së Hindit, bashkëshortja e Ebu Sufjanit.....	255
3- Bindja me të mire.....	257
Ajeti 13.....	259
Komentimi.....	259
Mos krijoni lidhje miqësie me atë popull që është nën hidhërimin e All'Ilahut.....	259
Sure “Es Saff”.....	262
Përmbajtja e sures “Es Saff”.....	263
Mirësitë e leximit të kësaj sureje.....	264
Ajetet 1 – 4.....	265

Shkaku i zbritjes.....	266
Komentimi.....	267
Luftëtarët besimtarë janë murë i çeliktë.....	267
Hulumtime.....	272
1- Domosdoshmëria e unitetit të radhëve.....	272
2- Fjalët të zhveshura nga vepra.....	273
Ajetet 5 – 6.....	275
Komentimi.....	276
Lajmi i ardhjes së Profetit (Ahmedit).....	276
Hulumtime.....	280
1- Raporti i përgëzimit dhe përsosja e fees.....	280
2- Përgëzimet e dy Dhiatave dhe fjala “farklita”.....	281
3- Vallë, a ishte emri i Profetit të Islamit Ahmed?.....	284
Ajetet 7 – 9.....	287
Komentimi.....	288
Kërkojnë ta shuajnë dritën e All’llahut me gojën e tyre?!.....	288
Ajetet 10 – 13.....	294
Komentimi.....	295
Tregtia fitimprurëse!.....	295
Hulumtime.....	299
1- Cila është “Fitorja e afërt”?.....	299
2- Cilat janë banesat e mrekullueshme?.....	300
3- Bota është vëndtregtia e të afërmve të All’llahut.....	301
Ajeti 14.....	303
Komentimi.....	303
Bëhuni si “apostujt”.....	303
Hulumtime.....	305
Kush janë “apostujt”?.....	305
Sure “El Xhumua”.....	308
Përmbajtja e sures “El Xhumua”.....	309
Mirësitë e leximit të kësaj sureje.....	310
Ajetet 1 – 4.....	312

Komentim i Përsosur i Kur'anit.....	Xhuzi i njëzetetë
Komentimi.....	313
Qëllimi i dërgimit të Profetit.....	313
Hulumtim.....	321
Mirësia e All'Ilahut bazohet mbi kriteret.....	321
Ajetet 5 – 8.....	323
Komentimi.....	324
Gomari që mban libra!.....	324
Hulumtime.....	329
1- Dijetari pa vepër.....	329
2- Pse të frikësohemi nga vdekja?.....	331
Ajetet 9 – 11.....	335
Shkaku i zbritjes.....	336
Komentimi.....	337
Tubimi më i madh fetaro -politik në javë.....	337
Hulumtime.....	342
1- Namazi i parë i xhumasë në Islam.....	342
2- Rëndësia e namazit të xhumasë.....	344
3- Filozofia fetaro-politike e namazit të xhumasë.....	346
4- Rregullat e namazit të xhumasë dhe përmbajtja e hytbeve.....	350
5- Kushtet e detyruara të faljes së namazit të xhumasë.....	353
Sure “El Munafikun”.....	355
Përmbajtja e sures “Munafikun”.....	356
Mirësitë e leximit të kësaj sureje.....	357
Ajetet 1- 4.....	358
Komentimi.....	359
Burimi i hipokrizisë dhe veset e hipokritëve.....	359
Ajetet 5 – 8.....	369
Shkaku i zbritjes.....	370
Komentimi.....	374
Shenja të tjera të hipokritëve.....	374
Hulumtime.....	380
1- Dhjetë shenja të hipokritit.....	380
2- Rreziku i hipokritëve.....	382

3- Hipokriti është i pashpirt dhe i thyeshëm.....	384
4- Krenaria i përket vetëm All'llahut dhe robëve të dashur të Tij.....	384
Ajetet 9 – 11.....	386
Komentimi.....	387
Pasuria dhe fëmijët tuaj të mos ju shmangin prej adhurimit të All'llahut!.....	387
Hulumtime.....	391
1- Rruga për kapërcimin e shqetësimeve.....	392
2- Hipokrizia “ideologjike” dhe “praktike”.....	392
Sure “Et Tegabun”.....	394
Përmbajtja e sures “Et Tegabun”.....	395
Mirësitë e leximit të kësaj sureje.....	397
Ajetet 1 – 6.....	398
Komentimi.....	399
All'llahu është në dijeni për sekretet e fshehura në zemra.....	399
Ajetet 7 – 10.....	405
Komentimi.....	406
Dita e Kiametit dhe zbulimi i mashtrimeve.....	405
Ajetet 11 – 13.....	412
Komentimi.....	413
Çdo gjë që na godet neve është me urdhrin e All'llahut!.....	413
Ajetet 14 – 18.....	417
Shkaku i zbritjes.....	418
Komentimi.....	419
Pasuria dhe fëmijët tuaj janë mjet i sprovës suaj.....	419
Hulumtim.....	429
Një hadith i rëndësishëm.....	429
Sure “Et Talak”.....	431
Përmbajtja e sures “Et Talak”.....	432
Mirësitë e leximit të kësaj sureje.....	433
Ajeti 1.....	434
Komentimi.....	435

Komentim i Përsosur i Kur'anit.....	Xhuzi i njëzetetëti
Rregullat e shkurorëzimit.....	435
Hulumtime.....	440
1- Divorci është hallalli (vepra e lejuar) më e urryer (te All' llahu)...	440
a- Probleme emocionale.....	442
b- Probleme shoqërore.....	442
c- Problemet e fëmijëve.....	443
2- Shkaqet e divorcit.....	444
3- Filozofia e mbajtjes së “el iddetu”.....	447
Ajetet 2 – 3.....	449
Komentimi.....	450
Ose pajtim, ose ndarje e pëlqyeshme.....	450
Hulumtime.....	455
1- Devotshmëria dhe shpëtimi nga problemet.....	455
2- Shpirti i mbështetjes te All' llahu.....	457
Ajetet 4 – 7.....	460
Komentimi.....	461
Rregullat e grave të divorcuara dhe të drejtat e tyre.....	461
Hulumtime.....	469
1- Rregullat e “divorcit të kthyeshëm”.....	469
2- Zoti “nuk e ngarkon askënd mbi mundësinë e tij”.....	470
3- Rëndësia e sistemit familjar.....	471
Ajetet 8 – 11.....	473
Komentimi.....	474
Përfundimi i vështirë i kryeneçëve.....	474
Ajeti 12.....	480
Komentimi.....	480
Qëllimi i krijimit të botës është njohja.....	480
Sure “Et Tahrin”.....	486
Përmbajtja e sures “Et Tahrin”.....	487
Mirësitë e leximit të kësaj sureje.....	487
Ajetet 1 – 5.....	488
Shkaku i zbritjes.....	490

Komentimi.....	492
Qortim i ashpër për disa nga gratë e Profetit (Paqja dhe bekimet e All’Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!).....	492
Hulumtime.....	499
1- Cilësitë e bashkëshortes së merituar.....	499
2- Çfarë synohet me shprehjen “i devotshmi i besimtarëve”?.....	500
3- Pakënaqësia e Profetit (Paqja dhe bekimet e All’Ilahut qofshin mbi të dhe mbi familjen e tij!) me disa prej bashkëshortëve të tij.....	503
4- Nxjerrja e sekretit.....	504
5- S’ duhet t’ia bëni vetes haram, atë që All’Ilahu ua ka bërë hallall..	505
Ajetet 6 – 8.....	506
Komentimi.....	507
Shpëtoni familjen tuaj nga zjarri i Xhehennemit.....	507
Dy hulumtime.....	514
1- Edukimi dhe kujdesi ndaj familjes.....	514
2- Pendimi, një portë drejt mëshirës së All’Ilahut.....	515
Ajetet 9 – 12.....	518
Komentimi.....	519
Shembuj për gratë besimtare dhe mosbesimtare.....	519
Pëtmbytja.....	529

الأمثل في تفسير كتاب الله المنزل

مؤلف: العلامة الفقيه المفسر ناصر مكارم الشيرازي

الجزء الثامن و العشرون

تیرانا: 2020

نام کتاب: الامثل فی تفسیر کتاب الله المنزل (جزء بیست و هشتم)

نویسنده: فقیه مفسر حضرت آیه الله العظمی ناصر مکارم شیرازی (دام ظلّه)

ترجمه به زبان آلبانی: حاجی سلیم اصطفی (ره) و والبونا هروژوا

زیر نظر: وُلْنَتْ مَرِيَا

ویرایش: یریدا کولا

مقابله: رایموندا فزا

تصحیح ادبی: ویولسا کارای

صفحه بندی و جلد: صبریه فزا

ناشر: جمعیت “نسیم”

چاپ: انتشارات “لیلو”

تیرانا: 2020